

13 Manuscript no. 90

BHC p. 15

60

See also De Ricci Census Index p. 100
vol I p. 228 Library of Congress # 95-

222 Nov 1930 J. H. Longworth

- De diocle patre istagis et istinge et ciro 18
 De saluri siculo tyranno ^{De bello inter artemictes et penelope} 19
 De bello lacedaemomo cum messanis 19
 De bello lacedaemomo messano atheniensi et peloponensi simul

Liber secundus

- De translatione regni assirioy in medos 21
 De proca patre amulij et munitoris 21
 De roma spolata a gothis lanco rege 22
 De conperatione rome ad babilloniensem 22
 De conditio rome 22
 De tullo hostilio 23
 De bruto et eius filijs morti damnatis p. ipm 23
 De bello sabino 24
 De dissentione plebis 24
 De epidemia et fame 24
 De bello uerentino et etrusco 24
 De morte fabiorum 24
 De ciro rege persarum 24
 De qualitate et quantitate babillonis 25
 De xerxo rege 25
 De ciro qui uult contra amazones
 De ambise cyri filio qui de posuit ceremonias egyptiorum
 De p. dario rege persarum 25
 De morte primi darii de xerxo 25 27
 De de morio lacedaemomo 27
 De leonida 27
 De uerbis Leonide 27
 De temistode duce atheniensium 27
 De artamedor rege alcarasi 28
 De mandoularone xersis

De ultimo oppido capto a mādorno	28
De miraculo magno	28
De morte xerxis per artabornū prefecū cūsse	28
De verbis Leonide	29
De epidemia precedente miraculo	29
De invasione capitolij facta per seruos	29
De bello cum equis et salisus	29
De potestate consulum decem viris tradita	29
De appio claudio et uirgini	30
De fine decem uiratus	
De Emilio tertio dilectore contra fidenates	30
De iulio et eius condicione	30
De usurpatione regni calabrie facta a ueteranis	
De bello gesto p catinenses et siracusinos	31
De imploratione auxilij p catinenses ab athenensibz	31
De auxilio lacodemomoz in siracis	31
De demostene dūto & eius curacione	31
De calabunde athenensi	32
De dario rege persarum	32
De pēstis pnis athenensium	32
De morte darij et exilio dionisij	
De edmo xxx tyrannoz	
De morte alobindis	
De lisa siracusano oratore	
De pūlione tyrannoz	
De occupatione grece p philippis post xl tyrannoz	
De bello artaxerxis et tiri frēs darij filioz	
De obsidione uebioz	
De uincione gallicum senonum	
De uincione silensi et cremem flumino	

Sequitur liber Tertius

- † e edito prius p̄ta s̄ p̄se per totam grecia
- † e bello lacedemonio cum tiffiferne et summa boia
- † e cono anno atthemensi
- † e hieronimo rege egypti
- † e agessila duce spartanorum
- † e munitione thebanorum contra lacedemonios
- † e epaminunda
- † e mirificato duce atthemensium contra lacedemonios
- † e morte epaminunde
- † e terremoto maximo
- † e mmaulo
- † e capione falsorum prenestinorum et aliorum per romanos
- † e pestilentia magna que corripit romanos
- † e ortu sternorum ludorum
- † e fassione terre m̄ro
- † e aduentu galloꝝ ueni in italiam
- † e confuato galloꝝ in italia
- † e pluuia lapidei in copia maxima
- † e natiuitate alexandri
- † e habitatione iudeoꝝ in hibernia
- † e delectatione sidone
- † e bello samnitico
- † e bello luto .m. torquato et decio murena consules
- † e minutu plantum in campo stelerato
- † e pactione ueneru uiris per maternas
- † e morte alexandri regis epirotarum
- † e philippo filio amine p̄tre magni alexandri
- † e lanissa capta a philippo
- † e olympia filia mabe regis uxore philippi

t e philamto duce forensium
 t e etio anno
 t e production philippi
 t e interfessione fratru philippi p ipm p facta
 t e prati purbatica philippi
 t e alio prodimento
 t e condictione constantinopolis
 t e athen rege scitarum
 t e bello philippi qd cum tota grecia
 t e congregatione gentium ut uent imperia
 t e morte philippi
 t e furoculis candidus
 t e romus missis sub ingu p samnites
 t e de fessione grecie ab alexandro
 t e de lectione thebarum
 t e emultrudine gentis alex
 t e magna multitudme interfectoy in prelus
 t e rebellion grece
 t e victoria alexandri qd parthos
 t e alexandrie composioe
 t e interfessione chi i conuio p alex
 t e interfessione californis 2 alioy eunde
 t e concubitu alex cum deophily regim
 t e superatione herculis ab alexandro
 t e compositione duoy ciuitatu p alex
 t e ingressu in oceanum p predictu
 t e magno periculo predicti
 t e amissione exercit predicti vulnerati
 t e morte predicti alexandri
 t e bello ciuioy summtu umbroz et galloz

- † e morte decij
- † e armis argenteis samnitū contra romanos
- † e aduentione simulacri esculapii
- † e infelici pugna romanorū contra samnites
- † e fine belli samnitici
- † e bello sabino
- † e conuentione inter ppterū contra Romā
- † e bellis successorū alexandri
- † e imperio macedonū
- † e conperitione
- † e ptolomeo qui habuit egyptum
- † e siti suorū populorū
- † e epta alexandri, que fuit causa belloz
- † e morte Leonatis regis
- † e combustione capadocum
- † e de nominatione regni sydiū
- † e milibz qui prodiderunt eumene antigono
- † e morte olympie matris alexandri
- † e bello antigoni
- † e amicis qui reliquerunt priam suā
- † e morte heracly filij alexandri
- † e antigono qui se p filios suos iussit appellari reges
- † e occupatione regni macedonie facta per pirrū epirotā
- † e lisimachia terremotu destructa
- † e morte Lisimachi

Sequitur liber quartus

- † e bello Tarentino et epirotico
- † e primo bello pirrū
- † e percussione elefantū p minutum
- † e secundo bello epirotico

d e accessu pirri ad imperium sicilie
 d e tertio bello pirri
 d e recessu pirri ex italia
 d e morte pirri
 d e cartaginensibus auxiliantibus tarentinis
 d e punitione legionis que assumpunt etiam calabrię regnum
 d e prodigiis multis
 d e terribili bello contra puentes
 d e prodigiis magnis
 d e periculo cartaginensium
 d e invidia milonensium expulsoz asinis
 d e maxima peste
 d e conditione cartaginis ante romam
 d e cartaginensibus sacrificantibus pueros
 d e confutu cartaginensium et exilio ducis sui
 d e morte ducis exulium qui crucifixus filium suum
 d e xecatu cartaginensium correpto tempestate
 d e morte humilcomis ducis cartaginensis
 d e senone qui presumpsit occupare cartaginem
 d e baluare fide consultatione alex
 d e bello agatodis contra cartaginenses
 d e confutu penoz p fratre agatodis
 d e asella rege iunio agatodi
 d e baluare affixo patibulo
 d e cartaginensibus iudis a pirro in sicilie
 d e gerone rege et primo punico bello
 d a degentio capto
 d e proelio in sicilie
 d e alio proelio in sicilie
 d a degentio penoz

50

50

50

5

† e mira probitate calpurnij flūme
† e alio confultu cartaginensium
† e cartaginensib; petentib; pacem
† e regulo confectis romanijs
† e confultu cartaginensium
† e alio confultu penorū
† e pichatione cc xx annis romanorū
† e populatione numidie et mauritanie
† e alia pichatione annis romanorū
† e bello coſte contraſ penos inſularū
† e confultu cartaginensium
† e exilio baſtrubalis
† e morte reguli miſſi pro pace
† e confultu romanorū per hummibile
† e confultu penorū ſubſtituta
† e conditione pacis cartaginensium
† e inundatione tyberis
† e incendio Romę
† e bello ſiliſorū
† e bello gallie aſalpina
† e pace petita a cartaginensib;
† e Jano templo et clauſo
† e morte humilcaris
† e bello illirico
† e duob; ſuffocis annis
† e bello galloy
† e morte atily et confultu romanorū
† e confultu galloy
† e prodigijs
† e exultu galloy ſpretis anſpitijjs

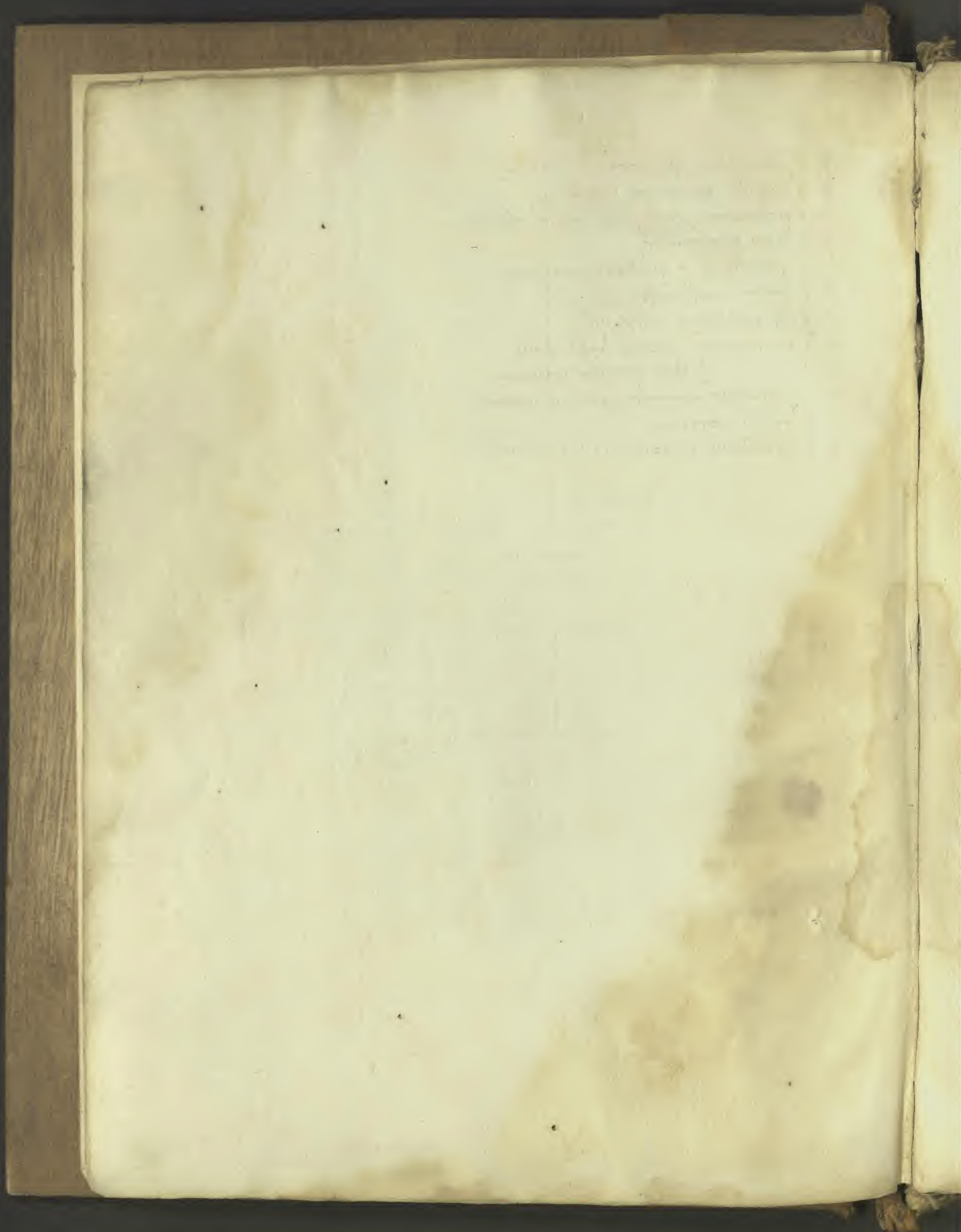
- D e bello historico
- D e fabio censorino qui iussit filium interfici
- D e momento hannibalis
- D e quantitate exercitus hannibalis
- D e conflictu romanorum apud treuim
- D e alio conflictu apud treuim
- D e amissione exercitus hannibalis intransitu alpin
- D e capione magonis in hispania
- D e prodigijs mirabilibz
- D e amissione exercitus hannibalis pp armen
- D e conflictu apud trasimenum a de morte flaminij
- D e conflictu apud caninas
- D e fuga corronis
- D e consilio relinquenda italia
- D e ad inuocatione exulium et debitorum
- D e conflictu romanorum apud gallos
- D e conflictu hasdrubalis in hispania
- D e numero bellorum que simul habebat romani
- D e oratione siracusanorum p marcellum claudium
- D e hannibale qui uenit prope romam per tria miliaria
- D e auro et argento priuatis in publicum datis
- D e capione none cartaginij et magonis
- D e morte hannibalis hanonum
- D e plinia que uenit rogatu romanorum
- D e morte capionis et captiuitate capne
- D e pugna magna inter hannibalem et metellum
- D e capione uenti a cartaloni duci p fabium max^m
- D e morte claudi marcelli
- D e morte metelli consulis et crispi
- D e morte metelli

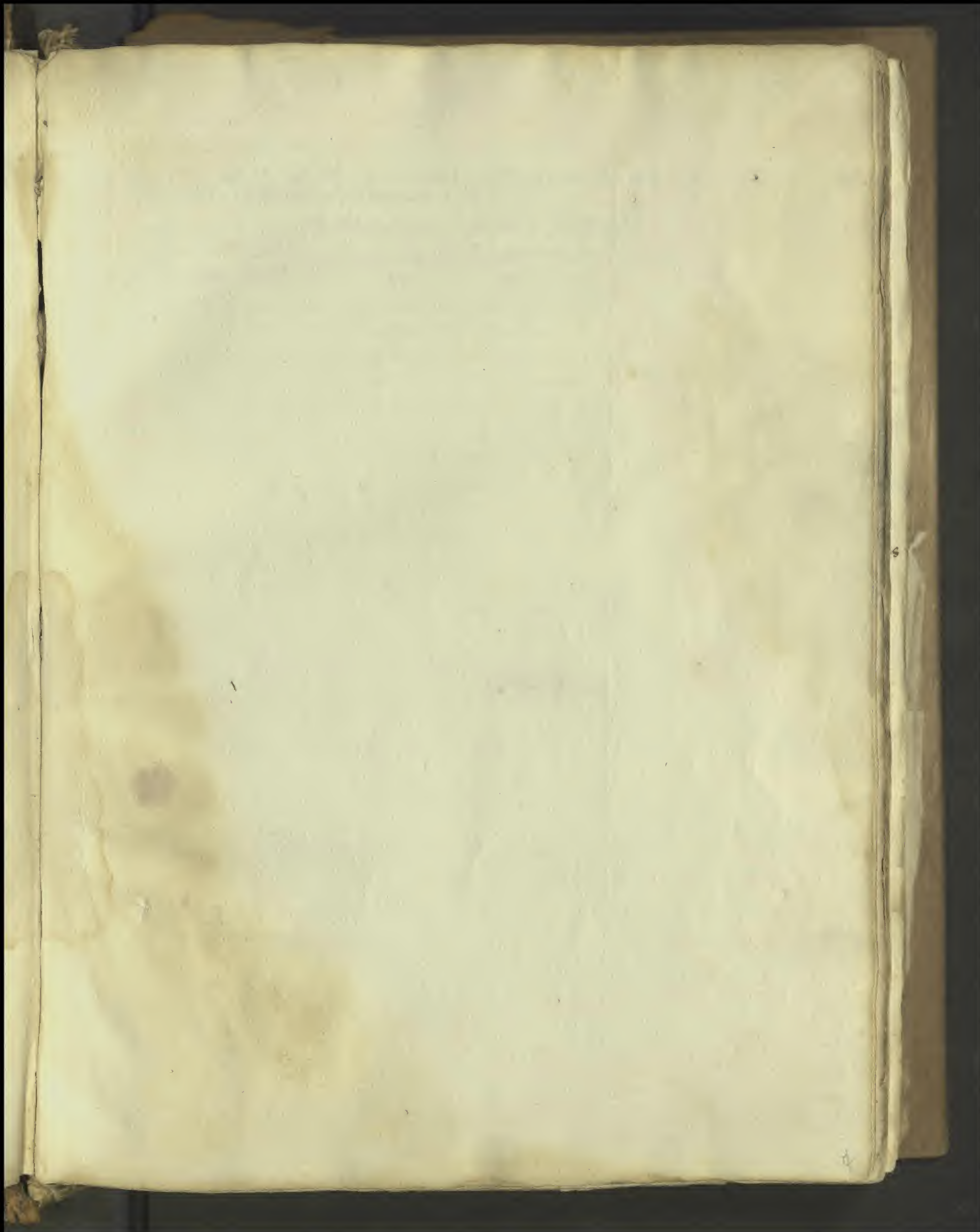
De bellis
De elephantis interfectis
De pestilentia in castris
De reditu Scipionis de hispania
De invasione mapalium per Scipione
De missis qui cepit sitacem syphace
De discessu Hannibalis de Italia
De malo homine Hannibalis
De conflictu Hannibalis et Scipionis
De Hannibale qui intrauit cartagine
De triumpho Scipionis
De bello macedonico
De bello contra lacedaemones
De hibernatione romanorum sermentum
De magna discordia antorum
De bello contra antiochum
De abrogato contra mulieres
De conflictu in hispania
De colloquio Hannibalis et Scipionis
De bello contra Hannibalem
De exeratu lucij beby prostrato
De victoria contra gallos grecos
De philippo qui interfecit filium suum
De recessu Scipionis de urbe
De morte Hannibalis
De ortu insule vulgari
De suffocatione bastenarum
De bello macedonico
De captione persis
De filio persis qui dedit orificum

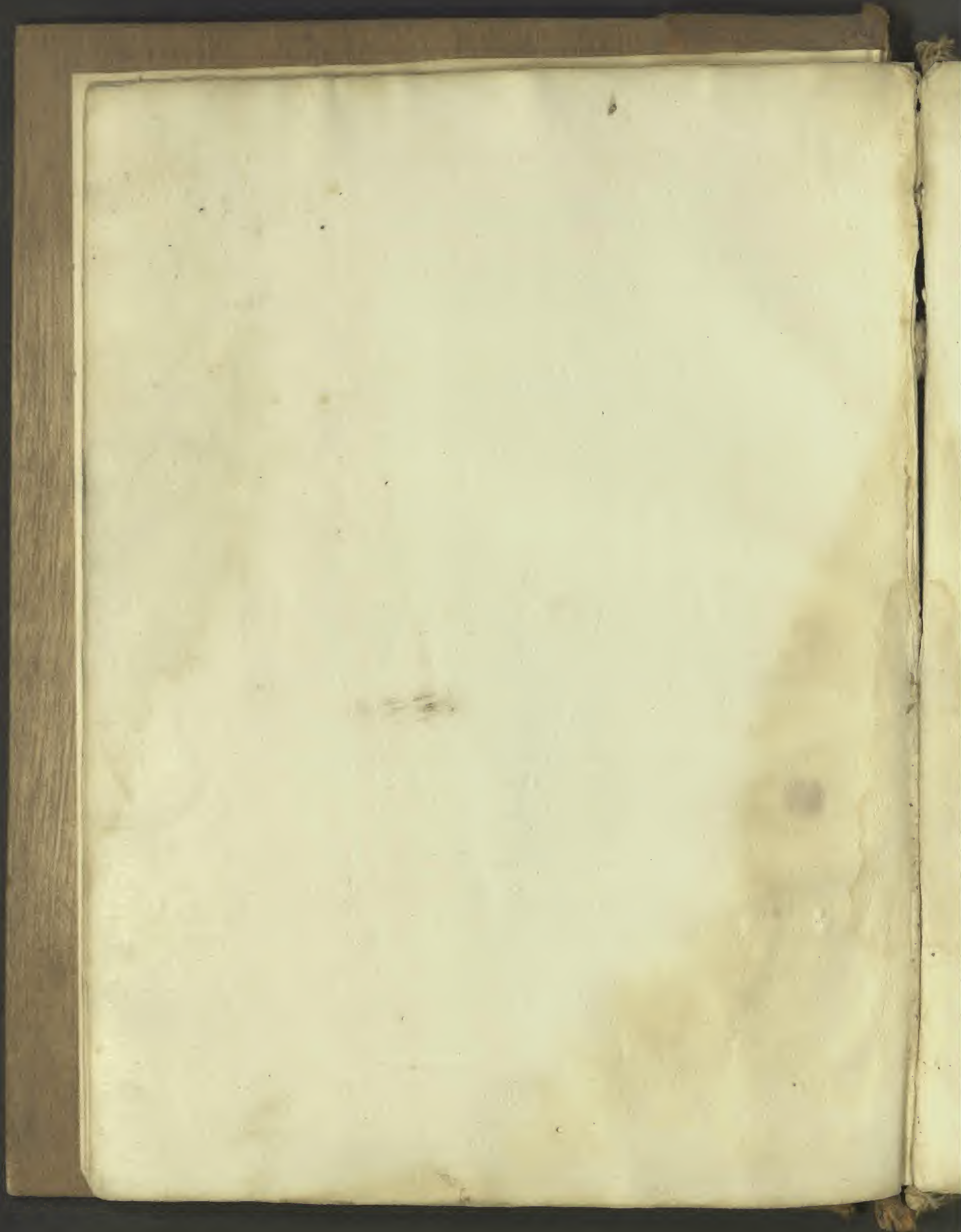
- De bello contra aphricanos et celiberos
- De singulis certaminis Scipionis
- De prodicione Sergij galbe contra Iulianos
- De tertio punico bello
- De quantitate et qualitate contagionis
- De morte massinisse
- De de molitione contagionis
- De animositate uxoris Iulii drubalis

Liber quintus sequitur:

- De infelicitate omnium gentium mundi
- De ruina corinthi
- De subaltione athenorum et bethiorum

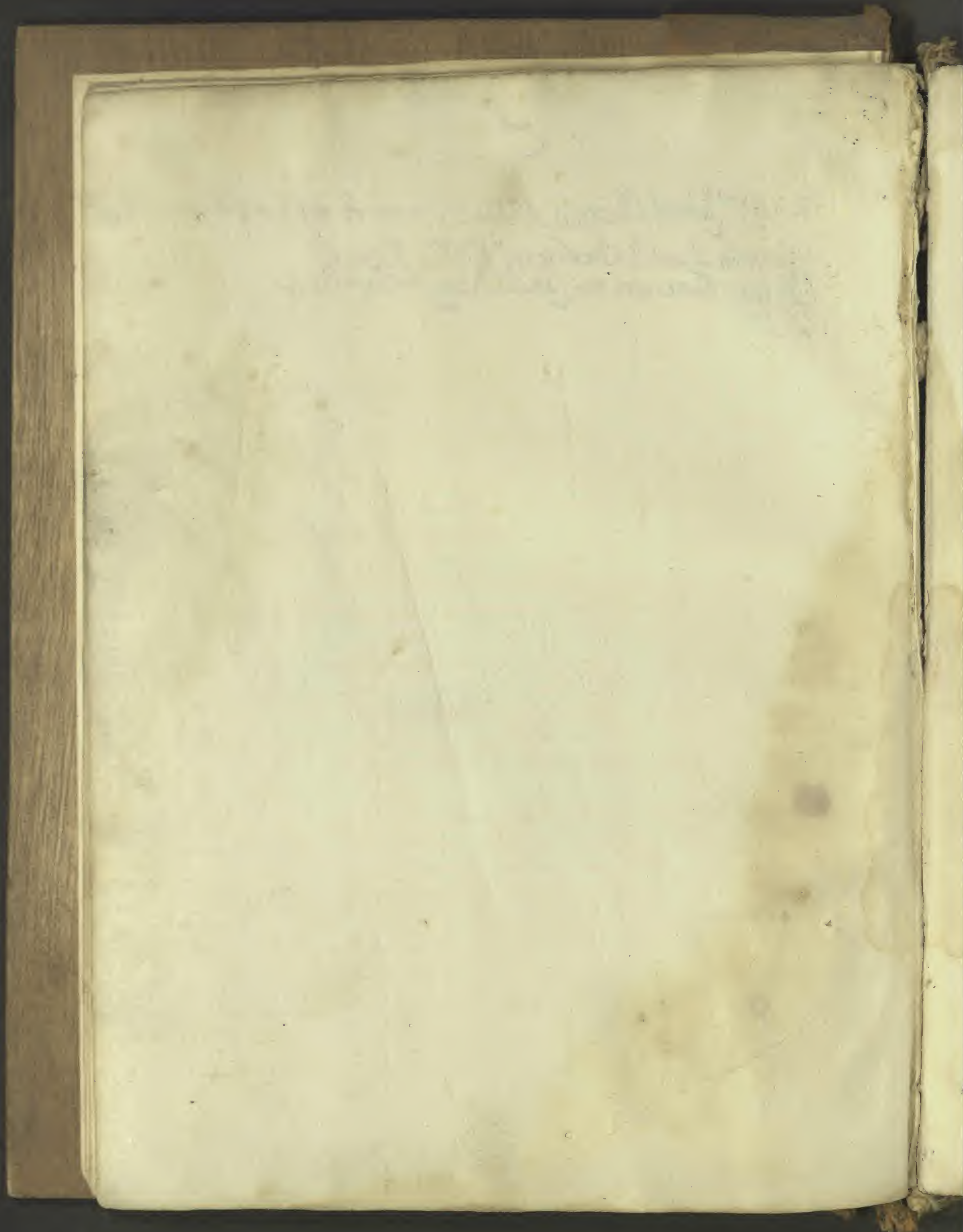
J

D. Alex^o Camillo Billio A.V. et S.V. et am. A. et S. S. et f. et h. et v. et

Hic olim fuit R. Presbiteris D. V. D. Marelli

Ruij nunc vero mei Camillo Billio in nepos. et

A. S.

seros, quanto longius a remedio veteris religionis, alie-
nos ut merito hac sententia clauerit regnasse mor-
tem auidam sanguinis, dum ignoratur religio, que
prohibetur a sanguine. Ista illucescente, illam consti-
puisse, illam concludi, cuius iam preualet, illam pe-
nitur nullam futuram, cum hec sola regnauerit excep-
tis uidelicet semotis, que illis diebus nouissimis subfi-
ne seculi et sub conclusionem iudicii, quibus futuras
angustias, quales ante non fuerint, dominus christus
per scripturas sacras suam etiam contestationem predi-
xit. Cuius secundum ipsum qui dem, quod nunc
et semper est modum, necum apertiore ac gratiore
discumini per intollerabiles tribulationes temporum
illorum, sanctos probatio, impios perditio consequet.
Et quoniam omnes prope modum, tam apud grecos
q̄ apud latinos studiosi ad scribendum uiri, qui res ge-
stas regum, populorumq; obdunturam memoriam
uerbis propagauerit unum scribendi a Himo beli filio
rege assiorum fecere, qui cum opinione cetera mundi
originem creaturamq; hominum sine initio credine-
lint, cepisse tamen ob hoc regna bellaq; diffinunt que
uō ea tenus humanum genus ritu pecundum uixerit
et tunc primum ueluti ad nouam prouidentiam occu-
sum suscitaturq; uigilauit. Ergo initium miserie homi-
num ab initio peccati hominis ducere constitui, paratū
dum taxat hysdemq; breuiter deliberatis, sūt autem ab
Adam primo homine usq; ad nimum, magnum ut di-
cunt regem, quando natus est Abraham anni famulir
centum optuaginta et quatuor qui ab omnib; historiogra-
phis, uel omisi, uel ignorati sunt. A Himo autem uel

Computatio annorum ab
Adam ad Abraham.

Compendio annorum ab Abraham
usque ad Christum natum.
Pax. Caesaris Augusti.

Abraham usque ad Caesarem Augustum. i. usque ad nativita-
tem christi. que fuit anno imperij Caesaris quadragiesimo
secundo: cum facta pace cum parthis iam potius clausa sit.
et bellum toto orbe cessavit colliguntur anni duo milia
xv. in quibus se multis auctores scriptoresque omnium otia
negotiaque tribuerunt: quia propter res ipsa exigit ut ex
his ipsis siquid brevissime vel pauca contingere: qui origi-
nem mundi loquentes: praetoriorum fidem annun-
tiatione futurorum: et post susseque probacione fecerunt.
Non quo auctoritatem eorum cuiusque videamur ingere sed
quo opere pretium sit: de opinione vulgata: que nobis
cum omnibus communis est comonere: patrumque si-
derna providentia: que sicut bona ita et mala est: agi-
tur mundus et homo hominem: qui conuersibilitate non
et libertate licentiae et infirmus: et contumax est: sicut
per gubernari exterium opus oportet ita iuste corrigi in
moderate libertatis necesse est: Iure ab initio hominis
per bona et malaque alternantia exerceri hunc modum
sentit: eosque per se aut per se humanum genus videt: de
inde cum ab ipso primo homine peccatum punitionemque
cepisse doceamur: Porro autem cum ista de medijs te-
poribus incoantes quis superiorum nusquam meminere
nisi bella clades quod descripserint: Ius bella quid ali-
ud dicenda sunt: nisi urgentia in alterutrum mala
Mala autem huius mundi: que tunc erant: sicut et no-
sunt: in quantum sunt sine dubio autem manife-
sta peccata sunt: aut occulte punitionem peccatorum
quid impeditur est nos eius rei capud pandere: cui
illi corpus expresserint: et priora illa secula: que multo
numerosiora monstrabimus vel tenuissimo testi relatu
similes miseras pertulisse.

3.

De uariis orbibus

FECTVS igitur ab orbe condito usque ad urbe
conditam de hinc usque ad cesaris principatum
natiuitatemque christi ex quo sub potestate urbis Rome
orbis mansit imperium uel etiam usque ad dies nostros
quantum ad cognitionem uariare sufficeret confidatio
nes generis humani et ueluti per diuersas partes credentes
malis mundum face cupiditatis incensum esse: especia
la ostentaturus reor ut prius ipsum terrarum orbem que
in habitat humanum genus scire et a maioribus di
stributum tuissem deinde regionibus provinciisque de
terminatum expediam quo facilius cum locales bellorumque
clades ostentabuntur studiosi quoque non solum rerum ac
temporum sed locorum sciam consequantur. Maiores
nostri orbem totius terre oceanum limbo circumseptum
triangulum statueret eiusque tres partes Asiam Aphricam
Europam uocauerunt: quibus aliqui duas hanc est Asiam
ac deinde Aphricam in europam accipiendam putave
runt: Asia tribus partibus oceano circumcirca per totum
transuersi plagam orientis extenditur: hec occasum uer
sus ad dexteram sui sub axe septentrionis incipientem con
tingit europam a sinistra autem Aphricam dimittit. Sub
egypto uero et Syria mare nostrum quod magnum gene
raliter diatrum habet: sirope incipit ut dixi sub plaga sep
tentrionis a flumine tana que rhiphei montes scymatico
aduersi oceani tantum fluminum fundunt qui prete
rient aras ac terminos alexandri magni in rhobasco
fimis sicot meotidas angit paludes: quarum immensa
exundatio iuxta theodosiam urbem euxinum portum
late ingreditur: inde iuxta constantinopolim longe mit

tuntur angustie. donec est mare quod dicimus nostrum.
accipiat. Europe in hispaniam occidentali oceanus
terminus ~~est~~ maxime ubi apud gades insulas her-
culis eorum columnae insuntur et tironi maris fanabz
oceanus estus mittitur Aphrice. Principium est a finibz
egypti vbiq; Alexandrie ubi paretorum civitas sita
est super hoc mare magnum. quod omnes plagas terrasq;
medias interluit. Unde per loca que accolit cathabath
non vocant haud procul a castris alexandri magnis
super lacum calcarum. deinde iusta superiorum fi-
nes anasitarum iussa intertransuersum per ethiopica de-
serta meridiana contigit oceanum. termini Aphri-
ce ab occidente idem sunt. qui et Europe. i. fancesca-
ditani freti ultimus tamen finis eius est mons ath-
las. et insule quas fortunatas vocant. et quia breuiter
generales triptiti orbis diuisiones de ipsarum quoq;
partium regiones scire pollicatus sum. significare curabo.

Asia ad mediam frontem orientis habet in oceano
ecto hostia fluminis gangis. A sinistra promontorium
galgaredama cui subiacet ad eunum insula taprobana
ex qua oceanus indus vocari incipit ad extra habet in-
mani montis ubi cantasus deficit promontorium sa-
maria. cui ad aquilonem subiacent hostia fluminis octo-
rogon. ex quo oceanus sericus appellatur in his finibz
india est. que habet ab occidente flumen indum. co-
drubro mari accipitur. a septentrione montem cinea-
sum. Reliqua ut dixi eoo et medico oceano termina-
tur. hec habet gentes. xliij absq; insula taprobana. que
habet decem civitates. et absq; reliquis insulis habitabilibz

†

q̄ plurimus a flumine mēdo usq; ad flumen tigrum
quod est ad occasum. Regiones sunt iste. Aracofia. Par-
thia. Asiria. Persia. et media situ terrarum montuoso
et aspero. hęc a Septentrione habet montem canca-
sum a meridie mare rubrum, et sinum persicum. In medio
autem sui precipua flumina bidaspen et arabim. In his
sunt gentes xxxij. sed gentes generaliter p̄thia dicitur q̄
uis scripturę sanctę universam sepe mediam uocent
a flumine tigris usq; ad flumen eufraten. mesopotamia est
incipiens a septentrione inter montem taurum et canca-
sum: cui ad meridiem succedit. Babillonia deinde cal-
dea nouissime arabia eudemou. que inter sinum p-
sicum. et sinum arabicum angustu terre tractu orien-
tem uersus extenditur: in his sunt gentes xxviii a fl-
umine eufrate. quod est ab oriente usq; ad mare nostru
quod est ab occasu. deinde a septentrione. i. a ciuitate
dancusa. que est in confinio capadoę et armenię sita
est: hanc procul a loco ubi eufrates nascitur: usq; ad
egyptum et extremum sinum arabicum. qui est ad
meridiem. longo angustoq; sulco saxis insulis que ce-
berimo amari rubro. i. ab occasum occasum uersus ex-
tenditur: Syria generaliter nominatur habens maximas
provincias. Comageram. Peritiam. et Palestinam. absq;
siriaceis et machabeis. quorū gentes sunt xij. in capite
sire. capadocia est. que habet ab oriente armeniam. ab
occasu Asiam. ab aquilone tenuiores campos et mare
cumernicum. a meridie taurum montem et ei subiacet
cilicia refancia usq; ad cilicum sinum. qui spectat ad
insulam cyprum. Asia regio. uel ut proprie dicam mi-
non. absq; orientali parte que ad capadociam. siriāq;

proceditur undiq; circumdatus est mari: à septentrione pō-
te euxino, ab occasu propontide atq; belles ponto à me-
ridie mari nostro, ibi est mons olympus, Aegyptus infe-
rior ab occidente habet syriam et palestynam, ab occasu
libiam, à septentrione mare nostrum, à meridie quia ap-
pellatur climax et egyptum superiorem fluviumq; ni-
lum, qui delitatore incipientis maris rubri videtur emē-
gere in loco qui dicitur mosilion empotium, de inde
dū ad occasum profluens, faciens insulam nomine
meoroten in medio sui novissime ad septentriones
in flexus intempestus altus incrementis plana egypti
rigat: hunc aliqui auctorem fuerunt band procul ab ath-
lante habere fontem, et continuo harenis mergi: Inter-
iecto brevi spatio vastissimo lacu exundare atq; hinc
oceanum tenus orientem versus per ethiopica deserta
per labi rursus inflexum ad sinistram in egyptū descende-
re, quod quidem verum est esse eiusmodi huiusmodi
fluvium magnum qui talia ortu, taliaq; cursu sit: et re-
vera omnia iulus monstra gignit: quem utiq; prope
fontem barbari dacia nominant: ceteri vero accolae
nichilum notant: sed hic regione gentium quae libio
egyptiae vocantur band procul ab illo fluvio quem li-
tore maris rubri percurrere diximus in mīso lacu ac-
ceptus assumit, nisi forte occulto meatu in alveum
eius, qui abruente descendit eruperit: Egyptus superio-
r in orientem per longum extenditur: cui est a septen-
trione finis arabicus, à meridie oceanus, nam ab oc-
casu ex inferiori egypto incipit, ad orientem rubro ma-
ri terminatur ubi sunt gentes xxiii, et quoniam
meridianam partem totius asiae sic descripsimus sup est:

ut ab oriente usque in septentrionem pars que restat expe-
ditur: Mons caucasicus inter colcos qui sunt super ame-
ricum mare, et inter albanos qui sunt ad mare caspi-
um, primum attollitur cumque quidem usque in ultimam
orientem unum videtur iugum, summi sed multa
sunt nomina: multi hoc ipsum tantum iugum motus
credi nolunt: Cum re vera per conathens mons ar-
menis, inter taurum et caucasicum medius conti-
nuare taurum cum caucaso putatur: Sed hoc ut
non est, discernit fluvius eufrates qui radice per
coactae montis effusus tendens in meridiem caucasi-
cum ipsum ad sinistram thaurum excludit ade-
xter: ita ipse caucasicus inter colchos et albanos ubi
et portas habet mons caucasicus dicitur a montibus
portis caspijs usque ad armenias portas, vel usque ad fon-
tes tigridis fluminis inter armeniam et bibiam mo-
tes achacena dicuntur a fonte tigridis usque ad con-
tas civitatem inter massagetas et parthos mons atrobri-
zanes a cartis civitate usque ad oppidum catippi: inter hyr-
canos et bactrianos mons memomali ubi amomum
nascitur a quo proximum iugum mons per thaurum
dicitur ab oppido catippi usque ad iugum saphrum it
dachas ranchas, et per thenas mons obsobaxes ubi
ganges fluminis oritur et laser nascitur: a fonte flu-
minis octogore qui sunt a septentrione ubi sunt
montium spaco pamsade, mons taurus a fontibus
octogore usque ad civitatem octogoriam inter huno-
idas et gangaridas mons caucasicus ultimus inter
eas et passiodavas mons manus ubi flumen crisor-
phos et promontorium flamma orientali exapunt oceano:

Caucasicus mons

ganges fluvius

igitur a monte mano hoc est ab imo caucaso et de
orientis parte, qua occurrunt sericus tenditur usque
ad promontorium boreum et flumen boreum in
de tenus scythico mari, quod est a septentrione
usque ad mare caspium, quod est ab occasu et usque ad
extremum caucasi iugum, quod est ad meridiem
hircanorum et scytharum gentes sunt xliij, per
terrarum infecundam diffusionem late oberri-
tes, mare caspium sub aquilonis plaga ab oceano
oritur, cuius usque circa oceanum littora, et loca de-
serta, inculta, que habentur. Inde in meridiem
uersus per longas angustias donec per magna spatia
dilatatum caucasi montis radicibus terminetur
itaque a mare caspio, quod est ad orientem, per oram
oceani septentrionalis usque ad thanam fluvium
ex meotidas paludes, que sunt ad occasum per cume-
nia maris, quod est ab aphrico, usque ad caput et po-
tas caucasi, que sunt ad meridiem, gentes sunt xxx
iiij, sed generaliter regio proxima albania ulterior
sub mari, et monte caspio amazonum nominatur.

Explicati sunt que breuissime fines asie, nunc
europam in quantum cognitioni hominis concedi-
tur stilo per uagabor, a montibus riphis, a flumina-
tanis meotidisque paludibus, que sunt ad orientem
per latus septentrionalis oceani usque ad gallum belgia
et flumen rhenum, quod est ab occasu, de inde usque
ad danubium, quem hystrum uocant, qui est a me-
ridie et ad orientem directus, pontus accipitur ab
oriens alemanna est in medio datia, ubi et gotia

deinde germania est. Sibi plurimam partem sicut te-
tenetur, quorum omnium gentes sunt Liiij, nunc
quicquid danubius ab arbarico ad mare nostrum
se. exponam: Misia ab oriente habet hostia flui-
minis danubij, ab euro traciam, a meridie, macedonia
ab occasu hystriam, a cretio pannonium, a septentrio-
ne danubium: Tracia habet ab oriente propontidis si-
num et constantinopolim que bizantium, primo pri-
mo dicta est: a septentrione partem dalmatie et sinu
eximi ponti ab occasu et a phryco macedoniam, a me-
ridie egeum mare, macedonia habet ab oriente ege-
um mare, ab orea traciam, ab euro euboeam et macedoni-
cum sinum, a meridie achaiam, a fauonio montes a
croce ramos in angustiis adriatici maris qui sunt
contra apuliam atque brundisium, ab occasu dalm-
tiam, a circio dardaniam, a septentrione meosiam
Achaia undique prope modum cincta est mari: nam ab
oriente habet marteum mare, ab euro creticum mare,
a meridie ionium mare, ab a phryco, ex occasu cesa-
laniam et casiopam insulas, a septentrione corinthus
ab Aquilone angustum terre dorsum: quo macedo-
nie coniungitur uel potius acethice, qui locus iste
mons uocatur, ubi est corinthus, habens in athica
~~ab~~ ad boream non longe athenas ciuitatem, dal-
matia ab oriente, macedonia, ab aquilone, panno-
niam, a septentrione meosiam, ab occasu hystriam
et sinum liburnicum, et insulas liburnicas, a me-
ridie adriaticum sinum, pannotiam, Coricus, et retia
habent, ab oriente meosiam, a meridie hystriam, ab
a phryco alpes appenninas, ab occasu galliam belgica

à circio danubium fontem et limitem qui germaniam
à gallia inter danubium galliamque fecerunt. à septen-
trione danubium et germaniam. Italis situs ac cir-
cio in eum tenditur habens ab aethra turrem
mare. à borea adriacum. sicum. cuius ea pars que
continenti terre communis et cortigia alburni obicibus
obstruitur. que à gallico mari superligusticum sinu
liburnicum designatur. Gallia belgica habet ab orien-
te limitem fluminis rheni et germaniam. ab euro
alpes appenninas. à meridie provinciam narbonen-
sem. à circio oceanum britannicum. à septentrione
britanniam insulam. Gallia lugdunensis ducta per
longum et per angustum inflexa aquitaniam pro-
vinciam semitangit. hec ab oriente habet belgia
à meridie partem provincie narbonensis. qua an-
axilias civitas sita est. et murei gallico rhodani flu-
men accipitur. Narbonensis provincia pars galliarum
habet ab oriente alpes coatas. ab occidente hispaniam
à circio aquitaniam. à septentrione lugdunensem
ab aquilone belgicam galliam. à meridie gallicum
mare quod est inter sardiniam et insulas baleares
habens in fronte. qua rhodanus fluminis mare exit in
insulas troctadas. Aquitania provincia ab obliquo cursu
ligeris fluminis qui ex plurima parte terminus eius
est. in orbe igitur. hec à circio oceanum. qui aquita-
nicus sinus dicitur ab occasu hispanias habet à sep-
tentrione ex oriente lugdunensem. ab euro. ex me-
ridie narbonensem provinciam contingit. hispa-
nia universa terrarum situ trigona et circumfu-
sione oceani. tamenque pelagi pene insula efficitur huius

angulus prior spectans ad orientem: adextus aquitanica
 provincia: à sinistris barbarico mari coartatur narbo-
 nensium finibus inseritur: Secundus angulus circū
 intendit ubi britanica galliae ciuitas sita altissimi-
 pharum: et inter parua memorandi operis ad specta-
 culum britannie eg erigit: Tertius angulus eius est: que
 gades insule intentis in apheicum athlantem monte
 interiecto sinu oceani prospiciunt: hispaniam citari-
 orem ab oriente inapientem preenti saltus aperte sep-
 tentrionis usq; ad cantabros asturesq; deducit: atq; p
 uaccos et oretanos quos ab occasu habet posita in post
 minus litore Kactago determinat: hispania ulterio
 et habet ab oriente vaccos, celtiberos, et oretanos: a sep-
 tentrione oceanum: ab occasu oceanum: à meridie
 gaditanum: oceani fretum. Unde mare nostrum, quod
 tyrrhenum vocatur. mittitur: Et quoniam oceanus ha-
 bet insulas, quas britanniam et hiberniam vocant, que
 in aduersa galliarum parte ad prospectum: hispanie sit
 breuiter explicabuntur: Britannia oceani insula per
 longum extenditur in boream: a meridie gallias habet
 cum proximis transmeantibus ciuitas aperit: que
 dicitur rutubi portus: Unde, procul hānd amormisi
 iustico positos in campos, batanosq; prospectat: hec in-
 sula habet in longo maria passuum octuaginta, in lato
 milia ducenta: Atergo autem unde oceano infinito
 patet orandas insulas habet: quarum xx. deserte sunt
 tredecim coluntur: deinde insulatile que per infinitū
 a ceteris sepeata circū uersus medio sita oceano: uix
 paucis nota habetur: hibernia insula inter britanniam
 sita longior ab apheico in boream spatio porrigitur

huius partes priores inter cantabrico oceanio brigantium-
galliae civitatem ab aethra sibi in circium occurre-
tem spacioſo intervallo procul spectant ab eo precipue
promontorio: Vbi sane fluminis hostium est: et vela-
bre lucentiq; consistunt: hec proprior Britannie spa-
tio terrarum angustior: sed celi solisq; temperie mag-
utilis astotoz gentibus colitur: hinc etiam menama
insula proxima est: et ipsa spatio non parva solo como-
da eque astotorum gentibus habitatur: hi sunt fines
totius europe:

Aphricam ut dixi cum tertiam orbis partem maio-
res nostri accipiendam esse descripserint: non spaciorem
mensuras: sed divisionum rationes secuti sunt: Mare hoc
siquidem magnum: quod ab occasu: ex oceano nascitur
in meridiem magis vergens angustiozem inter se: et
oceanum conuocat: aethrae limites fecit: Unde etiam
aliqui quia eam longitudine parem: tamen multo an-
gustiozem intelligentes: inuerecundum arbitari ter-
tiam vocare partem: Sed potius in europa aphricam de-
putantes: hoc est secundam portionem appellare volu-
erunt: Preterea cum multo amplius terre in aphri-
cam ardore solis: q; in europa rigore frigoris incultu
atq; incognitum sit: quippe cum omnia pene anim-
amiantia vel germinantia patientius et tolerabilius
ad summum caloris excedatur: ea. s. causa est. q; aphrica
per omnia situ et populis minorem videri: quia de na-
sui minus habet spatij: et celi inclementia plus deserti
cuius descriptio: per provincias et gentes hec est: libia
cireneica et pentapolis: post egyptum in parte aethrae

prima est: hec incipit à ciuitate paretolo et montibz
 cathbathmon. inde secundo mari usq; ad ues phileo-
 rum extenditur, post se habet usq; ad meridianum
 oceanum gentes libie ethiopum et garamantum
 hinc est ab oriente egyptus, à septentrione mare libicu
 ab occasu sytes minores et trogotide contra quas msi-
 la calipso est: à meridie ethiopicus oceanus: Tripolinas
 uncia que et subuentana uel regio argutum dicitur u-
 lestis magna ciuitas est: quous argutis per longum aphri-
 ce litem generaliter uocatur: habet ab oriente ues ph-
 lenorum: inter sytes minores et trogotidas: à septentrio-
 ne mare siculum uel potius adriacum et sytes mino-
 res: ab occasu bizantium usq; ad lacum fulmarum à
 meridie barbaros getulos ta natibres et garamantes usq;
 ad oceanum ethiopicum pertingentes: Bizantium zen-
 ges et numidia zenges autem prius non unus conue-
 tit, sed totius provincie gēte generale nomen fuisse
 inuenimus: Bizantium nō ubi adruet ciuitas: ze-
 ges ubi Kartago magna, numidia ubi hippo regius
 et susicada ciuitas sunt habent ab oriente sytes mo-
 tes et lacum sillarum: à septentrione mare nostrum
 quod spectat ad siciliam et sardiniam insulas: ab oc-
 casu mauritaniam osatensem: à meridie montem
 suzure et post ipsos ethiopum gentes perungantes usq;
 ad oceanum ethiopicum satiffensis et cesariensis mun-
 itania habet: ab oriente numidiam, à septentrione
 mare nostrum, ab occasu flumen malnam, à meridie
 montem asterisim, qui diuidit inter uiam terram
 et harenas uacentes usq; ad oceanum in quibus erant
 gaugnes ethiopes teiguitania, mauritania ultima est

Aphrige ab oriente flumen malina, a septentrione mare nostrum usque ad fretum gaditanum, quod inter habere et calpis duo contraria sibi promontoria coarctat ab occidente atlantem montem et oceanum atlantum sub aphrico hesperum montem. a meridie gentes aulidum, quas nunc galilas vocant usque ad oceanum. hesperum contingentes: hic est uniuersae terminus aphrige: nunc insularum quasi in nostro mari sunt: loca et nomina et spatia demetiar: Insula cypros ab oriente masutio quod masicum finem uocant ab occidenti mari pamphilico, a septentrione aulo est calico a meridie sirie et phenias pelago angitur cuius in spatium longo tenet milia passuum centum septuaginta quinque. Insula creta fluitur, ab oriente carphatio mari ab occasu et septentrione mari cretico, a meridie mari libico, quod et adriacum uocant, habet in longo milia passuum centum septuaginta duo in lato quinquaginta. insule cyclades quarum est ab oriente prima rhodos: a septentrione tenedos a meridie carphatos ab occasu cythara ab oriente finuntur litoribus asie, ab occidenti mari icario, a septentrione mari egeo, a meridie mari carphatio: Sunt autem omnes cyclades numero quinquaginta tres, he, tenent a septentrione, in meridie milia passuum quinquaginta: ab oriente in occasum milia ducenta: Sicilia insula tria habet promontoria Sonu quod dicitur pelorum, et aspexit ad septentrionem cui messana ciuitas proxima est. Secundum dicitur pachinum, sub quo ciuitas syracusana respicit ad austronotum: Tertium quod appellatur liliburni sibi et ciuitas

eiusdem nominis sita est dirigitur in occasum: hec h^t
 apachin^m in pelorum milia passuum centum septua-
 ginta septem: hec ab oriente cingitur mari adriaco/
 a meridie mari aphrico quod est contra subuentanos
 et syrtes minores: ab occidente et septentrione habet
 mare tyrenum: ab orea usq; ad subsolanum fretu
 adriacum quod diuidit cauroromitanos sicilie et
 brunnos italie: Sardinia et corsica insule paruo fredo
 hoc est milium viginti diuiduntur ex quibus Sardinia
 habet a meridie que mundiam salamitanos contra
 corsicam insulam .i. septentrionem uersus habet ul-
 binenses cuius in longo spatium tenet milia passuum
 c. xxx. in lato .cc. octuaginta: hec habet ab oriente et
 boreatirenum mare quod spectat ad portum urbis
 Rome: ab occasu mare sardum: ab aphrico insulas
 baleares longe positas: a meridie numidicum sinu: a
 septentrione ut dixi corsicam: Corsica insula multis
 promontorijs angulosa est: hec habet ab oriente tire-
 num mare et portum urbis Rome: a meridie Sar-
 diniam ab occasu baleares: a circulo et septentrione ligu-
 sticum sinum tenet: autem in longo milia passuum
 clx. in alto milia xxvi. Insule baleares due sunt:
 maior et minor: quibus insunt duo oppida minor
 terraconiam hispanie ciuitatem: minor barcellona
 Septentrionem uersus contra se habent minori sub-
 iacet insula busos: de inde ab oriente Sardiniam
 ab aqualone mare gallicum: a meridie et aphrica ma-
 uritanum pelagus: ab occasu hiernum pelagus spec-
 tant: eae sunt insule ab hellesponto usq; ad oceanum
 per totum pelagus constitutae: que et cultu et memoria

magis celebres habentur, per censui breuiter ut potui pro-
uincias, et insulas orbis uniuersi: nunc locales gentium
singularum miferas, sicut ab initio incessabiliter exti-
terunt, et qualiter ex quibusque exorte sunt, in quantum
suffecero proferam:

Cum post fabricam mundi ornatumque huius ho-
quem rectum atque immaculatum fecerat deus ac per
inde humanum genus libidinibus deperitum peccatis
obscurduisset continuo iniustam licentiam, in iusta
punitio consecuta est: Sententiam creatoris dei et iu-
dicis peccati homini ac terre propter hominem destina-
tam semperque dum terras homines habitauerunt, duntaxat
nam omnes in uiti licet, aut probamus negando, et
aut confitendo tolleximus obstinatisque mentibus
testis sibi infirmitas sua inurit: quibus fidelis scriptura
non fuisse: de inde refuso in omnem terram
mari missoque diluvio cum toto orbe contempto. Unum
spatium celi esset ac pelagi deletum fuisse uniuersum
humanum genus, paucos in archa fidei sue merito
ad substituendam originem reueratis euidentissime
ueracissimo scriptores docent: fuisse tamen hoc etiam
illi contestati sunt: qui preterita quidem tempora ipsique
autorem temporum nescientes ex inditio, et comu-
ni iactura lapidum quos in remotissimis montibus cho-
cochis et ostreis, scabros sepe etiam, cantos aquis misere
solemus conijciendo didicerunt: Et quoniam huius mundi
ad hoc relatu digne et fide circa proferri a nobis queat
tamen hec uelut principalia duo de preiudicatione p-
mi hominis, et condemnatione generationis uiteque ei

Diluvium uniuersale.

ac demde perditione humanis generis dicta sufficiant
tantum ut signa gentiles historici de nostris aliquo or-
dine contingerint: hec plenius cum ceteris ipso quo
mouerunt ordine proferantur:

Alte annos urbis condite mille trecentos Hm
rex Assiurorum, ut ipsi uolunt primis propagande
dominationis libidine arma foris extulit: cruen-
tamq; viam .L. annis per totam Asiam bellis egit. a
meridie atq; rubro mari surgens sub ultimo sep-
tentrione euxinum pontum uastando perdomuit
Sathracamq; barbariem ad hunc tunc et inbellem
et innocentem torpentem excitare sentiam: uices
suis nosse, et non late iam pecudum, sed sanguine
hominum uiuere ad postremum uincere, dum
uincit edocuit: Nouissime Zoroastrem beltrinox
regem, eundemq; magis ut ferunt actis repetere
in pugna oppressum interfecit: Post ipse dum diffi-
centem a se oppugnatur urbem sagitta idus interijt
huic mortuo Semiramis uxor successit utrumq; nio
habitu filium gerens: anidosq; iam ussu sanguinis
populos perdnos et quatragenta annos cedibus gen-
tium exercuit: non contenta terminis mulier, quos
a uero tunc solo bellatore, quinquaginta annis ex-
sitos suscepit: Ethiopiam bello oppressam sanguine
interitam imperio adiecit: indis quoq; bellum in-
tulit, quo preter illam et Alexandrum magnum
nullus intravit: quod eo tempore eo crudelius gra-
uiusq; erat: q; nunc est persequi et trucidare populo
in pace uiuentes q; tunc apud illos, nec foris erant

Zoroastres mors

Nini mors

ulla incendia bellorum: nec domi tanta exercitia cupiditatum: hec libidine ardens sanguine sitiens inter incessabilia et stupra: et homicidia cum omnes quo regie ascriptos meretricia: habitos concubitu oblectasset: occideretur tandem filios flagitiose conceptos, impie expositos: incestu cognito priuatam ignominiam publico scelere obtexit: precepit enim ut inter parentes ac filios nulla delata reuerentia nunc de coniugijs appetendis, ut quod cuius libitum esset: liberum fieret:

Alte annos Urbis condite. M. C. LX. confinem Arabie regionem, que tunc Pentapolis vocabatur arsis se penitus igne celesti inter alios etiam Cornelius Tacitus refert qui sic ait haud procul inde capi quos fert olim, uberes magnisque viribus habitatos fulminum iactu arsisse, sed mane uestigia terramque ipsam speciem solidam nimis fructiferam perdisisse, et cum hoc loco nullus de incensis, propter peccata hominum cum tibus quasi ignarus expressit paulo post velut oblitum consilij subiit, et dicit: Ego nichil sicut quondam urbes igne celesti flagrasse concesserim ita alitu lacus infici terram, et corrumpi reor. Quo dicto miratus licet de exustis urbibus, que procul dubio peccatorum noxa conflagraverunt, et scisso se et contersisse confessus palam prodidit non sibi cognitionis fidem defuisse, sed exprimende fides voluntatem quod non a me plenius proferetur.

In confinio Arabie, et Palestine, qua dimissi al transsecus montes subiectis campis excipiuntur quique

C. 1. 1. 1.

11
civitates fuere. Sodomus, gomorra, adama, setoni et
segor. Sed segor ex his parva. Ille autem amplex et ma-
gnus quippe: quibus et soli fecunditas suberat et iorda-
nis fluvius per plana diffusus, ac per opportunum diu-
sus argumentis ubertatis impendebatur. hinc uniu-
erse regioni bonus male utenti habundantia rerum
causa malorum fuit: ex habundantia enim luxuria,
ex luxuria feda libidinis adolere, adeo ut mas-
culi, immasculos operantes turpitudinem, nec conside-
ratis quidem locis, conditionibus, statibusque proce-
rent. Itaque iratus dominus pluit super hanc terram
ignem, et sulfur, totamque regionem, cum populis atque
urbibus exutam testem iudicii sui futuram, eterna
perditione damnavit: ut nunc quoque appareat quod
quondam forma regionis, sed invenitur regio a-
neris, mediamque convallem, quam iordanis irri-
gaverat, nunc mare superfusum regit: tamque de
rebus ut putatur parvis divine indignationis ac-
censum est, ut propter hoc quod illi male utentes
bonus fructus miseriarum nutrimenta libidinis
fecerant: terra quoque ipsa quae has habuerat civita-
tes, primum exusta ignibus, post oppressa aquis
in eternam damnationem comuni periret aspec-
tu: utque nunc si placet his qui in christum quem
nos in iudiciorum ostendimus, quod in ipsis etiam spu-
ta conijciunt inter domum et romam discernat
causas, et conferant penas, quae a me vel maxime
ab ore tractande non sunt, quia omnibus notae
sunt, et damna quae libenter sententias eorum acci-
perem, si illi fideliter ita ut sentiunt facerent. **A**

luxuria contra naturam

Quamquam quid de temporibus christianis rursus et hoc in
angulis inuenirent non usque adeo moleste accipie-
dum putem cum totius populi romani consona
noce parique iudicio sensus ac sermo cognitus adeo
autem parum quodam et leui metu hesitasse erga
se pari consuetudine uoluptatum indubitantissi-
me contestatus est ut libenter conlangeret sic reciperet
circum nihil esse sibi tutum hoc est nihil egisse
reor gorum esse se concedatur rationis spectare
cunctenses nisi forte se habet apud plerisque prece-
pue tempore qui ex longa requiem uel parum
abortam solitudinem intollerabilem laborem putat
histe clementissimas admonitiones quibus omnes a
liquando perstringimur aliorum punitionibus audi-
tis letisque preponunt uel quos saltem de hoc ipso exi-
tu sodomorum et gomortorum moneo ut discere
atque intelligere queant qualiter dicitur peccatores pu-
niantur qualiter punire possit qualiter puniri
us sit.

Alte annos uerbis condite mille septuaginta thel-
chisel et caruacij pernix uirax prelium aduersum
phorenem regem armenorum et per falsos anapi-
ti spe sine fuita uictoriam gesserunt idemque thelchi-
sel post paululum bello uicti patria profugi ignarique
rerum credentes se penitus a congressu totius huma-
ne habitationis abstraherent rhodum insulam que
ante offuisse notabatur quasi tutam possessionem
posse acceperunt.

Alte annos uerbis condite mille xl. machin sem-
dolumina uastatione plurima totius perue provincie

fuit: quod quia origij. qui tunc elensime rex et con-
ditor erat temporibus effusum est, nomen loco ac
tempori dedit: *James et ubertas apud egyptios*

Alte annos urbis condite mille octo fuisse apud
egyptum primum insolitam fastidientiamq; uberta-
tem, deinde ingentem atq; intollerabilem famem
cui josep vir iustus et sapiens divina promissione sub-
veniret. Pomponij historicus: eiusq; breuiator iusti-
nus, docet qui inter cetera sic ait: Minimus fuit etate
in fratres josep fuit cuius excellens ingenium fratres
verui interceptum peregrinis mercationibus vendi-
derunt, a quibus deportatus in egyptum cum magnas
artes solerti ingenio percepisset breui ipsi regi perca-
rus fuit: nam et somniorum sagacissimus fuit: et som-
niorum primum intelligentiam condidit, neq; divi-
ni furis humaniq; cognatum videbatur adeo ut
etiam agrorum sterilitatem futuram ante multos
annos prospiciens fruges congregasset: tantaq; ex-
perimenta eius fuerunt, ut non ab homine, sed a deo
responsa viderentur: Filius josep moyses fuit quem
preter scientie hereditatem, et forme pulchritudo con-
mendabat: Sed egypti cum scabiem, et vitiliginem
pateretur responsio, monti eum cum egros ne pestis ad-
plures serperet terminis egypti pellunt, hec iustinus.
Sed quoniam iste moyses quem isti sapientem, scien-
tiam fuisse attestantur plenius, veriusq; tanq; per-
se, suosq; gesta conscribit: primum fide eius, atq; auc-
toritatem quam etiam isti probant horum ignorantia
supplenda: de hinc sacerdotum egyptiorum fallaxima-
litia confutanda est, evidentem utramq; veri dei

*Ubertas et scabiem
Egypti:*

josep

memorie subtrahere conati sunt, particulatim expom-
tione ne in contumeliam idolorum suorum eum-
colendum merito, responderunt cuius consilio an-
nuntiata hec mala, et auxilio evitata docuissent, vel
forte ut indulgentius accipiam obliti sunt, illius n.
nostri Iosep, qui fuit veri dei servus, et pro creatura
domini sui pie intentus sollicitus cuius promissioni
ipsi habundant frugibus quasi sacerdotes: sed quia
falsi sacerdotes erant, cum ceteris exuvientibus non
dolebant: Sed non cui placet obliviscatur, cui dolet
meminit, quod huius temporis argumentum histori-
is fatis recentibus ipsa sibi terra egypti testis promi-
tunt que tunc redacta in potestatem regum, restitutaque
cultoribus suis, ex omni fructuoso, usque nunc quinte
partis incessabile vectigal exoluit fuit: itaque hec fames
magna sub rege egyptiorum diu polita, cui nomen
erat amosis: quo tempore balens assuos, regios a-
pius regebat: fuerunt autem ante annos fames septem
alii precedentis ubertatis annis qui novum affluentia
tanto negligentius perituram, quanto uberius natam. Iosep
noster solertia sua collegit et condidit totam egyptum
conservavit et acquisivit universam pharaonis
pecuniam, et deo gloriam reddens dispensatioe
iustissima, cui vectigal, cui honorem, omniumque pe-
cora terras, censusque collegit: ipsos autem per senectutem
cum terris accipiendo stipis taxatione vendiderit
statuta quinte partis portione laxavit. hunc Iosep que
constituit deus egyptiis conservate salutis auctore
quis credat ita in brevi eorum exarduisse memorie
ut filios eius atque universam cognationem paulo post

seruatio addēxit laboribus interruptionibus profla-
 gatint. Quam ob rem non est mirandum si nunc
 quoque aliqui reperiuntur qui cum cernitibus suis in-
 prudenter gladio prestanto christiano nomine auer-
 terunt ipsum nomen christi, quo solo salui sunt aut
 dissimulentur, aut infametur grauiumque se tem-
 poribus suis asserunt quoque meritis liberantur.

Anno autem octingentesimo decimo ante urbem co-
 ditam amphictyon athens tertius achrope regnavit: ci-
 uis temporibus aquarum illumet maiorem partem po-
 pulorum thesalie assumpsit paucis: per refugia montium
 liberatis, maxime in monte pernafo. inueniunt circanti
 dencahon tunc regno potiebat, qui tunc a se ratibus
 confugientes susceptos per gemma pnafo uiga fouit a-
 luitque, a quo propterea genus hominum repatum fecit
 tunc etiam in ethiopia pestes plurimas, diuulq; morbos
 penē ad desolationem estuasse. Plato testis est: et ne so-
 te diuina tempora esse credantur. rpe dei furorisq; bel-
 lici illa tempestate subacta india libe pater sanguine
 madescat: cedibus oppleuit libidinibus polluit gente
 utiq; nulli unq; hominum obnoxiam. ueenaculi
 tantum queta contenta.

Anno autem octingentesimo quinta, infanda egypt-
 tus mala atq; intollerabiles plagas incubuisse Pompe-
 ius corneliusq; testantur. X quidem cum hoc ambo
 de indeis referenda preponant aliquantum me pro
 sui diuersitate mouentur mouerunt: aut enim tom-

ponunt sine iustini hoc modo: Egiptij cum scabiem
ac vitiliginem paterentur responso moniti moyses cum
egris ne pestis ad plures serperet terminis egipti pellit
dux igitur exulum factus sacra egiptiorum furto ab-
stulit: quæ armis repetentes egiptij domum redire te-
pestatibus compulsi sunt. At uero cornelius de eadem
re sic ait: plurimi antorum consentium orta per
egyptum tabe quæ corpora fedaret regem bochoit
adito amonis oraculo remedium petentem purga-
re regnum suum: et id genus hominum ut in ui-
sum deis alias interras aneheret iussum est: Sic con-
quisitum collectumque vulgus postquam vastis locis relic-
tum sic, ceteris per lacrimas torpentibus moysen
unum exulum monuisse neque hominum deorumque
opem expectarent: sed ibi met ducem celesti concede-
rent: cuius auxilio presentes miserias populissent: itaque
cornelius dicit: quod ipsis egiptijs cogentibus inde in
deserta compulsi sunt: et post aliud subiungit in can-
te: quia ope moysi ducis in egipto miserias populissent:
Quare ostenditur quedam, quæ per moysen strenue facta
sunt, fuisse celata: Item iustinus asseritur pulsum in
populo moysen sacra egiptiorum fuisse furatum quæ
egiptios armis recipere molentes coacti os tempestatibus
ac repulso domum redisse: Et hoc aliquid amplius et
sine totum prodidit: quod ille celavit: Una propter
quia moysi magno illi duci testimonium ambo dixe-
runt ab ipso scientie per congesta: et dicta sunt profer-
rentur: Cum populum dei hoc genus iosep egiptij cui
ope salui erant: seruito oppressum labore cruciaretur:
insuper etiam, insuper etiam adnegandam prolem.

suam crudeli imperio cogentur: dimittit deus populum
 suum liberum adseruendum sibi per moysen mun-
 tum iubet contemptusque durissimus contumaces sup-
 plicijs angit: decem plagis onerati ac perterriti tandem
 quos dimittere uoluerunt: etiam festinare coeperunt:
 post aquas in sanguine uersas ardentibus et siti gremio-
 ra afferentes penarum remedia quae penas: post horri-
 dos canarum squalores per omnia munda immundaque
 reptantes: post ignitas similes: et nubesque toto are uibrante
 mirabiles post mixtas carnas: et preteriora membrorum
 horridis montibus cursitantes acerbique inferentes tam
 graui tormenta: quam turpia post omnium pectorum
 et uimentorum: repentem ruinam: stragemque gene-
 ralem post uesicas effervescentes: ulceraque mandantia
 et ut ipsi dicere maluerunt stabiem ac uitaliginem
 totis corporibus erumpentem: post grandine cum igne
 per mistam passim homines armenta: atque arbores proter-
 tem post locustarum nubes omnibus consumptis: ipsas
 quoque radices persequentes: post tenebras imaginibus diuis
 crassitudines palpabiles diuturnitate ferales: Post om-
 niformi: in toto egipto pristinae sobolis necem perituraque
 per universas orbitatum tempestates: qui iubenti deo
 non cessant cessare punienti: sed mox pessima pen-
 tentia dimissos persequi: nisi ultima nefande perti-
 nae expendere supplicia: nam rex eorum unum
 si egipti supplicij exercitum curribus atque equitibus
 instructum circum errantes egit: cuius numerum hoc
 solo uel maxime argumento conijcere possumus: quod sex-
 centa milia uirorum timuerunt atque fugerunt: sed
 protector depressorum: et ultor contumacium deus dimissio

subito mari rubro ac dilatis uterq; imaginibus ingenti-
um undarum in montis fraem latera erepta suspendit
ut in offensi spe limitis pronocati pii nam deperate sa-
lutis impij foueam in sperate montis intrarent. Itaq;
hebreis tuto persica gradientibus refusis a tergo aquarum
stantium molibus obruta est: et interfecta est cum rege
suo uniuersa egypti multitudo. totaq; provincia min-
cruciata ac postrema interfectione euacuata est. Extant
etiam nunc certissima horum monimenta gestorum
nam tractus currum rotarumq; signa et orbite non
solum in litore sed etiam in profundo quousq; insusad-
mittitur prouidentur. Et si forte ad tempus. vel curi
vel curiositate turbantur continuo diuinitus in pri-
stinam faciem uentis flutibusq; repantur. ut quisq; no
docetur timorem dei propalate religionis religionis stu-
dio ratius transacta ultionis terreatur exemplo. his
etiam temporibus a deo iugis et grauis
ut sol perdenia transuectus orbem no calore affecisse
sed igne torrenisse dicatur impressumq; calorem et ethiops
populus solitum et insolitum scitha non tulerit: ex quo
etiam quidam dum non concedunt deo ineffabilem
potentiam suas inanes orationum uiculas conquirentes
ridiculam phetontis fabulam texuerunt.

Ab anno et regno
Item annos ante urbem conditam septingentesimo sep-
tuagesimo quinto inter danai ac egisti fratrum filios
quingenta paricidia una nocte commissa sunt: ipse
denique tantorum scelerum fabricator danai regno
quod tot flagitijs acquisuerat pulsus argos excessit: ibiq;
indigne persuasus in scelerum arguis: schelenai qui cum

profugum egentemq; exceperat. regno expulit atq; ipse regnit.

Uxor in egipto crudelissimi tyranni. crudelis hospita-
litas et crudelior religio tunc fuit. qui innocentium hospi-
tum sanguinem dijs scelerum suorum participibus pro-
pinabat. quod execrabile sine dubio hominibus uideri
anteq; etiam dijs execrabile uidentur.

Nunc etiam terei progenes et philomenę in cestui pa-
riodum admittit atq; execrabilis utraq; convivium.
per infandos cibos additum cum propter sororis pud-
icitiam exceptam prectam linguam. filium parvum
mater occidit. pater comedit.

Hisdem temporibus Perseus a grecia in asiam trans-
uectus est. ibi barbaras gentes gravi diuturnoq; bello do-
minit. et nouissime uictor nomen subiectę genti dedit.
Nam a perseo per se sunt uocati. At ego nunc cogor fate-
ri me prospiciendi finis quomodo. de tanta malorum circū-
stantia pretereire plurima. cuncta breuitate. neq; q̄ enim
tam densam aliquando siluam p̄tegradi postere nisi ta-
crebris interdum saltibus subuolare. Nam cum regnū
assyriorum per mille centum sexaginta annos usq; ad sarda-
napolum per quinquaginta prope modum. reges actum
sit. et nunq; pene uel inferendis uel accipiendis usq; ad id
tempus bellis quieuerint. quis finis reperietur & sua con-
memoratione. numerando ut non dicam. describendo
conemur. presertim cum grecorum pretereunda nō sint
et romanorum uel maxime recensenda sint.

Hec mihi nunc enumerare opus est. tantali et pelopis fac-
ta turpia. turpiores fabulis. quorum tantalus rex fugioꝝ
ganimedem troi dardaniorum regis filium cum flagi-
tiosissime rapuisse maiore conserti certamine feditate
detinuit. Sicut famocles poeta confirmat. qui maximū
bellum suscitatum ob hoc fuisse commemorat. sine quin
hunc ipsum tantalum ut pote assedam deorum uideri
uult raptum puerum ad libidinem iouis familiari lenoa-
nio preparasse. qui ipsum quoque filium pelopem filium
eius non dubitauerit impedire. Tedet enim ipsius pelopis
q̄ contra dardanum atq; troianos. que libet magna referre
certamina. queq; in fabulis celebrari solita sunt. negligē-
tius audiuntur. Illa quoque pretereo. que de perseo et cadmo
thebanis spartanisq; per inextirpabiles alternantium malo-
rum recursus palefictas scribente referuntur. taceo flagi-
tia. leniadum pretermitto pandionis atheniensium regis
flebilem fugam atrei et thestis. odia stupra et parricidia
celoq; iniuria dissimulo. omitto ethiopum interfectorem
patris. matrisq; maritum. Silere malo ethiodem atq; poli-
nitem mutuis laborasse conturbibz. nequis eorum parci-
da non esset. Holo meminisse uidet amore sēno semitē
et pignorum paruulorum. cede gaudentis. et quicquid illis
temporibz per petentum concedatur qualiter hominis substi-
merint. quod etiam astra fugisse dicunt.

Anno ante urbem conditam quingentesimo sexagesimo
atrocissimum inter cretenses. atq; athenienses certamen
fuit. Vbi populus utriusq; infeliter profligatis conuentione
uictoriam cretenses exercuerunt. qui nobilium athenie-
sium filios minotauris utrum fero hominē an inhumane

bestis aptius dicam nescio denotandos candeliter adpictat
atq; informe prodigium effolis gratie luminibus signatur

His dem diebus lapide et thessali famosis nimium ce-
tanre conflictibus: Sed thesalos palefatus in li primo in-
credibilium prodit alaphitis creditos: dictosq; fuisse cen-
tauros: eo qd discurrentes in bello equites: ueluti unum
corpus equorum et hominum uideretur:

Anno ante urbem conditam quadringentesimo oc-
togesimo: Vexoges rex egypti meridiem et septentrione
dimissis perie toto celo, ac pelago plagas, aut miscere bel-
lo, aut regno adungere stunders: scythis bellum primus
induxit missis prius legatis qui hostibus parendi leges
dicatur dicerent atq; scythae legatis responderunt: Stolidi o-
pulentissimum regem aduersus inopes sumpsisse bellum
quod timendum ipsi magis uersa uice fuerit: propter in-
certos belli euentus, nulla premia et damna manifesta
porro sibi non est expectandum dum ad se ueniat
sed ultro preda obuiaturos nec mora, nam dicta factis
insecuntur, primum ipsum Vexogem territum refu-
gere in regnum cogunt, destitutum no exercitum inua-
dunt, omnemq; belli apparatus cepessunt: Vnuer-
sam quoq; egyptum populassent in paludibus impediti
repellerentur: Inde continuo reuersi per domitam in-
finitis cedibus, asiam uestigalem fecere, ubi per quin-
decim annos sine pace in morati tandem flagitatione
uxorum renocantur denuntiantib; nisi redemit sobo-
lem se a fratribus quesituras:

Medio autem tempore apud scythas duo regis iune-
nes thymios et scolopetios per factionem optimatium domi
puli ingentem inuentum secum traxerunt et in capado-
ciae portis ora iuxta amnem thermodontem confederunt
campis tenuissimis sibi subiectis. Vbi dum proxima quoque
populati conspuratione finitimorum per insidias trucidan-
tur horum mores exilio ac uindicta per motu amazones
arma sumunt et ut omnibus par animus et simili con-
ditione fieret uiros qui super fuerant interficiant atque ac-
se in hostem sanguine suo ultione cesorum coniungat
finitimorum exadio consequuntur tunc par armis quesi-
ta externos concubitus in eunt editos mores mox teneant
feminas studiose nutriunt multis infantium desteriori-
bus manillis ne sagittarum idus impedirentur unde
amazones dicte sunt harum duae fuerunt reginae ma-
pesia et lampeto quae agmine diuiso in duas partes in-
cissim cura belli et domus custodiam sortiebantur. Igitur
cum ethiopia maxima parte domuissent asiae quoque alijs
ciuitatibus captis ipse autem ephesum aliasque urbes con-
didissent praecipuam exercitus sui partem choristum
opulentissimam praeda domum reuocant. Reliquae ad
tuendum asiae imperium relictae cum in mampesia re-
gina concursu hostium trucidantur huius locum si-
nepe filia capessit quae singularem uirtutis gloria
perpetua uirginitate cumulat fama hac excitas
gentes tanta admiratio et formido inuaserat ut her-
cules quoque cum missus fuisset a domino suo exhibere
arma reginae quasi ad inueniabile periculum desti-
natus uniuersam gentem electam ac nobilem inue-
nitatem contraxerit novas longas naves praeparauit

nec tamen contentus ex animo uirum ex improviso
 aggredi et in sepe citis circum uenire maluerit. du-
 tunc sorores regno preerant anthiope et orithia, her-
 cules autem mare adnectus in cantas, mercesque et pa-
 cis cura oppressit, desidas inter ceteras captasque quod plurimas
 due sorores anthiope menalippe abhercule, ipolitea
 theseo subretente, sed theseus ipolitem matrimonio
 asauit, hercules menalippem sorori reddidit, et arma
 regine pretio redemptionis accepit, post orithiam pe-
 tafilea, regno potita est, cuius troiano bello clarissima
 inter uirorum documenta uirtutis accepimus. Proh dolo
 pudet erroris humani mulieres patriam profuge eu-
 ram atque Asiam, id est plurimas fortissimasque mundi par-
 tes intraverunt per uagatas sunt, delenerunt pene
 centum annis enectendo urbes plurimas atque alias
 constiterunt reruerunt: nec tamen miserie homi-
 num, pressura temporum amputata est.

Modo autem ceteri illi qui, gothi nunc quos alexan-
 der euandos pronuntiauit preces exhorruit. Ce-
 sar etiam declinauit relictis inuictis sedibus suis
 ac totis uiribus toti romanas ingressi provincias si-
 milis ad terrorem dei ostentati societatem roma-
 ni federis precibus sperant, quod armis uendicare po-
 tuissent exigue habitationis sedem non ex sua elec-
 tione sed ex nostro iudicio rogant quibus subiectat
 et parente uniuersa facta presumere quod esset libitum
 liberum fuit, semetipsos ad tuncionem regni roma-
 ni afferunt quos solos in multa regna timuerunt
 Et tamen cetera gentilitas cum hec romana uirtute

gesta non videatur fide romanorum in petrata non
credit nec acquirit cum intelligat confiteri be-
neficio christiane religionis, que cognita per om-
nes populos fidem iungit omnes viros sine prelio
sibi esse subiectos, quorum femine, maiorum ter-
rarum partem in mensis cedibus deleuerunt.

A T uero ante urbem conditam quadringentesi-
mo trecesimo anno raptus helene conuictio gre-
corum et concursus mille nauum de hinc dece-
dis obsidio ac preces, que famosum troie excidi-
um predicatur, in quo bello per decem annos cru-
entissime gesto: quas nationes, quantosque populos
idem turbo inuoluerit atque affligerit homerusi
poeta, in primis clarus liculentissimo carmine pa-
lam fecit: nec per ordinem nunc retexere nostrum
est: quia et operi longum, et omnibus notum vide-
tur, uerumtamen qui diuturnitate illius obsidio-
nis eneruionis atrocitate, eodem captiuitateque didi-
cerunt uideant, si recte isto qualiscunque est prae-
sentis temporis statu offenduntur quos hostes occulta mi-
sericordia dei cum per omnes terras instandas co-
pijs bello persequi possunt pacis gratia pretentis ob-
sidibus, per omnia maria secuntur, et ne forte hec
amore quietis facere credantur, se ipsos, ac pericula
omnia pro romanorum pace, aduersus alias gentes
offerunt.

P Aus praeterea annis internementibus enee a
troia profugi aduentus italiam, que arma cono-
uerit, qualia per triennium bella excitauerit quatos

populos implicauerunt odio exadique afflixerunt: ludis huius
discipline nostraeque memorie in iustum est: horum
praeterea temporum medio interuiceret exilia nam
fragaque grecorum peloponnesium clades, cetero moriente
factorum ignoti truces noua bella surgentes et graues tunc
per totam Asiam graecumque commotio.

A Sardania talis Sitarum rex afflictorum
Anno ante urbem conditam sexagesimo quinto no-
uissimus apud assyrios regnauit: Sardanapalus uir in-
here corruptior, qui inter scortorum gregem fene habi-
tu purpuram collocatas a praefecto suo orbat, qui tunc
medis praerant usus execrationis habitus mox in exat
medorum populis ad bellum provocatus et uictus, orde-
ti praese iniecit. Ex hinc regnum assyriorum in me-
dos concessit: de inde multis preliis undique scatefcentibus
que per ordinem differere nequaquam aptum uidetur per-
sarios prouentus ad scythas caldeosque et uersus ad medos
parili uia rediit: In qua breuitate pensandum est quod terui-
ne ruunt cladesque gentium fuere, quod tabella fingerunt
ubi totiens tot et tanta regna mutata sunt: post haec me-
dus diffuortis imperauit: qui creberrimis persarum assyrio-
rumque bellis ingenti duos regni sui annos consumpsit.
Post hunc diocles regnauit uir annis experientissimus se-
perque bellis innotatus, qui auctum late imperium mo-
riens astagi dedit: Astages uirili prole natus, Cyru
nepotem apud persas genitum habuit: sed cyrus mox
ut adoleuit congregata persarum manu animo certa-
men induxit. Porro astages oblitus sceleris sui quod
in arpillis dudum admiserat: cum filius eius unicus
et parvulum interfecit: epulandumque patris apposuit.

Diocles

ac nequid infelicissime orbiati felix ignorantia subtra-
hetur infames epulas omnis patri cum capite manibus in-
properavit: huius ergo facti memor ipsi sarcophago sum-
mam belli committit, qui acceptum exercitum cito sta-
tum per deditorem tradit. Quo comperto astinges
raptus secum copiis, in persas ipse proficiscitur, cyrusque
certamen instaurat proposito suis metu siquis preho-
cedere moliretur, ferro exciperetur: Una necessita-
te instanter medis pugnantibus pulsar uterum per-
sarum acies cum paulatim cederet matres et uxo-
res eorum obuiam occurrunt, orant ut in prelium
revertantur: Cunctantibus sublata est veste obstent
corporis ostendunt: querentes num in utero matrum
uel uxorum uellent refugere, quo facto embacterunt
in prelium redeunt. et facta in pressione quos fugi-
ebant fugere compelluntur: ubi tunc astinges capit:
cui cyrus nihil aliud quam regnum abstulit: eumque ma-
xime hircanorum genti preposuit, in medos uere-
ipse reverti uoluit: Is finis medorum fuit: sed ciui-
tates que tributarie medorum fuerant a cyro defece-
runt: que res cyro multorum bellorum causa et
origo extitit: *Fallax simul Tyrannus.*

Ad tempestate fallax simul aguentinos arre-
pta tyrannide depopulabatur, qui crudelis mente
tormentis crudelior omni facie innocentes agens, in-
uenit aliquando quem iuste puniret iniustus. Haec
Perillus quidam eius opifex affectans tyranni ami-
ciam aptum munus crudelitatis illustratus tanquam
eneum cui faber Iannam aliam composuit, que ad
contrudendos damnatos receptui foret, ut cum in

clusus ibidem subiectis ignibus torreretur sonum no-
as exorte, capratas concam exis angeret: pulsumq;
ferali competens magni mūmur emitteret nefa-
rioq; spectaculo, mugitus petudis non hominis ge-
mitus videretur, sed fallax factam amplexus fac-
torem execratus, et ultioni materiam prebuit, et cru-
delitati, nam ipsum opificem sua inuentione pu-
nivit: Fuerat etiam superiore tempore apud lati-
nos rex semulus, qui per annos decem octo, flagitijs
impietatisq; crescent ad postremum diuino iudi-
cio fulmine inter entus in matura supplicia, in
matura etate dissoluit: Eligunt nunc si indetur la-
tini et siculi utrum in diebus remuli et fallax eē
maluissent: innocentum vitas penis extorquentib;
an his temporibus christianis: cum imperatores ro-
mani ipsa in primis religione compositi, post comi-
nitatis bono. r. pu. tyrannides ne ipsorum quidem
in iniurias exigunt tyrannorum:

Ante urbem conditam inter atheniensis et peloponensis

Anno ante urbem conditam xxx^e, peloponensium
atheniensiumq; maximum bellum totis viribus ama-
nisq; commissum est: in quo mutuis cedibus, ad hoc
coacti sunt: ut velut mīti se ab alterutro subtraheret
bellumq; defererent: tunc etiam amazonum gens et
cimmeriorum in asiam repentinis incursibus pluri-
mam diū late vastationem stragemq; edidit:

Ante urbem conditam contra messanos

A Anno vigesimo ante urbem conditam, Lacedemo-
nij contra messanos, propter spretas uirgines suas in
sollemni messatorum sacrificio per annos xx. inde

fesso furore bellantes rursusque totas grecie vires im-
plicauerunt: qui se magnis execrationibus denouisset
sacramentisque obstrinxissent: domum nisi messana ex-
pugnata nunquam esse redituros: ac per annos decem
longa fatigati obsidione: nec tamen aliquem uidendi
fructum adepti: Porro autem et querechis uxoribus
super longa uiduitate et periculo feruitatis contesta-
tum permoti renouarentur consultatione habita-
uerunt ne intercepta spe sobolis sibi magis: ac per se
reuerentia: quam messani perditio interiret: selectos
exercitu eos: qui post insurrendum in supplemen-
tum militie uenerant: septem remittunt: quibus
promissuos omnium feminarum concubitus permi-
sere infamiae satis: nec tamen in utili licentia: ipsi
autem proposito insistentes expugnant fraude
messanos: uidtos seruitio premunt: at illi dum cen-
entam dominationem: inter uerba et uincula
per pessi ingum excutunt: arma sumunt: bellum
instaurant: lacedemonij thecenum atheniensium
poetam prelio legunt: per tribus confuditibus fusi a-
missum exercitum: notata in libertatem seruorum
manu supplenerunt: Sed cum sic quo desistendum
Propter metum periculi arbitarentur: thecei poe-
te: et duas composito carmine: et pro concione reci-
tato rursus naensi mox megaram riuunt: tanta
autem in armorum concursus est: ut raro unquam
cruentius bellum prelium exarsit: ad postremum
tamen lacedemoniorum victoria fuit: Tercio mes-
sani reparare certamen: nec lacedemonijs mora
multas in auxilium copias utrinque duxerit: Athenienses

nō lacedaemōnos alibi intentos aduerso aggredi parant
 nec lacedaemonij quiescere nam ipsi in messanos occu-
 pati penelopenses amiserunt: qui athenienses prelio ex-
 ceperunt: Athenienses autem. missa in egyptum par-
 ua manu in praesentibus navali congressu facile in-
 guntur: De hinc recepta classe auditi et militum robore
 nactores in prelium vocant, Lacedaemonij quoque omni-
 bus messanis in athenienses rema convertunt: dum in-
 re et graui pugna, et anteeps victoris status ad postre-
 mum pendente euentu utraq; discussum est. Scio-
 dum tamen est maxime ipsam esse septimam quam et
 lacedaemoniam ciuitatem atq; inde lacedaemonos septi-
 mos dici, igitur inde reuocati lacedaemonij ad messa-
 norum bellum: ne medium tempus oisum athe-
 nensibus reliquerent: cum atheniensibus paciscuntur, ut
 boetiorum imperium eis restituerent temporibus bel-
 li perfici amiserant: si illi atheniensium bella susce-
 perent: tantus furor septanorum et ut duobus bellis impli-
 ati, tertium suscipere non recusarent: dum modo in-
 micis suis hostes acquireret: Athenienses tanta bellorum
 tempestate permoti duos duces deligunt. primum spectate
 uirtutis mirum et sophodem scriptorem tragediarum
 qui diuiso exercitu et spartanorum fines populati sunt
 et multas asie ciuitates atheniensium imperio adiece-
 runt: hinc porro per annos quinquaginta incerta se-
 per victoria terra mariq; pugnatum est: donec septari
 et opibus immixti et fide profligati socijs quoque pro-
 bro fuere: Sed hic per tot etatum nolumina moribus
 se graue parumpenditur, nunc autem interpellari in-
 ter dum noluptates, et impediri parumper libidines nō

substinnerunt. q̄ q̄ inter illius temporis et istius h̄ inter
quod illi equo animo h̄c intoleranda, intolerebant. q̄
in his nati uel nutriti erant. et meliora non nouerat
Isti autem perpetuo in uita sua tranquillitatem fere
no assuefacti. ad omne uel modicum obdormit solici
tudinis nubilum commoueretur. atq; ut ipsum hu
mili uel modice inquietudinis precarentur. cuius mu
nere hanc ignorantiam alijs temporibus iniquitate prius
habuerunt. Et quoniam spondisse memini. cum ne
luti articulis quibusdam dicendi ordinem diffinire
dicturum p̄ me esse. ab orbe condito usq; ad urbem co
ditam hunc volumini. quod iam ab orbe condito ex
pleturum finis hic sit ut ab urbe condita sequens libel
lus. incipiat. qui constestiora illorum temporum ma
la exactionibus quippe ad nequitiam atq; crudelioribus
hominibus continebit.

Incipit liber primus Pauli Oratoris. Scilicet de deo.
Reuerentem esse hominem arbitror. quem Latere pos
sit quare hominem in hoc mundo deus fecerit. unde
etiam peccante homine mundus arguitur. ac propter
nostram intemperantiam comprimendam terra bea
ta qua nimis defectum exterorum animalium
et sterilitate suorum fructuum castigatur. Itaq; si
creatura dei merito et dispensatio sumus. quis enim ma
gis diligit. q̄ ille fecit. Unus autem ordinatus regitq̄
is qui fecit et diligit. Unus nō fortius et sapientius ordina
re regere facta potest. q̄ qui et facienda prouidit et prouide
da perficit. Quia propter omnem potestatem adeo esse om
nemq; ordinationem et qui nō legere sentiunt. et qui lege
re cognoscunt. Si si potestates adeo sunt. q̄to magis regna.

a quibus relique potestates progrediuntur. si autem
 regna diversa: quanto equius regnum aliquod maxi-
 mum: cui regnorum reliquorum potestas uniuersa
 subiatur. Quare a principio babylonum: et deinde
 macedonicum fuit: post etiam athenicum atque infine ro-
 manum: quod usque ad nunc manet. Eademque ineffa-
 bili ordinatione per quatuor mundi cardines quatuor
 regnorum principatus distinctisque gradibus eminentes ut
 babylonum regnum ab oriente, a meridie Carthagine
 se a septentrione macedonicum: ab occidente Romanum
 Quorum inter primum ac nouissimum: id est inter Babyllo-
 nicum et Romanum quasi inter patrem senem ac fili-
 um primum: Athenicum ac macedonicum breuia et me-
 dia: cum tutor: curatorque uenerunt potestate temporis
 non iure hereditatis admissi: quod utrum ita sit apertis
 sine predire cumbo: *Translatio regni assiriorum in medos*
Rex primus apud assirios qui eminere ceteris potuit
 nimis fuit: occiso nunc: senuramus uxor eius totius a-
 sse regna babyloniam urbem instaurauit: caputque regni
 assirij ut esset instituit: Regnum assiriorum dum in
 concussa potentia stetit: Sed cum arbatuf quem alij ar-
 bacem notant: prefectus medorum: idemque natione me-
 dus sardina palam regem suum apud babyloniam in-
 fecisset: regni nomen summamque ad medos transtulit: Iu-
 et nini et babylonis regnum eo anno in medos derivatum
 est. Quo annus apud latinos proterx annulij et munitois
 pater annus autem Rex silage que mater romuli fuit
 regnare cepit: Ut autem omnia hec ineffabilibus myste-
 rijs dispositam non autem humanis artibus aut mē-
 tis canibus accidisse per decem: omnes historie antique

animo incipiunt omnes historie romane a Proca exoriri
 deinde a primo anno imperij nri usq; babylon asemi-
 ramide instaurari incepta est interueniunt anni lxiij
 et a primo anno proce cum regnare cepit usq; ad con-
 ditionem Urbis factam a Romulo intersuntque an-
 ni lxiij: Ita regnante Proca future Rome sementis fac-
 ta est: et si non non dum germen apparet: Eodem
 anno ipsius proce babylonis regnum defecit, et si ad
 huc babylon ipsa consistit: discedente autem barba-
 to in medos partem regni ad se retinere caldei q;
 babyloniam sibi aduersum medos uendiderunt
 Ita babylonie potestas apud medos appropriata apud
 caldeos fuit: Caldei autem propter antiquam regie
 Urbis antiquitatem: nam illam suam sed se illius
 uocare maluerunt: Unde factum est ut Habuchdo-
 nosor ceteriq; post eum usq; ad cyrum regem q; uis al-
 deorum uiribus potestates et babylonie nomine dmi
 leguntur in numero tamen et cardinem regum
 non habent illustrium: Babylon itaq; illo anno s;
 barbato prefato dehonoriatur, quo Roma sub Proca re-
 ge ut proprie dixerim seminata est: Babillon nom;
 sine eo tempore a Cyro rege subuersa quo primum
 Roma a tarquinorum regum dominatione libera-
 ta est: siqui sub una eademq; conuenientia temporis
 illa cecidit ista subrexit: Illa tunc primum alienige-
 narum perpeffa dominationem hec tunc primum
 et seruatorum aspernata fastigium: Illa tunc quasi
 moriens dimisit hereditatem: hec non pubescens tunc
 se cognouit heredem: Tunc orientis occidit ortum
 est occidentis imperium: et ne diutius uerbis moree:

Proca rex

committo me dentibus insipientium: sed ueritatis
 presidio liberandum: Regnavit huius annis. Lu. cui
 successit ut dixi uxor sua semiramis. quę cum et
 ipsa quadraginta duobus annis regnauerit medio im-
 perij sui babilloniam caput regni condidit. ita babil-
 lon post mille clx. annos et prope modum quatuor
 q̄ condida erat a medis et arbato rege eorum aut
 prefecto suo spolata opibus et regno. atq; ipso rege
 pręmata est: p̄a tamen aliquanto postea mansit in-
 columis. similiter et post annos totidem. i. incertū
 Lx. et pene quatuor. Roma a ejotis et alarico rege
 eorum. comite autem suo diruta et spolata. nam
 regno manet. et ad huc regnat incolumis. q̄ms in-
 charis statutis. et inter utranq; urbem conveniētia
 et totius ordo servatus est. ut et ibi prefectus eius ar-
 batus regnum inuaserit. et h̄ prefectus eius Arcalus re-
 gnare temptauerat. tam et si apud hanc solam merito
 christiani imperatores attentato pro fama uacata sit
 itaq; hec ob hoc commemoranda credidi. ut tanto in-
 charo ineffabilem iudiciorum dei ex parte patefa-
 cio intelligant hi qui insipienter utiq; de temporib;
 christianis murmurant unum deum disposuisse tem-
 pora. et in principio babillonis et in fine rationis illi
 clementię esse quod minimus. qđ autem misere mi-
 nimus intemperantis nostre: Eccc. n. similis babil-
 lonie ortus. et romę similis magnitudo. similis po-
 tentia. similia tempora. similia bona. similia ma-
 la. tamen non similis exitus. similisne defectus illa
 enim regnum amisit. sed retinet hec illa interfec-
 tione regis orbata. hec incolumi imperatore secura ē.

Roma a medis et arbato rege

Comparatio Romę ad Babiloniam

et hoc quare quoniam ibi in rege libidinum turpitudine
punita. hic christiane religionis continentissima egestas
in rege servata est. Ibi absque religionis reverentia
audacitatem voluptatis licentia furoris implevit hic
et christiani fuere qui parcerent et christiani quibus
parcentur. que propter desinant et christiani pro quo-
rum memoriam et in quorum memoria parceret
que propter desinant religiones latere et latessere
patientiam dei pro quam habent uti. et hec quoque im-
punitum habeant. si aliquando desistant. Recolat
sane mecum minorum suorum tempora bellis inge-
tissima sceleribus execrabilis dissensionibus fedissi-
mis serijs continuatissima. et merito possunt horrere. quod
fuerunt et necessario debent rogare. ne sint cum sa-
ne rogare solum deum. qui et tunc occulta iusticia
permisit. ut fierent et nunc apta misericordia prestat ut non
sint. que modo a me plenius ab ipso nobis ex ordine
nolutis per ordinem historijs proferentur.

Conditor Romae Romulus

Anno post eversionem troje quadringentesimo
quartodecimo olympiadis autem sexta. que quinto
decimo anno quatuor in medio expletis apud eundem
grece civitatem agone et ludis exerceri solet. Urbs
Roma in Italia a Romulo condita est. Cuius regni
continuo Romulus paricidio imbutus. pari successu
crudelitatis sine mora raptus sabinas improbis imp-
tius confederatas maritorum et parentum cinere do-
tauit. itaque Romulus interfecto anno mitiore de hi-
remo fenetre arripuit imperium Urbem constituit
regnum anni muros fratreis. templum socii sanguine

Romulus.

dedicavit. Sceleratorum manum promissa in pu-
 nitate collegit. primum illi campus ad bellum forum
 Urbis fuit. mixta simul externa aculiq; bella long-
 de futura significans Sabimorum quos federe ludisq;
 pellexerat. feminas tamen in honeste presumpsit que-
 rare defendit. ducem eorum titium tatum sine
 honestis pietatis causis insistentem diu armis propul-
 satum mox ut in societatem regni assumpsit occidit
 cum retentibus prelium adhuc parvo nomine magnis
 viribus agitatum. Ciceronem captum ac dirutum
 oppidum assumptis semel armis nunq; quies fuit: quip-
 pe quibus gestas turpis atq; obtesta famel domi timere-
 tur. si nunq; paci acquiescissent. Jam hinc incessabilis
 carmina et inx gravitatem mirum semper granaq;
 breuissime strinxerim. Tullum hostilium militaris
 rei instructorem fiducia bene exerceat iuuentutis
 albanis intulisse bellum: et diu altiusculis spe in ex-
 tra. gra clade tandem pessimis exitus dubios eventus
 compendiosa teigenorum congressione finisse. tur-
 sus pace diruta metum suffetum fidem bellum
 meditata, et prodicione suspensum curibus in dimer-
 sa raptantibus duplicis animi noxam. pena diuisi corpo-
 ris expendisse. Latinos antea marcio duce sepe congre-
 sos. aliquando superatos. Tarquinum priscum omnes
 finitimos et potentes tunc Tuscia. xij. populos inno-
 meris condidisse confluitibus. Venientes Seruio
 Tullo insistente victos fuisse nec domitos Tarquinij
 superbi regnum occasi soceri scelere assumptum intra
 icunies crudelitatem detentum flagitio adulterate
 Lucretie ammissum et inter domestica vitia vir-

De cultu hostilium

tutemq; forum secus emicantes. I. oppida Scythia mila-
tio per eum rapti, ardeam oriculum suessam Pame-
tumq; et quicquid in gabiis, vel fraude propria vel
pena filij vel Romanis viribus perpetravit. Sed ratio
ni quanta mala per xliij annos continua illa re-
gum dominatione pertulerunt, non solum unius
regis expulso, necum etiam abiectio regij nominis
et potestatis ostendit: nam si unus tantum superbi-
fuisse in culpa ipsum solum potuisset expelli, reser-
vata regia dignitate melioribus: Igitur regibus urbe
propulsis, rationi consulendum sibi q; cuiq; sue liber-
tati consules creaverunt: quibus veluti adulta res-
pu. crescentis etatis robustioribus ansis exercebatur.

Brutus primus consul fuit omnia q; contra hostes fuit

Brutus primus Consul.

Anno post urbem conditam ccxliij Brutus pri-
mus apud romanos consul primum conditorem
regemq; Romae non solum exequare, pericidit, sed vi-
cere studuit: quippe duos filios suos adlostantes toti-
demq; uxoris suae tres Vitellios invenes, reuocando-
rum in urbe regum placito insimulatos in concioes
connexit, virgis caedit, securi percussit: Ipse deinde
marchentium Tugumensiumq; bello cum Aronte sup-
bi filio congresso sibi commortuoq; procubuit. Porseus
rex etruscor. gravissimus regij nominis suffragator
Tarquinum manu ingerens tribus continuis annis
trepidam urbem tenuit: conclusit obsedit, et nisi hoste
mutius urende manus patiar, vel virgo Celer ad-
mirabili transmonti fluminis audacia permouissent
Profecto Romani compulsi forent perpeti aut capti-
vitatem hoste insistente superati, aut servitutem

*Napoli Secunda.
Chachi.*

recepto rege subiecti: Post hæc Sabini corruis undique
 pijs magno apparatu belli romam contendunt. quomo-
 tu consternati rationi dictatorem creant: cuius au-
 toritas et potia consulem preiret: que res nullo tunc
 bello plurimum emolumentum tunc tulit: Sequitur
 discessio plebis à patribus cum M. Valerio dictatore
 dñctum milium egente varijs ppls stimulatus in
 varijs sacrum montem insedit armatus: qua pernitie
 quid atrocius: cum corpus à capite defectum perditio-
 nem eius per quod sperabat imitaretur. actumqz de
 Romano nomine: intestina pernitie foret: nisi ma-
 turam conciliatio subrepisset: priusqz se discessio ipsa co-
 gnoscetur: Urget se atqz imminet sibi ex illas aper-
 tas bellicum clades successu misero clandestina per-
 nitie: Quippe T. Censorio .r. p. minitia consulib.
 duo vel maxima omnium malorum abominabile
 ta fames et pestilentia immensam urbem corrumpere
 Cessatum paulis per aprelis: Cessatum tamen amo-
 ribus non est: nementes et erubesci graves hostes ad
 innotis sibi finitimorum copijs in bella surgentem
 obuijs M. F. et C. Martio consulibus exapuntur
 ubi post sacramentum uocationis quo se rationi de-
 notauerunt: non si nisi post innotiam ad castra re-
 dituros: adeo atrocis certamen fuit et innotis innoti-
 busqz per forma ut admissio plurimo exercitu. ocaloqz
 in pugna manlio consule et fabio consului: M. fa-
 bius consul oblatum sibi à senatu triumphum re-
 apere recusavit: quia tantis rei p. detrimentis luf-
 tus potius debebatur: gloriosissima illa numero et
 uiribus fabiorum famulam nementanum sortita

Bellum Sabini

Dissensio plebis

De fame et pestilentia

Bellum innotis et innoti

Mors fabiorum

certamen. quantam rei. p. orbitatem. occasu suo intule-
runt infamibus usq; ad nunc notabilis testes sunt
fluminis qui perdidit. et porta que misit. nam cum
sex et. ccc. vere clarissima rationi status numina spe-
ciale sibi aduersum uementes decerni bellum ex-
petiisset. spem temere sumpte expeditionis firma-
uerunt. de hinc induiti in insidias circumuentibusq;
ab hostibus omnes ibidem detruadati sunt. uno tan-
tum ad emuntiandam cladem reservato ut miseris
audiret patris perditos q; perdidisset. ad hec no tan-
tum ratione talia gerebantur. sed queq; provincie
suis ignibus estuebant. et quod precipuus in una uice
descripsit. ego de toto orbe dixerim. crudelis ubiq;
luctus. ubiq; paucor. et plurima montis imago.

Civis rex Persarum
Igitur eodem tempore Cyrus Rex Persarum. quem
superius explicande historie causa commemoraveram
qui tunc Asiam Scythum totumq; orientem armis per-
uagabatur. et Tarquinus superbus urbem. uel rex ut
hostis aut seruitio premebat aut bello Cyrus ut dixi
multis aduersum quos uerat perdomitis Assirios et ba-
billoniam petiit. gentem urbemq; opulentiozem. sed
impetum eius ganges fluminis secunde post euphratem
magnitudinis interceptit. Nam unum regiorum ge-
equorum candore formaq; excellentem transmeandi
fiducia persuasum. qua per rapacem. alui orsi uado-
ntices attollebantur. arreptum precipitatumq; merse-
runt. rex uetus ulcisci inamnem statuit. contestans
enim. qui nunc preclarum equitem uocauisset. feis
nix gemma tangentibus permicabile relinquendum.

nec peragendo segnior perpeti anno, nam gangem flum-
 inum per magnas concisum deductumq; fossas in-
 quadringentos sexaginta alueos conminuit: eo opere
 prædolis fossoribus etiam eufratem longe validissi-
 mum et mediam babilloniam interfluentem deri-
 namit: ac sic meabilibus vadis, sicutum etiam patentibus
 alvei partibus interfecit: Cepit urbem quibuscumque ope-
 destem potuisse, vel humana virtute extirpi posse: u-
 trimq; pene incredibile apud mortales erat: Namq;
 babilloniam anebat gigante funditam, à Anno ut
 semina inde repperatam multi prodideret: hæc campi ^{quadratas Babylonia}
 plantis: undiq; conspicua natura loci latissima ca-
 strorum facie membris perquadrum disposita mu-
 rorum eius vix credibilis relatu firmitas et magni-
 tudo .i. latitudine cubitorum .l. altitudine quater-
 tantum. Ceterum ambitus eius quadringentis octogi-
 ta stadiis circumuenitur, murus costali latere atq; in-
 ter fuso bitumine compacta fossa extrinsecus late-
 patens vice annis circumfluit à fronte minorum
 centum porte enee ipsa autem latitudo inconsu-
 matione pennarum utroq; latere bitabulis defen-
 sorum equis dispositis media intercapudine sui annis
 ingenis quadrigas capit: Torrui intussecus quater-
 genis habitationis minaci proceritate mirabiles, et tam-
 lam magna illa babillonilla prima post reparatione
 humani generis condita nunc nunc pene etiam
 minima mora multa capta subuersa est: ibi tunc cre- ^{Cresus rex lydiæ}
 sus rex lydiarum famosus opibus cum ad auxilium
 dum babillonis uenisset: Victus solite in regnum
 refugit: Cuius nō postq; babilloniam ut hostis inuasit.

ut inultor euerit: ut rex disposuit bellum: transtulit in
hendam ubi conterritum superiore iam prelio exercitu
nullo negotio superavit: ipsum etiam cresum cepit
captumque intra patrimonium donavit: exagratum hoc lo-
co mutabilium rerum inmutabiles instabiles stat
non opus est: Quidquid enim opere et manu factum
labi et consumi vetustate babylon capta confirmat:
Cumque ut primum imperium ac potentissimum exi-
tit, ita et primum cessit, ut velut quodam iure suc-
cedentis status debita posteris traderetur hereditas: ipse
quoque eandem tradendi formulam servatūque ita ut
ad proxima advenitatis Cui certamenta subcumbunt
magna babylon et ingens India amplissima orientis
cum capite suo brachia unius prelii expeditione
aderunt, et nostra circum spectata anxietate cunctantur
si potentissimus ille quondam romane rei primos
nunc magis inbecillitate propter senectutis, quam alienis
concussis viribus contremescunt: sequitur idem curus
anni temporis successu scithis bellum intulit: que
Tauris regina que tunc genti preerat, cum prohibere
transitum araxis fluminis posset transire permisit: Primum
propter fiduciam sui dehinc propter oportunitatem et
obiecta fluvii hostis inclusi: Cuius itaque ingressus scithi
thum procul a transverso flumine castramentatus in
super at castra, eadem castra sic instructa vino, epulisque
deserunt: quasi territus refugisset: hoc comperto regina
tertiam partem tunc copiarum et filium adolescentem
lun adpersequendum circum mittit: Barbari veluti
ad epulas invitati primum ebrietas incurrunt, mox
revertente circulo nivesi cum adolescente obviant

lacrimis exequatu ac filio ammissis uel matris uel regi- *namque uel*
ne dolorem sanguine hostium diluere potuisset lacry-
lucrumus. Simulat diffidentiam desperatione cladis
illate paulatimque cedendum superbum hostem in in-
fidias uocat: ibi quippe compositis inter montes insidi-
is ducenta milia persarum, cum ipso rege deleuit: ad-
iecta super omnia rei illius admiratione, quod ne mi-
nus quidem tante cladis super fuit: Regina caput
Ciri amputari, atque utrem humano sanguine opple-
tum conijci iubet non muliebriter increpans: Satis
te inquit sanguine quem sitisti cuius per annos xxx in
in satiabiles per se perseuerasti:

Cambyses Ciri filius deposuit cerimonias et regis egypti
Anno ab urbe condita. co. quateragesimo quinto. Darius
Ciro apud Scythas interfecto post aliquantum inter-
nallum forte regnum adeptus est. Regnavit enim me-
dus eorum Cambyses Ciri filius, qui de uita egypto
cum egypti religionem abominatus cerimonias eius et
templa deposuit. post hunc et magi sub nomine que
occiderant regis regno obrepere uisi, qui quidem mox
deprehi et oppressi sunt: Darius itaque unus ex hisq
magnorum audaciam ferro cohercerant consensu
hominum rex creatus est. qui postquam Assiuos, atque babil-
loniam persarum regno deficiente bello recupera-
uit a tiro regi Scytharum: hac uel maxima causa
bellum intulit: que filio eius petitas sibi nuptias
non optinuisset. magnis scilicet necessitat pro unius
libidine hominis: septuaginta milia uxorum pecu-
lo mortis exponi: incredibili quippe apparatu cum
septingentis milibus armatorum Scytharum ingressus

non facientibus hostibus in se pugne potestatem in super
repentinis incursibus extrema copiarum dilacerantibus
metuens ne sibi reditus interrupto potest histri negaretur:
tunc: amissis octoginta milibus armatorum trepidus re-
fugit: quibus hunc amissorum numerum interdum dno
duxerit: et quem habendum uix quisque ambire ausus
esset perditum ille non sensit: inde Asiam Macedo-
niamque aggressus perdomuit: Ionas quoque nautali con-
gressu superauit: deinde Athenienses cumonas aduer-
sum se auxilio inuissent impetum fecit: atque arma
direxit: porro Athenienses ut aduentare darum con-
erunt: quibus auxilium a lacedemoniis poposcissent tri-
cum detineri per fas quatuordecim religionis octo com-
pertum haberet spem occasione fumentes instendit tri-
decim milibus armum et placensibus auxiliariis mil-
le aduersum sexcentis milia hostium campis marato-
niis prorumperunt: Melandes ei tunc bello praefuit: qui ce-
leritate magis quam uirtute fretus alacri satis expeditione pri-
us hosti comminus inhesit: quam possit expedire sagittarum iac-
tu propulsari: tanta in eo bello certandi diuersitas fuit
ut ex alia parte uiri ad occidendum parati: ex alia pe-
cudes ad moriendum preparatas uiderentur: ducenta
milia persarum apud campos maratonios ea tempestate ce-
ciderunt: Sensit darus hoc damnum: nam indus-
fugatusque creptis manibus refugit in persas: Cum autem
instauraret bellum et ulas in maiores moliretur in
ipso apparatu concidit olimpiade septuagesima quarta
hoc est post urbem conditam anno ducentesimo sep-
tuagesimo quinto: quo tempore Ptolemaeus uirgo obor-
men stupri uinum defossa est: Xerxes dario patri in-

Darus

Darius

regnum succedens bellum aduersus grecia a patre in-
 scriptum per quinquennium instruxit. quod demo-
 sthenes laedemonios. qui tunc forte apud xersem
 exulabat. per tabellas primum scriptas deincepsas sui
 prodidit: igitur xerxes septingenta milia armorum
 de regno. et trecenta de auxilijs. et naves mille ducen-
 tas. onerariarum autem tria milia numero habuisse
 narratur: Ut multo inopinato exerta. in merseque
 classi xux ad potum flumina. uix terra ad incessum
 nix amaria ad cursum suffecisse memoratum sit: hunc
 tam incredibili temporibus nostris agmini. Cumsum
 nunc difficultus est exteri: q̄ tunc fuit uinci leoinda
 rex spartanorum. cum quatuor milibus hominum in
 angustijs termofilatrum obstitit: xerxes autem con-
 tenti paucitatis obiecte uinci pugnam consue manu
 imperat: Porro illi quorum cognati. et comanipula-
 res in capis maratorijs occubuerat. et certaminis simul
 et cladis extiteret principum: deinde succedentes sibi tur-
 ba minor. ac segnior tum iam neq; ad procurandum
 libera. neq; ad pugnam expedita. neq; ad fugiendum
 prompta solis motibus subigeretur. tandem continuo no-
 duorum pugna. sed cedet unus populi fuit. In uero
 autem die cum uidetur leonida rex undiq; hostem
 circumfundi hortatur auxiliares socios ut subtrahen-
 tes se pugne inq; cacumen montis euadant: ac se ad
 meliora tempora referant: Sibi uo cum spartanis suis
 aliam sortem esse subeundam. plus se patrie debere q̄
 uite. dimissis socijs spartanos admonet de gloria pluri-
 mum. de uita nil sperandum. nec expectandum. ut
 honestem diem. sed occasione noctis per rumpenda cast

De uerbis laedemonios

De leonida

De uerbis leonidis

comiscenda arma, conturbanda agmina fore. usque
mactores honestius, quam in castris hostium esse perituros
persuasi igitur mori malle in ultionem futurae mor-
tis armantur: tanquam ipsi intentum suum, exigeretur
et vindicarent mirum: Demum sexcenti viri scilicet
sexcentorum milium irrumpunt, tumultus totis ca-
stris oritur, per se quoque ipsi spiritus adiuuant mutu-
is cedibus suis. Spiritus querentes regem non inue-
nientes cedunt: sternuntque omnia, castra perungunt
universa, et inter densas stans corporum raros homi-
nos vix secuntur. Victores sine dubio nisi mori eligis-
sent: prelium a principio noctis in maiorem partem
diei raptum, ad postremum vincendo defatigati. Obi-
quisque eorum deficientibus membris visus est sibi mor-
tis suae ultionis satisfactus ibi inter impedimenta cada-
uerumque campumque grasso et semigelato sanguine pal-
pitantem lapsus et mortuus est: Xerxes ibi victus inter-
ra navale prelium parat: Sed Themistodes dux atheni-
ensem, cum intellegisset Jonas quibus dum auxilium
superiori bello prebetur in se periculum impetum, necesse
in auxilium Xerxis instructam classem deducere, sol-
itare eos pro sui hostisque subtrahere statuit: Et quia col-
loquendi facultas negabatur locis quibus Jone acces-
suri navibus videbantur, proponi similes saxosque af-
figi iubet. Socios quondam, et particeps periculorum
nunc autem in iuste defides alta increpatione corripi-
ens atque ad antiquorum viri federum religiosa abor-
tatione persuadens precipueque admonens uti commissio pre-
lio cedentium vice inhibeant: remos et se se bello anfer-
rat igitur partem rex navium sibi detinens spectator

Themistodes dux atheni-
ensem

pugnis inlutore manet. contra autem artimodon regina
 alcornasi. que in auxilium xersi venerat. inter primo
 duces acerrimo bello immiscetur. ita ut uersa nice mi-
 to feminea cantela inferna miris audacia spectaret.
 Cum autem ante pugna esset. et jonax nix preceptum.
 Temistodis paulatim se certamini subtrahere ceperunt.
 Quorum defectio persas iam fugam circumspicientes
 fugere persuasit. in qua trepidatione multe naves mer-
 se capteque sunt. plures autem sentiam regis. timentes
 uelut in manitatem hostis domos dilabuntur. ansum-
 tot malis regem mardonius aggreditur. suadens regem
 in regnum redire aperte. priusq. aduersa pugna fuga no-
 na res domi moliretur. De autem si residue copie fidi
 traderentur. et ultionem ex hoste exacturum. et igno-
 nam hostium procul saturum. aut si aduersa belli p-
 se uera essent. cessum se quidem hosti. sed tamen sine
 regis infamia probato consilio exercitus mardoniam tra-
 ditur. Rex ibidem ubi pontem ueluti uictori manis co-
 seruat. cum pacis proficiatur. sed cum potem hiberniste
 pestatibus dissolutum offendisset. piscatoria scapha trepi-
 dus transijt. Erat sane quod spectaret genus humanum et
 dolore debuerit mutatione rerum hac uel maxime na-
 rietate promentens exiguu contemptum late navigan-
 do sub quo ipsum pelagus ante latuisset et ingo captiui-
 tatis sue in necto ponte portasset. Salustio minus ferul
 serui eger ministerio. cuius potestate dum montes ex-
 ciduntur malleu replentur amnes ex hauriunt ipsa etiam
 rerum uancessisset pedestres quoq. copie. que ducibus com-
 misse fuerant. labore fame. ac metu ita distribuunt
 et cradescente morbo tanta pestis. tantaq. feditas morientu

continua apud caput a mardonio

monstrum magni

De morte xerxis

exerta est: ut in cadaveribus replerentur: dux etiam aliter
atque improbe bestie: estuam illecebris sollicitate moribus
dum sequerentur exercitum: At uero mardonius cui reli-
qua belli xerxes commiserat afflatus primum successu bre-
ui mox in extrema deiectus est. Olinthum siquidem oppi-
dum expugnavit: Athenienses varia sollicitatione addu-
cere in spem pacis aggressus ubi in expugnabilem eorum
libertatem uidet ingens urbis parte in boetiam omne
belli apparatus deducit: Illuc quoque cum centum milio-
rum grecorum insecuta sunt: et commisso sine mora prelio ma-
rdonium deletis copiis suis uelut enanfrago nudum cum
paucis fugere compulerunt: Castra regis copiis opibus re-
fecta ceperunt non paruo quidem antiquis mardonis
damno. Nam post huius prede diuisionem aurum persi-
cum prima meritis gratie corruptio fuit: urget igitur in-
ceptus miseris extrema perditio: Nam forte eodem die quo
in boetia mardonij copie delete sunt: pars persici exercitus
in asia sub monte micala navali prelio dimicabat: Ibi no-
uus repente rumor uteriusque classis et populi implemra-
ures: mardonij extintas copias grecos extitisse uidere: in-
ra divini iudicii ordinatio: in Boetia oriente sole bellum
fuisse commissum in asia meridiana: huius sub eadem die
tantis spatiis maris terras interuentibus nuntiatum: quod
rumor uel maxime rei astipulatus est: quod persas audita
clade socorum primum dolore de hinc desperatione cor-
ruptos nec bello expeditos nec fuge abiles reddidit: atque ita
consternatos: profligatosque constantior factus hostis successu
feliciter inuasit: Xerxes in bello in grecia infeliciter gesto co-
temptibus suis factus per Arbatum prefatum suum in regem
circumuentus occiditur: o tempora recordatione dignissima

o dies illos in offensa serenitatis, qui nobis veluti extenuis
 respiciendi proponunt: quibus brevissimo intervallo de-
 miseribus unus regni decies nomies certaminibus in-
 vorum tribus proximus bellis tota bella rapuerunt. ut
 taceam de miserrima grece, que totum hunc de quo
 nunc hebesamus nūm moriendo superavit: Lemni
 ille clarissimus lacedemoniorum in bello i aduersus xer-
 sem, quod supremum ipsi atq; hostibus fuit: cum scien-
 tis suis illa famosissima matamena dixisse: prandete
 tanq; apud inferos cenaturi: auxiliariis tamen: et quod
 excedere bello iubebat misericorditer suscit: ut se ad me-
 liora tempora reconseruarent: Ecce tum ille promisit
 futura meliora isti asseruit: meliora preterita. Unde
 aliud intelligi datur: interq; in suis res detestante prese-
 tia, nisi aut semper esse sed ingratis aut unq; meliora
 omnia at Rome ut ad id tempus redeam: Unde dig-
 sus sum: neq; enim intervallo miserum ad elisios tra-
 ire compellor: sed sicut se quondam effervescentium ubiq;
 mala ipsis actibus colligant: ita etiam per musta refer-
 tur: nobis quippe conferre tempora orbis non cuiusq; par-
 tis eius laboribus insultare propositum est.

De verbis Lemni

Rome ego post urbem conditam anno cc. nona-
 gesimo suspensio admodicum bello gravis pestilentia
 que ibi semper raras inducias, aut factas intercepit, aut
 ut fierent coegit per universam civitatem vehementer in-
 canduit: ut merito procedente prodigio celum ardere vi-
 sum sit: quanto caput gentium: tanto maiori igne
 flagrant: nam eo anno ebrium et scurium ambosco-
 sules pestilentia consumpsit, militares copias plurimas ex

Incensio capitolij facta p. servios

*524. prelio an. equis et
fatis*

parte confecit, multos nobiles, precipueq; plebem feda ta-
be deleuit. quos etiam superiore quarto anno oborta lues
eundem populum depopulata sit. Proximo de hinc anno
cines exules, seruiq; fugitui duce eburnio Sorro Sabino
inuasunt, incenderuntq; capitolium. Vbi fortissime
q; Valerio consule et imperatore obstite iuniores: sed adeo
atrox et grane discrimen prelii fuit: ut ipse quoq; consul
uarius ibi fuerit occisus, et q; indignam deseruis victo-
riam, insuper etiam sua morte fedavit. Sequitur: ...
in quo cum victo exercitu consul obsessus est: nam ni-
untium consulem congressum prelo egi uolli q; superu-
et fugientem in algido morte fame ferroq; cinerum ac-
tumq; infeliter foret: nisi lucius quintus Cincinatus
precipuis ille dictator, cunctatam obsidionem et oppressos
soluisset, qui repertus in rure ab arateo accersitus ad fa-
stes supremo honore institutoq; exercitu mox victor
effectus iugum bouum equis imposuit victoriamq; quasi
stinam tenens sub iugatos hostes pro se primus egit.

Hostes consulum decem uiris traditi

Anno qui proximus ab urbe condita trecentesimo fuit
dum legati ab Athenis propter solonis leges deferendas mis-
si, expectantur arma Romana, famel, pestilentiaq; conspe-
cunt, ipso autem, cc. anno hoc est olimpiadis nonage-
sima quinta Pontas consulum decem uiris tradita con-
stituendarum legum antiquarum gratia magnam permi-
ciam rei pu. iniecit: nam primus ex decem uiris tenden-
tibus ceteris: Solus appius Claudius sibi continuauit im-
perium, statimq; aliorum conuolutio subsequuta est: ut
maioris contempto, quo insigne imperij penes unum
potestas autem communis erat: omnes iam proprijs libi-

dimbus agerent: itaq; inter cetera que insolentissime
 cuncti presumebant: repente singuli cum duodenis
 fasces ceterisq; imperatorijs insignib; processerunt et
 nono improbe ordinationis incepto ablegata religio
 ne consulum emicant agmen tyrannorum: duabus
 tabulis legum ad decem priores additis agentes insolentis-
 simo statu plurima die quo deponere magistratus mos
 erat cum hisdem insignibus processerunt: maxima et
 Appij claudij auxit invidia qui ut virginie virgi-
 nis stuprum inferret prius seruitutis causam intulit
 quam ob rem adactus virginis pater dolore libertatis
 et pudoris dedecore protactam ad seruitutem filium
 in conspectu populi prius pueritida prostravit: Ina po-
 pulus atrocitate necessitatis permotus et periculo liber-
 tatis admonitus montem aduentinum occupauit ar-
 matus: nec tueri libertatem armis destitit: ubi postq;
 se conuictorum conspiratio ipis quoq; honorib; ab-
 dicauit: Tertia et quinta post centesimam olimpiadem
 per totum fere annum tam crebri tamq; etiam gra-
 ues in italia terremotus fuerunt ut de multis quassatio-
 nib; ac ruinis villarum oppidorumq; assidujs roma-
 nuntijs fatigaretur: deinde ita ingus et torrida sic-
 citas fuit: ut presentis futuriq; anni spem gignendis
 terre fructibus spem abnegaret: hisdem temporib;
 cum fide nates hostes maximorum ab auxiliorum
 manu stipante terribiles romanis acerbis imminerent
 & milus tertius dictator magnam magni molem ipsis
 fidenis uix captis depulit: et sanauit: tanta in ipsis erat
 malorum animorumq; contentio: ut uel domesticas
 clades superflua forenses: cumq; bella oblitterarent ut

De supra appij claudij

Emilius tertius dictator

post damna bellorum indutias relatas diuersae pestes celo
terra exardescerent in festabili incesione corrumpent

De Sicilia et eius conditione:

Calua ab initio patris ciclopum et post eos semper
natrix tyrannorum fuit: sepe etiam captiua seruo-
rum primi caribus hominum, medijs cunctibus
postremi montibus pascebantur: excepto quod externis bel-
lis aut preda habebatur, aut primum hec ~~ut~~ q̄ bre-
uissime absoluit, regnum malorum nisi nunc
nescit, immo ut euidentius diuersitatem temporum
declarentur: sicut Anna vel intestinos, vel externos
tumultus perpassa est: intra omnes sola semper ita nunc
ex omnibus sola nunquam patitur. Nam etiam ut Sile-
de diurnitate vel illius calamitate quam passa est: vel
istius contrario, quae finitur pacis: Ahm qui nunc
exadio urbium atque agrorum crebris eruptionibus ex-
turbat, nunc tantum innoxia spem ad preteritorum
fidem fidem fumat, igitur ut premitam interim
de tyrannus quorum mox qui fuit ultor, successor effec-
tus est medio tempore, hoc est anno ab Urbe condita
ccc. xxxv. cum regni apud Siciliam discordia labo-
rarent, ciuitas quae per dissensionem diuisa in duas
tes esset, pars una veteranos ab unda urbe Siciliae in-
auxilium vocauit. Porro illis pulsas ciuitate primum
his quae contra quos implorabantur, deinde ceteris etiam
illis, quibus ad auxiliandum conuenerant urbem cum
coniugibus et liberis sociorum occupare nisi facinus
nulli tamino compendium. Quippe tum reginis
perpeti quid nisi satius fuerit, quam ut ultro mutarent
quibus patriam coniuges, liberos ac penates ipsos exiles

ad preda:

ad predam reliquerent. At etiam Catinenses cum su-
 racusinos graves infestoque preterirentur ab atheniensibus au-
 xilia poposcerunt. Sed athenienses suo quod magis sociorum
 studio instentiam classem in siciliam miserunt. cum
 et sibi propugnare molirentur imperium. et si racusam
 classem imper instentiam lacedemonijs proficere uerret
 et quoniam athenienses qui missi erant ceteris hostibus pro-
 spera initia sumpserant, maiores copias, robustioremque
 exercitum cum Lachete et cariate duobus in siciliam re-
 duxerunt. Scatinenses belli tedio permoti cum Syracusa-
 nis fedus inuenire auxilia atheniensium spernunt.
 Post autem Syracusanis conditionem pacis meditatio-
 ne dommati transgredientibus de nouo legatos athe-
 nas mittunt, qui capillo barbaque squalidi et lugu-
 bribus induti misericordiam atque auxilium et ser-
 monem et habitu precarentur. Igitur magna classis
 instruitur duobus initia, et lamato, tantisque viribus
 sicilia repetitur ut sauffragia sua et hi timerent, qui
 impetrassent. Athenienses duas illico pedestres prae-
 gnas secundis successibus faciunt confectos in urbe
 hostes, et abiecta classe circumdantes terra marique co-
 cludunt. At Syracusam fractis fessisque rebus auxilium
 a lacedemonijs petunt, a quibus mox mittitur gily-
 pus solus quidem, sed iniquo omnium presidiorum
 istar praeferebatur. Qui nemens ut auduit, inclina-
 tum iam belli statum, auxilijs partim in epiretia, par-
 tim in sicilia contractis opportuna bello loca occupa-
 uit. De inde duobus populis ductus nec territum re-
 tio congressu summa cum occidit hostes in fugam uer-
 tit socios obsidione liberavit hinc athenienses crederet.

Bello scatinensi et syracusanis
 Imploratio auxilij quatinus sit ab
 atheniensibus

Auxilium lacedemonijs a syracusanis

Duces demosthenes & curriedo

prelio uicti experimenta magis inueniunt et nautali certamine congregari parantur. Quo cognito Epilippus classem instantiam a lacedemonijs accersit. Equae athenienses in loca missi duces demosthenem et curriedonem cum supplemento copiarum mittunt. Perloponensem quoque cum multarum urbium consensu et decreto mercia Syracusanis auxilia mixere. Ita ut sub specie socialis belli domesticos motus exequantur: et quasi placito de grecia translatum certamen in Siciliam fuerit. Sic ex utraque parte summis viribus dimicant. Igitur athenienses prima congressione uincuntur: cast quoque cum omni pecunia publica uel priuata et cum omni instructa diuturnae expeditionis amittunt. Fractis opibus in angustum redactis fundet: demosthenes dum mori dum omnino res perditae sunt quibus uideantur afflicte domum redeant. Siciliamque decedant. Huius autem pudore male gestarum rerum ab initio desperatio redditus remanere contendere pereant nautale certamen et mox per insidiam in angustis Syracusani maris deducti insidijs hostium inuicuntur. Epilippus rex primus occiditur undecim naves incenduntur: demosthenes mitius classem dimittunt: quasi tutius terrena expeditione fugituri. Epilippus autem primus naves eorum relictas contriginta in uadit: dehinc ipsos fugientes persequi aggressus capit: ceciditque plurimos: demosthenes dedecus seruitutis uoluntaria morte declinante. Huiusmodi indignam turpemque uitam dedecore captiuitatis ac cumulat. Igitur atheniensis biennio apud Siciliam non sine lacedemoniorum domo conflictu alijs domi

malis circumueniuntur: Alcibades enim dux pri-
 mum aduersum Syracusas pronuntiatum mox ad
 iudicium pro quadam insimulatione detentus no-
 luntario exilio Lacedemonem se contulit. impulsitque
 spernos ut turbatis athenensibus nono rursus bel-
 lo insisterent neque eis respirandi spatium quin
 opprimerentur relaxarent: cui incepto ita grecia eis
 stipulata est quasi ad commune incendium resan-
 guendum bono puer congestis viribus consulent
 Duris etiam rex persarum memor praei antiqui
 hanc urbem odij per Tisafernem praefectum hinc
 cum lacedemonijs fedus paciscitur: eisque sumptus belli
 et copias pollicentur mirum dictu tantas athenensiu
 ea tempestate opes fuisse: ut cum aduersus eos hoc est
 aduersum ~~una~~ totam urbem, graeciae, asiae totiusque
 orientis viribus incursum sit pugnando sepe unquam ce-
 dendo consumpti magis viderentur fuisse: Principio
 Alcibiades omnes socios deficere ab his: ad lacedemo-
 nios coegit: sed ab his quoque per inuidiam insidijs
 appetitus aufugit: et ad Tisafernem in mediam con-
 cessit: statim accomodato ingenio et apertis eloquijs
 gratia familiarior factus: persuadet ne lacedemonios
 tam profusis opibus innet: eum potius huius certa-
 minis arbitrum spectatoremque fieri debere. integras
 hinc vires aduersum victorem reservandas: Innam
 ob rem Tisafernes partem classis cum aliquanta ma-
 ri deduci lacedemoniam iubet: ne abundantes
 suffragijs alieno tuti praesto periculo dimicarent
 vel intotum destituti susceptum certamen omitte-
 rent: Apud athenenses vero cum dum domestica discor-

Alcibiades dux atheniensis

Darius rex persarum

De pactis pacis atheniensium

dia ageretur imminente periculo summa Imperij ad
senatum populi voluntate transfertur: Imippe oculo-
scordis nutuuntur, at ubi necessitas incubuit post
positis privatis causis atq; odijs in commune consulto
sed hoc ipsum cum propter insitam genti superbiam
et tyrannides libidinem periculosum foret: tandem
Alabiades exul ab exercitu renocatur, et dux classis
constituitur: Quo comperto principes Sptanis urbem
primo prodere incerti sunt: benide cum id fecisset
cogitasset in exilium sponte cesserunt: Igitur ala-
biades patria liberata classem in hostes dirigit. Co-
misso prelio athenienses capessunt: Porro autem
minor pars Sptani exercitus cesa duces quoq; per oes
interfecti, et octoginta naves capte absq; his que in
conflatu incense demersaq; perierunt: rursus in
terra bellum translatum Sptanis Sptanis equis infeli-
citer cessit: Quibus rebus fracti Lacedemonij petiere
pacem, nec tamen impetrare potuerunt: Ereterea si
recusant predia presidia in Siciliam audita creta
ginensis belli infestatione renocata sunt: Unam ob-
rem Alabiades classe instructa totam Asiam perna-
gatur, nehi incendijs, cedibus capit: stermitq; om-
nia, urbes que dudum a societate defecerant, capit
recipitq; q; plurimas, sic Alabiades magni nominis
factus athenis cum magna admiratione, et gaudio
omnium victor ingreditur: parvo post intervallo
auget vires exercitum classemq; nro prouehit: rur-
sumq; Asiam petit: Lacedemonij no Isandrum du-
cem classi belloq; preficiunt: Cuius etiam frater barij in
locum tisafermis, ioue hie prepositus, magnis eos opib;

auxilijsq; confirmat. Isander itaq; alabundes exercitū
 prede intentum, ac per hoc ubiq; dispersum ac uirgo
 repentino incurſu opprimit sine conflictu aliquo, in-
 atq; fugientem. magna hec clades atheniensibus. et mit-
 to hoc atrocis uulnus, q̄ dudum influxerant suscepe-
 runt. Ino comperto athenienses opmati sunt. ala-
 biadem antiquum exilij sui dolorem isto scelere per-
 ditionis vindicare curasse. Ideoq; in locum eius co-
 nonem constituit, cui residuam manum, et summa
 belli committunt. Qui supplere saltem nūo ex haustis
 copijs nolens senes, ac pueros legit: exercitumq; con-
 scripsit. Sed huiusmodi manus moram bello non at-
 tulit: quippe quod robore, non numero confici solet.
 Itaq; statim in bellis manus, uel capitalis cesa est. Tan-
 taq; strages occisorum illo prelio facta est, ut deletū
 non solum regnum, sed etiam atheniensium inde-
 tur. At illi desperatis rebus statuunt urbem peregre-
 nis dare, ut qui per totam Asiam paulo ante domi-
 nati sunt: nunc ex hac collumē muros saltem liber-
 tatemq; tuerantur. Et quis uel suo iudicio ad hec tue-
 da etiam abiectis mūis non sufficiant. iterum ta-
 men experiri navale prelium parant. Ex pars consi-
 lij furor dolorem uirtutem prout: q̄tuncumq; me-
 ditatus ira tantum permittit audacia: itaq; omib;
 partim captis, partim interfectis de ipsis ergo reliquis
 nihil reliqui factum est. Solutus tunc conon sup-
 stes bello, et populo timens ciuium crudelitatem
 ad ciuium regem concessit. Eucoras autem dux
 lacedemoniorum, adeptis omnibus ciuitatibus
 nihil atheniensib; preter manem urbem reliquit

ne hoc dici. nam ipsam postea obsidione circumdeditur.
Agebat intussecus fames desolatio et morbus obsessos
et post omnia miserum abominamenta. que et
dicere horrore est: nihil spei preter mortem occur-
ret pacem petinere: magna hinc inter septanos. et so-
cios deliberatio fuit. cum plurimi iniquetissimam
ciuitatem sternendam solo. populumque infestissi-
mum. cum ipse abolendum pronuntiaretur septani
negarentur se promissuros. uti ednobis grecis oca-
lis. unus emeretur etiam pacem promiserunt: sibi
rei portus ducentia in urbem munimina emerere-
tur. navesque reliquas ultro traderent: de inde si re-
tores sibi. xxx. lectos susceperent: Atheniensibus hinc
condictioni. et subcumbentibus Lacedemonij hisandru
ad condendas in urbe leges constituerunt: hinc insignis
hic annis et expugnationem athenarum et morte bo-
rij persarum regis et exilio Dionisij Sicilie tiran-
ni fuit: igitur xxx. rectores Atheniensibus ornati
xxx. tiranni exornantur: qui primi exterius mili-
bus satellitum stipantur: mox etiam septingentos
milites uictoris exercitus interibus suis circumpo-
nunt: Ceterum omnium passim fidem occiso ala-
brade inspicantur qui fugiens in itinere claudus
cubiculo uiuus incensus est: Quo interfecto quasi
sublato ultore securi miseris urbis reliquis sedi-
bus rapinisque exharuunt. Themerem quoque unum
ex numero suo. cui hec displicere senserunt. in
exemplum timoremque reliquorum trucidant: itaque
omnes passim ex urbe diffugiunt: Sed deum lacedemoniorum. cum per totam exulibus negaret.

hospitum: omnes se agros atque thebas contulerunt. Vbi
 ita hospitalitatis obsequio foci sunt, ut non solum do-
 lorem ammisisse patere lemrent: uerum in spem libe-
 recuperande meditarentur. Erat in exules transfibolus
 uir: strenuus et generis et nobilitatis inter suos clarus
 qui auctor audendi propriam fuit: itaque castallomfi
 lenaticorum finum collecti exules capiunt: multarumque
 ciuitatum opibus adiuti uices capessunt. Quibus et
 his si ratissimus orator quasi in auxilium uerbis
 quod etiam patria communis eloquentiae quingentos mi-
 lites cum stipendijs misit: atrox id prelum fuit. Si
 his pro propria libertate illis pro aliena dominatione
 et certantibus animorum atque consensuum ipsi quique
 tulit pugna iudicium, nam uicto tyranni in uice
 refugerunt: omnesque quos ex atheniensibus satellites
 sibi prius legerunt tunc, se susceptos prodicionis ur-
 bis custodia remouerunt. Transibulum quoque ipsius
 temptore corruptione ausi sunt. Quod ubi fensum
 spectum est accersitis a lacedaemodia auxilijs in bel-
 lum rursus in bellum ruunt. Vbi duo senissimi omni-
 um longe tyrannorum tunc dantur: ceteros uictos
 et in fugam uersos. Transibibus ubi uel maxime a-
 thenienses esse intelligit, clamore consequitur, clamo-
 re retinet, precibus ligat, proponens ante oculos eorum
 quos fugere, uel refugere uellent: sibi aduersum
 xxx. tyrannos, non aduersus cunctos miseros bellum
 esse susceptum. Quin potius omnes qui se meminit-
 unt esse Athenienses sequi oportere atheniensium li-
 bertatis ultores: itaque haec oratio tantum apud eos
 ualuit, ut mox reuersi in ciuitatem, tyrannos acce-

descendere atq; Eleusinam migrare compulerunt. Qui
postq; in societatem nobis antea suos athenis exules
repperunt in bellum emulatione suavit. quibus li-
bertas aliorum quasi eorum servitus videbatur: tunc
in dicta pugna cum prius quasi ad colloquium con-
venirent circumvenendi: in fidijs veluti pacis victime
trucidantur: ita renovati in unum post magnorum
inextinguibiles lachrymas gaudiorum hec prima fun-
damina recuperate libertatis instaurant proposita in-
firmandi contestatione: ne discordie animositatesq; pre-
tereire oblivionem perpetuam ad inmortale deducan-
tur silentium. Unod pactiois genus quasi novam
vite institutionem novamq; felicitatem status sui
conformantes amnestiam vocaverunt et abdictionem
malorum. Sapientissima atheniensium presertim post
miserarum documenta promissio signo pacto res hu-
mane manente consensu hominum: ita ut ordinant
valeret: Sed adeo hoc idem placitum inter ipsa pene
placati verba corruptum est: ut nix intercedente bie-
nio: ut socrates ille clarissimus philosophus ad adus-
malis veneno sibi apud eos vitam extorserit: deinde
nix quadraginta annis intercurrentibus: ut cum li-
bera idem athenienses ad epta sibi peritus libertate sub
philippo macedonum rege servierunt: necumtamen
sapientissimi omnium athenienses etiam suis malis sa-
tis docti: concordia minimas res crescere discordias maxime
labi: cunctaq; vel bona vel mala que feris geruntur in-
terius esse eradicata et emissa principijs domi absterge-
odia et foris bella prefferunt: reliqueruntq; postis suis de-
vina sui exemplum de reparatione consilium situm

ob infirmisissimam humane mentis mutabilitatem quod
 in afflictis rebus consulitur in prosperis sequaretur. hisdem
 fere diebus bellum cum ille iuxta praedictum ordinatum ter-
 minatum apud persas gerebatur. Mortuo enim rege-
 tario cum artaxerxes et eius filij eius de regno am-
 bigerent: tandem magnis apparatibus magnis promina-
 rum ac populorum ruinis utrinque certatum est: In quo
 conflictu cum ex diverso concurrentes ambo fratres ca-
 sis mutuo obiectassent prius artaxerxes vulneratus
 a fratre equi velocitate morti exemptus evasit: Cuius
 autem mox a sebo cohorte regia oppressus finem certami-
 ni dedit: Artaxerxes ergo et praeda fraterne expe-
 ditionis et exercitus potius potestatem regni praedictio
 firmavit: Sic universa Asia atque Europa partim in
 se singulis partim in inter funebribus et flagitijs per-
 miscebantur: Ecce paucissima pagina ubique paucissi-
 mis quantis de tot provinciis populis atque urbibus non
 magis explicitus actus operum quam impliciti globos misera-
 rum: Quis enim clades illius temporis quis fando fu-
 nera explicetur: aut equare lacrimis possit dolores
 Verumtamen haec ipsa quia multo interiectu seculorum
 coluerunt facta sub nobis exercitia ingemorum et
 oblectamenta fabularum quae si quis intentius adhibe-
 at animum seseque toto mentis affectu ipsis pene au-
 sis permiscere permisceat ac rursus veluti in arce specta-
 culi constitutus utrinque in suis qualitatibus tempus
 permetiatur facile dixerim eum indicaturum. Neque
 illa nisi nato atque aduersato deo posse tam miseliter
 perturbari ac permisceri: nam ista sic nisi prospectio et
 miserante corpori his deinde temporibus gravissimo

motu terre concussa. Et Sicilia: Insuper ex effluantibus
ethne montis ignibus, famillisq; calidis cum detrim-
to plurimo agrorum villarumq; vastata est: tunc
etiam athante cunctas locos ad herens terre conti-
gua repentino maris impetu absisa, atq; insula de-
solata est, Arthememensem quoq; miserabiles reliquias
pestis inuasit, diuq; populata est.

Obsidio uiciorum per Romanos
Ahno ab urbe condita ccc. L.v. obsidio uiciorum con-
tinuis decem annis magis obsessores q; obsessos detrimunt. Nam
Romani repentinis sepe hostium incursibus comminuti:
& reterea inhiberens bella sortiti hiemare sub pellibus postre-
mo ac feigus in conspectu hostium perpeti conati sunt.
Urbem nouissime sine Romane uirtutis testimonio, ca-
miculis et damnestina obtentione ceperunt: hanc utilem
magis q; nobilem uictoriam prima dictatores, Camul-
lus enim deuicentibus patrauit. Exilium de hinc inrup-
to gallorem et incendium urbis insequitur, cuius
uicti audat: quisq; si potest aliquos motos huius temporis
comparare: quis nō equa pendat preteriti mali fabulam
presentis in uictis: Igitur galli senones, ducebrenno ex-
atu copioso, et robusto minus, cum urbem clausum, que
nunc tuscia dicitur obsidentur legatos romanorum, qui
componende inter eos pacis gratia uenerant in aciem
aduersum se uidere pugnantes, qua indignatione per-
moti clausi oppidi obsidione permissa totis uiribus ro-
mam contendunt, hos ita uidentes Fabius cum exercitu
consulit excepit: nec tamen obstat mino potius hostilis
ille impetus quasi aridam segetem succidat stramit: et
transijt Testatur hanc fabij cladem fluminis alia sicut

cremora Fabiorum. Non enim facile aliquis similem
minam romane militie retuleret: etiam si roma insup
incensa non esset patenter galli urbem penetrant. tri
adant degentem simulacrorum modo in suis sedibus
senatores, eosq; incendio domorum crematos lapsu culmi
num suorum sepelunt, innumerasam reliquam inue
ntem, quam constat nulle hominum tunc fuisset
in arce capitolini montis iacentem obsidione coeli
dunt: ibiq; infelices reliquias fame, peste, desperatio
ne formidine terunt, subigunt, vendunt nam libr
mille auri dissensionis pretium pascuntur: nunc
quo apud gallos roma pueni nominis fuerit: Sed quo
illam suam ante detemerat, ut amplius tunc u
lere non posset: Exercentibus gallis remanserat in illo
quodam nris ambitu in formum ruinarum ob
scena congeries, et undiq; per impedimenta erran
tum, et inter sua ignotorum offensae uocis ma
go respondens trepidos suspendebat auditus, horrore
quatiebat animos, silentia ipsa terrebant. Siquidem
materia paucis est raritas in spatiosis hinc illis, in
tate sedes, aliud in colle oppidum, alteri etiam ex
seri nomine cogitatum, placitum atq; temptatum
est. En tempora comperatione quorum presentia
ponderantur, et quibus recordatio suspirat, en que
intuitum de electa uel potius deneglecta religione
penitentia: Re uera pares sunt: et conferuntur in
sebs due captiuitates: Illa sex mensib; desemens et
tribus diebus ista transcurrentis: Galli ex tincto populo
urbe deleta, ipsum quoq; Rome nomen in ipsis ex
tinctis cineribus persequentes: Et gothi relictis interioe

predandi ad confugia salutis. hoc est sanctorum locorum
agmina ignora cogentes ibi uix quemq̃ inuentum
senatorum: qui uel absens euaserit h̃ uix quemq̃ re-
quiri. qui forte ut latens periretur: & ede sane co-
parum hunc fuisse ibi senatorum nūm qui h̃ fuit
perditorum: planē quod reperditum et faciendum
h̃o clade p̃nti plus deum senisse homines minus cum
peragendo ipse galli non impleuissent. cum eos misent
demonstrauit quippe cum sup̃ romanas vires esset
intendere aenas turbas et subruere magnarum in-
res moles studeat istu fluminum forum cum ima-
gibus nanis que superstitione miserabili. uel homi-
nem uel deum mentiuntur abiectam. horum om-
nium abominamentorum. que inmissa per hostem
flamma nō ad ijs emissis ec̃elo ignis euertit et q̃ do-
minandi uber mea est que nequaq̃ h̃ concludi h̃ p̃t
h̃ presentis uoluminis fīs f̃t ut sequentibus cetera
persequar: *Finis secundus liber: Sept Tertius*

V T. SUPERIORE libro iam contestatus sum
et nunc necessarie repeto secundum precep-
tum tuum de annatis consultationibus seculi nec
omnia. nec per omnia que igesta sunt. et faciat sint
gesta explicari: Inoniam magis atq̃ nūa copiosissie
et a plurimis scripta sunt: Scriptores autem et si non
easdem causas. easdem tamen res habere proposuiss̃
quippe cum ille bella nos bellorum miseris enolu-
mus. preterea ex hac ipsa de qua queror habundantia
angustia oritur. mihi et concludit me sollicitudo no-
dosior: Si enim aliqua studio breuitatis omitto putabūt.

mibi aut nunc defuisse: aut nullo tunc tempore nō
fuisse: Si enim significare cuncta nec exprimere sta-
dens: compendiosa breuitate subtingo obscura faci-
et ita apud plerosq; erunt dicta: ut nec dicta videantur.
Maxime cum ē contrario nosum rerum nō imagi-
nem curamus: breuitas autem obscuritas: immo ut
est semper obscura breuitas: et si cognoscendi imaginē
preferunt: auferunt tamen intelligendi vigorem.
Sed ego cum utrumq; uitandum sciam: utrumq; fa-
ciam: ut quocunq; modo alterutra temperet: Sic nec
multa pretermissa: nec multa inconstituta videantur.

A Anno ab urbe condita ccc. lxxiij. quem anniuersum
gramissimum: propter ignotam sibi captiuitatem roma-
persensit: ita magnificum propter insolitam pacem
greca habuit: Eo siquidem tempore galli romam
captam: incensamq; tenuerunt: ac uendiderunt: Ar-
taxerxes rex persarum discedere ab armis et quiescere
in pacem: Vniuersam greciam per legatos precepit de-
mittant conditorem pacis bello impetum quem ita
imbente potuissent utiq; greci tam constanter q; for-
titer sepe uicerunt: nisi porreptam uindictamq; occa-
sionem: quam amde desiderauerunt: tam libenter
hausissent: ostenderant ei q; egre et misere illa exitus
gesserant que tam facile indigna etiam conditione
posuerunt: nam quid tam indignum liberis et fortibus
uiris q; longe remoti: sepe uicti ad huc hostis: deinde
inmutatis imperio arma deponere paciq; seruire
si nero ipso tantum inmutante pacis sono per corda
cunctorum: erga belli tabuisset: intentio: et post diuturnas

laborum vigiliis oscitantes ac stupefactos quies inopinam
laxasset prius q̄ ipsam quietem voluntas pacta compo-
neret. Unde autem tanta fatigatio omnium per tota
græciam populorum corda corporaq; oppressit. que ef-
fectos animos ignoto acquiescere otio tam facile per-
suasit, q̄ brevissime ostendam. Lacedæmonij ut pote
homines quo plura habebant, eo ampliora cupientē
postq̄ Atheniensium potiti sunt universam Asiam
spe dominationis hausierunt. Itaq; toto orienti bello
mouentes iralidem ducem in hanc militiam legēr
qui cum sibi aduersus duos potentissimos, Artaxerxis
regis persarum prefector, Farnabazum et tisaferne
pugnandum videret, promisso ad tempus consilio ut
pondus gemine congressionis eluderet unum, demis-
tato bello appetijt, altum pacta pace suspendit. Far-
nabazus, Tisafernem apud artaxersem communem
tunc regem, defert: ut proditorem prefectum, quia
cum hoste belli tempore, de federe conditione pe-
pigerat, hortaturq; regem, ut in locum eius conoq;
Atheniensem virum qui tunc forte, apud curum e-
xulabat, ducem nautali bello constituant. Acceptisq;
quingentis argenti talentis Conon per forabazum
vocatur: classiq; proficiatur. Vmbus compertis La-
cedæmonij, et ipsi auxilia nautalis belli à rege egypti
heramone per legatos petunt: à quo centum instruc-
tis triurcibus, et sexaginta modia frumenti accepe-
runt. à socijs etiam undiq; magna contraxere subsi-
dia, cui militis consensu omnium à gelilæum du-
cem decreuerunt virum pede claudum, sed qui
indifficillimo rerum statu mullent sibi regem clau-

q̄ regnum. Quare unq̄ ita p̄res omni industria ducem
 unum commune bellum, qui acerbissimis inuicem pre-
 lijs fatigatis et multo sanguine obliti uelut uicti ab al-
 terutro recesserunt. Igitur Coto Conon accepto iteꝝ
 per se ipsum a magno rege stipendio reuersus ad classe
 hostiles agros inuadit, terras, castella, ceteraq̄ presidia
 expugnat et ueluti effusa tempestas quocunq̄ incubu-
 it cuncta prostrernit. Lacedemonij nō domesticis malis
 circumuentis externis in hunc desistunt: abiciuntq̄
 spem dominationis imminente periculo seruitutis Age-
 silaum quem cum exercitu in Asiam miserant, ad sub-
 sidium patrie reuocant. Interim Alexander dux apud
 septam pergesilaum regem relictus maximam mun-
 tissimamq̄ classē tunc instruxerat motus emulatio-
 ne uirtutis Agesilai: ut illo pedestrem expeditionem
 agitante: ipse quoq̄ nautali discursu oram maritimā
 peruagretur. Conon nō suscepto negotio duplicem
 curam impendebat: debens sollicitudinem patrie fide
 ut hunc exaret nrām illi prebetur industriam: In hoc
 propensior ambo qđ quieti liberatq̄ eorum alieni
 sanguinis discrimen impenderet pugnaret aduersus
 insolentissimos hostes periculo regis premio patre con-
 sunt: Itaq̄ nautale certamen per se Conone, septami pi-
 sandro duce milites, remiges: ipsiq̄ ductores uno per-
 tur inmutuam cedem ardore rapiuntur, magnitu-
 dinem, atq̄ atrocitatem belli istius inclinatū ex hoc
 semper in posterum lacedemoniorum status produxit
 Namq̄ ex illo conflictu ac sublapsa retro, ferri septa-
 norum fusa est: donec assurgendo egre, ac misere
 reticendo confecta, et potestate, et cum nomine: Athe-

Atheniensibus non haec eadem pugna initium recuperan-
de patrie sicut Lacedemonijs amittende fuit. Primi
igitur Thebani auxilio Atheniensium fulti superiori
clade sanctos ac trepidos, aggrediuntur multa animi
fiducia, propter virtutem atque industriam Epaminon-
de ducti sui, cum quo sibi facile optime posse impe-
rium totius Graeciae videbatur: fit itaque terrestre pre-
lium a Thebanis minimo negotio uincantibus uin-
citur, in hoc conflictu Pausander occiditur: Pausaniasque
dux alius Lacedemonijs insimulatus proditoris in
exilium traditur: Thebani autem victoria potiti collecta
universa exercitus manu septem contendunt, putantesse-
natuam presidio civitatem nullo intraturos negotio
cuius iam pene omnes copias cum ipso rege decesser-
atque ab omnibus socijs destitutos vident: Lacedemo-
nii periculo civitatis impulsii habito exercitati mili-
tis quaecumque delectu obviam hosti procedunt, sed
multis semel adversus victores nec virtus, nec animi
erat: Cum igitur unus cedes tantum partis ageret:
repente rex Agesilans accessit ex Asia impromissus
bello supervenit: Thebanos iam successu duplicis
victoriae lectiores segioresque aggreditur, nec diffi-
le superat: maxime cum adhuc apud ipsum integ-
ritate habetur: Ipse tamen Agesilans graviter vulne-
ratus: At non Athenienses, cum comperissent in speonte
Lacedemoniorum victoria subleatos pristina serui-
tutis de qua tunc respirare nix poterant ceperant:
trepidi metu exercitum contrahunt cumque Boetia
in auxilium ad iungunt commissum munificenti du-
datisque a dolescentis admodum nix dum viginti

annos natus infirmitatem etatis maturitate animi
 annuebat. Conon quoque vir quidem atheniensis dux
 autem peria exercitus andio Agesilai reditu ad popu-
 landos lacedaemoniorum agros reuertitur. Ita spem
 strepitu circūsonantium hostium undique clausi atque ex-
 territi ultima propemodum desperatione tabuerunt
 sed Conon postquam iusta hostilis soli populatione satiatus
 est: athenas pergit in maximo gaudio cuiusmodi. Spe-
 ctis quippe cum videtur: urbem populo quondam
 cultuque ordinatissimam. nunc miserabili ruinā ac
 desolationis squalore confectam. Itaque magnum pietatis
 miserationisque monumentum reparationis eius ope-
 ratus est. Namque a lacedaemonijs exinanitam lace-
 daemoniorum praesidijs replens persis incenditibus
 concrematam. plis edificantibus reformavit. Interem
 Artaxerxes rex persarum sicut in principio ductus
 universis grecis populis perlegatos ut ab armis disce-
 derent et paci acquiescerent imperavit. non quia mise-
 ricorditer foessis consulēt. se ne se in egypto belli occu-
 pato aliq̃ in regnum suum certaretur interruptio. Cūc-
 tis igitur grecis optissima quiete resolutus. domesticas
 otio: torquentibus lacedaemonij inquieti. magisque stre-
 nui et furore. potius quam virtute intollerabiles post bel-
 li deposita tentant futura bellorum. Nam speculati
 absconditum archadum. castellum. eorum repentina ir-
 ruptione perfrangunt. Archades vero exati in iuria in-
 to sibi thebanorum auxilio commissi fuē. bello repe-
 tunt. In eo bello Archademans lacedaemoniorum dux
 vulneratus. cum etiam ceteri suos immixtos victos in-
 dēt occisorum corpora pretonem ad sepulturam.

populat. Unod signum in tunc di tradit / inter grecos ha-
beri solet. Thebani autem hac confessione contenti dato
ptendi signo finem dedere certaminis: Sanctus de inde
internementibus indutiarum diebus lacedemonijs ad
alia bella conuersis: Thebanicum epaminunda deuce-
demnadenia lacedemonia quasi secum et destituta
cepere fiduciam. Tantiq; intempestate noctis Lacede-
moniam veniunt: sed non ita incantam, vel indefen-
sam sicut rebantur offendunt: Armati enim senes
cum reliqua turba in bellis etatis precognito adueni-
hostium in ipsis se portarum angustis obiecerunt et
aduersus xv. milia militum: mix centum confecti pro
homines evanperunt: his itaq; tantam belli molem su-
stinentibus videntur super neminem congregi aduersi
thebanos aperto certamine incunctanter decrevit con-
misso prelio cum lacedemonij vincerentur: Repente
epaminundis dux thebanorum incantus diemansu
uulneratur: Unice dum his ex dolore metus illis ex gra-
dio stupro nascitur ueluti ex consensu tacito utriusq;
discessum est: Epaminundas autem graviter sancus cum
de victoria suorum comperisset: scutumq; osculatus esset
remota manu: quo multus occluserat: egressum sanguis
ac motus patefecit introitum: Cumq; mortem sic theba-
norum perditio secuta est: ut non perdidisse ducem: sed
ipsi cum eo tunc perisse videntur: Contextui indigeste
historie in extricabilem cratem atq; incertos bollorum
orbis: huc et illuc lymphatico furore gestorum urbis eue-
stigio securus implicui: Unoniam tanto ut uideo in
ordmatius scripsi: quanto magis ordinem custodiri in-
proba dominandi lacedemoniorum cupiditas quantifi-

populis qualibus viribus quibus provinciis cuiusmodi odi-
 orum motus quantas causas ceterarum suscitavit quis ut
 numero vel ordine vel ratione disponat cum ipsi quoque
 non plus afflicti bellis quam bellorum confusione referant.
 siquidem tracto per aliquot a crates hoc continuo bel-
 lo athenienses lacedemonii archades boetii thebani
 postremo grecia asia atque egyptus cum libia insulisque ma-
 ximis navales simul pedestresque confictus indistinctis egere
 discursibus referre cetera hominum nulla non possem etiam
 si bella numerarem. At nunc increpet haec tempora atque
 illa colandet quicunque nescit hosce omnes istorum vir-
 bium provinciarumque populos. itaque nunc in solis diu-
 diis ac theatris consenescere sicuti tunc in castris maxime
 preliis tabuissimam florentissimam illam et totam tunc im-
 perium orientis affectantem lacedemoniorum civitatem ut mix-
 centum habere potuerit senes ita inaccessibilibus circum-
 ventis malis immaturas misere expendebat etates et
 queruntur nunc homines quorum referre prius et se-
 nibus civitates secunda iuvenum peregrinatione ditant
 pacificisque exerant stipendia domestice voluptatis acqui-
 runt nisi forte ut aff assolent humane mutabilitati
 omnia sordide presentia novitates rerum actu audituque
 pluvientibus ipsa etiam vita fastidio est.

Maximus terremoto.

Anno ab urbe condita ccc lxx sexto senissimo terre-
 motu achia concussa est universa et duae civitates
 i. ebora et elice abruptis locorum hincibus devoratae.
 At ego nunc e contrario poteram similia in diebus no-
 stris apud constantinopolim eque modo principem ge-
 tum praedicta et facta sed non perfecta narrare cum

Cum post terribilem adamentationem conscientiamque mali
sui presciam subter commota terra funditus tremere: de-
super fusa celitus flamma penderet: donec orationibus
Archadij principis et populi christiani presentem perditionem
deus exoratus auerteret: probans se solum esse et conser-
uatorem humilium: et puniorem malorum: sed hec
ut commemorata sint: magisq[ue] explicata uerecundie
concesserim: ut et qui scit recolat: et qui nescit inqui-
rat: Interca Romani qui super octuaginta annos sol-
scorum preterea faliscorum equorum et et sutrinorum
sub arsi et armati assiduus bellis conficiebantur: tandem
insuprascriptis diebus camillo duce easdem cepere ci-
uitates et cedi uino finem dedere certaminis: Prenesti-
nos eodem etiam tempore qui usq[ue] portam Rome bel-
lando et cedendo peruenierant ad flumen Alim Tito
punitio pugnate uicerunt:

Magna pestilentia que corripuit Romanos
A H. no ab urbe condita. cc. octogesimo iij. L. gemtio
et q. sermilio consulibus ingens uniuersam romam
pestilentia corripuit: non ut assolet. plus minusue soli-
to tempore turbata temperies: hoc est aut interpesti-
na siccitas hiemis: aut repentinus calor ueris aut in-
congruus humor estatis: aut autumni diuitijs in-
digesta illecebra. Insuper etiam conspirata de calabris
salsibus aera corrumpens repentinos occultarum infir-
mitatum affectere transcursum: Sed grauis diutiusq[ue]
in nullo dispare sexu in nulla etate dissimilis generi-
li cunctos perbientium iniquiter tabe confecit: ut in-
quos non egit in morte turpi macie exinanitos afflic-
tosq[ue] dimiserit: Conquerentur hoc ut arbitror loco obiter

obtedatores temporis christiani si forte silentio pretere-
 rim: quibus tunc caeremonijs romani placaverunt deo
 et se daverunt morbos: Cum pestilentia in dies cresceret
 auctores suasere pontifices, ut ludi scerni dijs expete-
 ribus ederentur: itaq; pro depellenda temporali peste
 corporis accessit animi: perpetuus morbus animorum.
 Vbere nunc quidem mihi iste dolor, atq; inceptatio-
 nis locus est: sed in quo iam reverentia tua, studium
 sapientie, et virtutis exercuit: mihi super eo fas audi-
 re non est: Commemisse me satis, sit et ex qualibus in-
 tentione lectorum ad illius lectionis plenitudinem remis-
 se: Sequitur hanc miseram lucem, miserioremq; eius ex-
 piationem proximo anno satis triste prodigium: repente
 siquidem medio urbis terra dissiluit: vastiq; precepto hi-
 antia subito inferna patuerunt: Manebat diu ad specta-
 culum terroremq; civitatum patenti uoragine impu-
 dens spectu nefariamq; mini hominis sepulturam dysm-
 terpretibus expectabat: Satis fecit improbis fantibus pre-
 cipitio sui: Marcus Curtius vir, eques armatus inietitq;
 crudel terre inopinam futierat: cui parum esset qd
 ex tanta pestilentia mortuos per sepulcra susaperet nisi et
 vivos scissa sorberet:

Iturum galli feruntur
A HNO ab urbe condita cc. octogesimo octavo, iterum
 terribil gallorem inundatio uix amnem fluvium
 ad quartum ab urbe lapidem confudit: facile sine dubio
 pondere multitudinis et alacritate virtutis per turbata
 occupatura civitatem nisi otio et lenitudine torpuisset
 vi atrocissimam pugnam nullius torquatus singulariter
 incohavit: Titus quintus dictator cruentissima congressio-

confecit fugati ex hoc prelio plurimi galli instauratis in-
im copijs in bellum ruentes a Caio Sulpitio didatore
superati sunt: Post paulum quoque tuscorum pugna sub
Caio martio consecuta est: Vbi conuincitur quantum homi-
num cecum sit: quando octomilia sunt capta tuscorum
Tertio autem in hisdem diebus galli se in predam perma-
ritima loca subiectos campos ab albanis montibus dif-
fuderunt aduersum quos nono militum delectio habito
conscriptisq; legionibus x. i. sexaginta milibus roma-
norum negatis sibi latinorum auxilijs processerunt
Confecit hanc pugnam Marcus Valerius auxiliante cor-
uio alite: Vnde postea coruinus est dictus: Ocaso enim
prouocatore gallosum territi spemq; fugientes grauitat
trucidati sunt: Numerandum etiam inter mala cetero
primum illud dictum: primum illud dictum cum
carthaginiensibus fedus: quod hisdem temporibus fuit
et presertim ex quo tam graua sunt orta mala, ut
ex inde cepisse videantur:

Lapidibus coelo effusi in maximam tempestem.
Anno ab urbe condita octo secundo, legati a cartagi-
ne Romam missi sunt: fedusq; pepigerunt: qd ex
gressu atheniensium in italiam malorum grandines
secuta: continuarumq; miseriarum tenebras ingens
historiarum fides: locorumq; infamia et abominatio
dierum: quibus ea gesta sunt protestantur: Tunc
etiam nox usq; ad plurimam diei partem tendi visa
est: et fixa de nubibus grando descendens, ueris ter-
ram lapidibus uerberant: quibus diebus etiam Alexan-
der magnus ille uere gurgis miseriarum atq; atrocis-
simus turbo totius orientis est natus: Tunc etiam octo

et Artaxerxes. post transactum in egyptum maximum
 diuturnumque bellum plurimos indeorum intransmi-
 gationem egit. atque in hircania ad caspium mare ha-
 bitare precepit: quos ubi usque ad inhorridum diem
 amplissimis gravis sui incrementis consistere atque exinde
 erupturos opinio est: cuius etiam belli tempestate trans-
 currens et sidoniam opulentissimam phœnicis provi-
 cie urbem deleuit. et egyptum quous prius victam tunc
 tamen subactam communivitque ferro persarum sub-
 iecit imperio: iam hinc statim arabis adversus sam-
 tes gentem opibus armisque validam pro campanis et
 sedecanis bella suscepta sunt: Samniticum bellum in-
 apiti statu gestum: Pirrus vel maxime romani nominis
 hostis excepit: Pirri bellum mox punicum consecu-
 tum est: Et quous nunquam post mortem nume a bellorum
 cladibus fuisse cessatum: patentes sempiterni portem
 dicant: ex eo tamen veluti per meridiem toto in pro-
 fus celo malorum fervor incanduit: Porro autem
 semel punico utrum aliquando, bella, cedes, ruine
 atque omnia infandorum mortium genera nisi ce-
 sare augusto imperante cessaverint: inquirat: in-
 nemat perdat quisquis infanda christiana tempora
 putat: absque illo tamen inter bella punica uniusan-
 ni veluti annis preternolantis excessu: Romani prop-
 ter clausas iam portas, inter febres morbosque rei. pu-
 ad hoc ad hoc brevissimo pacis signo, velut tenuissi-
 mo atque gelido hanstu illecti sunt, ut in penus recu-
 lescentes multo gravius vehementiusque affligerentur
 at non si indubitanissime constat sub Augusto per-
 mium Cesare post partam pacem univervum termin-

orbem positus armis oblitusque discordijs generali pace
et noua quiete compositum Romanis paruisse legibus
Romana iura. quod propria arma maluisse spectisque di-
cibus iudices eligisse meritis. Postremo omnibusque
tibus cunctis provinciis in numeris ciuitatibus infi-
nitis populis terris totis unam uoluntatem libero
honestoque studio in seruire paci atque in commune co-
fulere. quod prouidentia quidem ciuitatis. Uniusque popu-
lus ciuitatis. uel quod manus est una domus fratrum
habere potuisset. Quod si etiam imperante cesare
ista prouenerunt. in ipso imperio cesaris illuxisse
ortum in hoc mundo domini nostri iesu christi
liquidissima probatione manifestum est. Inutilem
illi quos in blasphemiam urgebat inuidia cognosce-
re. faterique cogeretur pacem istam totius mundi
et tranquillissimam serenitatem. sed potestate filij
dei. non magnitudine cesaris. Qui in diebus cesa-
ris apparuit. extitisse. nec unus orbis imperato-
ri. sed creatoris orbis uniuersi orbem ipsum gene-
rali cognitione paruisse. qui sunt sol oriens diem
luce perfundit. ita adueniens misericorditer extenta
mundum pace uestierit. quod plenius cum ad
id ipsum perficientem domino uentum fuerit
profertur.

Bellum Latinum. M. Manlio Torquato et Decio Murena.

Igitur anno dcc. ix. ab urbe condita rationi bel-
lum Latinis rebellantibus intulerunt Manlio Tor-
quato. et Decio Murena consulibus in quo bello
unus consul interfectus est. Alter extitit paricida
Manlius enim Torquatus filium suum uictorem

interfectoremque metij cuscilani nobilis equitis et tamen
 precipue prouocantis et insultantis hostis occidit. Alius
 uero consul cum iterato conflictu illud cornu cui pre-
 erat cedi atque affligi uideret inconfertissimos hostes spo-
 te prolapsus occubuit. Manlius quis uictor occursum tam
 nobilium iuuenum romanorum qui legitime exibe-
 ri solet triumphans paricida non paruit.

Minutia in campo scelerato sub fossa:
A Hinc post hinc subsequentem Minutia uirgo uesti-
 lis ob admissum incestum damnata est: minaque obu-
 ta in campo, qui nunc sceleratus uocatus. At non par-
 uo exinde tempore interiecto horresco referre quod
 gestum est: nam Claudio Marcello et Valerio Flacco
 cons. incredibili rabie et amore scelerum romane matro-
 ne exarserunt: erat utique foedo ille ac pestilens annus
 infleteque iam undique catervatim strages gerebantur
 et ad hunc cum penes omnes de corrupto aere simplex
 crudelitas erat: cum existente quadam ancilla indi-
 ce et conuincente primum multe matrone ut bibe-
 rent cesserant uenenam compulsa, deinde simul ac han-
 sere consumpte sunt: Tanta autem multitudo fuit
 matronarum in his facinoribus comprehensarum ut tre-
 cente sexaginta nate ex his simul fuisse referantur.

Mors Alexandri regis. epirotarum anniculus magni alex.
A Hinc ab urbe condita ccccxxij. Alexander rex epirota-
 rum. Alexandri illius magni anniculus triestis in
 italiam copiis cum bellum aduersum eos pararet et
 circa finitimas rome urbes formaret vires exortatus sui
 auxilium, uel sibi acquirere, uel hosti subtrahere studeat
 bellis exerceretur a samnitibus, qui lucanie genti subfra-

gabatur maximo bello in lucanis uictus atq; occisus
sed quoniam aliquantulum rursus retensendo progressus
sum: uel Alexandri istius mentione commotus de Phi-
lyppo macedonum rege qui olimpiades istius Alexandri
epirote sororem habuit: ex qua Alexandrum magni
genuit paucissimis annis retro repetitis magna pui-
mātum potero colligam.

Philippus filius amant: pater magni Alexandri.

Anno autem ab urbe condita cccc. Philippus Amantifili-
alexander pater regnum macedonum adeptus: xxv. annis
tenuit: quibus hos omnes acerbitatū acernos: cunctosq;
malorum moles struxit: hic primum ab Alexandro fratre
obses thebanis datus per triennium apud epaminondā
strenuissimum imperatorem et summum p̄m erudi-
tus est: ipso autem Alexandro scelere matris emulatio-
cōso: quā etiam commissio adulterio: et altero primo fi-
lio interfecto: filiaq; uiduata generi nuptis mariti
morte pepigisset: corpus ap̄p regnum quod paruo oc-
casi fratris filio tuebatur suscepit: Ubi cum foris conui-
su exurgentiū undiq; hostium domi autem depre-
sorum sepe insidiarum metu fatigaretur primum
bellum cum atheniensibus gessit: quibus uictis arma
ad illicos transtulit: multisq; milibus hostium tenui-
datis lucissimam urbem nobilissimam cepit: inde the-
saliam non magis amore uictorie q̄ ambitione habē-
dorum equitum thesalorum: quorum robur ut exer-
citui suo adingeretur inuasit: ita thesalis ex improviso
preoccupatus atq; in potestatem redactus ~~et~~ iungendo
equitum peditumq; fortissimas copias in uictissimū
fecit exercitum: igitur uictis atheniensibus subiectisq;

thesalis olimpiadem Arube regis moloscorum sororem
duxit uxorem. Qui rex nubentium per hoc quod
ad societatem macedonum affinitate regis paciscebatur
imperium suum dilataturum se putaret, per hoc de-
ceptus amisit principatusque in exilio consenuit. Deinde
philippus cum mottonam urbem oppugnaret ictu sagi-
te oculum perdidit. Ipsum vero urbem mox expugna-
uit et cepit. Ex hinc greciam penè totam consilijs pre-
nentam urbibus domuit. Quippe grecie civitates dum
imperare singulis cupiunt, imperium omnes perdidit
et dum inmutuum sine modo vivunt omnes preter-
quod singulis amitterent, oppressis deinde servientesque
fenserunt. Quorum insanas conversationes philippus
veluti specula observat, auxiliumque semper inferiori-
bus suggerendo contentiones bellorum fomites callidus
doli artifex fovit: multos sibi peritus, victoresque subiecit
hunc autem ad optinendam totius grecie dominationem
immoderata thebanorum dominatione facultatem dedit
qui multos lacedemonios ac foeciles cedibus etiam capi-
misque confectos cum insuper in communi grecie concilio
tanta pecunia multa oneravissent, quoniam illi sol-
vere nullo modo possent ad arma confugere coegerunt.
Itaque foeciles philomelo duce et auxilijs lacedemoniorum
athensiumque fulti commissa pugna fugatisque hostibus
thebanorum castra ceperunt. Sequenti prelio inter in-
mensas utriusque populi strages philomelus occisus est, in
cuius loco foeciles enormium ducem creaverunt. Porro
autem thebani et thesalii amisso delectu civium philippum
macedonie regem, qui in hostem prius repellere laborabat
ultra sibi ducem expetiverunt. Commisso prelio et thebae

sibus pene ad interentionē cedis victoria ad Philippum
concessit. Sed athenienses audito belli eventu, ne Phi-
lippus transiret in greciam, angustias thermophilorum
pari ratione sicut aduentantibus annis prius occupantibus
igitur Philippus ubi exclusum se ab ingressu greciae pre-
sentis thermophilis videt paratum in hostes bellum ver-
tit in socios. Nam civitates quarum paulo ante dux fue-
rat ad gratulandum ac suscipiendum patentes hostili-
ter in vadit, crudeliter diripit omnisque societatis con-
suetudinem penitus abolita coniuges liberosque omnium sub-
corona vendidit: templa quoque universa subvertit spo-
liavitque, nec tamen usque per xxx. annos, quasi iratus
dijs videtur est. Post hec in capadociam transit ibique bel-
lum pari perfidia gessit captos per dolum finitimos
reges interfecit: totamque capadociam imperio macedo-
nie subdidit. Inde post cedes in cecidia deprecationesque
in socijs urbibus gestas privacidia in fratres convertit
quos pater ex nonnecca genitos cum coheredes regni vere-
retur interficere aggressus est. Cum autem unum ex his
occidisset duo in olitum confugerunt: quam mox
Philippus hostiliter aggressus urbem antiquissimam atque
florantissimam, cedibus ac sanguine repletam opibus
hominibusque inaniavit: abstractos fratres supplicio et
nece dedit. De hinc cum exadio sociorum et privacidio
fratrum elatus libere, sibi omnia que cogitasset puta-
ret, amalia loca in thesauris et argenti metalla in terris
invasit. At ne quod in se aut nephis in violatum permit-
teret preoccupato mari, et classe dispersa: preterea quoque
exerceri instituit: preterea cum eum fratres duo tenae
reges de regni terminis ambigentes, inducem ex consensu

potuisset: Philippus more ingenij sui ad indicium tam
 ad bellum cum instanto exercitu ingressus in sacros in-
 nenes uita regnoque priuauit: Athenienses non qui philip-
 pi primo ingressum thermophilorum munitione re-
 pulerant, ultro pacem eius expetentes fraudolentissimum
 de neglecta introitus custodia comouerunt: Ceterae
 etiam graecae ciuitates cum intentius timilibus bellis
 uacauerunt, sub spem pacis et federis, Sponte se eterne
 dominationi subiecerunt, maxime cum thesali boe-
 tique poscerent philippum ut aduersum se, aduersum
 phocenses ducem exhiberet, susceptumque bellum gere-
 ret: Contra phocenses adhibitis secum atheniensibus
 et lacedaemonijs, uel differre bellum, uel auferri et
 pretio et precibus laborarent: Philippus tacite utrisque
 diuersa promisit phocensibus pacem et ueniam se da-
 turum sacramento affirmans, Thesalis non affuturum
 se mox cum exercitu spondet: bellum tamen abu-
 tusque parari uetat: igitur philippus instantis copijs
 angustias thermophilorum securus ingreditur: easque
 occupatas dispositis presidijs munit: tunc primum
 non phocenses soli, sed omnis graecia esse capta persensit
 siquidem primos phocenses philippus inpta fide calcatoque
 sacramento dilacerationi dedit: inde omnium urbes
 finesque populatus cunctam presentiam effecit, et ut
 absens timeret: Vbi non in regnum redijt more pasto-
 rum: qui pecora sua nunc per aestuos, nunc per hibe-
 nos saltus circumducunt: populos et urbes, ut illi re-
 plenda, relinquendaque loca uidebatur, ad libidine
 suam transfert, miseranda ubique facies et atrocissimum
 miserarum genus obuersabatur, perpeti exadum

sine inruptione sine bello captiuitatem / sine cum -
ne exilium / sine victore dominatum: Premittit mi -
seros inter murmurum stimulos superfluis pavor -
ipsaq; dissimulatione dolor cessat: hoc altius dimis -
sis cominus profiteri licet timentium / ne ipse quoq;
lachryme pro contumacia accipiantur: alios populos
anullos sedibus suis fimbis hostium opponit alios
in extremis regni terminis statuit: Quosdam emm -
latione uirum ne possint quod posse creduntur in -
supplemento exhaustarum urbium diuidit: Ita glo -
bissimum illud quondam florentis grece corpus
in multas laceratas particulas extincta primum liber -
tatem conadit: Sed hec cum per aliquantas grece ciui -
tates exercuisset et tamen omnes metu premeret con -
iiceret ex preda paucorum opes omnium ad perficiendam
equalem uniuersis nastationem utili emolumento
necessariam maritimam urbem bizantium nobilem
civitatem aptissimam indicauit: ut receptaculum sibi
terra marisq; efficeret: eamq; obsistentem illico obsidio -
ne anxio: hec autem bizantium quondam a paus -
nia rege sytanorum condita post autem a Consta -
tino christiano principe in manus aucta constanti -
nopolis dicta gloriosissimi nunc imperij sedes et toti
caput orientis est: Philippus uo post longam et irritam
obsidionem ut pecuniam quam obsidendo exhauriret
predando repararet piratam aggressus est: captas
itaq; centum septuaginta naves merabris confectas distri -
xit et anhelanti mopae pueri recreatione subuenit
inde propter agendam predam et circandam obsidio -
nem exatatum dimisit: ipse autem cum fortissimis

40

profectus, multis terrore solo urbes cepit profligatisq;
populis opes abstulit: ad Scythum quoq; cum Ale-
xandro filio predandi intentione pertransiit: Scyn-
thus tunc athenis regnabat: qui cum hystriunorum bel-
lo premeretur, Auxilium Philippo per apolonienfes pe-
tijt: Sed continuo hystriunorum rege mortuo, et belli
metu auxiliorum necessitate liberatur: pactionem
autem federis cum philippo habitam dissoluit: Philip-
pus dimissa obsidione bizantijs: scythijs bello totis viri-
bus aggreditur. Commisso quoq; prelio, cum scythae et
nuo et uirtute prestarent, philippi fraude inuenit
in ea pugna xx milia puerorum ac feminarum
scythicae gentis & capta pecorum magna copia abduc-
ti auri atq; argenti, nihil repperit: Nam et ea re
primo in opie scythiae fidem dedit: xx milia no-
bilium equarum sufficiens generi in macedonia
missa sunt: Sed reuertenti philippo traballi bello
obuiant: in quo ita philippus infemore uulnerat
ut per corpus eius equus interfeceretur: Cum om-
nes occisum putarent in fugam uersi predam am-
miserunt: Aliquantula deinde mora dum conu-
lescat et uulnere in pacem conuenit: Statim uo
ut conualuit atheniensibus bellum intulit, qui
in tanto discrimine positi lacedemonios quonda
hostes tunc socios ad faciunt: totiusq; graeciae ciui-
tates legationibus fatigant, ut communem hoste
communibus uiribus petant: Itaq; aliquante urbes
atheniensibus se coniungere, quasdam uo philip-
pus metu belli ad se traxit: Prelio commisso cum
athenienses minore numero militum prestarent

assiduus tamen bellis indurata macedonum virtute
vincuntur, quam pugnam longe omnibus atrociorē
anterioribus ipse rerum exitus docuit. Nam hic dies
apud universam greciam acquisita dominationis
gloriam, et vetustissime libertatis statum finivit. Po-
ster Philippos cruentissimam victoriam in thebanos
et lacedemonios exercuit. Siquidem princeps alios
securi percussit, alios in exilium egit omnes bonos pri-
navit, pullos dudum lacrimis, patriam restituit, ex
quibus. ccc. exules iudices rectoresque perfecit, qui ut
antiquum colorem nova potestate curarent, pressos
infeliter populos in spem libertatis respirare non
sinerent. Preterea magno delectu militum in sub-
sidio regis dispositionis ex tota grecia habito du-
centa milia peditum, et quindecim milia equitū
absque exercitu macedonum et infinita gentium bar-
barum persice expeditioni in Asiam missurus ex-
traxit. Tres duces hoc est parmenonem, Amminum
et Atalum premittendos in Asiam legit, dum su-
prescripte copie de grecia congregantur. Alexander
qui erat uxoris sue olimpiade fateri, et post a sapri-
nis milicianis prostratus est, quem epirus regem ob
mercedem stupri meriti perpetuati constituerat imp-
tus in copulando ei filiam suam cleopatram celebra-
re decrevit. Qui cum pridie quod occideretur interro-
gatus fuisset, quis finis magis etiam optandus respo-
disse fertur, cum esse optimum, qui viro forti post
virtutum suarum gloriam in pace regnanti sine
consultatione corporis et dedecore, cum subito et
celer inopinato sic potuisset occidere, quod ipsi

mox obigit, nec ab amatis dijs quos patri semper pe-
 derat, quorumq; aras tepla et simulacra subvertent
 quin electissimum ut ipsi indebatur mortem adipisce-
 retur potuit impediri: nam die nuptiarum cum ad
 ludos magnifice imperatos inter duos Alexandros
 filium generumq; contenderet a pausania nobilima
 cedonum adolescente in angustijs circumventus oc-
 cusus est: Afferant nunc multisq; hic vocibus efferat
 quasi mirorum fortium laudes et facta felicia qui-
 bus amarissime aliorum calamitates indolces fabu-
 las cedunt: Si tamen nunq ipsi in vicinis quibus aliqui
 nexantur: relatu tristiore deplorant: Si nō de proprijs
 querimonijs tantum alios audientes efficere volumus q
 ipsi pepercendo senserunt prius ipsi non a presentibz
 tpa pta sed gestis gesta comparent et interq exaudi-
 tu velut aliquorum arbitri iudicent: per xxv. annos
 incendia civitatum: exadia bellorum: subiectiones
 provinciarum: cedes hominum: opum rapinas pre-
 das pecorum: mortuorum venditiones: captivita-
 tesq; mirorum minus regis frans et dominatus agita-
 vit: sufficerent ista et ex miseriarum infirmata me-
 morie nostre gesta per philippum etiam si alexa-
 der ei non successisset in regnum: cuius bella imo
 cuius bellis mundi mala ordine sequentia suspēdo
 paulisper: ut in hoc loc pro convenientia temporis
 romana subijcam: *Furculis enradi ne:*

Anno ab urbe condita. cccc. xxvi. caudinus furcu-
 las satis celebres et famosas insignijs rōrum fecit
 infantia: Nam cum superiore bello xx. milia fam-
 nitum: Fabio magistro equitum pugnam conferere

cecidissent, circumspiciente cura samnites ac magni
strenuo apparatu apud candidinas furculas confederunt.
ubi cum venturum et postumum consules omnesque
copias romanorum, angustis locorum armisque cla-
uisissent. Potius dux eorum tantum abusus est vic-
torie securitate ut herennium patrem consulem
putaret, utrum occideret clausos, an parceret sub-
iugatis, ut uiuos tamen dedecori seruaret, elegit.
Romanos enim ante uincti et occidi nunquam autem
capi aut ad deditiorem cogi potuisse constabat. Itaque
samnites uictoria potiti uniuersum exercitum roma-
num turpiter, captum armis etiam uestimentisque nu-
datum, tantum singulis inuoribus opimentis obuere-
cunda corporum tegenda concessis subiugum mis-
sum, seruitioque subiectum longum agere pompe or-
dinem preceperunt. Sexcentis autem equitibus roma-
nis in obsidum receptis oneratos ignominia ceteris
rebus uacuos consules remiserunt, quid de exaggeranda
huius fedissimi federis macula uerbis laborem qui ta-
cere maluisset. hodie enim Romani aut omnino non
essent, aut samnio dominante seruirent, si fidem fe-
deris quam ibi seruati ab asubiectis uolunt, ipsi sub-
iecti samnitibus seruauissent. Posteriore anno infr-
gunt romani firmatam cum samnitibus pacem
eosque in bellum cogunt. L. i. capurio consule insiste-
te missum magnas strages utriusque populi dedit cum
hinc ira recentis infamiae, inde gloria proxime uic-
torie pugnarem instimularet, tandem romani per-
uaciter moriendo uicerunt, nec cedi pariter, nec
cedere destiterunt, nisi postquam uictis samnitibus et capto

duci eorum iniquum imposuerunt. Idem deinde Capriensis
latrunculum expulso: inde Samnitico presidio expugna-
uit et cepit: hic autem Capritius adeo tunc apud Ro-
manos bellicosus summus et strenuus habebatur. ut
cum Alexander magnus disponere diceretur ab orie-
te descendens obtinere viribus aethiopicam atque in italiam
transuehi. Romani inter ceteros duces tunc in re p.
suos optimos hunc praecipuum fore: qui Alexandrum
petum sustinere posset meditabatur.

De festo quod ab Alexandro:

Igitur Alexander ab urbe condita ccccxxvi patre Phi-
lippo successit in regnum: qui primus animi et virtutis
sue compressit: celeriter grecorum motibus dedit: sub-
audor ut ab imperio macedonum deficerent: demo-
stenes orator auctor auro persarum corruptus exierat:
itaque atheniensibus bellum deprecantibus remisit: quos
etiam mulete metu soluit thebanos cum dirupta ciui-
tate deleuit: reliquos sub corona vendidit. Ceterisur-
bes athenas et thebas uectigalem fecit: filios et tra-
cas translato dehinc bello domuit: inde profectus ad
persicum bellum omnes cognatos ac proximos suos
interfecit: in exercitu eius fuere peditum xxxij mi-
lia, equitum quatuor milia quingenti: naues centum
octoginta. hac tam parua manu uniuersum terrarum
orbem utrumque admirabilis sit qui uicerit: an quia
aggredi ausus fuerit incertum est. Primo eius cum
tario rege congressus sexcenta milia persarum in-
acie fuere que non minus arte alexandri quam uirtu-
te macedonum terga uerterunt. Magna igitur per-
sarum cedes fuit: in exercitu alexandri .c. xx. eques

et nonem tantum peditos defuere. Deinde Gordien fri-
gie civitatem, que nunc Sardis vocatur obsessam expugna-
tamque cepit ac deceptioni dedit. Inde munito sibi trans-
cum magnis copiis advenit, timens angustias quibus in-
erat locorum. Tarum montem mira celeritate transce-
dit, et quin gentis stagis sub una decursu transmissis
tarsum venit, ibique confusus in cadium prefigidum
omnem descendisset obrigit contractaque nervorum
proximus monti fuit. Interea Darius cum octo milibus
peditum et centum milibus equitum in aciem pro-
cedit. Monebat hec multitudo hostium etiam Alexan-
dram maxime respectu paucitatis sue, quam impari-
dem sexcentis milibus hostium eadem paucitate su-
peratus, non solum non timere pugnam, sed, mito-
riam etiam sperare didicisset. Itaque cum intra iactu
celi uterque constitisset exercitus et intentos ad signum
belli populos, discurrentes principes utriusque incitame-
ntis acceperunt, ingentibus utrinque annis pugna con-
mittitur. In qua ambo reges et Alexander et Darius
vulnerantur: attamen diu certamen inceptum fuit, et
quoddam fugerat Darius: deinde cedes persarum secun-
da, ibi tunc peditum octoginta milia, equitum de-
cem milia cesa. Capta autem quadraginta milia
fuere, ex macedonibus non cecidere pedites cxxx.
equites centum l. In castris persarum multum
auri ceterarumque opum repertum: inter captivos
castrorum mater et uxor, eademque soror, et filie due
Darii fuere: quarum redemptionem, Darius cum
etiam oblatum regni dimidia parte non impetravisset,
tertio cunctis persarum viribus, sociorumque auxiliis

42
contentis bellum instaurat: sed dum hoc barus agit
alexander per memoriam ad mundandum persuum
classem: cum copiis mittit ipse in siriam proficiscit
ibi ex multis sibi regibus cum consulis ultro occurre-
tibz alios elegit: alios mutavit: alios perdidit: Trin
urbem antiquissimam et florantissimam fiducia car-
taginensium sibi cognatorum obsistente pressit et
cepit: Ex hinc siliciam rhodum atq; egyptum perti-
naci fuere pervenit: inde ad templum jouis Amo-
nis pergit: ut mendacio ad tempus composito igno-
miniam sibi patris incerti et infamiam adultere
matris aboleret: Hanc accessitum ad se furi ipsius
antistem ex occulto moriit: quid sibi tanq; consu-
lenti responderi velit: sicut historici eorum dicunt:
Ita certus alexander fuit: nobisq; prodidit: De his
ipsis mutis et surdis: vel in potestate esse antistis: quid
fingere velit: quid velit audire: Revertens ab A-
mone ad tertium persicum bellum: Alexandriam in
egypto condidit: barus nō spe pacis amissa quadri-
genta quatuor milia peditum: et c. milia equitum: A-
lexandro ab egypto revertenti apud Tarsum bello
opponit: Nec pugne mora omnes ceca rabie inferius
ruunt macedones totiens a se victis hostibus animo
si perses nisi vincant mori preoptantem: raro in
nullo prelio tantum sanguinis fusu est: se barus
cum mīa suos videret mori in bello paratus persua-
su suorum confugere compulsus est: hoc prelio Asia
mores et regna ceciderunt: totusq; orientis macedonici ces-
sit imperij atq; ita adacta est hoc bello omnis persarum
fiducia: ut post hoc nullus rebellare ausus sit: patientis

per se post imperium tot annorum iugum servitutis acce-
perunt. Alexander xxxiiiij continuis diebus castrorum
predam percensuit persepohm capit persici regni famo-
sissimam confertissimamq; opibus totius orbis in nasis-
tium non cum a propinquis suis iudum compedibus
aureis teneri compisset, persequi statuit: Itaq; inso-
lubsequeretur exercitu impetum sex milibus equitum
profectus inuenit solum relictum multis confossum vul-
neribus et extrema uitae per vulnera afflicto, humo
mortuum in ami misericordia referri in sepulchra maiorum
sepeliriq; precepit cuius ne dicam vel matrem vel uxorem
sed etiam pueros filios crudeli captivitate retinebat: In
tanta malorum multitudine difficillima distis fides tribus
preliis, totidemq; annis quingues decies centena milia pe-
ditum equitumq; consumpta: et hoc quidem ex eo regno
illisq; populis. Unde iam ante annos non multo plures
decies nomies centena milia profligata referuntur: q; extra
has clades per eosdem tres annos et asie civitates plurime
oppressae sunt et Syria tota vastata. Trans exasia: Cilicia exi-
nata capadocia subacta egyptus abacta sit: Abodinisq;
insulas ultro ad servitutem tremefacta successit: Plurimae
quoq; subiectae tanto provinciae, atq; ipse mons taurus
dum tractatum iugum domitus et iudus accepit: Et ne
tunc forte quisq; opinetur orientem solem Alexandri
suntibus subactum vel italiam tantum romana inge-
tudine fatigatam tunc etiam bellum agidis spartanorum
regis ingreclam: Alexandri regis epri in lucania: Lopho-
nomis in sythum gerebatur. Unorum agidis lacedemo-
nis excitata et rebellata secum: numeris grecis cum
antipatri fortissimis copiis congressus inter magnas utraq;

50
frangit et ipse procubuit: Alexander autem in italia optis
occidentis imperium emulans Alexandrum magnum
post numerosam et gravia bella ibidem gesta obtinens
incanusq; superatus est: corpusq; eius ad sepulchrum ven-
ditum: Tophion vero prefectus ponti adunato xxx milia
militum exercitu scythis bellum inferre ausus et usq;
ad interemptionem cesus funditus cum omnibus copiis su-
is abactus est: Igitur Alexander magnus post Darii mor-
tem breanos et mandros subegit: ibi etiam illum adhuc
bello intentum: halestis fratre minore exorta suscipiente
ab eo proliis gratia cum retentis mulieribus proce am-
zon invenit: Post hec parthorum pugnam aggressus
quos diu obtinentes deleuit propemodum anteq; inces-
sante drantas, energetas, tacimetas, parapametos: Cidaspi-
os ceterosq; populos qui in radice caucasi morabantur
subegit: Urbe ibi Alexandria super thymam constituta
sed nec minor eius in suos crudelitas q; in hostem rabies
fuit: docet nos amicitias consobrinnis ipsius occisus, nouer-
ca fratresq; eius necati: Parmenio et Philotas cecidit At-
talus, enrilotus, Pansania multiq; macedonum principes
extincti: Elitus quoq; annis gravis amicitia vetus ne-
farius interfectus, qui cum in communio fiducia amicitie
regis aduersus regem sua opera patri philippo preponeret
memoriam patris tueretur ab offenso frustra rege nembr-
lo transfossus commune conuincit moriens conuenit
sed Alexander humani sanguinis insaturabilis sine sine ho-
stium, sine sociorum, retentem tantum semper sitiebat
cruorem, itaq; pertinaci impetu in bella proturrens coras-
bos et dabasmos in domitam gentem in dedicationem
accepit: Calistenum philosophum sibiq; apud aristotilem

condiscipulum cum pluribus alijs principibus cum eum
deposito salutandi more ut deum non adoraret occidit
post indiam petit ut oceano ultimoq; oriente finiret
imperium. Hanc urbem adiit dedalos montes regnaq;
deophilis regne expugnavit. Unde cum se dedisset con-
cubitu regnum redemit peragrata perdomitaq; alexi-
der india cum ad saxum mure asperitatis et altitudi-
nis pervenisset cognovit heculeum ab expugnatione eius-
dem saxi terremotu prohibitum emulatione permotus
ut herculus acta superaret cum summo labore ac pericu-
lo saxo positus omnes loci eius gentes in deditionem
accepit cum phoro fortissimo indorum rege cuventissi-
mum bellum gessit in quo Alexander cum ipso phoro
singulariter congressus utroq; delectus equo cursu satel-
litum presentiam mortis evasit phorus multis vulneribus
confossus et captus est quo obtestimorum in re-
gnum restituto duas ibi condidit civitates mysiam et
bithyniam quam de nomine equi sui ita vocari pre-
cepit inde ad restas scharenos presidas et gangaridas
cesus eorum exercitibus macedones expugnare cum
ad confides ventum esset ibi contra ducenta milia equi
pugnam conseruerunt Et cum iam etate detriti mi-
mo egri viribus lassique difficile massent castra obme-
morum plus solito magnifica condiderunt Ex inde Ale-
xander ad amnem rgi hserem pergit per hunc oc-
ceanum deuehitur ibi genosas gesonias libosq; quos her-
cules condidit oppressit hinc mandros et subagras naviga-
que gentes cum armatis octingenta milibus peditum
et sexaginta milibus equitum exapinuit Commisso pre-
lio diu anteps et carentia pugna tandem tristem pen-

uictoriam macedonibus dedit: nam fufis hostium copijs alexan-
 der exercitum ad urbem duxit, et cum murus primus inſcen-
 diſſet uacantem ciuitatem ratis ſolus introſum deſiluit: quē
 cum undiq; inſeſti hoſtes circum dediffent incredibile diſtin-
 ctum eſt, ut enim non multitudo hoſtium: non uis magna telorum
 non tantus laeſſentium clamor terruere ſolus tot milia
 ceciderit ac fugarit: ac ubi ſe obui a circumfuſa multitu-
 dine perſenſit muri obice poſteriora tutatus contrarios ſua-
 bus eo uſq; ſubſtituit, donec ad periculum eius clamoremq;
 hoſtium perfractis muris exercitus omnis irupere: In hoc
 prelio ſagitta ſub maxima tructus fixo genu, catenis pugn-
 uit, donec eum aquo uulneratus eſt occideret, inde conſcen-
 ſis nimbis cum litora oceanum pugnaret ad urbem quidam
 cui ambura rex preerat peruenit: Sed in expugnatione ciui-
 tatis magnam partem exercitus ſagittas hoſtium ueneno il-
 litis amiſit: ac poſt herba ſibi per ſomnum oſtenſa et in-
 potum ſancijs data cum reliquis ſubueniret ciuitatem
 expugnauit et cepit. Poſt quaſi circum alta meta ab oceano
 minum fluminum ingreſſus babilloniam celeriter redijt
 ubi exterarum totius orbis prouinciarum legati opere-
 bantur, hoc eſt cartaginienſium: totuſq; apulie ciuitatum
 Sed et hispanorum gallo- rum: Sicilie Sardiſq; Sardinieq;
 partes italie tantus timor in ſummo oriente conſtituti du-
 cis populos ultimi occidentis inuaſerat, ut ibi peregrinam
 totius mundi cernere legationem, quo uix crederes per-
 ueniſſe uimorem: Alexander nō apud babilloniam cum
 ad huc ſanguinem ſitens, male q; caſtigata auaritia miniſtri
 inſidijs uenenum potuiſſet interijt: O dura mens hominum
 et cor ſemper in humanum: ego ipſe qui hec per aſſerenda
 omnium temporum alternati calamitate percenſeo inrelatu

Et di orbe legationes ad
 Alexandrum.

38
tanti mali, quo vel morte ipsa, vel formidine mortis accepta
totus mundus intremuit, nunquid illachrimauit oculis?
nunquid corde condoluit: nunquid reuoluens hec prop-
pter omnem uiuendi statum maiorum miseris meis
fecit: Cum tamen signando de me ipso refero, ut ignoto
primum barbaros uiderem ut infestos declinauerim, ut
dominantibus eblanditus sum, ut fideles precaneerim, ut
insidiantes subterfugerim, propterea ut persequentes fir-
mari ac saxos speculis appetentes manibus etiam pene in
apprehendentes rempetina nebula circumfusis euaserim.
cunctos audientes me in lachrymas commouere uelim, et
tacitus de non dolentibus doleam, reputans duritiam eorum
qui quod non sustinere non credunt, hispanis et moenis ad
supplicandum alexandro babiloniam adiit, cruentumque
ultro dominum ne hostem exciperet per assiram indiamque
quesiuit terrarum metas lustrans et uterque infeliciter no-
tus oceano et tamen uiolente necessitatis memoria uel ob-
liuione defecit uel uuluit uetustate. Et nos perpetue re-
cordationis hesperum putamus quod plurima orbis parte
secura unum angulum fuga latro uolauit, quasi uogor-
torum et suenorum pacem, ut non dicam uersa inter
indus uel assirus: Sed etiam uel ipse qui hostem patitur
hispanis orauerit. At non si illa alexandri tempora lau-
danda potius propter uirtutem qua totus mundus euer-
sus est, indicantur inuementur, et modo plurimi qui
hec laudanda censeant, quia multi interunt, et miseris
aliorum felicitatem suam reputant: Sed dicat quisque isti
hostes romanorum sunt indebitur hoc, et tunc de toto oriente
alexandro indebitur: Tales enim et romani alijs inhi sunt
quod dum bellis quiescos ignotosque petuerunt, sed illi ac

acquirere regna, isti enervare student: Sepata sunt hostis
excidia et indicia initoris: siquidem et illi prius eos bel-
lis afflixerunt: quos postea suis legibus ordinarunt: et
hi nunc hostiliter turbant in quo non perfit permisit de-
si edomita obtinerent ritu suo molirentur, dicendi poste-
rus magni reges, qui nunc nobis feruissimi hostes adindi-
cantur, quo libet hec gesta nomine censeantur hoc est sine
dicantur miserie, siue uirulentem, utq; prioribus compe-
rata in hoc tempore minora sunt, atq; ita pro nobis utq;
faciunt in comperatione Alexandri, atq; persarum fi-
nitus nunc nocanda est: minor est hostium si miseria
minus est romanor

bellum etruscorum, samnitum, umbrorum, et gallorum
Anno ab urbe condita cccc. l. f. maximo. v. decio
murena consulibus, quatuor fortissimi florentissimiq; ita-
lie populi in unum agmen, fedusq; conuerunt: Namq; e-
trusci, umbri, samnites et galli uno agmine conspirantes
romanos delere conati sunt: tremefacti, hoc bello roma-
norum animi, et labefacta fiducia est, nec ausi sunt
totum spectare de uiribus dolo diuisere hostes, tutius
rati pluribus bellis implicare, q; gravibus, itaq; cum qd-
dam suis ad populandos hostiles agros, in umbram e-
trurumq; premissis, umbrorum etruscorumq; exercitu
redire ad tuitionem suorum, coegissent cum samnitib;
et gallis bellum mire properauerunt: In quo bello cum
gallorum impetu romani premerentur: decius consul
occisus est, Fabius tamen post magnam deciane partis
stragem, tandem uicit, eo prelio, xl milia samnitum
sine gallorum cesa: Romanorum uo septem milia ex-
cidij tantum modo parte, qui occisus est: extincta referunt

fuisse autē absq; etruscis et umbris quos ista romanis bel-
lo necauerunt gallosum et samnitum peditum. c. et
xl milia Livius refert: et carpentarios mille in armis
contra aciem stitisse romanam. Sed ut sepe dictum
est semper Romanorum aut domesticam quietem
externis bellis interpellatam: aut externos prouentus mo-
bis interioribus tantum: ut osthoris ingentes animae
undecunq; peremerentur, hanc cunctam tristitiam uita
pestilentia ciuitatis oneravit. et triumphales pompas obui-
morum exequis poluerunt: nec erat cui de trium-
pho gaudium suaderet: cum tota ciuitas aut egris su-
spiraret aut mortuis. Sequitur armis quo rationem
staurato a samnitibus bello uicti sunt: atq; in castra
fugerunt. Postea uero samnites nouum munus ha-
bitumq; sumentes, hoc est de argentatis armis ac uesti-
bus paratoq; animo in uincant mori, bello sese offert
aduersus quos Tiberius consul cum exercitu missus cu
appularijs angurijsq; uana conuictantibus congregari
prohiberetur ridens eos tam feliciter conficit bellum
q; constanter arripuit: nam in eo prelio duodecim
milia hostium cesa. tria milia capta referuntur. Sed
hanc quap; istius uere laudandam uictoriam, quam
uari aruspices impedire non potuerunt oborti subi-
to corripuere morbo: Nam tanta ac intollerabilis
pestilentia tunc corripuit ciuitatem, ut propter eam
quacumq; ratione sedanda libros sibillinos consule-
dos; putarent: horrendumq; illum epidaurum colubum
cum ipso estulapij lapide aduxerunt quasi uero pestile-
tis aut ante sedata non sit: aut post orta non fuerit.
Præterea altero ad hunc anno: Fabius gurges consul ad

uersus samnites pugnavit: namq[ue] ammisso exercitu vic-
 tus in urbem refugit: itaq[ue] cum sanatus de submoven-
 do eo deliberaret: pater eius fabius maximus igno-
 miniam filij deprecatus legatur se filio iterum ultro
 obtulit: si illi depellenden[is] ignominie, et gerendi ite-
 rum belli facultas daretur: quia in preterita prelioq[ue]
 confecto cum subito pugnantem filium consulem in-
 sistente pontio samnitum duce et infestis hostium
 telis conclusum uidetur, inmedium se agmen ipse
 se rex equo victus ingessit: quo facto permoti rationi
 tota ibi insula incubuere acie donet ipsum ducem
 pontium deleto hostili exercitu, victum oppressumq[ue]
 reperunt: Cesa sunt in eo prelio samnitum xx. capta
 autem iiii milia cum rege suo, tandemq[ue] samnitum
 bellum quod per xl. et ix annos multa romanorum
 clade traheretur: capti duos de stitutione finitum[is].
 Anno subsequente cum fabius consule bellum gestum
 est, ubi quot milia hominum interfecta quot capta
 sint, ipse Consul ostendit: Qui cum in Senatu mag-
 tudinem capti populi referre uellet numerum exp[re]-
 care non potuit: Anno ab urbe condita cccc xl. ter-
 tio bolobella et domitio consulibus: Lucani, Brutij
 samnites quoq[ue] cum etruscis et senonibus gallis fac-
 ta societate cum contra romanos bellum mobi-
 rentur: Romani ad exorandos gallos misere legatos
 quos cum galli interfecissent: Cecilius pretor obulca-
 scendam legatorum necem, et comprimendum tu-
 multum hostium cum exercitu missus ab etruscis gal-
 lisq[ue] oppressus interijt, septem preterea tribuni militu[m]
 in ea pugna occisi, multi nobiles occidati, tredecim

milis etiam militum Romanorum illo bello prostrata
sunt: ita autem quotienscumq; galli exarsuerunt totis
opibus suis detecta est Roma: ut sub presenti tunc co-
miseratione gotorum magis debeat meminisse galloz
At ego nunc renocor, ut propter hoc eadem tempore
quibus rationi ista perpepsi sunt: que inter se bella
gesserunt macedonum ducem renoluam, qui mortuo
Alexandro diuersas sortiti provincias mutuisse bellis co-
sumpserunt: quorum ego tumultuosissimum tempus
ita mihi spectare uideor, quasi aliqua inmensa castra
per noctem de speculo montis aspectans nihil in ma-
gno campi spatio, preter innumeros focos cernam.
Ita per totum macedonie regnum, hoc est per uniuersam
Asiam, et plurimam europa partem, libiq; uel
maximam horrendi subito bellorum globi colluxerunt:
qui cum ea ~~propria~~ precipue loca, quibus exar-
sere populati sunt: reliqua omnia terrore timorisq;
fumi caligine turbauerunt: sed nequaq; tantorum
regnum, ac regnorum bella exadinq; explicabo, nisi
ipsa prius cum regibus regna perdidero: Igitur Ale-
xander per xij annos trementes sub se orbe ferro op-
pressit: principes uo eius xiiij annis dilamauerunt
et ueluti optimam predam a magno leone prostrata
anidi discerpere catuli: Seq; ipsos in lucem in rixis
irritatos prede emulatione fregerunt: itaq; prima
etholomeo egyptus Aphrice Arabieq; pars sorte proue-
nit: Confinem hunc provincie Syriam Laumedon
milenens: Ciliciam philotas, philo illuios, acapiunt
medie minori Atropatus, minori socer perdice prepo-
nuntur: Susamania gens sano, phrygia minor antigono

philippi filio assignatus: Liciam et Pamphiliam nearcus:
 Curiam casander: Lichiam menander sortuntur leonati
 minorem phrygiam accepit: Tracia et regiones ponti mi-
 ris silimaco: Capadocia cum passagoria Limeri data
 summa castrorum selenco Antiochi filio cessit: Sapa-
 tiombus regis satellitibusq; casander filius antipatri p-
 ficatur: in bithynia ulteriori et indie regionibus pre-
 fecti priores: qui sub Alexandro esse ceperant perman-
 serunt: Seres inter duos amnes idaspem: et indum
 constitutos: Tafiles habuit incolomas indysconditas: Phi-
 ion agenoris filius mittitur Parapamemos infine cana-
 si montis obsuarches accepit: Arctosi Cedrosiq; subuicio
 terminantur: Bracheos et Aracenos statanor: Atriumes
 amintas sortitur: Sogdianos cythens: Itacanor parthos
 philippus hyrcanos: fratafernes armenos Teopoterius per-
 sas: pencestes babilonios Arcoris pelasgos: Archelans et me-
 sopotamiam adepti sunt: igitur causa et origo bellorum
 epistola Alexandri regis fuit: qua iussit omnes exules
 patrie libertatq; restituit: Potentes enim ciuitatum gre-
 cæ ciuitates ne exules recepta libertate ultionem medi-
 tarentur: a regno macedonum defecerunt: primi Athe-
 nenses contracto xxx. milium exercitu: et ducentis na-
 uibus bellum cum antipatro: cui grecia sorte uenerat
 gerunt per domesthenem quoq; oratorem sitionam
 agros et corinthum: ceterasq; ciuitates sibi socias adin-
 gunt: antipatrem obsidione cingunt: Ibi dux eor-
 um lepsostenos thelo a muris uito perfoissus occiditur: Athe-
 nenses leonatiq; antipatro auxilium ferebat occur-
 runt: eiusq; copys comminutis ipsum interficiunt:
 cecidit nō arurato capadocum regi intulit: eumq; uicit

In qua victoria nihil preter vulnera conquisiuit. Nam
omnes uerbi sui successibus donibus suis, se suaque omnia
concremanerunt. Post hoc bellum inter antigonum et
perdicam oritur gravissime multis provinciis et insu-
lis, ab auxilio uel negata, uel praesentandi lacrimis, diu
deliberatum est: utrum in macedoniam bellum trans-
ferretur: an in Asia gereretur nouissime ipse perdicam
egyptum cum ingenti exercitu petit. Sic macedonum
in duas partes discurrentibus duobus: in sua miscra
armatus ptholomeus egypti miribus et circensium co-
pijs instructus occurrere bello perdicam parat: igitur
hec neoptolomeus et eumenes cruentissimo bello in-
ter se digladiati sunt: victus neoptolomeus ad anti-
patrem fugit: quem eumenes desperato opprimat
peruget: Qui eumenes futurum ratus insidias
insidijs capit: In eo bello pelipercon occiditur: Neop-
tholomeus et eumenes multis uulneribus confossi sunt
sed Neoptolomeus interijt, eumenes maior euasit: Per-
dica cum ptholomeo acerbissimo bello congressus a-
missis copijs ipse quoque interfectus est: Eumenes phito
et illius et alioeta frater perdicam a macedonibus ho-
stis pronuntiatus, bellumque aduersus eos antigono
determinatur: Itaque eumenes et antigonus collatis adu-
sum se magnis copijs conflixerunt: Eumenes victus
inquoddam castellum munitissimum fugit: un-
de auxilia antipatri tunc potentissimi per legatos po-
sat: quo nuntio territur antigonus obsidione disces-
sit: Sed nec sic eumeni spes firma, aut salus certa
¶ Nam ultimo consilio regis spidas ab amicis regentibus
sic ductos, hoc est milites qui sub Alexandro militauerunt

in auxilium rogat: qui fastidiose ducem indisponendo
 bello audientes ab Antigono uicti castrisque priuati et iuxo-
 res et liberos simulque omnia, quae sub Alexandro acqui-
 suerant, perdiderunt: qui postea turpiter per legatos
 reddi sibi quae perdiderant iudicem rogant. Antigonus
 autem redditurum pollicetur: si sibi multum cunctum
 per traherent: ita illi spe recuperationis illecti decoratissi-
 mam perditionem ducem suum cum paulo ante se-
 cuti fuerant captiui ipsi captiuum catenatumque duxe-
 runt: et mox cum fedissima ignominia in exercitu an-
 toni dispersi sunt: Interea euridice aridei macedonum
 regis uxor, multa sub nomine uiri nefarie generit p-
 casandrum quem flagitiose cognatum ad summum
 fastidium per omnes honorum gradus peruenirent: qui
 ex libidine mulieris multas graecae ciuitates afflixit:
 Tunc olympias mater alexandri regis ortante poliper-
 conta cum ab epyro in macedoniam persequente eua-
 de rege mollossorum ueniret ab euridice finibus protin-
 hatur: Attendentibus macedonibus arideum regem et
 euridicem iussit occidi: quae et ipsa olympias continuo
 meritis crudelitatis perire iussit: Nam cum muliebri an-
 dacia multas principum sedes ageret: audito aduentu
 casandri diffusi, diffusa macedonibus, cum rosone nuru suo
 et nepote hercule in urbem thessaliam concessit: Vbi co-
 tinuo per casandrum capta et interfecta est: Filius A-
 lexandri magni cum matre in arcem amphipolitana
 custodiendus missus est: perdicca alceta et poliperconta
 ceterisque duabus quos commemorare longum est diu-
 se partem occisis, finita bella inter successores alexandri
 uidebantur, cum antigonus ardoris cupiditate domandi

liberandum bello herculem regis filium obsidione simu-
lit: his cognatis philomenus et casander in iunctis iunctis
his et seleuco societate bellum terram maris exire
instruunt: Antigonus in eo bello cum filio de metrio
iungitur: casander ptholomeo in iudicia particeps fac-
tus cum apoloniā rediret, incidit in amenitatem: qui
intollerande multitudinis raras et mures relicto pro-
prio et antiquis habitaculis emigrantes novas sedes pre-
tentis, interim pacem requirebant: Sed casander et
virtutem et multitudinem gentis agnoscens ne ad adi-
necessitate macedoniam bello quereretur atque munde-
rent receptos in societatem in ultimis macedoniae
fimbis collocat: Interim cum iam hercules alexandri
filius quatuordecim etiam annorum timens ne eum
omnes quasi legitimum regem prooptarent occider-
dum tacite cum matre curavit: Ptholomeus iterum
cum demetrio navalii prelio conflixit, et cum omne
perire classem atque exercitum perdidisset, victus in egyp-
tum refugit: hac iudicia delatus antigonus, regem
se cum demetrio filio appellari iubet: Quod exemplis
omnes secuti regnum sibi nomen dignitatemque sup-
serunt: igitur ptholomeus et casander ceterique alteri
us factionis duces cum decessisse ab antigono sigilla-
tum viderent per epulas se in intem consumantes toe-
undi in unum tempus locumque condierunt, et bellum
aduersus antigonum communibus viribus instruant
casander finitimorum bellis implicatus lysimachum cla-
rissimum inter omnes ducem cum ingenti manu pro-
se fortis misit: Seleucus quoque ex Asia minore discedens
novus Antigono hostis accessit: hic siquidem salentis

plurima per orientem inter socios regni macedonici bel-
 la gessit: Principio babyloniam bello expugnauit et cepit:
 Perseianosq; nouis motibus assurgentes perdomuit tran-
 situm deinde in indiam fecit: Qui propter mortem A-
 lexandri ueluti detecto excusso q; cernicibus iugo pre-
 factos eius occiderat: Antro capto quodam ad iudici-
 dam libertatem duce qui postea crudeliter inanes agēs
 quos de externa dominatione defenderat, ipse in senatio
 premebat: Cum hoc ergo andro capto selencus q; insmul-
 ta et grauius bella gessisset: nouissime firmatis regni co-
 ditionibus et pacta pace discessit: Adunatis itaq; copiis pto-
 lomei sociorumq; eius pugna committitur: Cuius q; po-
 tentior, apparatus: tanto ruina grauior fuit: nam in ea
 tunc totius pene macedonici regni vires cepiderunt in
 ipso bello: Antigonus occisus est: Sed finis belli huius
 initium alterius fuit: nam cum uictoribus de preda
 conueniret indus factiones deducuntur: Selencus
 demetrio ptholomens isimacho iungitur: casandro de-
 functo, philippus succedit: Sic quasi ex integro noua ma-
 cedonice regna nascuntur: Antipater an thesalonicem
 matrem suam casandri uxorem: quis miserabiliter
 pro uita precantem manu sua transuerberauit: Alexi-
 der frater eius, dum bellum aduersum fratrem obi-
 ultionem matris instans ademetrio cuius auxilium
 petierat circumuentus occiditur: Lisimachum cum do-
 mi regis tunc grauius bello inegeretur aduer-
 sus demetrium pugnare non potuit: demetrius angu-
 mento grecis et totius macedonie datus in asiam tra-
 sire disposuit: Ptholomens autem, et selencus et Lisim-
 chus experti superiore certamine, quante vires essent

concordie iterum societate pacta adiunctisque exercitiis
bellum in europa transferunt aduersus demetrium his
se comitem et belli socium pirrus rex epirotarum im-
git sperat demetrium macedonia posse depelli: nec
spes frustra fuit quippe exercitu eius corrupto, ipsoque
fugam dato regnum macedoniae pirrus inuasit: demetrius
Lysimachus generum suum antipatrum insidiantem
sibi interfecit: filiumque suum Agatodem ulte humani
morem posuit occidit: Quibus quidem diebus Lysima-
chia ciuitas formidolosissimo terremotu euerfa, oppressaque
populo suo crudele sepulchrum fuit: Lysimachum autem
assiduus se patricidij conuenientem omnes socij deseruerunt:
et ad selencum deficientes proprium iam regem, emula-
tione regni, ut bellum Lysimachum inferrent hortati sunt
Res fedissimi spectaculi erant: duo reges quorum Lysima-
chus annos natus Lxxiiij: Selencus autem Lxxviij deperi-
endis alterutrum regnis concurrere, in aciem stare, arma
gerere, ultimum hoc quidem bellum Alexandri commi-
torum fuit: sed quod ad exemplum humane miserie fue-
rit reservatum: Quippe cum orbem terrarum extinguis-
set xxx et iiij, Alexandri duobus soli possiderent: et angustio-
sissimos senectutis, ac uitae suae terminos, non aspicientes
angustos esse imperio suo totius mundi terminos arbi-
bantur: In eo bello Lysimachus, vel amissis vel interfec-
tis prius ante hanc pugnam xv. liberis, postremus occisus est:
sic Lysimachus solutio pugnae macedoniae fuit: Sed ne sele-
cus quidem, tanta uictoria impugnat letatus est: Namque
post annos septuaginta septem quietem natu[m] mortis fini-
ceat: sed extortam sibi infeliciter uitam, ueluti in manu-
ra morte finiuit: Quippe insidente Etholomeo cuiusque

Lisimachus in matrimonio habuerat infidijs circumuen-
tus, occisus est: hec sunt interparenter filios ac socios sin-
guinitatis societatisque comertia, tanti apud illos huma-
na atque diuina religio pendebatur, erubescant sane de
recordatione preteritorum, qui nunc interuentum soli-
us fidei christiane me tantum iurationis sacramento
inuere se cum hostibus nec pati hostilia sciunt: quibus in-
dubitantissime probatur, qui non sicut illi inter testa-
mungebant federa porca: Sed qui inter barbaros ac ro-
manos creatorem et dominum suum contestantes tantam
fidem adhibita in sacramentum ferunt euangelia
quantam tunc inter parentes ac filios non potuit serua-
re natura: Hunc finis macedonici belli, finis etiam libri
fiat, presertim cum iam ad hunc periri bella incipiunt
et mox punica consequantur:

finis libri tertij pauli oratij sequitur

Dixisse Seneam Virgilius refert: cum post periculi
sua, sinuumque naufragia residuos exire socios sola-
retur: Forsan et hoc olim meminisse iuuabit: Hec sen-
tentia semel apte facta semper nim sui triumphum cum-
uerissimus effectus refert: cum et preterita tanto grauiora
habeantur in uerbis quanto grauiora referuntur: Et facti-
dum desiderabilia si fastidio presentium fuerit, semper me-
hora creduntur: ipsis autem presentibus ob nulla in parte
miseriarum iusta comparatio adhiberi potest: quia nul-
lo molestia maiora afficiunt, quam quod tuncque pericula
sunt: quod illa que sunt transacta, sunt futura, et si magna
dicuntur interim omnino, tunc non sunt: Veluti si quis
nocturnis pulchris titulis atque ex eo ingulis anxius
alias forte, quas aliquando, ex redentissimis febribus diu

substituunt. uigilias recordetur. procul dubio impatientius feret
istarum inquietudinem q̄ illarum recordationem. Sed quis
apud omnium sensus pro captu temporum ita uideri que-
at. nunquid tamen aliquis existet: qui uel in ipsa anxie-
tate pronuntiet: grauiore pulices esse q̄ febres. ac ac-
buis accipiat se uigilare sanum. q̄ dormire non potius
se moriturum. Quis cum ita sint delicatus istis et que-
rulis nostris utrimq; conuoco: ut hec quibus nunc
quia sic expedit. interdum admonemur sentiendogm-
ma putent. non tamen cohibet ut compando assent
etiam grauiora quemadmodum siquis emolissimis son-
tis. periculoq; commodo maturum egrediens nocturno
gelu lacunarum dorsa obaguisse. herbasq; in ammis-
prospiceret. inopinato uisu admonitus dret febris est
hodie. hic mihi nequaquam reprehendendus uideretur: quin
uel communi uisu. uel proprio sensu locutus est. At si co-
pidus in cubitulum recurrens stratisq; sese ad operies
uel magis addens clamaret tantum omnino fugis ee
quantum nec in apennino aliquando fuerit. cum ha-
mibal elephantos quos plurimam exccatus sui partem
nambus clausis atq; oculum amisit. hunc ergo quera-
libus licet. nansitatem non modo dicentem ista. non
ferrem ista non ferrem: sed ab ipsis sotis sui. testis in
populum. publicumq; traherem. ecq; formis productum
fantes meo atq; ex eo gelu ludentes iocundantes fudi-
tesq; monstrarem: ut uerbosa nugacitas delicatis iuita
nutrimentis. non in tempore molentium. sed in se esse segm-
tiem docentur et in operatione rerum diuitidanda. non
maioris parua tolluisse sufficere probaretur. Unod enide-
tus ipsis in memoriam reuolutis preteritorum cladibus ap-

probato Perri bello in primis nunc ordo est, prodito cuius
causa. et origo hec fuit:

Bellum Tarentinum et Epiroticum

Anno ab Urbe condita cccc Lxiiij Tarentini Romanam
classem forte pretereuntem spectaculo theatri prospectam
hostiliter miserunt. quinque tantum navibus iuxta per fugam
elapsis, cetera retracta in portum classis: et profugata est p-
fecti navium trucidati, omnes bello utiles cesi, reliqui pre-
tio venditi sunt: Continuo missi tarentum a Romanis le-
gati et de illatis querebantur iniurijs pulsati ab hisdem
multas insuper iniurias retulerunt, his causis bellum ex-
ingens exortum est: Romanos qui quantique hostes or-
cum streperent permentientes ultima adegit necessitas pro-
letarios quoque in arma agere, hoc est eos qui in Urbe sem-
per sufficere prolis causa vacabant militie, ascribebant
quippe cum frustra de prole cura est, nisi rebus presentibus co-
sultatur: itaque irruit in universos tarentinorum fines cum
Emilio consule Romanorum exercitus, igne ferroque vastat
omnia plurima expugnat oppida iniuriam insolenter
acceptam crudeliter uni dicat: Continuo tarentinos phi-
lippi funtiorum presidij fultos maxime transan-
xit: Qui etiam in se ob magnitudinem irrum consilio
rumque summam belli, nomenque traduxit: Nam taren-
tum ut pote ex lacedemonijs conditam cognitamque gre-
ce civitatem indicaturus totas vires epirotice thesalie, et
macedonie: elephantos etiam usque ad tempus in usus ro-
manis numero xx. militum primis inuexit: Terra, mari
viris, equis, armis bellis ad postremum viribus suis
dolisque terribilis, nisi quod defici illius namissimi spiritus
et mendacissimi nebulonis, quem magna ipse vires fecit

responso circumventus ambiguo exitum fecit cuius quinō
consultasset: itaq; apud eracleam campanie urbem flu-
minisq; liris prima interrum regem et leninium
consulem pugna commissa est. Consumpta est gravis-
simo certamine: dies utrinq; omnibus mori intentis
fugere nescijs: Inductos autem inter concurrentia agmina
elefantos forma terribes odore mole terribiles ut videre
romani nono pugnandi genere circumnēdi et teruti e-
quis maxime pavitantibus diffugerunt: sed hostis minu-
tus quarte legionis primus astatu potentiam in se manu
bellus gladio defecuit et conturbatam dolore vulneris
mūti bello atq; in suos sentire compulit cuiusq; immoderato
distursu perturbati ac permisceri cepere: finis pugne et
beneficio noctis impositus est: victos fuisse romanos tempus
fuga prodidit: quorum tunc cecidisse referuntur peditum
xiiij milia octingenta octoginta: capti mille ccc x. equites
autem cēsi ducenti l. sex. decc. et v. signa immissa xxij.
Nam quantus eduersos nūis sociorum puri fuerit: extindū
memorie traditam non est: Maxime quia scriptorum ne-
terum mos est. ex ea parte que vicerit occisorum nūm nō
commendare: ne victorie gloriā maculent damna victo-
ris: nisi forte cum adeo pauci cadunt: ut admirationem
terroremq; intactis augeat. paucitatis perditorum sicut
in prima p̄fici belli congressione apud Alexandrum magnū
fuit: cui inter cccij fere milia hostium interfecta: novem tan-
tummodo in exercitu eius pedites fuisse referuntur: Sed p̄rens
atrocitatem eladis quam hoc bello acceperat: dijs suisq; homi-
nibus attestatus est: Affigens titulum in templo Torēti-
ni Iovis in quo hoc scripsit: Qui antea impietate fuisse iuri-
tater optime olympi: hos ego in pugna iuri victusq; sum-

59

ab hisdem et cum a socijs increparetur. tunc se multum dice-
ret. qui uicisset respondisse fertur: Nam ego si eodem mo-
do uicerem sine ullo milite epurum reuerter: Interem roma-
nus exeratus postq̃ multas clam fugerat e castris miserabilem
belli cladem grauioribus nostris audiam accumulataq̃ p-
sensit: Nam pabulatores forte progressos uoluit hostilis que-
dam oborta tempestas terribili fragore celi correptos diuis
fulminibus excussit: Quippe xxx. iiii eorum idem tur-
bo prostrauit: et duo et xx. seminetes reliqui inuenta ex-
animata et capta q̃ plurima et merito contigisse. non in-
signum uastationis future. et sed uastatio ipsa referatur. se-
cunda inter Ierum et Romanos consules pugna in apud
finibus fuit: Vbi clades belli ad utrosq̃ sed maxime ad Ier-
um: Victoria ad romanos concessit: nam cum dum obnix
cunctis in mutua cede mentibus anceps belli penderet
euentus: Ierus transfixo brachio. prior sanctus cecidit e pre-
lio: Sed et Fabritius legatus tunc uulneratus est: Elefanti
prima pugna uulnerati atq̃ in fugam posse cogi depre-
hensi: deinde subiectis interpostera ac mollia ignibus exa-
gitati ardentes insuper machinas furore trepido. circum-
fentes exitiosius facere: Cesa sunt in ea pugna quinquag-
inta romanorum: de exeratu uero prius xx. milia prostrata
sunt: Regis signa ablata quinquaginta. et tria milia
amissa sunt: Ierus bello fractus. Agatode mortuo rege
fractissimo ad siach accersitus imperium fractusq̃ cursu
contendit: Sed Romanorum miseria nullis cessat indutijs
consumitur morborum malis interapedo bello et cum
foris cessatur a prelio. agitur interitum. ira de celo. H. F.
quingit. iterum. c. genutio elisim. con. pestilencia grauis
urbem ac fines eius inuasit: que cum omnes tunc precipue

militares pecudesque corripientis necatis in utero fetibus futuram
prole uincibat: rimantibus partibus cum periculo matrum
exorti ab ortis prospiciuntur adeo ut defectura successio et
defecturum amentum genus adempto uitalis partis le-
gitimo ordine crederetur: interea reuocatum est Sicilia Ar-
cun Currens consul excepit: tertiumque id bellum con-
epirothas apud Lucaniam in Ausimis campis gestum e-
st: itaque proprio concursu cum Pirri milites romanorum
in pressione trepidarent et circumspicientes fugam bello
cedere molirentur: Pirri elephantos ex subsidijs misit
induci: Romani assueti iam pugnare cum bellis in
malleos stupra in uolutos ac pice obutos uincas: insuper
atuleis terraces preparassent: eosque flammatos interea bel-
lurum terresque inbrarent non difficile furentes ardē-
tesque belluas in eorum exordia quorum subsidia fuerant
retorserunt: optingenta milia peditum habuisse dicunt
regem: equitum nero sex milia ex his cetera referuntur
ginta milia: capti autem sunt mille centum: Pirri xv
anno quod uenerat ab Italia uictus aufugit: qui post mul-
ta gravissimaque bella gessit in grecia apud argos agne-
adhae florentissimam urbem: spartani regni auditate
seductus saxo ictus occubuit: tunc quoque apud romanos
Sextilia uirgo nestalis coniuncta dominatque incesti ad
portam collinam uinam diffossa est:

A Cartaginenses facere in auxilium Tarrentini
anno ab urbe condita dcc lxxiiij: Tarrentini Pirri mo-
te compata nona aduersus romanos arma sollicitare: Car-
taginensium auxilia per legatos postulant: atque accipiunt co-
secto prelio uicti romani: Ubi iam tunc cartaginenses quibus
mundum hostes ad indicati uinci tamen in romanis se posse

senserunt sequenti anno magis infernum suorum parte
 fenerunt romana contudit: nam aduentante olim terro
 octava legio diffidens romane spei novum scelus in sa
 reginenses omnes quibus subsidio preerat interfecit pre
 dam sibi omnem atque ipsum oppidum uendicavit hoc
 facinus uitam sceleratos defectores puniendum genutio
 consuli insum est: qui obsessa reginorum urbe captisque
 omnibus ipse quidem in reliquos per fugas et latrones exe
 cuit digna supplicia: reos uero milites integre legionis ro
 mane misit: qui populi in sum medio in foro unguis cecisur
 setneque percussi: visa est sibi tunc Roma uincere cum le
 gionem suam integram occidit, que sine dubio uita
 fuisset: si enim hostili prelio perdidisset.

Procligum multa

Anno ab urbe condita. cccc lxxvij obstena et diu p
 digia uel in sa Rome uel in uita sunt: Sed salutis
 uetus fulminis dissoluta pars in mari sub eodem loco de celo
 ut dicunt tacta est: lapides tres ante lucem ingressi urbe
 semesum cadaver intulerunt: sparsimque membratim
 in foro: ipsi strepitu hominum exterriti reliquerunt: Ap
 formas multis ictibus fulminum menia undique ambu
 sta et dissoluta sunt: Apud agerum calerum repente fla
 ma scisso hiatu terre eruptata tribus diebus tribusque
 noctibus terribiliter exstans quique agri ingera exhan
 sto penitus succi ubertatis in cinerem extorruit: ut non
 fruges solum sed arbores, cum turpibus absump
 sisse referatur: Sequenti ab hinc anno. Sempronius con
 sul aduersus pientes duxit exercitum: et cum directe
 inter altum teli utique naes constitissent: repente ita
 cum horrido clamore terra contremuit: ut stupore

prodigia

miraculi utrunq; pauesfactum agmen hebesceret diu
attoniti utrunq; populi hesitare: premunita inces-
ti consilia: Tandem pro cursu conato iniere certam:
Triste adeo id bellum fuit: ut merito dicatur tantu
humanum sanguinem susceptum et cum gemitu ho-
risono tunc tre terra tremuisse: Romani pauci admo-
dum, qui e prelio euasere uicerunt: Prodigia multa

Prodigia multa

Anno ab urbe condita cccclxx. inter multa prodigia
sanguis e terra. Lac visum est manare de celo: Nam et e
pluribus locis seaturiens e fontibus cruor fluxit: et em-
bibus guttatum in spem pluuie lacte dimisso diris ut
ipsis visum est. terram imbres irrigauerunt: eo tempo-
re cartaginenses dato aduersus romanos auxilio ta-
rentinis cum a senatu per legatos arguerentur ueriga-
uerunt: turpissimam rapti federis labem presumpto
accumulare perurio: Tunc etiam mulsinenses etru-
scorum florentissimi luxuria penes perierunt: nam cu
licentia in consuetudine prorogata seruos suos passim
liberos facerent: conuiuijs legerent: coniugijs honesta-
rent: libertini in partem potantis recepti plenitudine
usurpare per scelus meditati sunt: et liberati seruatu-
tis inq; ambitu dominationis uaserunt: et quos domi-
nos subditi equanimiter dilexerunt: eos iam liberisq;
dominos fuisse meminerunt execrati sunt: Itaq; con-
spirantes libertini. quorum tanta manus fuit: ut sine
contouerfio ausi potirentur: correptam urbem suotm
generi uendicant: Patrimonium coniugiq; dominor-
sibi per scelus usurpant: Extores dominos procul im-
bunt. qui miseri egentes exulesq; romam deferunt

prodigia

libi ostendit

ostenta miseria querelaque defleta per romanorum se-
curitatem in vendicati sunt et restituti:

Alexandri perij.
Anno ab urbe condita. cccclxxxix. pestilentia as-
pergens apud Romam conflagravit: cuius atrocitate
significare quod verbis significare non possum: Sin-
spatium temporis quo mansit inquiratur: ultra bien-
nium nascendo procreta est: Si depopulatio quam
egit: census indicatus est: Qui non quantum hominum
deperisset: sed quantum superfuisset inquirerent: si mo-
lentia qua affecerit: sibillini libri testes sunt: qui ea
celesti ira impositam responderunt: Sed nequam tante
canellationis offendat: quod cum Sibillini iratos deos
dixerit nos nam celestem dixisse videamur: audiat
et intelligat: quia hec et si plerumque per aereas potentem
fuerit: tamen sine arbitrio omnipotentis dei omnino
non fuerit: Eodem tempore capuonia uirgo uestalis
incesti reus suspendio periit: Corruptor eius conscii qui
severi supplicio affecti sunt: Ecce numeratim quod et quanta
numeravimus accidisse annis singulis: plurima inter
quot tot: quos certe raro aut pene nullo nihil fuisse
gestum: et hoc cum idem scriptores proposito sibi
magis laudando negotio canerent: numerositatem
miseriarum ne eosdem quibus hec et de quibus scri-
bantur offenderent: auditoresque suos exemplis preteritorum
terrere potiusquam instruere videretur: Porro autem nos
in utriusque temporum positi: in aliis romanorum scire non
possumus: nisi per eos qui laudare romanos: Ex quo
intelligi datur: quanto illa fuerint: que studio propter
horrorem repressa sunt: cum tanta inveniantur que

tenunt inter laudes enumerare potuerunt.

Conditio cartaginensium ante Romam
Et quoniam ex quo punita bello succedunt res ipsa
exigit ut de cartagine que ante urbem Romam du-
os et septuaginta annos ab elissa condita inuenitur cu-
iusq; claudibus ac domesticis malis. sicut Pompeius Tro-
gus et Iustinus exprimunt. vel pauca referantur: Car-
taginenses uernaculum atq; intestinum semper inter-
se malum habuere discordiam: qua infelicitate exa-
guata ulla unq; tempora. vel foris prospera. vel do-
mi quieta gesserunt: Sed cum inter cetera mala
laboraret: etiam pestilentia domicilijs pro remedijs
usi sunt: quippe homines uitimas immolabant. Aeta-
nemq; impuberem que et hostium misericordiam
peruocarent animus admovebant: de quo sacrari-
um sacrilegiorum genere quod potissime discumben-
dum sit: non inuenio: Si enim huiusmodi ritus. aliq;
demonas precipue ausi sunt: ut mortibus hominum
occasione hominum satis fieret: intelligendum fuit
se operationis adiutores pestilentie conditi: ut ipsi quo-
illa non corripisset: occiderent: sanas enim atq; in-
corruptas offerri hostias mos est: Ita illi non se daret
morbos. sed itaq; cartaginenses aduersus dijs pp
huiusmodi facta. sic Pompeius et Iustinus fatentur
sicut autem apud nos constat propter presumptione
impietatemq; ipsorum irato deo. cum in sicilia in-
felicitate diu dimicassent translato in sardiniam be-
lo iterum infelicitas uicti sunt: propter quod ducem
suum magnum et paucos qui superfuerant milites
exulare iusserunt: Exules per ueniam perlegatos

petentes repulsi pacem bello et obsidione auferunt. Ibi
tunc macens dux exulum cartalonem filium suum
sacerdotem herculis cum sibi uelut purpuratus occurre-
retur. in eum sub oculis patris. ut ut erat purpuratus
infiliisq; suspendit: post paucos dies urbem suam ce-
pit qui cum interfectis plurimis senatorum tenente
dominaretur occisus est: hec temporibus Cui regis-
suum gesta sunt: post hec neco humulco rex carta-
ginensium cum in sraliam bellum gereret repente
horribili peste exercitum amisit: nec mora morbis po-
pulo ceteruatiu cadente cito quisq; corruptus mox
mortuus iam nec sepeliebatur: Cumus mali nuntius
cum adto uitam repentino luctu cartaginensem reple-
misset: non secus ac si capta esset turbata ciuitas fuit
omnia ululatus personabant, clausis ubiq; ianue
cuncta prunata publicaq; officia damnata: omnes
si ad portum decurrunt: egredientesq; de nauibus
paucos qui cladi superfuerant de suis percondant
postq; de clade suorum rationibus illis uel gemitibus mi-
seri intelligunt tunc toto litore plangentium uos
tunc infelicium matrum ululatus et flebiles que-
rels audiebantur: Interprocedit et ipse de nuni sur-
imperator sordida seculiq; turba distinctus: ad ci-
uis conspectum inunguntur plangentium agmina
ipse quoq; ad celum manus tendens nunc suum ne
publicam infelicitatem accusat et deflet ad postre-
mum uoti fluminis per urbem tandem ingressus do-
mum cunctos qui lacrymam persequabantur ultimo
dimisit alloquio: ac de inde obseratis ianuis exclusiq;
etiam filijs gladio dolorem uitamq; finivit: hec davis

temporibus gesta sunt: Post hec anno uris quidem car-
taginensibus privatis opibus vires rei. p. superans mun-
dende dominationis in vult. cupiditatem: Cui rei
consilium utile ratus est: ut simulatis unice filijs
omnes senatores quocumque dignitatem obstatum in-
ceptis suis arbitrabatur inter pocula veneno necaret:
¶ ne res per ministros prodita est: sine ultione vita est
ne in viro potenti plus negotij faceret res cognita q̃
cognita: hoc consilio clusus humano alio machinam-
to facinus aggredi parat: seruitia concitat: quibus
repente in tantam urbem opprimeret: sed cum an-
statum cedibus diem proditū se prouentumq̃ in-
tellexisset: castellum quoddam cum xx. milibus ser-
uorum armatis occupavit: ibi dum aphros reges
mauroorum concitat: captus ē ac primo virgis cecus
deinde effossis oculis et manibus curribusq̃ frā-
tis velut a singulis membris pene exigentur: in
conspectu populi necatus est: corpus verberibus lace-
ratum crucis affixum: filij cognatiq̃ omnes suppli-
cio traditi nequis enim eiusdem familie nunq̃ uel
imitari: uel ulcisci queat. hec temporibus philippi
gesta sunt: Post hec cartaginenses cum tirum urbe
autorem originis sue ab alexandro magno captum
eversamq̃ didicissent: timentes transitum eius in
Aphricam fenturem: balmicarem quendam cognom-
to ferdanum uicem facundia solectaq̃ precipuum
ad persecutandos alexandri actus direxerunt qui
barminionem quasi transfuga exceptus de hinc in
militem regis admissus omnia turibus suis pecti-
bellis scriptis et post cetera superlucis enuntiabat. hinc

mortuo Alexandro cartaginensem reversum quasi urbem
 regi uendicasset non ingrato tantum animo uerum
 etiam cunctis inuidia necauerunt: de hinc cum assidue
 nec unquam satis prospera aduersus siculos bella gerentur
 et Siraculis urbem florentissimam tunc sicilie obsidio-
 ne anxissent peragatode sicilie regem muro circum-
 uenti ingenio usque ad extrema depationis adducti sunt
 namque Agatodes cum apud Siraculis a cartaginensi-
 bus obsideretur ac se nec partem instructa copiarum
 neque obsidionis patientem neque stipendiorum sufficie-
 tam uidetur: unde promissus ac melius dissimulato
 consilio in Aphrica cum exercitu transiit: ibi suisque
 molatur: deinde quid facto opus sit docet: illico una
 numiter naves quibus uenire succedunt: nequa spes
 fugendi foret: de hinc cum omnia in qua direxisset
 fugendi foret: prosterneret: nullas castellaque incendit
 hannonem quendam cum xxx milibus penorum ob-
 uium habuit quem cum duobus milibus suorum in-
 terfecit: ipse autem duos tantum in eo bello perdidit quin-
 pugna et aphorum animis incredibiliter fractis et su-
 orum hostium auctis urbes castellaque expugnat: pre-
 das ingentes agit: hostium multa milia trucidat ca-
 stra de inde a cartagine statuit: ut damna rerum epu-
 lentissimarum uastationemque agroorum et incendia
 nullarum de muris ipsius urbis specularentur adyut
 presentibus malis: ista fama: nam et apud siciliam
 delectus cum imperatore exercitus aphorum mittitur
 quem reuera in cantum andro agatodis o' fester op-
 presserat: hoc per totam aphricam ruiorem disperso
 non tributarie tantum urbes ab his: uerum etiam socij

reges deficiebant inter quos rex quoque tyrenarum asel-
lus pactus est cum Agatode communem belli dum-
regnum aphece ardentem affectat. superiusq; in unum
exercitum castra iunxerunt per Agatodem blanditijs
et insidijs circumventus occisus est. Carthaginienses co-
tendit undiq; socijs copijs in bellum exarsere. Quibus
cum Agatodes habens secum aselles copias congregat
eosq; magno utriusq; exercitus sanguine et gravi pre-
lio superat. Hoc certaminis discrimine tanta desper-
tio illata peris est peris est. ut nisi in exercitu Aga-
todis orta seditio fuisset. transfugiturus ad eum Hamil-
car dux phenorum cum exercitu fuisset. ob quam no-
xam in medio foro iussu Carthaginiensium patibulo
suffixus tandem spectaculum suis prebuit. Deinde
cum post mortem Agatodis. Carthaginienses siciliam
instincta classe vastarent. Aprero rege eprii abita-
lia accessito terrestri navaliq; certamine sepe supera-
ti novissime ad Romana prelia conuersi sunt. Proh
dolor legunt ne ista de veteribus. qui de recentibus con-
queruntur. Immo legunt. et ea non equitate sed e-
mulatione conijciunt. maximo enim illo et ineffabili
qum nec ipsi discernunt stimulo compunguntur. non
propter tempora mala. sed propter tempora christiana
et de rivatio est invidi ulceris. ut quicq; sub execrabili
agitur atrocius esse videatur. Sicut et internos sepe
mimicorum oculis videri solet eos quos execrantur
nubiparum non nihil non obscenum. nihil non
vulnus suum dicto facto ne agere. et hoc iam pons
suppliciter suspicantur. Intantum enim captum cor
obliquat invidiam. ut rectum natura non videat de

quorum numero sunt isti: sed multo inferioresque inimici
dei, ac perinde inimici veritatis, de quibus flentes her
dnus et quos misericorditer respiciantur, regimus ut sine
minus, qui nitido oculo hec vident, atque ideo dupliciter il
lis videntur, que vident: et confusi caligine, et requi
tis in id cadunt, ut minus videndo, plus videant, cum
tamen id quod est ita videre non possunt: qui gramora
arbitrantur, flagella patris, quod hostis incendia, qui arcebo
rem vocatur blandientem, admonentem, et redimente
deum, quod persequentem dominantemque diabolum, quod si
de patre intelligerent, de castigatione gauderent: et si
videretur fensus eruditionis esset disciplina tollerabilis
ac propter spem que nunc gentibus data est: antea non
non fuerat lemora dicerent: et si gramora patentur: si
contentus miseriam possunt assue discere, apud quos
summa mala pro summis bonis estimata sunt: tantum
gloriam fame celerem atque illustrem consequerentur
per quos colligi datur, quanta nobis quibus eternitas bea
ta promittitur: sicut toleranda pro vita cum illa tantum
potuerint tolerare profana:

Bellum contra Ieronem Syracusanum regem a Carthaginiensibus
A Hinc ab urbe condita cccclxxxiii. Appio claudio
Fabio consulibus, Mamertinis quorum messana nobilis
ciuitas erat. auxilia contra Ieronem Syracusanum regem
et penorum copias Ieroni iunctas Appium claudium
consulem, cum exercitu misere romani, qui tam celeri
ter Syracusanos, penosque superavit, ut ipse quoque rex rex
magnitudine perterritus ante se medium quod congressum
fuisse prodiderit: Ex hinc factis viribus amissa fiducia
cum pacem simplex rogaret ducentis argenti talentis

inssu consulum militatus est: accepit: Consules agri-
gentum Syalye civitatem ubiq; presidia penorum ope-
ribus: valloq; arserunt: cumq; inclusus ex obsidione
senior Hannibal imperator penorum ad summam ge-
stus redactus fuisset homo: imperator novus cartagi-
nensium cum equitibus mille quingentis et xxx. mi-
bus peditum: xxx. etiam elephantis ex improviso inter-
cessit: expugnationemq; civitatis paulisper distulit: sed
continuo civitas capta est: peni maximo bello multi
et profligati undecum elephantum in potestatem redacti
agrigentini omnes sub corona venditi sunt: Hanni-
bal senior fulta cum paucis eruptione diffugit: Cneo
cornelio c. duellio consulibus: cum Hannibal senio-
rum italye maritimam instrunda septuaginta navium
classe vastaret romani et ipsi classem fabricari et in-
strui preceperunt: qd duellius consul celeriter imple-
vit nam inter xl. dies q; arbore cense erant cxxx. na-
vium clasys deducta in ancoris stetit: Cornelius con-
sul alter cum sedecim navibus liparam insulam peti-
it: Vbi ab Hannibale quasi ad colloquium pacis evoca-
tus pumice ferunde captus: atq; in vinculis necatus est
Quod ubi duellius alter consul vidit cum xxx. na-
vibus adversus Hannibalem profectus est: Commisso
navali prelio: Hannibal amissa navi qua ferebatur
scapha subductus aufugit: xxx. et una navis eius capta
tredecim mense: tria milia hostium occisa: septem cap-
ta referunt: Postea cartaginenses. c. aquilio florol.
Cornelio scipione consulibus hannonem in locum ha-
nibat subrogatum pro svedis et corsis defensandis na-
vali prelio prefecerunt: Ibi a scipione consule victi

Agugentini oco sub corona
venditi sunt

53
ipse inconfessissimis hostibus se immiscuit ibique interfectus
est: Eodem anno tria milia feruorum et quatuor mi-
lia numulorum sociorum in urbis romae extrinsecum con-
mearunt: et nisi maturata proditio consilium peruenis-
set destituta: presidio civitatis secum manu perisset
Anno ab hoc proximo Calpurnius consul Carthaginiensi
urbem temere in angustias deduxit exercitum
quas penorum copie iam dudum prestuxerunt: cui
cum omnino nulla obsistendi vel evadendi facultas
esset: Calpurnius flammae virtute: et opera liberatus est: qui
leso ccc. virorum manu infessam ab hostibus tamul-
tum occupavit: et in se penos omnes pugnando conuer-
tit: donec exercitus obsessus angustias hoste non argu-
ente transiret: Lesi sunt in eo bello omnes ccc. Solus
Calpurnius quibus multis confossus vulneribus et cada-
veribus oblectus vivit: Hannibal senior cartaginensis
iterum classi prepositus infeliter cum minoris numuli
prelio congressus: et multus ab exercitu suo seditione orta
lapidibus cohopertus interijt: Atilius consul Liparam me-
litamque insulas sicilie nobiles per navigios evertit: consu-
les in aphyricam missi transferre bellum cum ccc. et xxx.
numulis siciliam petierunt: quibus humiliorum penorum
imperator et hanno classi prefectus occurrit: Conferto ni-
nali prelio cartaginenses in fugam conversi Lx. et qua-
tuor naves perdidērunt: milites consules aphyricam trans-
ieci sunt: primamque omnium clipeam urbem inde-
dicionem ceperunt: inde cartaginem petentes trecenta
aut eo amplius castella populati sunt infesta cartagini
fugam aramtulērunt: Mamilius consul aphyrica cum mi-
trici classe discedens septem et xxx. milia captivorum cum

ingentibus spolijs Romam reuexit: Regulus bellum
Carthaginense sortitus: iter cum exercitu faciens haud pro-
cul a flumine bagrada castra constituit: Vbi cum plu-
rimos militum aquandi necessitate ad flumen descen-
dens serpens mirae magnitudinis denouiret: Regulus ad
expugnandam bestiam cum exercitu profectus est: sed
nihil intergo eius proficientibus iaculis atq; omni telo-
rum ictu irrito quae per horrendam squamarum cir-
cratem quasi per obliqua sententium testudinem lababan-
tur, mirumque in modum ne corpus lederent ipso corpo-
re pellebantur: Cum insuper magnam multitudinem
morsu continui impetu proterei: habitu etiam pesti-
fero exanimari uideret balistas deferri imperauit: per
quas mirabile saxum spine eius incussum compage
totius corporis soluit: Talis quidem externa serpentis
ut cum pedibus carere uideatur: costis tamen et squa-
mis quas a summo gutture usq; ad imam aluum perhi-
modo dispositas habet: ita iustentur, ut squamis quasi
in quibus costis quasi caribus in iustentur: non enim
ut uerimis cui spine rigor non est et indirectum corpus
soli sui partes gradatim porrigendo contentas: con-
trahendo portentis motum explicat: Sed alternis inter
ta canatibus latera firmosa circumfert, ut per exte-
riorem spine excrementum regentem consistens acie
tendat: Costis autem na ad summum erectis squama-
rum ungulas fingat: quae incussum et celeriter agendo
non solum plana perlabitur: sed etiam conuexa con-
stendit tot negotij instructa, quot costis huius, itaque
rei causa est: ut si in qualibet corporibus parte ab alio
usq; ad caput ictu aliquo collidatur debilis reddatur.

cursum habere non possit: quia ubicumque ictus ille in-
ciderit spem soluit: per quam costantius pedes et mo-
tus corporis agebantur: Unde etiam hec serpens que tam-
diu ictibus tot invulnerabilis obstat ad unius saxi ictum
debilis cessit: ac mox cuncta talis facile oppressa est:
Corum autem euss Romam delectum quod fuisse
c. xx pedum spatio ferunt: aliquando amictus miraculo fi-
it: Regulus adversus tres imperatores. i. hasdrubales duo
et octavum ex Sicilia hamiliarem atrocissimum bellum
gessit. In quo cesa sunt x. et octo milia, capta autem quod
milia quatuordecim elefanti abducti, oppida octuaginta
duo in deditionem cessere romanis, cartaginensibus fractis
bellis ex claudibus exmaniti pacem a regulo poposcerunt
Sed cum intolerabiles et duras condiciones pacis audisset
tutus rati se se veritos mori quam miseros vivere pretio non
solum hispanorum vel gallicorum auxilio, que iam dudum
plurima habebant: sed etiam grecorum comperanda ne du-
cerent: itaque xantippum Lacedemoniorum regem cum
auxiliis accitum ducem bello prefecerunt: Xantippus
spectis penorum copiis atque incampum deductis longe in-
melius mutato apparatu pugnam cum Romanis con-
sevit: ingens ibi ruina romanorum virorum fuit:
Nam xxx milia militum romanorum nulla tunc con-
gressione prostrata sunt: Regulus ille dux vir nobilis
cum quingentis viris captus est: et in catenas coniectus
decimo demum anno belli pumici nobilem triumphum
cartaginensibus prebuit: Xantippus tam audax facti co-
sans rerum instabilium mutationem timens illico ex
Africa migravit in greciam: sequitur Emilius Paulus, et
fulvius nobilior consules, audita captivitate reguli et

clade exercitus rationi transire in Africam cum classe recte-
rum navium missi capeam petunt. Et confestim cartagi-
nenses pari classe venerunt. nec differri potuit navale
certamen. Centum et quatuor naves cartaginensium de-
merse. xxx. cum pugnatoribus capte. preterea xxxv. milia
militum ex ipsis caesa. Romanorum autem novem na-
vibus depressis mille. c. perire milites. Consules apud ca-
peam castra posuerunt. Duo annones imperatores peno-
rum eo rursus cum exercitu magno conveniunt. pro quo
commissio novem milia militum perdidit. Sed et tunc
apud romanos nunquam diuturna felicitas erat. Sed quales-
cunque successus magnus continuo malorum molibus ob-
ruebatur. cum Romana classis ad italiam predictis homi-
nibus remearet in fundo navis fragio eversa est. nam de ccc.
navibus. cc. xx. perierunt octuaginta vix abiectis oneri-
bus liberatae sunt. Hamilcar dux penorum cum exercitu
demidiam navitumque missus. Postquam hostiliter cunctas
innumerosas egit. cum regulum libenter suscepisse dicerent
mille argenti talentis et xx. milibus bonis reliquos con-
demnavit. Principes autem omnium populorum pati-
bulo suffixit. Tertio anno sicut in domibus furor cito
periculorum obliviscitur. Serranus Cyprius et Serranus
Blesus consules cc. Lx navibus in Africam transversi
universam omnem maritimam quae circa Syrtis iacet de-
populati sunt. et atque insuperiora progressi captis eversisque
civitatis plurimis ingentem praedam ad naves dene-
xerunt. Inde cum ad Italiam redirent circa palmarum pro-
montorium quod Alucanus montibus in altum excurrit
illis scopulis. c. L. naves onerarias. nobilemque praedam crude-
liter cognitam. infeliter perdidit. Vixit aliquando

improbiſſimam cupiditatem enormitas miſeriarum.
 Nam patres quibus nautice rei pertectum eſſet. decreue-
 re utriusq[ue] Lx. navium claſſis ad ſubſidium habe-
 retur italie. quod quidem decretum continuo ad alti-
 tudinam cupiditate rupeunt. Preterea capta occaſio-
 ne conſul in ſiciliam tranſgreſſus plurimis prelijs aduer-
 ſum penos et ſiculos terra marique pugnauit. et per to-
 tam ſiciliam partim hoſtium partim etiam ſociorum
 in humilitas ſtages reliquit. L. cornelio metello. c. ſinio
 placido conſulibus haſtenbal nonius cartaginienſium im-
 perator cum. elephantis c. xxx. et equitum pedumque
 amplius xxx milibus libentem venit ex Africa. et conti-
 nuo cum metello conſule. apud pannorum pugnam
 conſecuit. Sed metellus uim magnam beluorum timet
 prius eaſ magno uſus conſilio uel infuga. uel morte
 egit. et ſic facile quibus magnam uim hoſtium in eo pre-
 lio ceſa ſunt. elephantis quoque ſex et xx. interfecti. c. et
 iij. capti. et per uiam diuiti magnam italicis gentibus
 ſpectaculum prebuerunt. haſdrubal cum paucis libentem
 profugit. atque abſens a peris capitis damnatus eſt. Poſt
 hec ſeſſis tot malis cartaginienſes petendam eſſe pace
 ardeſ decreuerunt. ad quam rem Atilium regulum
 anna ducem ~~etiam~~ quem iam per quinque annos
 captum detinebant. inter ceteros legatos precipue mitten-
 dum putauerunt. quem non impetrata pace ab italia
 reuerſum reſectis palpebris illigatum machina uigilando
 necauerunt. Alter demum atilius regulus etiam mem-
 lins uſſus ambo bis conſules cum claſſe ducenarum
 navium et quatuor legionibus profecti. quod oppidum
 in promontorio ſitum rei obſidere conati ſuperuenient

Annibale qui Hannibalis filius fuit multi maiore exercitu
sui parte perdita ipsi egre evaserunt: Post hoc Claudius
consul cum classe cxx navium ad drepani portum contra
hostem profectus ubi mox exceptus classe penorum supe-
ratusque est: Ipse autem cum xxx navibus Lilibeum ma-
stra confugit: Reliquae omnes hoc est nonaginta aut cap-
te aut demerse fuerunt: octo milia militum caesa xxm-
lia capta referuntur: C. quoque Junius collega claudii
minorem classem naufragio amisit: Anno etiam sequenti
classis punica etiam in Italiam transiit: eiusque plurimas pre-
tes longo lateque vastavit: Interea Indatius cum ccc navi-
bus in Siciliam transiectus dum apud drepanum civita-
tem pugnam inter penos actus transfixo femore eger-
vire cum iam obrueretur creptus est: Porro autem pe-
ni cum cccc navibus magnisque copiis ad Siciliam dux
Hannone concurrerunt: nec tamen Indatius senior in
consilia penorum mira celeritate prevenit: Postquam proxie
sibi utroque classes apud eades insulas per totam noc-
tem intercepsit propemodum in coris constiterunt: orta
luce prior Indatius signum bello dedit: Crudescente pu-
gna Indus inno navem auertit et dux fuge primus
fuit: aliquanta cum eo exercitus sui pars Aphricam pe-
tijt alij confugere Lilibeum Lx et iij naves penite capte sunt
c. xxv. demerse. xxxij milia hominum capta caesa xiiij fue-
re: Romanorum autem xij. naves demerse sunt: Inda-
tius deinde ad Ennam civitatem quam peni tenebant
venit: ibique duo milia cartaginentium confecta pugna
fecit: Tunc cartagines precipiti festinatione ad Indatium
consulem ac deinde Romam mittunt, orant pacem qua
conditionibus autem positus illo quosequuntur: conditiones

autem erant: ut scilicet Sardinijs decederent: perque impetis
 bellis puri argenti cum milia talentorum et bouum
 equis peditibus per annos decem penderent huius pacis
 conditio habita est: post annum tertium et vigesimum
 ex quo bellum punitum fuerat incobatum: Unus er-
 go duorum civitatum unum bellum per annos tres et
 xx. gestum fando explicent, proh, quot reges cartagine-
 sum, quot Consules Romanorum, quot agmina ex-
 atum quantum nūm naminum contraxerit profli-
 gavit oppresserit: Et nunc demum si illa ad plenum
 perpeffa c. videantur de presentibus indicetur.

A Anno ab urbe condita quingentesimo vij. repente
 sub uestigio romę pervenit triumphum rōx. Neq.
 n. temere diximus quando non vel modicum letitiam
 romę superueniens romę repente q. gravissimus luitus op-
 presserit: Si quidem. q. ludatio catulo. A. mallo consu-
 libus diverse ignium atq. aquarum clades pene assup-
 fere vobem. Nam tiberis insolitis auditus imbribus et
 ultra opinionem vel diuturnitatem vel magnitudine
 redundans omnia romę edificia in platio posita delens
 tuerse qualitates locorum ad utram uenere perniciem
 quoniam et que segnor redundatio tenuit, madefacta
 dissoluit: et que cursu torrentis inuenit impulsu deit
 agnitionem gravissimam cladem, gravior ignis secuta
 statio est: qui ignis incētum unde surrexerit plurimisci-
 mitates partes per vagatus tum hominum domorumq. m-
 serabilem stragem fecit: tunc etiam tam opum mōm co-
 sumpsit incendio q. tum plurime et peregrine indolis co-
 ferre non possent: de hinc omnia e circuitu fori popularēt.

eadem veste corripuit: et ne sibi quidem dijs subuenientibus
ignem illum qui eternus putabatur temporarius ignis op-
pressit. Unde etiam arctellus dum aesuros deos accepit in
brachio suum stotatus infugit. T. Sempronio greco. C. Le-
lio falcone consulibus cum faliscis bellanecce romani. eoq[ue]
prelio xv milia faliscorum interfecta sunt. Eodem me-
galli calpurni rois extiteret hostes. ad necis quos uicini for-
te bellatum est: nam in ipso confluita tera milia quingenti
cecidere romani. Secundo xiii milia gallorem cesa duo
milia capta sunt. Sed ob priorem cladem triumphus con-
suli denegatus est. T. mallio Torquato. C. aulio publico co-
sulibus sardinia insula rebellavit: auctoribus penis. Unde
mox sardi subacti et oppressi sunt. Cartaginensibus autem
molatoribus pacis quam cartaginenses poposcissent. me-
m bellum certatum est. Contra cartaginenses pacem
suppliciter poposcuerunt. et cum his missis legatis profecti
sunt. Post etiam decem principibus bis eque supplicanti-
bus nec impetrarent nonissime hannonis minimi hominis
inter legatos. oratione mernerunt. hoc anno porta Jani ge-
mini clausa est. quia usq[ue] eo anno bellum erat: quod sub
humis solum pompilio rege pronenerat. hic demum nobis ta-
cendum est. et tempora quibus conferri nostra nullo modo
possent silentio transmitti expedit: ne obtrectatores diurni in-
te sue ad insultandum potius sibi hoc strepitum suscitamus.
Ecce porte urbi clausae fuerunt foris bellum romanorum
non fuit. comminem sobolem suam in gremio suo con-
quiescentem roma continens non suspiravit. Ex quo quan-
do post primum punicum bellum. postq[ue] tam temporis.
post annos .cccc. l. Quandiu anno uno. et quid altero s[eculo]
secutum est. ut deceteris tacemus bellum gallicum. et hannibal

69
cum bello punico secundo heu mihi cognovisse hec q̄et
me p̄det: p̄x ista unius anni, vel potius umbra p̄cis
lenimentum miserarum an intentium malorum fuit.
Salladium id istud olei in medium magnę flammę
extinxit fomitem tanti ignis an aluit: Pavum aque
frigide ardentissimę haustum in febribus sanavit: agro-
acrotum an potius intendit per annos prope septin-
gentos .i. ab hostilio Tullio ac usq; ad cesarem Augustum
una tantum modo ~~est~~ ^{est} romę sanguinem viscera
non sudarent, et inter plurimas magnorum seculorum
etates: misera civitas, vere misera int̄ nix uno tempore
a timore ludum ut non dicam ab ipsis ludib; conge-
nit: hoc si quisq; hominum tam pa. . . in vita sua que-
tis habuisset: Nunquid vel nixisse dicētor: aut si quisq;
per totum annum et cunctatibus angatur medio aut
anni ipsius spatio unum tantum diem tranquillū
et sine conflictationibus transigat: nunquid ex eo leni-
mentum malorum accipiet: ac non totum annum
miserum deputabit: Sed illi inquit tunc annum pro
glorioso signo in fatigabilis virtutis collocaverunt: atq;
ut per obliuionem calamitates continue preterissent:
tam sicut in corpore hominis ita denuum lepra digno-
scatur si varietatem inter tutis partes dolor diversus appa-
rent. At si ita se ubiq; diffundant ut omnia unius co-
loris q̄ nix ad ulterius facit: perit illa discretio ita si conti-
nuus labor equali temperantia sine asperandi appetitu
perfluxisset a intentio: voluntatis et electio consuetudinis
diceretur: Cum autem in hoc p̄sillium velocit̄ tantop̄
vel minorum gaudia, vel maiorum studiū declinantur
profecto discernit: et q̄ iocunditatem habuerit hec breuitas

per ista unius anni

et q̄ amaritudinem et illa prolixitas hoc est et quies illa q̄
grata fuisset, si diuturna mansisset, et hec incessabilis mis-
q̄ etiam miranda fuerit si mirari quicunq; arte potuisset:

Mors hamulcarum in hispaniam:

Anno ab urbe condita cccc septimo & hamulcar dux
cartaginensium ab hispanis in bello cum aliud bellum
aduersum ros clam pareret occisus est, sequenti anno
legati romanorum ab illiris interfesti sunt: Postq̄ cum
illiris atrocissimum bellum gestum: in quo multis oppi-
dis populisq; deletis: reliqui se pot̄ curio, flincoq; con-
sulis dediderunt: Tertio deinceps anno muscunum
civitatem sacrilegis sacrificijs malepotentes funestane-
runt pontifices: namq; decemviri consuetudinem pri-
orū superstitionis egressi gallum virum et gallam fe-
minam cum muliere simul græca in foro boario in-
uos defoderit: sed obligamentum hoc magis in contrarium
continuo uersum est: Namq; duras externorum mortes
feditissimis suorum scedibus expiauerunt: Siquidem L.
emilio, catulo catulo regulo consulis magna formi-
dine consternatus senatus defetione gallie cisalpine: et
etiam ulteriore gallie ingens aduentare exercitus nunti-
retur: maxime gesatorum quod nomen q̄ non gentis sed
mercendariorum gallorenum est: Itaq; permoti consules toti-
us italie ad presidium totius imperij contrahere iuuesim-
ntem consulis exercitu octingenta milia armatorum
fuisse referuntur: Sicut fabius historicus qui eidem be-
lo interfuit scripsit: ex quibus campanorum et roma-
norum fuerunt ccc xl octo milia ducti peditum: Equi
vero lx milia cccc: Cetera multitudo sociorum fuit
comisso prelio apud Aretum Atilius consul occisus est.

octoginta milia romanorum: nec saltem tanta quanta
 eos terrere debuit: cetera sui parte fugerunt: Nam tri-
 milia eorum tunc interfecta historia tradunt: qui
 ideo ignominiosius turpisque est tam paucis amissis tanta
 agmina defugisse: quia se in alijs militarijs non viribus
 immorum prenaluisse: sed bellorum poronentibus pro-
 diderunt: Unus enim rogo in exercitu romanorum crederet
 numerum istum fuisse saltem non dico fuisse fugisse: post
 hoc summum cum gallis bellum gestum est: in quo
 plane xl milia gallosum conadita sunt: Sequenti an-
 no. m. torquatus: et fulvius flaccus. cons. Primi trans-
 padum romas duxere legiones punitum est ibi cum fuis-
 set insubribus gallis: quorum interfecti sunt triginta milia
 quinqz milia capta: Eodem anno qui hinc proximus
 fuit: circa miseram urbem prodigia terrene: miseram
 unqz que hinc fremitu hostium: inde nequitia hominum
 terebant: Namqz in ipso flumen sanguine effluxit
 et apud tuscos celum videre visum est: et nocte mi-
 nui noctem multa luce claram effuluisse: ac tres lu-
 nas distantibus celi regionibus extortas apparuisse
 Tunc quoqz magno terremotu achaea et aetolia insu-
 le adeo concusse sunt: ut latentibus vulgo ceteris igit
 quoqz ille colossus rueret: Eodem anno flamininus co-
 sul contemptis auspicijs a quibus pugnare prohibebatur
 aduersum gallos confluit et init in quo bello nonne
 milia gallosum cetera decem et septem capta sunt: Post
 haec claudius consul gesatorum milia deleuit: ubi et
 ipse inditio marum regem in primam aciem progressus
 accidit et inter multa insubrum quos ad deditionem
 coegit: ac oppida metholanum quoqz urbem florentissimam

prodigia

cepit: deinde hostes non hostes exatati sunt: quos cor-
nelius minutiusq. con. multo quidem rōis sanguine
subegerunt: Emergit hinc paulum ille antiquus rōis
improbe laudis de paradijs appetitus: Nam Fabius
formus fabium butrum filium suum furti in simula-
tu interfecit: dignum s. facinus quod pater paradio
plectendum duceret: quod nec leges quidem nisi mul-
tam pecunie. aut summum exilij circa quemlibet
hominum consulerent.

Primum bellum Hannibali et Saguntis inter o.

Anno ab urbe condita d. xxx. quarto hannibal
penorum dux saguntum florentissimam hispanie ci-
uitatem amicam populi. r. p. bello in petitam dein
obsidione circum. et fame extenuatam. omniq. for-
titer contemplatione fidei quam rōis deuenerant. dig-
nūq. tellerantem vñ tamen mense delenti legatos
romanorum ad se missos inuicissimē etiam n. con-
spectu suo abstinent. Exinde odio rōi nominis quod-
patri humiliori tam esset nonem annos natus fidelissi-
me ante aras iure iurauerat: P. Cornelio Sapiōe. P.
Sempronio longo. con. pyreneos montes transgressus interfor-
tissimas gallosum gentes ferro consulis viam aperuit et
nono demum die a pyreneo usq. ad alpes peruenit: ubi
dum montanos gallos repellere ab assensu obmutentes bel-
lo superat: atq. in suas rupes ferro igniq. resandit: qua-
teriduum comoratus: Quinto demum die cum maxime
labore ad plana peruenit: fuisse tunc in exercitu eius.
milibus peditum. et xx milibus equitum diffimunt
Sapio consul primus hannibali occurrit: commissosq. pre-
lio apud Ticinum ipse graviter vulneratus. p. Sapiōem.

filium admodum prestantum. qui post Africani cognominatus est: ab ipsa libertate evasit: Cesus est: ibi omnis pene romanus exercitus: Pugnatum deinde eodem consule ad flumen treburum: necnonque ro'i p'ci clade superantur: Sempronius consul cognito collega casu a Sicilia cum exercitu rediit: qui similiter apud eundem fluvium congressus amisso exercitu pene solus evasit: In eo tamen bello hannibal sentiens est: qui postea cum metentiam p'ner transfreti in summo appennino tempestate correptus bi duo continuo in molibus cum exercitu nivibus conclusus est et hominibus obruit: Vbi magnus hominum numerus inmenta q' plurima: elephanti autem pene omnes fagoribus acerbitate perierunt: At nō alter tunc Sapius frater consulis Sapius in hispania plurima bella gessit: magnum quoque penorum ducem bello nitit et cepit: tunc etiam tunc prodigijs romani territi sunt: nam et solis orbis minimi iusus est: Apud arpos per me in celo iusus sol quoque pugnasse cum luna apud capen' inter diu duas lunas ortas: In sacra sanguine scuta duo fudasse: Faliscis celum scindi: velut magno hiatus sum: apud antium metentibus centenas spiritas in orbem decidisse: igitur hannibal sciens flammium consulem solum in castris esse: quo celerius imperatum obrueret p' vere progressus arripuit: propriocem sed pulchrem viam: et tunc forte aeris late redundans pendulos et dissolutos campos reliquerat: inquis cum cum exercitu progressus hannibal nebulis maxime: que de paludibus exulabant: prospectum auferentibus magnam partem sociorum iumentorumq' perdidit: Ipse autem uni elephanto qui solus superfuat: insedens nix diffi-

dira prodigia

terremoty trasimenj

cultum intus enasit: sed oculo quam dudum egre
molentia feigoris uigilantem ac laboris amisit: Vbi us
proximus castris flaminij consulis fuit instatione cir
cum uacentium locorum Flaminium in bellum ex
citauit: hec pugna apud Trasimenum lacum facta
est: ubi exercitus romanus in felicissime ante hanni
bal circumuentus funditus trucidatus est: ipse quoque
consul occisus xx quinque milia romanorum in eo pre
lio cesa: sex milia capta referuntur de exercitu han
nibalis duomilia excederunt: Famosum hoc apud
Trasimenum lacum certamen fuit: tanta clade roma
maxime cum ita intentus pugnantium ardor extiterit
ut grauissimum terremotum qui tunc forte tam ue
hementis factus est: ut urbes diruisse: montes transu
lisse: distidisse rupes: flumina retrosum coegisse re
feratur pugna: omnino non sensint ad trasime
num ruina sequitur pugna cartaginensis cannesis
quae Fabij maximi dictatoris tempus medium fuerit
qui impotum hannibalis cunctando tardauit

Conflictus cannesis:

Anno ab urbe condita d. xl. l. emilius paulus et l.
Terrentius narro consules contra hannibalem missi in
patientia varronis consulis infelicitissime apud cannes
Apulie in eam omnes pene ratione spei uires perdide
runt: Nam in ea pugna Lxiiij milia romanorum inter
fecta sunt: quodque et de exercitu hannibalis magna pars
cesa est: nullo tamen punito bello roma adeo ad extre
ma interuentionis ad ducti sunt: Perierunt in eo bello
consul emilius paulus: Consulares aut pretorij uiri
interfecti sunt: Senatores uel capti uel occisi sunt xxx.

72
xxx nobiles viri. ccc. pedestrum militum. Lx milia e-
quitum tria milia quingenti. Sed vero cum. L. equi-
tibus nemisum fugit tantus: nec dubium est ultimum
illum diem rei statum futurum fuisse si hannibal
mox post victoriam ad pervadendam urbem contē-
disset: hannibal testimonium victorie sue tres mo-
dus minorum aureorum cartaginem ē misit quos em-
nibus interfectorum equitum romanorum senatorumq;
detraheret usq; adeo autem ultima desperatio. r. p. ap̄ regi-
dnoſ rōs fuit ut senetores derelinquenda italia sedibq;
querendis consilium in eundem putarint: X. auctore
cecilio metello confirmatum fuisse: nisi cornelius scipio
tribunus tunc militum: idem qui post Africaniſ dūte-
to gladio deterrisset: ac potius pro patrie defensione
in sua verba ire coegit. Rōi ad spem vite qua-
si ab inferis respirare ausi: dictatorem decem sum-
mū creant qui delectu habito ab annis decem et sep-
tem immature in ordinateq; militie iij legiones xiq;
contraxit: Tunc etiam servos spectati roboris. ac volun-
tatis. vel oblatos. vel si ita opus fuit publico pretio ep-
tos sub titulo libertatis sacramento militie ad egit ar-
ma. que decant templis detraherent: Egenti scario
pennate opes refuse sunt: itaq; equester ordo ita plebs
trepida oblata studio rum in commune consuluit: sum-
us quoq; dictator antiquum rōe miserie factum re-
tolens pro supplemento exercitus edicto velut a silo pa-
tescuto homines quicunq; sceleribus. ac debitis obno-
xijs essent in punitate promissa militie mancipavit
inorum nūſ sex milia virorum fuit: Campania nō vel
potius omnis italia ab hannibale despecta penitus rōi stat.

recuperatione defecit. Post hoc. L. Postumius pretor aduer-
sus gallos pugnare missus cum exercitu cecidit: dem-
de Sempronius greco. et. q. Fabio maximo con. clau-
dus marcellus ex pretore consul designatus hannibalem
prelio fudit: primusque post tantas. r. p. ruinas spem fecit
hannibalem posse superari: Scipiones autem in hispania
hasdrubalem penorum imperatorem ad italiam exer-
citum comparantem maximo bello oppresserunt na-
xxxv. milium de exercitu eius. vel cede vel captione
minuerunt: Celtiberos milites qui primum externam
manum rōi in castris habere ceperunt pretio soluta-
tos ab hostium societate in sua castra deduxerunt
Sempronius grecus proconsul ab hospite suo lucano quo-
dam in insidiis inductus occisus est: Centennius pe-
nula centurio. decerni sibi ultra bellum aduersum
hannibalem petijt: a quo cum octo milibus militum
quos in aciem eduxerat occisus est: Post hunc. c. H.
Flaminius pretor ab hannibale victus amisso exercitu
ux evasit: Pudet recordationis quid. n. dicam im-
probam magnam an miseram romanorum. mo-
ueris vel improbam miseram. vel miseram impro-
bitatem: Eius credit eo tempore. quo erarium populi
romani egerum sapem privata tollatio postebit mi-
les in castris non nisi aut puer. aut senex. aut fe-
leratus aut debitor. et ne siquidem numero idoneus
erat senatus: Incuria omnis pene notus videbatur
Postremo cum ita in munitis infectisque omnibus despe-
raretur ut consilium derelinquenda italia subiretur
Eo tempore cum minima domesticum. ut diximus bel-
lum ferri nullo modo posset. tunc in super transmarina

bella fuisse suscepta: Unum in macedonia contra philip-
pum potentissimum regem macedonie: Alterum in hi-
spania contra hasdrubalem hannibalis fratrem: Tectum
in sardinia contra sardos: et alterum hasdrubalem car-
thaginensium ducem. Ex hoc quantum hannibalis quo
in italia premebatur: et tamen fortis in alterum despe-
ratio in meliora profecit: nam in his omnibus despe-
rando pugnavit pugnando intermit. Ex quo evidens
non tempora tunc fuisse tranquilliora otij: sed homines
miserijs fortiores.

Quintus Marcellus caput. Sicily
Anno ab urbe condita .d. xliij. cl. marcellus siracu-
sas opulentissimam sicily urbem secunda oppugnatione
ux cepit: Unum cum iam pridem obsedisset: Archime-
sivacum cum mirabili ingenio predicti machinis repul-
sus oppugnare non potuit: deo anno postq. hanniba-
lem in italiam venerat. C. fulvio. A. Sulpicio consulibus
hannibal. de campania movit exercitum: et cum inge-
ni clade omnium per sedecim m. suessanumq. agrum
ma. latina profectus ad Amerin. flumin. totius milia-
ribus ab urbe confedit: incredibili totius civitatis metu
cum senatu. populo diversisq. ans. trepido matrone q.
amentes panore propugnacula everterunt et conebere
in muros saxa: primiq. promissis pugnare gestarent. ipe
autem cum expeditis equitibus usq. ad portam calli-
nam infestus accessit: deinde omnes acopis in actionem
dixit: Sed et consules fulviusq. proconsul non deter-
tanere pugnam. At ubi expeditae utrinq. ades constite-
runt in conspectu romae premium future victorie tam-
tas subito se imber e nubibus grandine mistus effudit

ut turbata agmina iuxta armis retentis in sua se castra col-
ligerent: deinde cum serenitate reddita in campum co-
pis atque in aciem reddissent: rursus molentior fusa te-
pestas minore metu mortalium audaciam coegit: cohe-
ruit: Treteque exercitus refrigere in tentoria coegit: Tunc
conuersus in legionem hannibal dixisse fertur potius
de sibi ratione modo uoluntatem non dari modo po-
tentiam: Respondere modo mihi obsecratores ueri
dei hoc loco hannibalem acceperenda subruendaque ro-
ma: utrum roma abstinet fortitudo: an diuina misera-
tio: aut forsitan conseruati isti dedignamur fateri: quod han-
nibal uictor eximius: et cedens probauit: At si istam di-
uinam tutelam per pluiam de celo uenisse manifestum
est ipsam autem pluiam temporibus opportunis et ne-
cessarijs non nisi per christum qui est uerus deus: mun-
strari etiam satis certo sciri: nec negari posse eximio ma-
xime nunc quando ad documentum potentie eius cum
siccitate turbante pluuia poscere assidue contigit: et
alternis uicibus: nunc gentiles nunc christiani rogant: nec
unquam ipsis testibus factus est: ut optati imbres supernentur
in nisi in die quo rogari christum: et christiani rogare
permittitur: procul dubio constat urbem romam per hunc
uerum deum: qui est iesus christus ordinantem summum
placatum ineffabilis iudicii sui: et tunc fides fidei cre-
dulitatem seruata fuisse: et nunc pro parte sua more-
dula castigatam: At non mirum Scipiones a fratre hasdruba-
lis interfecti in campis capta est: a. d. Fulvio
proconsole: principes campanorum ueno sibi mortem
constituerunt: Senatum omnem caput etiam prohibe-
te senatu Romano simul supplicium necant inter

felas in hispaniam sapientibus cum omnibus in cussopa
 uore amittantibus. Scipio se admodum adolestent obtu-
 lisset et providenda penuria esset generi .cl. marcello
 et Valerio Lanno auctoribus qui tunc consules erant
 aureum argentumque signatum ad quoslibet palam om-
 nes senatores in publicum contulerunt. ut nihil preter
 annulos singulos bullasque sibi ac filiis. et deinde per fi-
 lias uxoresque suas singulas. tamen auri uncias et arge-
 ti non amplius quam singulas libras reliquerunt. Scipio na-
 tus annos xxv. imperium in hispaniam pro consulare
 sortitus ultionem patris et patri omnino intendens
 Irenem transgressus primo impetu Cartaginem no-
 nam cepit. ubi stipendia maxima. presidia valida. co-
 pie auri argenti que magne pecuniarum habebantur. ibi
 etiam magonem fratrem Hannibalis captum ceteris ro-
 mam misit. Lenuus consul ex Macedonia rediens
 Agrigentum sicilię urbem expugnauit. ibique Hanno-
 nem aporum ducem cepit xl. ciuitates in deditionem
 accepit et sex expugnauit. Hannibal in Italia .c. filii-
 um proconsulem. preterea tribunos xij et xvij mila-
 militum interfecit. marcellus consul. cum Hannibale
 treduum dimicauit continuo primo die pari pugna
 discessum est. sequenti victus consul. tertio victor. viij
 milia hostium interfecit. ipsum Hannibalem cum reliquis
 fugere in castra compulit. Fabius maximus consul
 tarentum que a Romanis defecerat iterum expu-
 gnauit et cepit. ibique ingentes copias Hannibalis cum
 ipso duce eius circalione deleuit xxxiij hominum
 captiuorum uendidit. preterea in fiscum retulit. Seque-
 ti anno in Italia .cl. marcellus consul ab Hannibale cum

exercitu occisus est: Scipio in hispania peritorum ducem
vincit et castris exiit: preterea septuaginta civitates aut
deditione aut bello in potestatem redegit. Apud non sub
corona nonditis sine pretio hispanos dimisit: Hanni-
bal consulum marcellum et Crispinum insidijs occi-
dentes interfecit: cl. herone, et m. linio salvatore
cons: cum hasdrubal hannibalis frater ab hispanis per-
gallus ad italiam veniret missusque a cartaginien-
sibus, ut fratri cum copiis iungeretur magis secum an-
xalia hispanorum gallorenque deducere cum maturo
adventu descendisse ex alpihus consulibus proditus fuisse
ab exercitu romano: ignorante hannibale proventus cum
omni exercitu suo interfectus: dum quidem incertus
belli eventus fuit: elephantis maxime romanis infestis-
simis aciem, quia militibus romanis quo anhelantibus
hostes nocant: quod genus militie paulo ante repectus
fuerat, ut lecti agilitate invenerunt cum armis suis post-
terga equitum sederent: et mox cum ad hostes ventum
esset equis desilirent et continuo pedites ipsi ex alia
parte equitibus, quos per quos victi fuerant dimicantibus
hostem perturbarent: Ab his ergo velutibus elephantibus re-
tro acti metabantur id genus occidendo cum opus esset
belue idem dixit hasdrubal primus invenerat: fuit hoc
prelium penes metanensem fluvium ubi hasdrubal vic-
tus quasi transiens latius et cesena picens civitas ut
vicus ille canensis, nam quinquaginta et viij milia de
exercitu hasdrubalis ibi occisa sunt, capta sunt. m. v. ccccij
quatuor milia annuum romanorum inter eos repecta atque
renocata sunt: Quod victoribus consulibus solatio fuit
nam et ab exercitu eorum viij milia ceciderunt. hanni

bali caput fratris sui hasdrubalis ante castra proiecitur
 quo viso et simul clade penorum cognita anno xiiij
 in italiam venerat refugit in Brutios. Post hoc mo
 quinto inter hannibalem et romanos quies a tumultu
 bellorum intercessisse visa est: quia inquietudo bellorum
 in castris erat: et gravissima pestilentia uterque exerci
 tus angebatur: interea Scipio universa hispania aprie
 neo usque ad oceanum in provinciam redacta roma
 venit. Consul cum Lucio crasso creatus in africa
 transiit. hannibalem hamilcaris filium ducem cartagi
 nensem interfecit: exercitum eius partim cede, parti
 captivitate disperdidit: nam undecim milia penorum
 eo prelio occidit. Sempronius consul cum hannibale
 congressus et victus, romam refugit. Scipio africanam
 aggressus hiberna penorum atque mapalia muridarum
 que uterque haud procul ab utra erant nocte conon
 bia fecit incendi: Rem trepidi cum casu accidisse igne
 putarent, in erme ad extinguendum concurrerunt
 qui facile ab armatis oppressi sunt. Inventusque castris xl
 vij hominum igni ferroque consumpta sunt: capta v. mi
 lia duces sibi miserabiliter ambusti egre effugerunt
 hasdrubal imperator cartaginem profugus venit: itaque si
 fax et hasdrubal plurimum reparare exercitum atque
 iterum cum Scipione congressi sunt: militaque fugerunt
 Si facem fugientem Lelius et maxumissa ceperunt: Cete
 raque multitudo urbem confuger: quam maxumissa oppu
 gnata in deditionem accepit. Sisacem ad scipionem
 catenis vinctum deduxit quem Scipio cum ingenibus spo
 liis plurimisque captivis perducendum Lelio tradidit: han
 nibal redire in africanam iussus, ut fessis cartaginensibus

subveniret. flens redi qui italiam omnibus italici ge-
neris militibus qui sequi nollent interfectis. Cui Aphri-
canum litus propinquitati iussus quidam enantiast
ascendere arborem namq; in speculatu quam regio-
nem teneret. sepulchrum deceptum se prospexisset re-
spondit. Abominatus ductum Hannibal deflexo cursu ad
leptum oppidum copias exposuit: qui continuo refata
multitudine cartaginem venit: deinde colloquium sa-
pionis petijt. Vbi cum se diu attenti admirationem
tua duo clarissimi duces suspexissent in fecto pacis ne-
gotio: prelium commissum est. Quod diu magis du-
cum actibus dispositum magis copiarum molib; gestu
magnis militum viribus consummatum romanis milito-
rum contulit: Octoginta ibi elefanti uel capti uel oc-
asi sunt: Cartaginensium interfecti sunt xx. iij. quin-
genti. Hannibal omnino et ante prelium et in prelio
expectus cum paucis hoc est iux iii^{or} equitibus circum-
tum elapsus hisdrumentum confugit: postea cartagine
post sex et xxx. annos q; inde prius cum patre exierat
venit: consulantiq; senatui nullam esse residuam spem
nisi impendenda pace persuasit. C. cornelio lentulo, pcho
poto: con. cartaginensibus pax per sapionem uoluntate se-
natus populiq; concessa est: naues tamen plusq; quingente
in altum produe in conspectu ciuitatis in conspectu sunt. Sa-
pio iam tunc cognomento africanus triumphans urbem
ingressus est. quem terrentius qui postea comitatus ex nobi-
libus cartaginensium captiuis pileatus: quod inigne induli-
te sibi libertatis fuit: teur triumphante post curram secutus

Belium Antiochenum

75
Anno ab urbe condita .d. XLVI. bellum punicum se-
cundum finitum est: quod gestum est annis decem
et octo. cum macedoniam continuo successit. Quod q. fla-
minius consul sortitus post multa et gravissima prelia
macedones victi sunt pacem philippo dedit: deinde cum
lacedemonijs pugnavit: victo namque duce ipsorum nobi-
lissimos hostes demetrium philippi filium, et armen-
nidis filium ante curium duxit: Romani captivi qui
sub hannibale per greciam venditi fuerant: universi recep-
ti capid. capitibus rasis obtersam securitatem curium ac-
compstantes secuti sunt. Eodem tempore m.
tenomani: contractis in unum viribus halmiace penox-
duce qui in italia remanserant: Cremonam. Placentiam
insantes difficillimo bello a. l. fulvio pretore superati st-
loster flaminius proconsul philippum regem, et cum eom
cum macedonibus illyriis multisq. preterea gentes que man-
xillum ei venerant bello subegit: victi macedones castra
dimiserunt: octomilia hostium ea discessa: quinque milia
capta polubus scribit: Valerius dicit xl. milia truncata
cl. vero xxxv. m. interfecta commemorat: sed hec varie-
tas scriptorum utiq. fallacia est: fallacia autem tam pro-
fundo adulatio est: dum victoris laudes accumulatis vir-
tutibus patrie extollere, vel presentibus vel posteris sinder
Alioquin si inquisitus non fuisset nunc nec qualiscumq. fu-
isset expressus: X. si gloriosum est duci beatum potest videre
suerum, vel nullos vel paucissimos prodidisse: Ita lucidus
sime patet quia similis impudentia mentiendi est q. occu-
porum nunc. nunc adyatur sociorum quoque ammissorum
damna minime: vel etiam omnino reticent. Igitur
sempiternus tuditanus in hispania citiore bello pressus.

cum omni exercitu romano infectus est: consul marcellus
in etruria a boiis oppressus magnam partem exercitus per-
didit: Cui postea Furius alter consul aux^o accessit: atq;
ita universarum boiorum gentem igni ferroq; vastā-
tes prope modum usq; ad nihilum delenerunt. L. Valerius
Flacco M. porcius catone cō. Antiochus rex syrie bellum
contra romanum. P. struens in europam transijt exas-
Tunc etiam hannibal pp exercitandi belli rumores qui
de eo apud romanos ferelantur: exhiberi romam a sem-
ta iussus clam ex apbrua profectus ad antiochum mi-
gravit: Unem cum apud ephesum evensset cumtante
mox in bellum impulit: Tunc etiam lex que ab oppido
tribuno pleb lata fuerat: neque mulier plusq; semivincta
auri haberet: neq; diversi coloris vestimento nec vehicu-
lo per urbem uteretur: post xx. annos abrogata est. P.
Scipione apbrucano et Tito Sempronio longo consulib;
apud mediolanum decem milia gallosum cesa, sequenti
autem prelio xl milia gallosum, romanorum vero
quinq; milia oss occisa sunt: P. digidius pretor in hispa-
nia citeriore pene omnem amisit exercitum: M. Ful-
lius pretor celtibecos cum proximis gentibus vicit: regesq;
eorum cepit: Minutius aliquibus in extremum periculi
adductus et insidijs hostium circumventus iux nimida-
rum equitum industria liberatus est: Scipio apbrucanus
inter ceteros legatos ad antiochum missus etiam cum han-
nibile colloquium famulare habuit: sed infecto pacis nego-
tio ab antiocho discessit: In utraq; hispania per flammim-
um fulvumq; pretores bella multum horrida acceperunt:
utrisq; populis gesta sunt: P. Cornelio scipione M. An-
lio galabrione consulibus Antiochus q̄ms thermophilas secu-

77
passet: quarenum minime tutior propter dubios belli ene-
tus fieret tamen commisso bello a consule galabrone su-
peratus nix tam parvas fugit: e prelio ephesiumque prete-
nit: is habuisse fertur armorum: L. x. milia equum
ex quibus xl. caesa capta pluraque v. milia referuntur. Alter
consul scipio cum boiorum gente confluit, in quo pre-
lio xx. milia hostium interfecit. Sequenti anno scipio
Aphricanus habens in auxilio annemum actali filium
aduersus hannibalem qui tunc antiochi classi preerat bello
navale gessit. Antiochus invito hannibale, et in fugam alto
simulque omni exercitu amisso pacem rogavit: filiumque
Aphricani quoniam utrum explorantem an prelio cepisset
ultra . in hispania ulteriore. L. emilius proconsul
lusitanus cum universo exercitu caeso interijt. L. Bebius
in hispaniam proficiscens a liguribus circumventus, cum
universo exercitu occisus est. Unde ne nuntium quid
super fuisse constet, ut mentionem ipsam roe massiliens
nuntiare curaverint: fulvius consul de grecia in gallo grecia
que nunc est gallacia transuectus ad olympum montem per-
venit: ad quem universi gallo greci cum coniugibus et li-
beris confugerant, ibique acerbissimum bellum gessit: namque
de superioribus locis sagittis grandibusque fixis: ceterisque rebus
roei contriti: tandem usque ad congressum hostium proci-
perunt xl. milia gallogrecorum eo prelio interfecta refe-
runt. Marcus consul aduersus ligures profectus superatus
quatuor milia militum amisit, et nisi iustus celeriter re-
fugisset in castra eadem interemptionis cladem, quo Bebi-
us dudum ab hisdem hostibus acceperat pertulisset. M. clau-
dio Marcello. L. fabio Labeone consulibus, Philippus rex
qui legatos populi. ro. interfecerat: propter domitrii filij

fui quem legatum miserat: uerecundissimus preces. uen-
merui, eundemque continuo uelut rois amicum sui pro
ditorem. fratre quoque ipsius ad paradium patris ministrum
hil de utroque mali suspicantem ueneno necauit: Eodem an-
no Sapius apbricarius ab ingrata sibi vrbe diu exulens ap-
miniternum oppidum morbo perijt: hisdem etiam diebus
hannibal apud prasiam bitunorum regem cum a rois repose-
tur ueneno se necauit Philopemenes dux arginorum a
messanis captus occisus est: in Sicilia tunc uulcani insu-
la que ante non fuerat. repente maris edita. cum mi-
raculo omnium usque ad hunc manet: L. flauus flac-
chus pretor in ateriore hispania maximo prelio xxij. m.
hominum fudit. quatuor milia cepit: T. Sempronius ge-
chus in hispania ulteriore. c. v. oppida uacata. quassataque
bellis ad deditiorem coegit: Eadem estate etiam L. po-
sthumus in ateriore hispania xl. milia hominum bello
interfecit: gracchus pretor ibidem iterum cc. oppida ex-
pugnauit et cepit. Lepido et munitio. cc. lasternarum
gens ferocissima audore per se philippi filio predatum
spe sollicitata et transseundi hostis facultate sine ulla pu-
gna. uel aliquo hoste deleta est: nam tunc danubiusque
et hi sunt crassa glacies superstratis pedestrem facile tra-
situm patiebantur: itaque cum improinde toto et maximo si-
mul agmine. inextimabilis hominum uel equorum mul-
tudo transiret: enormitate ponderis et concussione
gradientium concrepans gelu et glacialis crusta desilu-
it: uniuersum quoque agmen quod diu sustinuerat medi-
js gurgitibus uicta tandem et commuta destituit atque ad
rursus fragmentis impredientibus super ducta submersa: pa-
ra ex utroque populo per utramque ripam uix conasi euaser

nisteribus. P. Lucio crasso. C. cassio longino consulibus
 macedonicum bellum gestum est merito inter maxima
 bella referendum. nam in auxilium romanorum tota
 italia primo, deinde ptholomeus rex egypti et armen-
 tes capadociae et emmenes asiae maximissa numidiae fuerunt
 per se et macedones consecuti sunt. itaque cum rege cotti
 et uniuersi cum gente gentium illirij: itaque aduenienti
 crasso, consuli spes occurrit: commissoque prelio, misera-
 biliter multi fugere romani: Sequenti pugna pene praeci-
 clade partis utriusque in hiberna discessu est: deinde
 spes profugato multis preliis romanorum in illirium
 transgressus sulcimum oppidum defensum praesidijs
 pugnando cepit: ubi magnam praediorum romanorum
 multitudinem, partim occidit, partim sub corona uendi-
 dit: partim secum in macedoniam duxit: Postea. L. om-
 nius paulus dimicauit: et uicit nam xx milia peditum
 in eo bello interfecit: Rex cum equitatu subterfugit: sed
 continuo captus, atque triumpho cum filiis ante curiam
 actus est, et post apud albam subito defecit: filius eius in-
 nior erariam obtulerandam in opiam roma didicit: ibique
 consumptus est. Plurima praeterea et satis diuersis proue-
 nibus bella multarum ubique gentium gesta sunt, quae bre-
 uitatis causa pretermisi:

A Scipio Aethiopianus minor et filius omni macedonum inter celtibos
 Anno ab urbe condita. d. c. l. l. hincmo lucullo. a postu-
 mio albino consulibus, cum omnes res ingens celtibe-
 rorum metum inuasisset et ex omnibus non esset: qui ne
 in hispaniam, uel miles, uel legatus uideretur. P. Scipio, qui
 postea aethiopianus erit, ultro se militaturum in hispaniam
 obtulit: cum tamen in macedoniam forte iam deputatus esset.

Itaque profectus in hispaniam magnas gentium strages dedit
Scipius etiam militis quod duas usus officio, nam et barba-
rum provocantem singulariter congressus occidit. Scipius
autem galba pretor alusitanis magno prelio victus est
universoque exercitu ammisso ipse cum paucis mixtissimis
evasit. Eo tempore censores theatrum lapideum in
urbe construere censuerunt, quod ne fieret Scipio nascenti-
grammatica oratione obstitit dicens: firmitissimum hoc
fore bellatori populo ad nutriendam desiderium luxuri-
amque commentum, adeoque monuit, Senatum ut non solum
necendi omnia theatra comperata mitteret, sed etiam sub
sellis ludis prohiberet. Unando rem intelligant non
quibus quicquid extra libidinis occurrit offensio est: pro
hoc quod infirmiores esse se hostibus suis ipsi sentiant, et
fateantur theatra in cavanda non tempora nec blasphem-
andum verum qui usque nunc ea prohibet. Sed abominan-
dos deos, vel demones suos, qui illa petierunt profundo
quidem satis malignitatis suae argo tale sacrificium fla-
gitantes, quam non magis fuso cruore pecudum quam profli-
gata virtute hominum pascere, nam utique tunc nec
hostes, nec fames, nec morbis, ne prodigia decernit. Sed
theatra non erant, in quibus incredibile quod dictum
est ad aram luxuriae, virtutum optime trucidantur
cacthaginensibus visum est: alii homines immolare.
Sed mala praesumpta perfunctio brevi pretermissa est, ar-
moris non exactum est ut semet ipsos perditioni impo-
derent factum est: sic amatur, et clamatur ut fiat qui pro
mactanda gressus sui pecude fortasse offenderentur, pro
interficienda cordis sui virtute letantur. Quam potius
nascenti, qui christianis exprobandum, et non nobis de hostibus

quos semper habuerunt. Sed illi de theatro quod habe-
ri prohibuerant conquerantur. Igitur in hispania sergi-
us galba pretor lusitanos circa tagum flumen habita-
tes cum uoluntarios in deditionem receperisset per se-
lus interfecit simulans eum de comodis se acturum
esse compositis militibus cunctos inermes, cantosque pro-
stravit: quae res postea uniuersae hispaniae propter ro-
manorum perfidiam causa maximi tumultus fuit.

Tertium Punicum bellum.

Anno ab urbe condita. d. ij. L. censorino. et m. ma-
lio consulibus tertium punicum bellum exortum est
igitur senatus cum delendam cartaginem censuisset
profecti in aethriam consules. et sapio tunc tribunus
militum prope uticam maioris aethricani castra tenu-
erunt. Ibi cartaginensibus enotatis iussisque ut arma et
naves traderent. nec mora tanta his armorum repe-
te tradita est: ut facile ex his tota aethrica potuisset ac-
uari. sed cartaginens postquam arma tradiderunt. et re-
lictis urbe secedere procul amari. x. milibus passuum
iussi sunt: dolorem ad desperationem contulerunt
defensum ciuitatem. aut cum ipsa propter ipsam sep-
pellendi duces hasdrubales creauerunt: Arma primis
facere aggressi eris ferrique mopiū auri argenti-
metalli suppelerunt: Consules oppugnare cartaginem
statuerunt: cuius situs fuisse dicitur xxi. milia passuum
muro amplexa toto perire mariangebatur. absque fan-
tibus quae tribus milibus passuum aperiebantur. Is locus
murem xxx pedes latum habuit: saxo quadrato
in altitudinem cubitum xl. rex tui biese nomen
erat paulo amplius quam duo milia passuum tenebat ex

una parte murus communis est urbis et brise minnes
mari. quod mare stagnum uocant. quoniam obitu
portentum lingue tranquillatur. Consules igitur quos
aliquantam muri partem quassatam machinis de-
ruiissent: tamen a cartaginensibus multi repulsi sunt.
Quos fugientes Scipio repulso in muros ab hoste de-
fendit. Censorinus in urbem rediit. Mallus omis-
sa cartagine ad hasdrubalem arma conuertit. Scipio
maximissa mortuo inter filios tres numidie regni
dimisit: quo circa cartaginem reuerso manlius Tera-
gam urbem expugnauit atque diripuit: xij. milia
ibi aphyrorum caesi: sex capta sunt. hasdrubal pene-
rum imperator et maximisse nepos subselliorum
fragmentis in curia a suis per suspicionem proditoris
occisus est: Iumentus pretor in macedoniam aduer-
sus pseudo philippum congressus cum maxima cla-
de totius rei exercitus interfectus.

De molino cartaginis.

Anno ab urbe condita de. vi. i. an. L. post bellum
punicum secundum. CH. Cornelio Lentulo numio
consulibus B. Scipio superioris anni consul deiecit car-
taginem suprema sorte molitus gothonem ingreditur:
ubi cum continuus sex diebus noctibusque pugnatur
ultima cartaginenses desperatio ad deditorem traxit
petentes: ut quos belli clades. reliquos facit saltem
seruire liceat: primum agmen mulierum satis mise-
rabile post uirorum satis de forme descendit: nam
fuisse mulierum xxv. milia uirorum. xxx. m. me-
more traditum est: Rex hasdrubal se ultro dedit
transfuge: quiesculapij templum occupauerant uolun-

cario precipitio dati igne consumpti sunt: Vxor ha-
 sdrubalis se duosque filios setum virili dolore et furore
 femineo in medium in reat incendium: Eundem
 nunc mortis exitum faciens novissima regina car-
 taginis que quondam prima fecisset, ipsa autem ci-
 vitas decem et septem continuis diebus arsit: mis-
 rumque spectaculum de varietate conditionis humane
 uisitoribus suis prebuit: Diruta est autem cartago cum
 in rurale lapide in pulverem comminuto. t. cc. post
 anno q̄ condita erat: Multitudo omnis captivorum
 exceptis paucis principibus vendundata est. Ita quanto
 q̄ ceptum fuit anno bellum punicum tertium ter-
 minatum est: Sed mihi q̄libet studiose querenti, ver-
 tamen homini tardioris ingenij usq̄ omnino cau-
 sam belli punici tertij, quam in tantum cartago ac-
 cenderit: ut in se enerti cetera deterneret eluxor: illud
 quia me vel maxime monet, qd̄ si ita superioribus bellis
 emdens in assurgentem causa et dolor accendebat
 consultatione opus et non erat: at nō cum alij rōi
 propter perpetuam rōe securitatem delendam esse de-
 cernerent, alij vero propter romane uirtutis curam
 quam sibi semper ex inspiratione emule Urbis impe-
 detur ne nigro romanus bellis semper exercitus in la-
 gundam segnitiam, securitatem atq̄ otio solueretur
 in columnam cartaginem statui suo permanendam esse
 censentur: causam non ex invidia latessentium car-
 taginensium, sed ex constantia torpescientium romanorū
 ortum invenio: quod cum ita sit cum christianis tem-
 poribus imputant hebetationem ac rubiginem suam
 que foris egressi, intus exclusi sunt: Vm porro ante

sexcentos fere annos sicut sui prudentes timentesque
predixerant: eodem illam magnam splendoris et acu-
minis sui tartarinem perdidierunt: itaque finem no-
luminis faciam: ne forte collidendo uehementius di-
scussa ad tempus rubigine: ubi necessarium acumen
dicere non possum: superuaciam asperitatem inue-
niam quod obuiantem asperitatem nequaquam expanse-
rem si interioris rem acuminis inuenirem.

ET HET LIBER Quartus. Sequitur Quintus

Infectis omni gentium mundi:
St aliquanto post hec deinceps quasi promoue-
ri posse quod uictoris romane multarum gen-
tium et ciuitatum strage crebescunt: quod si diligenter
apprehendant plus damni inuenient accidisse quam com-
modi: neque enim parui pendenda sunt tot bella ser-
uilia sociaria cumliis fugatorem fugatiuorum nullorum
utique fructuum: et magnarum tamen miserationum
cohibeo quodmodum uolunt ita fuisse uideantur unde
arbitror esse dicturos: et quid id his temporibus beatius
quibus continui triumphus celebros uictoris diuites pre-
de nobiles pompe: magni ante turrem reges et lon-
go ordine uictis gentes agebantur: quibus breuiter
respondebit et ipsos de temporibus sole et nos prohi-
dem temporibus instituisse sermonem: que tempora
non uni tantum uerbi attributa sed orbi uniuers-
o constant esse communis: ecce quam feliciter roma ui-
uit: tamen infeliciter quicquid est extra romam ui-
atur: Quanti igitur pendenda est grata hec laborio-
se felicitatis cui ascribitur unius urbis habundantia

mola per quam ageret totius orbisaversio aut si ideo fe-
 lica putantur: quia unus civitatis aucte sunt cur
 non potius infelicia videt indicent: quibus miseri-
 bili vastatione multarum ac bene institutarum ge-
 ntium potentissima regna ceciderunt, in forte aliud
 tunc caritatem videbatur cum post annos cxx
 quibus modo bellorum clades, modo pacis condi-
 tionem perhorrescent: nunc rebelli intentione, nunc
 supplicii, bellis pacem, pace bella mutabant: novissime
 misis quibus passim se in ignem ultima desperatioe
 incenabunt una rogus tota civitas fuit: Cui etiam no-
 fiti praeve membris destituta, pars miserarum est au-
 dire quod fuerit: Edat hispania finem suum cum
 in per annos eo ubique agros suos sanguine suo ri-
 gabat, importunumque hostem inequitantem nec re-
 pellere poterat, nec sustinere tum se suisque diversis
 urbibus ac locis fracti cede bellorum obsidionum
 fame eximati interfectis coniugibus ac liberis suis
 ob remedia miserarum concursum misero ac mu-
 tua cede ingulabant: quid tunc de suis temporibus
 sentiebant: ipsa postremo ducat italiam per cum per an-
 nos cccc romani utque suis contradixit obstitit re-
 pugnavit si eorum felicitas eorum infelicitas no-
 erat: romanosque fieri rerum dominos bonis commu-
 nibus non obstabat: non requiro de nostris diversarum
 gentium populis ante ei diu liberis tunc bello ulc-
 tis patriam adductis praetio venditis securitate disper-
 sis: quid tunc se sibi maluerunt quid de rebus opor-
 ti sint: quid de temporibus indicarent: omisso de-
 regibus magnarum opum, magnarum virum mis-

glorie dum potentissimi aliquando a captis seem-
liter catenatis sub iugo missis ante curruum adus
et in carcerem tradatis, quorum tamen stultum
est exquirere sententiam, quod ducum non dolere
miserum, nos inquam ipsos integre nostrae ad dedito-
nem cui acquiescimus consulamus. Maiores nostri
bella gesserunt, bellis fatigati pacem peti tributa ob-
tulerunt, tributum pretium pacis est: nos tributa
de pendimus, ne bella patiamur: at per hoc importunum ad
quem illi tandem pro evadendis malorum tempestati-
bus confugerunt: nos consistimus et manemus: sed
nos tempora uiderimus uerum felicitate cetera felicio-
ra illis ducimus: qui quod illi ultime delegerunt
nos continue possidemus: Inquietudo enim bellorum
quod antea fuit nobis ignota est: in otio autem quod
illi post imperium caesare natiuitatemque christi tenuerunt
gustauerunt nos nascimur, et nascimur: Quod illis erat
debita pretio seruitutis nobis est libera collatio defen-
sionis, tantumque interest inter praeterita praesentiaque
tempora, ut quod roma in usum luxuriae suae ferro
extorquebat a nostris, nunc in usum communis rei publicae
conferat ipsa nobiscum, aut si ab aliquo dicatur to-
lerabiliore praesentibus nostris nos hostes fuisse quam nobis
gothos esse audiat, et intelligat, quanto alio quam ueraciter
ipsum agitur sibi esse uideatur, olim bella cum
toto orbe feruebant quaecumque provincia suis legibus
suisque moribus utebatur, nec erat societas affectionum
ubi dissidebat diuersitas potestatum: Postremo soluti
et barbatae gentes quid tandem ad societatem ad-
duceret, quasi diuersis facerum ritibus institutis

etiam religio sepebant. Siquis igitur cum acerbitate
 malorum indus patriam cum hoste deseruit: quem tñ
 ignotum locum ignotus adiit. qm genti generali hoste
 hostis oravit cui se congressu patrio credidit non so-
 cietate nominis unitatus non communionis iuris adue-
 tus non religionis unitate securus: an parum extra
 dederunt. Bureis in egypto peregrinorum infelici-
 ter occurrentium impiissimus molator crudelissima
 circa eductans diuinde tamite litora. Sed magnifica
 et crudelia tracta cum polimestore suo usq; ad pro-
 pinquos hostes scelerata: Et ne antiquitatibus uidear
 immorari testis est roma de Pompeio interfecto
 testis est egyptus de Ptholomeo interfectore, mihi aut
 prima qualiscunq; motus perturbatione fugienti gr-
 de confugendi statione securo ubiq; patet, ubiq; tex
 et religio mea est: nunc me aphrica tam libenter ex-
 cepit q; confidenter accessi. Hunc me inq; prima a-
 phrica excepit fratre simplici sum proprio iure coi-
 de qua aliquando dictum esse, necesse dictum est: hospi-
 cio prohibemur harenq; bella aent: primaq; uetant
 consistere terra, nunc ultro ad suscipiendum socios rel-
 ligrans et pacis sum breuiore late gremium pandit
 atq; ultro fessos quos fouent inuitat latitudo orientis
 septentrionis compositis meridiana diffusio magnarum
 insularum largissime tutissimeq; sedes mei iuris et no-
 minus sunt: quia ad christianos et rōs: romanus et chri-
 stianus accedo: non timeo h' deos hospitii mei: non timeo
 religionem eius: necesse mea non habeo talem quem per-
 timescam locum, ubi et possessioni liceat impetrare quid
 nehit, et peregrino non liceat adhibere quod conuenit

ubi situi hospitii, quod nostrum non sit: unus deus qui
temporibus quibus ipse in notescere noluit hanc religio-
ni statuit unitatem ab omnibus et diligitur et timet
eadem leges quae uni deo subiectae sunt ubique dominant
ubique ignotus accessero repetitum vitam tamque desideratam
non percontor: inter romanos ut dixi romanos et chri-
stianos et christianos inter homines homo legibus prebe-
rem. p. religionem constantem communem naturam in toto
temporale omni terra quasi patria interea peritus non
est: nihil perdidit, ubi nihil amari, totumque habeo quod
do quem diligo eum metum est, et maxime apud oes
idem est qui me non modo notum, omnibus verum et
proximum facit, nec egentem deserit, quia ipsius est ter-
ra, et plenitudo eius, ex qua omnia iussit esse communia
haec sunt nostrorum temporum bona, quae in totum vel
intranquillitate presentium, vel in spe futurum vel in
perfidio communi non habuere maiores ac per hoc inces-
sabiles bella gesserunt quia mutandarum sedem commu-
nitione non libere persistendo in sedibus suis: aut in feli-
citer necesse sunt aut trepiter sequebantur. Et dicens prop-
ter quod ipsi veterum gestis explicatis aperietur.

De Annis C. c. l. c.
A Nno ab urbe condita d. c. vi. i. eodem anno quo Car-
thago deleta est. C. N. Cornelio Lentulo. L. Annio consulibus
ruinam Carthaginis ruina corinthi subsecuta est, duarumque
potentissimarum urbium parvo minus temporis intervallo
per diversas mundi partes miserabile colluxit incendium
Nam cum Metellus praetor aethiopes et bitiosque committens duobus
bellis hoc est primum apud thermophylas iterum in foedis
misisset, quorum priore bello occisi esse xx. milia vii. m.

cesa Claudius historicus refert: Valerius rancius in ach-
 na pugnatum et xx milia acheorum cum suo duce
 dicto occidisse confirmant: Polibius achinus quos runc
 in aethica cum Scipione fuerit tamen quia domestica
 cladem ignorare non potuit semel in achia pugnatum
 critolao ducit asserit ducenti vero adducit ex achia
 militem ab eodem metello pretore oppressum exercitu
 docet: Sed de uarietate discordantium historicorum ali-
 quanta iam diximus quorum sufficiat, de creta hec et
 male nota nota quia parum credendum esse
 in ceteris euidenter ostendunt quia in his quoque que ipsi
 uidere diuersi sunt: igitur post extincta totius achia pre-
 sidia destitutorem euersione urbium metello pretore
 meditante: Consul maximus repentinus cum paucis uenit
 in castra: qui dimisso statim metello corintum sine mo-
 ra expugnavit: urbem toto tunc orbe longe omnium
 opulentissimam: quippe que uelut officina omnium
 artificum atque artificiorum et impium commune A sit atque
 europe post multa retro secula fuit: premissa crudeliter
 et predandi captius licentia: sic omnia cedibus ignique
 completa sunt: ut de murorum ambitu quod de cauo in-
 unum apicem coarctatum exundaret incendium: itaque
 plurima parte populi ferro flammisque consumpta: reliqua
 sub corona uendita sunt est: urbe incensa, muci fu-
 ditur rapti sunt: muralis lapis in puluerem redactus
 preda ingens erepta est: Sane cum propter multitudi-
 nem et uarietatem statuarum et simulacrorum: que in
 illo ciuitatis incendio per mixtam in unum anni
 argentique eris: omnia simul metallo fluxissent nouum
 genus metalli factum est: unde nunc in hodiernum die

sive ex ipso, sive ex imitatione eius es corinthum sit
memorie traditum est, et corinthia uasa dicuntur his-
dem consulibus, uiratus in hispania genere lusita-
nus homo pastoralis, et latro primum infestando ma-
de inde uastando provincias: Postremo exercitus preto-
rum et consulum romanorum vincendo, fugando
subigendo, maximo terrori romanis esse: Siquidem
hibernum et tigrum maximis diuersorum locorum
flumina late transgredienti, et peruenienti C. nebulus
pretor occurrit qui continuo cesso usque ad interemptio-
nem pene omni exercitu suo, uix ipse pretor cum paucis
fuga elapsus euasit: Deinde cum plantinum pretorem
idem uiratus multis preliis fractum fugauit: Post etiam
claudius uirumantius cum magno instructi belli co-
tra uiratum missus quasi per abolenda superiore ma-
cula turpiorem ipse misit, infamam: nam congressus
cum uirato connumeratas quas secum duxerat co-
pias maximasque vires rei amisit exercitus: uiratus
trahens fustes, ceteraque insignia romana in montibus
suis tibi prefixit: Eodem tempore ccc lusitani cum
mille romani in quodam saltu contraxere pugnam
in qua Lxx. lusitanos, Romanos autem ccc. xx. cecidisse
se claudius refert, et cum uictores lusitani sparsi ac
secuti abirent, unus ex his, longe ceteris segregatus, et
circumfusus equitibus, pedes ipse deprehensus, inuictus
equo lancea perfosso ipsius equitis ad unum gladii
istum caput resecuisset, ita omnes metu perculiti, ut
spectantibus cunctis ipse conceptus atque occisus abscederet
Appian. cl. 9. Cecilio metello consulibus Appianus clau-
dius aduersus salassos gallos congressus et uictus. V. milia

milium perdidit: temperata pugna .v. milia hostium
 cecidit: sed cum iuxta legem qua constitutum erat: ut
 quisque .x. milia hostium peremisset triumphandi pote-
 statem haberet. Iste quoque cum triumphum expetisset
 propter vero superiora damna non impetrasset infa-
 mi impudentia atque ambitione usus privatis sumptibus triumphavit. L. Caelo Mello Metello: Q. Fabio
 maximo Serviliano consulibus inter cetera prodigia
 mare et femina commixtus Androgynus romae visus in
 su auspiciis in mare versum est: sed nihil impi-
 expiationis procuratio profecit: nam tanta subito pe-
 stilentia exorta est: ut ministri quoque faciendorum
 funerum primum non sufficerent: deinde non suf-
 ferrent: semper etiam magne domus vacue minus ple-
 ne mortui remanserunt largissime introitum here-
 ditates: et nulli penitus heredes demum iam non solum
 in urbe vivendi: sed etiam appropinquandi ad ur-
 bem negabatur: factis tam fori per totam urbem
 tabescentium subtelis atque in stratis suis cadaverum put-
 exclamabant: Expiatio illa crudelis et inum-
 merabilis hominum morte hominis fruens tandem
 romanis inter miseras suas erubescens atque miseras
 et vana esse innotuit: Ante enim suffragium prene-
 mende didis est hita: et sic pestilentia consecuta est: que
 tamen sine ulla sacrificiorum satisfactionibus tantum
 secundum mensuram archani iudicii expleta correptione
 sedata est: quam si rectiores illi circumvento in-
 auspiciis sunt: ipsa ut assolent declinatione morborum
 forte declinasset procul dubio et sibi et diis et vitiis
 suis redactis sanitatis gloriam: venerassent: Ita mis-

et ad sacrilegia male religiosa civitas mendatis quibus li-
berari non poterat. Laudabatur. Igitur Fabius consul co-
tra Lusitanos et Viriatum dimicavit. Butana oppidum
quod Viriatus obsidebat: depulsis hostibus liberavit, et
deditionem cum plurimis alijs castellis accepit. Fecit
facinus in ultimis barbaris. Scythiae non dictam ratio-
ne fidei et moderationi execrabile. Quingentis enim
principibus eorum quos societate mentos deditionis
iure susceperat manus praecidit. Pompeius sequen-
tis anni consul fines numantinorum ingressus ac-
cepta maxima clade discessit: non solum exercitu omni
profligato multum etiam plurimum nobilium qui ei mili-
tis interierant interemptis. Viriatus autem cum per-
xiiij annos res duces atque exercitus suos proterisset in
sidijs suorum interfectus est: in hoc solo circa enim ro-
manis fortiter agentibus quod percussores eius indignos pre-
mio vindicarent. At ego non modo verum etiam sepe
in orientis illa in execrabilia belli poteram que-
rare nunquam nisi sceleribus aut incipiunt aut terminant
sed rorem cum quibus nobis altio est: tanta sunt ut non
fastidiantur alicui: Mutantes tunc secundum rex partico-
rum sextus abasace multo demetrii prefetto Babilloni
urbem finesque eius universos videtur invasit: Omnes preter-
gentes que inter idaspen fluvium et indum iacent sub-
egit: ad indum quoque clementem extendit imperium
demetrii ipsum secundo sibi bello occurrentem vidit
et cepit: Quo capto diotodis quidam cum Alexandri
filio suo regnum eius, et regnum nomen usurpavit: qui
postea ipsum Alexandrum filium quem participem
periculo in pervadendo regno habuerat ne in obtinendo

consortem haberet occidit: M. Emilio Lepido. C. hostilio
 manlio consulibus prodigia apparere diuersa: et q̄m
 in ipsis fuit ex more curata sunt. Sed non semper an
 aucupantibus euentuum et structoribus fallaciarum
 auspiciis oportuni casus suffragantur: namq; manlii
 consul postq̄ a populo apud numantiam cepit exerci
 tum audeo infelicitate prelia cuncta gessit atq; in id
 suprema desperatione perductus est: ut turpissimum fe
 dus cum numantiis facere cogeretur: Quamuis et Co
 perius eque infame fedis cum ipsis numantiis p̄mo
 ante pepigisset: et senatus solui fedus et numantinum
 dedit numantius precepit: qui nudato corpore mi
 nibusq; post tergum reuictis ante portas numantinorum
 exposuit, ibiq; usq; in noctem manens a suis desertis ab
 hostibus aut non susceptus lacrimale utrisq; speculum
 spectaculum prebuit: Exclamare hoc loco dolor exigit
 cum falso nob̄ rōi magna illa nomina iustitiae fidei
 formidinis, et misericordiae uendicatis animumanum
 hoc uerius diserte fortitudine h̄ opum fuit, pugnan
 do uicerunt, fides exigebatur: Credentes alijs secundu
 se quos occidere potuerunt: pacto federe dimiserunt, re
 postebant miseri, corda exanimabant uidebatur: satis
 documenti dederunt, uel emittendo uitam inimici ex
 atum, uel ad penam non recipiendo manumumini
 anis ne rogo dedendus fuit, qui nudus impendente
 exercitus tentationem pretendito umbone pacti fede
 ris displicuit: q̄ p̄stantis uires in meliora tempore
 reseruant: aut si displicuit fedum quod pactum ē
 cum milites hoc pignore retentus aut cum reuerte
 retur receptus est: aut cum reperiretur, redditus non ē.

aut si placuit servati nullis qualifcunq; promissio, certum
tamen qui hoc pepigit solus deditus fuit. nuper Varro
ut ppa pugna mitteret collegam paulum obstantem
impulit inepiditatem precipitavit exercitum infelicis
copias aut apud in fames illas rōis claudibus commisit
disposuit certamen: sed opposuit morti p̄s q̄ xv. ibi
lia romanorum militum solum in patientia sua de qua
si multorum d iam dudum hannibal presumebat amisit
collega etiam paulo quo tandem viro perduto novissime
in urbem penē solus impudentissime redire ausus est: me-
ruitq; impudentis primium: nam grē ei quod de rep.
non desperasset, quoniam tamen ipse ferebat desperatū
publice in senatu actū sunt: Porro autem Marius
qui sorte bellica cunctis circumventum exercitum ne
perderet laboravit: ab eodem senatu deditione damna-
tus est: Scio et in rōis et illud in Varrone displicuit
sed temporis concessum: et hoc in manio planuit: sed
secundum tempus presumptum est: atq; ideo ab initio
perfectistis, ut nec cuius consulat conveniēter ingratū
nec hostis credat fideliter infidis: Interea Brutus mul-
tiorum hispania Lx. milia gallogrethorum qui hispanis
auxilio venerant, asperissimo bello, et difficillimo, quos
in tantos circumvenisset oppressit, quorum in eo pre-
lio L. milia occisa. vi. milia capta referuntur, pauci fu-
ga evaserunt: In citeriore hispania Lepidus consul
inaceos innoxiam gentem et supplicem etiam senatu
prohibente tenaciter expugnare certavit: Sed mox ac-
cepta clade gravissima improbe pertinacie penitus
Sex. milia quippe romanorum, in hoc iusto bello intus
singula testa sunt: reliqui exenti castris, armis etiam peditis

eunferunt, nec temporis minus hoc sub metello clades
 q̄ sub ar antano fuit: ita nunc sibi h̄ tempora felicitatis
 loco ascribant, ut non dixerim hispani tot pulsati fu-
 gatiq; bellis, sed vel ipsi saltem romani tam contin-
 is subacti cladibus totiensq; superati, ut non exprobem
 quot praetores eorum quot legati, quantiq; exercitus con-
 sumpti sunt: illud solum renolo quanta fuerit inno-
 vis mentia miles romanus hebetat, ut iam ne ad-
 experimentum quidem belli cohibere pedem atq; aut
 posset, sed mox conspecto hispano spāl. hoste diffugi-
 ens unia se penē prius crederet q̄ videret quomodo aut
 patet apud utrosq; misa illa tempora indicata cum
 et hispani et si vincere poterant: Inuiti tamen desereret
 dulcia oīa sua et bella externa tollerarent, et ~~et~~ oīa
 n quanto impudentius aliene quieti se ingent, tanto
 turpius indentur. Sernio Fulvio Placco. Quinto, cal-
 furnio Pisone consulibus ~~et~~ oīe puer ex ancilla nat
 quadripes, quadrimanus, oculi quatuor, auribus toti-
 dem natura virili duplex: Insa Sicilia mons ethna
 vastos ignes erupit: ac fudit, qui currentium mō
 per prona precipites proxima queq; corripientibus ex-
 cere flammis longinquiora autem famillis callidis
 cum pavore grani late volitantibus torruerunt. ~~Et~~
 siculis semper vernaculum genus monstri non porte-
 dere malum asolet: sed ferre, In Bononiensi agro
 messes in arboribus enate sunt: igitur in Sicilia
 bellum semile ortum est, quod adeo graue, et atq;
 multitudine senorum instendū copiarum magni-
 tudine mirum fuit, ut non dicam ~~pr~~ praetores eos
 quos penitus prostravit, sed consules quoq; terrent

nam Lxx milia servorum. tunc in arma conspu-
tium referuntur fuisse. excepta urbe messana quo
servos in libato in pace habitos continuit. Ceteri
quoque miseror in hoc sialia quia in sola et nunq
erga statum suum nūc idonea fuit: ne tyrannus
iecta. nunc servus vel illis dominatu improbo exi-
gentibus vel is presumptione peruersa commutatis
libertatem. maxime clausa undiq; mari egerem fo-
ris non facile potest intestinum malum. *Signa*
quippe conceptionem perditionis sue aluit: sua li-
bidine antea. sua morte videtur. In hoc autem
servi tumultu excitatio q̄to ravior ceteris tanto e-
ulentior est. quasi intentione morietur libera mul-
tudo ut patrum ingent. suis pcedat. In hac aut
lute. servi vel corpora dominorum suorum inter-
fectorum ad sepulcrum allata recipere noluerunt.

Consulatus Scipionis Africani contra numantiam
A tino ab urbe condita dc. xx. cum minor penem
fama defendere apud numantiam pacto q̄ apud
candinas q̄dam furcular pudorem rōe frontis ore
raret. Scipio Africanus consensu omnium tribun
consul creatus. atq; ad oppugnandum numantiam
cum exercitu missus est. Numantia autem citro
us hispanie hand procul à uaceti et cantabris mo-
pate gallatig sita ultima celtiberorum fuit. 3 per
annos xiii cum solis iiii milibus suorum xl milia
romanorum non sustinuit. sed etiam uicit pūten-
disq; federibus affecta. Igitur Scipio Africanus his-
paniam ingressus non se illico iniecit hostibus
quasi in cantos circumveniret. factis nunquam

id genus hominum motum corpore atq; animo resol-
 uti ut non ipsa qualitate habitudinis sue appetitus aliorum
 precelleret: sed aliquandiu militem suum in castris velut
 in scolis exercuit: Et cum partem estatis per totamque hie-
 mem ne attentata quidem pugna transgressisset: sic quoque
 patrum prope morem hac profectus industria, nunquam
 pugnandi copia facta est: exercitus romanus oppressus
 impetu numantinorum terga convertit: sed increpa-
 tione et minis obiectantibus se consulibus manumque retinen-
 tis indiget: in hostem rediit, et quem fugiebat fugere
 compulit: difficilis tunc in relictis fides numantinos
 offugare & fugientes uideri romam: Unde quissa-
 pio quia preter spem acciderat letatus et gloratus esset
 tamen ultra bellum aduersus eos non audiendum non
 esse professus est: itaque sapio insistendum: inopin-
 tis praeventibus esse censuit: urbem ipsam obsidione
 obclusit: fossa etiam circum dedit: cuius latitudo
 pedibus .x. altitudo .xx. fuit: ipsam deinde vallum
 sudibus praestruitum crebris turribus circumuit: ut si
 qua ab eximpenite hoste in eum tentaret irruptione
 quasi obsessio pugnaret: sed uersa nocte obsessus cum
 obsessore: Numantia autem in cumulo sita hand pro-
 cul a flumine duro tra multa passuum ambitu mun-
 ri amplexabatur: quous aliqui asserunt eam et paruo
 situ, et sine muro fuisse: unde hoc credibile est: quod
 hoc spatij cura alendorum custodiendorumque pecorum
 vel etiam exercendi minus comodo cum bello premeren-
 tur, incluserunt ipsi arcem parnam natura munitam
 obtinentes: Alioquin tantam paucitatem hominum
 tam amplum urbis spatium non munere magis quam

prodere indebatur: igitur conclusi diu numantini et fa-
me et nudati deditione sui obtulerunt si tolerabili-
uiderentur: Sepe etiam orantes iuste pugne facultatem
ut tanquam inuis mori liceret: Ultimo omnes duabus sub-
ito portis erumperent: largi prius potione usi non nimi-
cum locus ferax non est: sed sulco tota pars con-
fecta quo insuocum acalafaciendum celum vocant
suspiratus est igne illi usque germinis madefactis frugis
ac inde succatus et post in farinam redacta molli-
sulco admiscetur: quod frumento sapor astat et a-
lor ebrietatis adijcitur hac potione igitur post longam
fame recalescentes bello sese obtulerunt: atrox diu
certamen et usque ad periculum romanorum fuit: ut
per romani pugnare se adversum numantinos fugie-
do probassent: nisi sub scipione pugnassent numan-
tini interfectis suorum fortissimis bellum cedunt: com-
positis tamen ordinibus nec sicut in urbem fugientes
revertuntur: Corpora interfectorum ad sepulcrum
oblata accipere noluerunt: novissime spe dominatio-
nis in mortem eius destinati clausam urbem ipsam
transruccendunt: cunctaque per igni ferroque venenoque
consumpti sunt: non nihil ex his penitus habuere nisi
preter securitatem neque enim emissa evessa numantini
invasse se magis numantinos quam evasisse duxerunt: unde
numantinorum victoris cetera non tenuit: Unde
numphum dederit roma non vidit aurum vel argen-
tum quod igne superesse potuisset: apud pauperes non
fuit: arma et vestem ignis assumpsit: igitur in tem-
pestate cum hec apud numantiam gesta sunt: apud
Romam graccorum seditiones agitantur: Scipio natus

cum deleta numantina ceteras hispanas gentes pace co-
 ponet. Tiresum quemdam celericum principem con-
 suluit, quo ope numantina aut prius in uita diuisset
 aut post enersa fuisset. Tiresus respondit concordia
 in uita discordia exitio fuit, quod Romani tanquam sibi ac
 de se dictum ex loco acceperunt quippe quibus iam
 seditionibus discordantibus totius uerbis nuntiabat
 Carthagine Numantinaque deleta moriturus apud roma-
 nos uti de promissione collatio et oritur infamis de
 ambitione contentio. Gracchus tribunus plebis iratus
 nobilitati cum inter auctores numantinum federis no-
 tatus esset agrum a priuatis non possessum populo di-
 uidi statuit. Octauio tribuno plebis obsistenti adierit
 imperium et successorem Numitum dedit. his tunc
 Seriatum ira populum superbia inuasit. At tunc for-
 te Attalus cumenis filius moriens testamento populum
 Romanum imperio Asie succedere heredem iusserat
 Gracchus gratiam populi pretio appetens legem tulit uti
 pecunia que fuisse Attali populo distribueretur, obsistere
 natus etiam pompeius spondit se Gracchum cum pri-
 mum ingratum abisset accusaturum. Gracchus cum e-
 miteretur ut tribunus plebis ut se subsequente anno p-
 mmeret quicquid cumque comotum diem seditionis po-
 puli accendit ardore natus inflammata nobilitas
 fragmentis subselliorum plebem fugauit. Gracchus per-
 dus, qui sunt sunt super calfurum formicem de-
 tracto amiculo fugiens idus fragmento subsellii corru-
 it rursusque assurgens alio idu clauis cerebro in palte
 exinatus est. Ducenti preterea in ea seditione interfec-
 tati, eorumque corpora in Tiberem proiecta sunt spūs

quoque arachi in humatum cadaver extabuit: Orti per
in sicilia belli seminis contagio, multas lute infecte pre-
sumant: ma et mutus ocoo l, serui in concem adu:
Quatuor milia seruorum a q. metello et ca. genilio et
pione oppressa sunt: inde a metello quoque atheniensium
idem tumultus seminis ab erachto pretore discussus est
apud delon etiam serui nouo motu intumescentes oppi-
dams prementibus oppressi sunt: absque nullo premio
siciliensis mali fonte, a quo iste uelut scintille emi-
tes disuersa est hec incendia seminarem: In siciliam eu-
post flur fuluum consulere Piso consul mamentinum op-
pidum expugnauit, ubi octo milia seruorum interfecit, quos
autem capere potuit patibulo affixit: cum cum rutilius
consul successisset idem quoque cantomenum et ethna
firmissima fugitivorum refugia bello recepit: amplius
q. xx. milia tunc seruorum triadati referuntur: nisi
profecto talis belli et ineximabilis tam perennidum utiq.
durus erat nisi in pulescentibus bseruis ferre obuium metur
sed tamen in ipsis quoque infelissimis damnis pugne et
infelacibus lucris uictoris quanti perire, multi tamen
perdidere iudices:

*Lucius Crassus mortuus est contra Aristonem
fratrem Attali.*

A Hinc ab urbe condita d. c. xxij: P. Lucius crassus
consul et pontifex maxime aduersus aristonicum attali
fratrem, qui traditam per testamentum rois Asiam per-
naserat, cum instandissimo exercitu missus preterea ma-
gnis regibus, hoc est Nicomede Bitunig Mitridate pontu-
et armenis ara riste, capadociis, philemene paslangonie
eorumque maximis q. copiis adiutus: Conserto cum bello

uictus est. et cum exercitu post plurimam caedem in fugam
 alto ipse iam circumuentus ab hostibus: et pene captus
 esset. in eam que erat nisi ad equum in oculum tri-
 gis iniecit. barbarus autem cum ira et dolore ex-
 parisset latus crassi transuerberavit: ita ille excoquato
 genere mortis effugit. et deditur & perennitatem. Perpe-
 ra consul. qui crasso successerat. audita morte cras-
 si et clade exercitus sui in partem in Asiam peruenit.
 Aristonicum recenti uictoria ferunt in promptu bello ad-
 ortus nudatumque omnibus copiis in fugam uertit. cumque
 stratontem urbem ad quam ille confugerat obsidione
 circumfisset. trucidatum fame ad deditionem coegit. per-
 perna consul apud pergamum correptus morbo die
 obiit. Aristonicus vero iussu senatus strangulatus est. eo-
 dem anno ptolomei alexandrinorum regis misera-
 nta miserentem uite exitum dedit: is enim sororem
 suam stupro cognitam ac deinde in matrimonium re-
 ceptam nouissime turpisque duxit obicit praeuigam uo-
 suam. hoc est. filiam sororis et coniugis coniungere
 asauit filium suum quem rex sorore suscepit. nec
 non et filium fratris occidit. Unum ob rem tantis in-
 cessis periculisque execrabilis ab alexandrinis regno pul-
 sus est: hisdem temporibus antiochus non contentus ba-
 bylonia atque bebetam. totaque medice imperio aduersus
 parricem parthorum regem congressus et uictus est.
 Qui cum in exercitu suo .c. milia armorum habere in-
 deretur. eo. milia amplius calonum atque luxurum in-
 nista scortis et histrionibus trahebat: ut facile cum uni-
 uerso exercitu suo parthorum oppressus uiribus inte-
 risset. C. sempronio enduntio. et. M. acilio. co. P. Spione

Aphricanum prae die pro concione de periculo salutis suae
contestatum quod sibi de patris laborum ad improbitatem
ingratis provinciarum promissioni cognovissent alio
mane exanimem in cubiculo repositum non temere in
maxima romanorum pericula censeant: praesertim cum
tantum in ea urbe aphricani vigor et modestia valeret
facile immo eo neque civile bellum posse existere crederetur
hunc quidam uxoris suae sempromae gratcorum antea
sororis dolo necatum ferunt: nec scelerata ut credo fami-
lia ad perniciem patris suae nota inter primas de seditione
nec virorum non etiam facinoribus mulierum non esset
in maior: M. emilio L. hostili consulibus. Cithna nullo tremore
concussus exundavit. Transiitque alia die Ly-
ptra insula et vicinum circa ipsum mare intantum effe-
ruit ut adustas quoque ripas dissolveret tabulata narium liquet
factis cecuris ex torruerit exanimatos pisces super natantesque ex-
cossit: homines quoque nisi quicquid longius potuere diffugerent
apocato melius calidi aeris adustis interorsum vitalibus suis
focavit: M. elatio isse. M. Fulvio flacco. C. nix dum
aphricam a bellorum excidijs quiescentem horribilis et in-
usitata perditio consecuta est. nam cum per totam minime
locustarum multitudines coaluissent. et non modo im-
cunctam spem frugum abrasissent. herbasque omnes cum
parte radicum folia arborum cum teneritudine ramorum
consumpsissent: verum etiam amicos cortices. atque arida
ligna preponderent repente abrepta vento atque in globos
coacte portantesque diu per aerem afucano pelago inmersi
sunt: harum cum inmersos aceruos longe undis ungenti-
bus fluctus per excelsa litora propulissent. ultra opinionem pestiferum odorem. tabida et putrefacta

congeries exaluit: Unde omnium animantium perustita pestilentia consecuta est: ut animi perudum et bestiarum corruptione aeris dissolutarum putrefacta passim cadentia utrumque corruptionis angerent, ut uero quanta fuerit hominum lues et ipse dum refero toto corpore perhorresco, siquidem innumera, in qua tunc improsarixerat: Lxxx. milia hominum circa non oram maritimam que maxime cartaginensi atque uti censi littori adiacet plusquam co. milia percussisse traditum est: Apud utam non ipsam civitatem xxx. milia militum, que ad presidium totius aphyrie ordinata fuerant extrema atque abrasa sunt: Que clades tam repentina, atque tam uolenta instituit: ut tunc apud utam sub una die per una portam ex illis iunioribus plusquam mille. d. mortuos collatos fuisse narratur: Verum pace et gratia omnipotentis dei dixerim decursum misericordiam et incunus fiduciam, hoc loquor: quibus et temporibus nostris exuruntur aliquando et huiusmodi diversis partibus locustae et plerumque sed tolerabiliter ledunt: nunquam tamen temporibus christianis tanta uis execrabilis accidit, ut permittes locustarum que nullo modo fieri uina potuisset, mortui plerique non noceret: Et quia diu uiuente peritura erant omnia et peritura per euntibus magis optandam fuit, ne periret: *Postquam Cartago in aphyria*

Anno ab urbe condita dc. xxvii. L. Cestilio metello Q. Tito Flamminio consulibus, Cartago in aphyria restitui iussa xx. n. denum anno quam eversa fuerat deductus cum romanorum familiis incolent destituta et repleta est, magno autem prodigio procedente, nam cum messores ad limitandum cartaginensem

agrum missi stipites terminorum in duces fixos et noc-
te a lupis renulsos morditos, corrososque reperissent al-
quam diu hesitatum est utrum rōe p̄ceptū expediret car-
taginem reformari. Eodem anno. C. Gracchus Gracchi
illius iam occisus in seditione fuerat: inter tribunos ple-
bis per tumultum creatus magne rei. p. permixtus fuit
nam cum sepe populi. rō. Largitionibus missisque minime
acerbissimas questiones excitasset maxime legis agra-
rie causa pro qua etiam frater eius Gracchus fuerat oc-
cisus tandem attributa minuto successore decessit: Mi-
nucius. tr. pl. cum maxima parte decessoris sui Gracchi
statuta convulsisset, legesque abrogasset. Gracchus cum fili-
nio Flacco ingenti stipatis agmine, Capitolium ubi con-
cio agitabatur ascendit ubi maximo tumultu excitati
quidam prece a Graccho interfectus velut insignis
fuit: Flaccus duobus filiis armatis cinctis comitante et
Graccho togato, breuemque gladium sub sinistram obici occulta-
tante, quis et precone frustra premisset qui ferros adhi-
berandum vocaret, ianuam tamen necem occupavit: con-
tra decessit Brutus viri consularis a choro p̄nc. cum in-
genti certamine ieruit, ibi Flaccus diu obstinatissime medi-
cavit. Gracchus postquam in templum Minervae successit
gladio incumbere volens intervenientem litorum retentus
est: itaque cum diu anceps bellum ageretur, tandem
sagittarum ab opimo missi confectam multitudinem disti-
buerunt: duo Flacci pater filiusque cū pedem longē in pri-
vatam domum dissilissent foresque obiectissent resasso-
cūto parietem confosso sunt. Gracchus dum prole-
mitis pugnantibus non perennibus, eg. ad pontem
sublucum pervenit: ibique ne minus superetur cecidit

semo suo praeiuit. Caput Gracchi excisum consuli allatum est. corpus ad cornelium matrem ad Visterni oppidum deuectum est. haec autem cornelia atheniensi minoris filia ut dixi miseriam priore filij morte secesserat. Bona Gracchi publicata sunt. flaccus adolescent in robore necatus. ex foete Gracchi ccl. in antimo p. celi fuisse referuntur optimus consul sicut in bello fortissimus fuit. ita in inquisitione quidem causam nocentes interfecti sunt. hisdem temporibus metellus baleares insulas bello perueniens indomuit et praeterea infestationem quam ab hisdem tunc exercebatur plurimum in colorem eade oppressit. C. quaque domitius proconsul allobroges gallos iuxta oppidum mindalium gravissimo bello uno maxime cum elefantorum nova forma equi hostium hostesque conterriti diffugerunt. xx. milia ibi allobrogum caesa referuntur. iij. milia capta. Eodem tempore etiam mons ultra solita exarsit. et torrentibus igneis superfusus lateque circumfluentibus catenam urbem finesque eius oppressit ut ut tecta edum calidis arenis praenusta et pregravata corruerunt. cuius levandae cladis causa senatus. x. annorum vestigia catinensibus remisit.

Anno ab urbe condita dc. xxviii. Fabius consul. Bituntino regi aluerum gallicae civitatis bellum maximo instructum compatum adeo cum parvo exercitu occurrere ut Bituntini punitatis romanorum iuxta ad eam casibus quos in agmine habeat sufficere posse instaret. qui cum sibi ad transferendas copias unum potestatem rhodanum parum esse intelligeret alium compactis libris catenisque connexum super stans fixisque tabulis instruxit conserta

pugna et diu grauius agitata multi Galli conuersique infirmitate
dum sibi quisque timet contemnit inconsulto agminibus
et prope transitu pontis uingula rupebant de mox cum
ipsis limitibus mersi c. milia Lxxx armatorum mexta-
tu Bituntini fuisse traduntur: ex quibus cl. milia, uel
cessa uel mersa sunt. Q. Marcius consul gallo-
rum gentem sub radice alpium sitam bello aggressus est: q-
cum se rationis copiis creturi septos uiderent: bellosim-
pares fore intelligerent con uigibus occisis ac liberis in-
flammas sese proiecerunt: qui non pro occupantibus rationis
per agende tunc mortis sue copiam non habuerant. op-
tiqz fuerant, alij ferro, alij suspendio, alij abnegato a-
bo sese consumpserunt, nullusqz omnino, uel parum
superfuit qui seruitutis conditionem, uel amore to-
leraret.

Bellum Jugurthinum.

Anno ab urbe condita dc. xxxv. p. Sapiore nascitur
et L. Calpurnio bestia, consu. iugurthe munda-
rum regi bellum consensu p. R. senatus indixit: Sed ego
de iugurta ordinis tantum loco et causa commemora-
tionis perstrinxerim, quia ne de natura eius uita atqz
intolerabilis, ita de rebus tamen dolose, qz strenue gesta
propter optimam scriptorum inculentiam satis sufficienter
apud omnes letitia est. Igitur iugurtha maceste regis mu-
ndarum adoptiuus hies inter naturales filios eius fides
primum heredes suos. i. hiensalem occidit, ad herbalementum
lo uictum aphyrica expulit: Calpurnium de riqz consule
aduersum semissum pecunia corrupit, atqz turpissimas
conditiones pacis adduxit: Preterea cum romani uenisset
omnibus pecunia aut corruptis aut attentatis seditiones
dissentionesqz permiscuit, quum cum egredere in finem

satis eloquia notavit dicens, o urbem uenalem et ma-
 ture perituram si emptorem inuenerit, in sequenti an-
 no, anulum Postumum consulis fratrem quem is xl-
 milia armatorum exercitui profecerat apud thalamam ur-
 bem thesauris regis conditis in hancem bello oppressit
 cumq; inuito ignominiosum fœdus exegit: uniuersam
 pene aphyricam a rōis deficientem suo imperio admi-
 nit. Postea tamen metelli consulis integritate et disci-
 plina cohercitus duobus etiam prius inuitis, uidit pntē
 se instari inuidiam suam et non posse defendi a quo
 addeditionem conatus, eo obsides dedit frumentum atq;
 alios comentus soluturum se spondit: tria milia ampli-
 us profligorum reddidit. Exinde cum incertus in pœce
 improbos non cohiberet incursus, marei consulis non
 minore pœne q̄ ipse predictus erat astutia rōisq; uiribus
 factus est. Maxime postq̄ marius urbem capsum ab hec-
 tate fecerat ut fecerat, condita regis tunc thesauris co-
 fertissimam dolo circumuenit et cepit: diffidens deinde
 proprijs rebus uiribus iugurta societatem cum Boetoma-
 uroz rege fecit, cuius equitatu in inmensum antea
 marianum exercitum creberrimis incursionibus fatiga-
 uit. Postremo apud cretham urbem antiquissimam in-
 prius maximis regis aduersus rōs expugnationem eius pr-
 rantes lx. milia equitum instructus occurrit, nunquā
 la rō militi tumultuosior pugna et terribior fuit: adeo
 ut discursu et fremitu arcumstantium et petentium egro-
 suscitatus plius celum subtexuerit diem ademerit, noctēq;
 subduxerit. Tantis autem telorum nimbus ingruentibus
 nulla pars corporis abiectū tuta esset, quippe quibus et uis
 ad prospiciendum impedimento caliginis et expeditio ad

cauendum compressione multitudinis deerat neque labo-
rabat epus manius ac munda ut bene collatum hostes
oportuno teli impetu rimaretur: sed potius incertum
pila mittebant certi quod vulnera incerta non possent: ita
coacti in unum romani pedites densebantur, interce-
dentem tanti periculi nox internemens redit eadem
postera die et belli, et periculi facies in eumperere in ho-
stes, quibus stulto miles gladio non valebat, eminus enim
in oculis pellebatur fugere non poterat, undique et uelociter
adpersequendum epus in clauferat: iam tertius dies et
nullum indecunq; suffragium dura undique mortis
facies obytebatur: Tandem manius consul forti despi-
tione rei spei unam fecit uniuerso simul agmine pro-
rupit euallo campoque sese simul et prelio dedit: et
cum uterum circumfusi hostes non solum agminis ex-
lamaretur, necum etiam media excussis pila telis cede-
rent: turbatosque romanos insuper etiam estu solis into-
lerantia suis mortis circumstantia usque ad extremum de-
spirationis fatigaret subito notum illud romanorum
aduersum aphros tempestatum imbrumque suffragium
celo missum insperate salutis fuit: Siquidem repente
pluuia sitientibus rois, et estuantibus refrigerium prebuit
potumque: porro autem nimidis hostalia telorum quoniam
non intorqueri sine agumentis solent lubrica atque per-
iculosa reddidit: Scuta etiam quae elefanti corioque
tento atque duro bilis atque tuta gestabant cumque enanti-
ra e ut acceptum imbrem tanquam spogium habebat, ac pro hoc in-
tractabile repentino pondere fiat, quia circumferri non
poterant defendere nequieuerunt: Ita ex insperato con-
turbatis et destitutisque manibus et nimidis. Bocconis et Augusti

fugerunt. Post hæc x. milia armatorum nouissimo bel-
 lo ab hisdem regibus abiecta h. quoque usque ad intercep-
 tionem romanis uincens testis referuntur: Ex hoc
 docens spes belli abiiciens pacem petiuit atque in pre-
 tium pacis Iugurtham dolo captum catenis obrutum
 præfiliam legatum misit ad marium: qui in triumpho
 ante curiam cum duobus filiis suis actus et mox in
 carcere strangulatus est: hisdem diebus obsecrum pro-
 digium ac triste uisum est: L. Cinnus episcopus cum u-
 xore et filia de roma in apuliam rediens tempestate co-
 reptus cum filiam ostentatam uideret ut citius proprio-
 ribus tectis succederet relictis uinculis abreptusque equis
 filiam uirginem equo insidentem in medium agmen
 accepit: Puella continuo ictu fulminis exanimata
 sed et omnibus sine scissura aliqua uerimentis ademp-
 tis ac pectoris pedumque uinculis dissolutis manilibus et
 annulisque discussis ipso quoque corpore illeso nisi quod obse-
 crum in modum nuda et lingua paulum extra uenit
 Equus quoque ipse quoque utebatur stratis feris et ungulis
 dissolutis passim ac dispersis exanimis procul uenit: Hæc
 no post hoc intercessu temporis L. Venturius episcopus roma-
 manus: Ecce uirginem ueralem furtino stupro pol-
 luit: tunc præterea uirgines uerales eadem emula ad
 participationem in cesti sollicitatis contubernaliis sui
 corruptoris exposuit ac tradidit: Inductio per forum fæ-
 supplicium de omnibus sumptum est: hisdem præterea In-
 gurtini belli temporibus L. Cassius consul in galia tigris-
 timos usque occidit persequens: rursusque ad hisdem in-
 sedijs circumuentus occisus est: L. quoque Piso, uir consuli-
 larius legatus cassij per mensis interfecit: L. P. Publius

alter legatus ne residua exaratus portio que in castra
confugerat deleceretur obsides et dimidium partem rerum
omnium tigurinis turpissimo federe dedit. Eum
mam reversus a celio tribuno ple. die dicta eo qd ti-
gurinis obsides dederunt in exilium profugit. C. cepio
pro. consul. capta urbe galloy. cui nomen est collosi
centum milia ponderis auri et argenti. c. decem milia
e templo apollinis substulit. Et cum ad massiliam am-
mam populi romani. urbem cum presidij misisset inter-
fectis clam sicut quidam contestantur. quibz ea custo-
dienda et per urbem commiserat cuncta per seclusum fun-
tus narratur. unde etiam magis questio. post romae adae.

Manius Manius et C. cepio interfecti a gallis.
Anno ab urbe condita. dc. xlv. an. manius consul. et
C. cepio pro. consul. aduersus cimbros Teutonum et Tigre-
tinos et ambronum galloy. et germanorum gentes que
tunc ut romanorum imperium extinguere conspice-
rant. missi provinciam sibi rhodano flumine medio divi-
serunt. ubi dum inter se gravissima in iudic. et contē-
tione disceptant. cum magna ignominia et periculo rei
nominis inter sunt. Siquidem in ea pugna. m. emilius
consularis captus atqz interfectus duo filij consulis cēsi-
Lxxx. milia romanorum sociorumqz ea tempestate im-
aduta. xl. milia calorum atqz luxurum interfecta An-
thas scipsit. Ita ex omni exercitu. x. tantum modo homi-
ni miserum nuntium ad angendas miseras portarent
superfuisse referunt. hostes huius castris. atqz ingenti pe-
da potiti. nova quadam atqz insolita execratione au-
ta que y cepio pessum dederunt. vestis discissa et pro-
iecta est. auri et argentumqz in flumen abiectum. longe

terrorum concise filere equorum disperdite. equi ipsi
 in gregibus immixti homines laqueo collo indulto
 ex arboribus suspensi sunt. ita ut in hi prede victo nihil
 misericordie videtur agnosceretur. maxime tunc rex non
 solum ludus. verum etiam metus fuit: ne confestim a
 bri Alpes transgredieretur. Italiamque deleterent. hisdem tem-
 poribus. L. fabius maximus filium adolescentem rix-
 sus relegendum de cum duobus sociis praecidij ministris
 interfecit. ipsos quoque continuos socios impetantem se-
 lectis manu misit die dicta C. N. Pompeio accusante da-
 natus est. Igitur marcus quarto consul. cum iuxta mare
 Rhodanum flumina ubi in se conflunt castra posuisset
 Teutones cimbri et thingetani et ambrones postquam continuo
 traduo circa romanorum castra pugnarent. si quo pacto
 eos exaceret nullo atque in equos campos effunderent
 bus agminibus Italiam petere destinarunt. Marcus post di-
 gressum hostium castra movit. et collem occupavit. qui
 campo a flumine ubi hostes se se diffunderant imminuit
 cumque exercitui eius aqua ad potandum de esset. quareque
 omnium congregetur et quamquam in conspectu esse respondit
 sed cum ferro uendicandam. primus itaque calambus cum
 clamore in pugnam ruentibus subsecutus exercitus. mox in
 sto certamine compositis ordinibus bellum gestum et
 vicem romanum. Quarto die rursus producte in campu
 naes usque ad meridiem pene pari pugnare discrimine
 post ubi in talescente sole fluxa gallorem corpora in mon-
 tum si distabnerunt usque in noctem gades potiusque pu-
 gna protenta est. ac multa armatorum in eo bello inter-
 fecta sunt. octoginta capta. nixque multa fugisse refe-
 runtur. dux quoque eorum Teodobus occisus est. mulieres

eorum constantiore animo q̄ si inuissent consulere
consulem: ut sibi inuiolata castitate uirginibus satius
ac dijs seruandum esset uitam sibi seruarent: Itaq; cum
petita non impetrassent paruilis suis ad saxa collisq;
cuncte sese ferro ac suspendio pemerunt: hec de
gurtinis et andromibus gesta sunt: Teutonem autem
et ambri integris copijs alpinum nives emēsi ualhe
plam persuaserant: ibiq; cum rigidum genus dū
blādiōib; anijs potijs cibis ac lanacis emolueretur
Marcius .i. consul et catulus aduersus eos missi die
ad pugnam et campo dato et Hannibalis secuti in
num in nebulam disposuere pugnam in sole pu
gnauerunt: prima siquidem perturbatio gallorenū fuit
quorum rōi aciem prius offendere dispositum q̄ ad
esse senserunt. Cumq; illico uulnerati equites retro
in suos cogerentur: totamq; multitudinem indisposita
ad hac aduentantem conturbarent et sol cum uento
ortus ex aduerso emicuisset: uisus eorum plūis opple
uit et splendor ebetauit: itaq; factum est: ut tantam
ac tam terribilem multitudinem romanoenū nimia cla
de sua antem ultima interemptione cederetur: cxi
milia eorum tunc in bello cesa. xl milia capta dicunt
mulieres grunorem penē excitauere pugnam: que
claustris in mōn; castrorum circum strūctis dū rep
lere romanos: sed cum ab his nouo cedis genere terri
abscissis enim cum cane uectib; et in honesto satis ui
nere relinquebantur: ferrum quod in hostes sumpt
rant. in se suosq; uerterunt: namq; alie concursu mu
tuo ingulata: alie apprehensis inuicem faucib; strā
gulata: alie funibus quibus ~~ecce~~ eorum crura

nexuerunt indidere cervices prostratis atque exanimatis
 sunt: Alii inqueo de subreptis planstrorum comonibus
 pependerunt: inuenta est etiam quidam que duos fi-
 lios trahens per colla eorum gladijs ad suos pedes adin-
 xerit, et cum se ipsam suspendio mortuam dimisisset
 secum esset occidendos: Inter hec multa et miserabi-
 lia mortis genera reguli quoque duo in se gladijs
 concurrere referuntur: Lucius et boiorix reges in acie
 ceciderunt: Claudius et cenforix capti sunt: Ita in his
 duobus prelijs. ccc. xl. milia gallorenum ceciderunt, et c. xl.
 milia capta sunt, absque in misericordia mulierum mit-
 titudine que se suosque parvulos femineo furore in-
 antem virili necaverunt: sequitur talem marii trium-
 phum, communemque victoriam in credibile facinus, et
 nunquam a romanis cognitum romanis subito perpetratum
 versa in horrore ac merore tota urbe fuscavit: Su-
 bitus siquidem malleolus secus suis ad intentibus ma-
 trem suam interfecit: damnatus periculi in futurum
 culeum et in mare proiectus est: impleruntque roma-
 ni et facinus et penam. Ubi etiam solon atheniensis
 decernere non ausus fuerat, dum fieri posse non cre-
 dit, Et romani qui se cecito a Homulo scirent etiam
 hoc fieri posse intelligentes supplicium singule sanxerunt

Seditio L. Saturnini
Anno ab urbe condita dc. xl. v. post cimbricum et
 tentonicum bellum et quintum marii consulatum
 quo status imperij romani iure conservatus indicatur
 vi. consulatu eiusdem marii iam labefactus est ut pene
 usque ad extremum intestinum clade conciderit et nol-
 uere ac percurrere mihi discordiarum ambages in

in extricabiles seditionum causas in commodum simul
ac longum ire sanè breuiter strinxisse sufficiant. Cum
primus L. apulens saturninus exatati tumultus auc-
tor extiterit. Q. metello numidico viro sanè prima-
rio acerrimus inimicus, qui cum censorem creatum
profectum domo atq; in capitolium confugientem
armata multitudo obsedit: Unde equitum roma-
norum indignatione electus est: plurima autem
cede capitolium facta: Annorum deinde competi-
torem Saturninus et glancina fraude Cuius marci co-
sulis occiderunt: Sequenti anno sexto consul. et glan-
cia pretor: Saturninus. rei. pl. conspirauerunt metel-
lum numidicum quocumq; in agere die dicta apposi-
tis eiusdem factionis indicibus per scelus innocens me-
tellus damnatus in exilium cum totius urbis dolore
discessit: Idem saturninus monum notum et inte-
grum fieri consulem timens orta suspicionem fugit
tem. p. h. p. meunium satellitem in formi stipe
te communitum interfecit: frementem per tantis mo-
rei. pu. senatu populoq; Romano: Marcus consul
accommodato ad tempus ingenio consensui bonorum
se se immisit: comotamq; plebem leni oratione
sedavit Saturninus in fimbriis ausis domi sue co-
tionem habuit: ibiq; ab alijs rex. ab alijs imperator
est appellatus: Marcus manipulum plebe de scipio
alterum consulem cum presidijs in colle disposuit
Ipse portas communit, in foro prelium commi-
sum est: Saturninus a marciis foro pulsus in capi-
tolium confugit: Marcus fistulas quibus eo aq; de-
ducebatur incidit: bellum deinde in abditis capitolij

horridum satis actum est. multj circa manferunt et sa-
 turmini cesti: Saturninus palam moerum auctorem ee
 omnium molitionum suarum gestatus est: cum at
 saturninus et surfenus et labienus congente maior
 in curiam confuissent per equites romanos efraus fo-
 ribus occisi sunt. C. galancia extructus e domo clau-
 dij traditus est: Furius. tr. pl. bona omnium pu-
 blicanda decreuit: C. dolabella Saturni frater per-
 forum ditor fugiens cum L. gigantio interfecit
 itaqz auctoribus tante seditionis occis. quos popu-
 lo fuit: tunc Cato atqz Compenus rogationem edux-
 metelli numidici totius urbis gaudio promulga-
 runt: que ne perficeretur. marij consulis et furij. tri-
 pl. factionibus intercessum: Antilius quoqz uir in-
 tegerimus adeo fidei atqz innocentis constantius
 est: ut die sibi ab accusatoribus dicta usqz ad cogni-
 tionem neqz capillum barbe promiserit: neqz sordi-
 da nescie humili ne habitu suffragatores cons. cona-
 harit orationem quoqz a pretore concessam. nihilo
 summissiorem qz animum habuerit cum evidenti op-
 pugnaretur calumnia et opinione bonorum omni-
 um iure absoluendus putaretur per iurio iudicium
 condemnatus est: qui gummum conuulsans littera-
 rum studijs intentus consenuit.

Bellum sociale.

Anno ab urbe condita. dc. Lix. Sexto filio cesare
 et L. marco philippo. con. intestinis causis sociale bel-
 lum totam commouit italiam: Siquidem L. deu-
 sus. tr. pl. latinos omnes in iecta cum platito explere
 non posset. in arma excitauit. eo accessit ut mestum

prodigia

urbem prodigia diu terrent nam subortu solis globi
ignis a septentrione cum maximo celi fragore emi-
cuit apud tarentinos cum panes per convivia frin-
gerent cruor e medijs paribus quasi e vulneribus co-
poris fluxit: per sextosa continuos dies preterea gra-
do lapidum iniustis etiam testarum fragmentis terri-
latissime verberant in samnitibus iustissimū hanc
terre flamma prorupit et usq; in celum extendi
visa est. Tum plures mutare videre rōi globum
coloris aurei e celo ad terram de volui maioremq;
factum: rursus a terra insublime ad orientem solem
ferre ac magnitudine sua ipsum solem obtexisse: V-
triusq; tantis malis ausi anxius domi suis in ceto qd
audore interfectus est: igitur picentes vestri marsi pe-
ligni, māturini, samnites, Lucani cum ad huc oculi
tam defectiones meditarent. C. secunum pretorem le-
gatum ad se missum apud astulum occiderunt: senatus
clausa ciuitate omnes cives romanos in dicta sede in-
gularunt: continuo atrocissimam perniciem in famo-
sissima precessere prodigia: namq; omnium gentium
animalium que manus hominum blande perpeti atq;
inter homines uiuere solita erant relictis stabulis pascu-
is cum balata hūitu mugituq; miserabili ad siluos
montesq; fugerunt: Canes quoq; quorum natura est ex
homines esse non posse danosis ululatibus ingi impe-
ritu oberrarunt: igitur C. H. Pompeius pretor cum
picentib; missu senatus bellum gessit et victus est: tota
samnites papum militum imperatorem preferunt
marsii autem agamem piratam preoptauerunt. Julius
Cesar samnitior archi pugna victus e celo fugit exercitu

maiora prodigia

Rutilius consul marium propinquum suum legatum
 sibi legit: quem assidue morantem moram bello u-
 tilem fore et paulisper in castris exercere militem
 oportere tyrone, dolo id ageratus contempsit seseque
 in insidias mariorum et universum agmen exercitus
 si in tantum iniecit: ubi et ipse consul occisus et
 multi nobiles interfecti: et octo milia romanorum
 militum cesa sunt: arma et corpora interfectorum
 in conspectu marii legati: tolemus fluvius perculit atque
 intestinae cladis eiecit: Marius raptis continuo co-
 pijs viatores inspectos oppressit vii. milia mariorum
 interfecit: et ipse cepio autem anagninis et maris
 et insidias deductus cum exercitu concidatus est:
 Julius vero cesar postquam apud enseriam victor ansege-
 rat: contractis undique copijs adversum samnitum et
 lucanos milites: multa milia hostium interfecit
 cumque ab exercitu imperator appellatus esset romaeque
 nuntios de victoria misisset senatus: sagam hoc est
 vestire quam exorto ne sociali bello assumpsisset hac spe
 iridente deponere: atque antiquum togae decorem
 recuperavit: Marius deinde sex milia mariorum
 cecidit septem milia armis exiit: Sulla cum xxviii^{or}
 cohortibus enseriam missus ubi artissima obsidione
 romani cives et milites premebantur maximo bello
 et plurima caede hostium: urbem sociosque liberavit: ca-
 lpenius praetor gravem praehio fudit: quae victoria se-
 natus lati clavis: et cetera dignitatis insignia recepit
 cum togas tantummodo victoria cesaris primam
 respirantem sumpsisset: Portius cato praetor: et ceteros
 plerumque legatus viros plurimo sanguine impense

et difficillimo labore uicerunt. c. n. Pompeio. L. Porcio
catone con. Pompeius diu obsedit asculum citta-
tem nec tamen expugnauisset nisi populum ma-
gnum prorumpentem grauissima oppensione masset
decem et nonem milia marcorum in ea pugna cum
franco imperatore suo cecidi sunt. capta. iij. milia.
iij. autem italici uiri ex eadem cede profugi in
montis coactam in unum agmine forte confederat
Vbi oppressi exanimati nimibus miserabili morte ri-
guerunt, namque ita aut attoniti mor hostium steterunt
alii strepibus aut saxis reclinati. Alii armis suis in-
tentibus patentibus cuncti oculis dentibusque nudatis
inuentum in modum uiscebantur ne ullum emer-
gul inuentibus mortis indicium nisi diuturna in-
mobilitas quam nullo modo humano uite negotio
diu perpeti potest. Eodem die praesentes congressi et inter-
fuerunt quorum dux in daalibus conuocatis principibus
suis post magnificas epulas, largaque potula cunctos ad
eximium sui pronocans huiusmodi ueneno assumptus est cuius
factum eius laudantibus, sed nemine subsequente.

Conflictus Samnitum per Sullam.

A Anno ab urbe condita. dc. Lxi. cum ad obsidendos
asculos Pompeius et Romanus esset exsecutus: et Postu-
mius albinus iux consularis tunc. L. Silla legatus in-
tolerabili superbia, cum omnium in se militum odi-
sustinisset. Lapidibus occisus est. Silla consul non minima
uilem anorem hostili sanguine experiri posse testis
est cuius rei constantem promotus exsecutus pugnam ut
adortus est ut sibi unusquisque per eundem uideretur
uicisset x. et vij. milia samnitum illo prelio cecidi sunt

funnentum quoque italicum ducem et magnum ipsius
 populum persecutus occidit. Potius cato consul maris
 copias habens cum aliquanta strenua gessisset gloria
 tus est. C. marium non maiora fecisse, et ob hoc en
 ad lacum fucinum contra marcos bellum gereret a
 filio cui marij in tumultu belli quasi ab incerto aud
 tore prostratus est. C. gabinius legatus in expugnatio
 ne hostilium castrorum interfecit. Martium ne
 stius Sulpitio legato pompeij persequente, uastat. St.
 Pompeius et obsidibus italici imperatores ab eodem sul
 pitio apud flumen terram horribili prelio oppressit
 et occisi sunt. Pompeius Asculum ingressus prefectos
 centuriones, cunctosque principes eorum uigiliter ced ce
 cidit: securis percussit. Sed eos praedamque omnem sub
 hasta uendidit. Reliquos liberos tum sed nudos quide
 et abire precepit: et cum de hac preda opulentiam
 aliquam in usum stipendij publici senatus fore sper
 ret tum nihil Pompeius ex ea egenti erario contulit
 namque eodem tempore exhaustum cum peritus esset
 erarium et ad stipendium foumenci deesset expensa
 loca publica que in circuitu capitolij pontificibus, augu
 ribus decemuiris et flaminibus in possessionem tradi
 ta erant cogente inopia uendita sunt, et sufficient
 pecunie mons qui ad tempus inopie subsidio esset
 acceptus est. Eundem tunc in finem ipsius ciuitatis ene
 sacum omnium urbium undarumque terrarum ab
 ratisque opes undique cogebantur, cum ipsa roma inopie de
 gente inopia preapuis sui partes auctionabantur. Quod
 obrem confidebant tunc tempora sua: cum quasi in
 explicabilis uenter cuncta consumens et semper exuies

cunctas virtutes, quas missa faciebat ipsa infector, ni-
hil relinquens, nihil habebat, et stipulo domestice fa-
mis ad continuationem bellice inquietudinis trude-
bant. hisdem temporibus rex soranus cum magnis
tracum auxilijs grecum ingressus, cunctos macedonis
fines depopulatus est. Tandemq; a cauo sentio prelo-
re superatus redire in regnum coactus est.

bellum civile marij et sylle.

Anno ab urbe condita dc. Lxvij, non dum finito
sociali bello, Rome primum bellum civile commo-
tum est. Eodemq; anno mitridaticum bellum et si-
minus in summo non tum minus grave repetitum e-
quidem mitridatici belli spatio varie traditum est.
utrum ab hinc cepit, an tunc precipue exarsit mix-
tum alij xxx, alij xl. annis gestum ferunt. Sed quod
hisdem gesta turpibus perplexis concernata malis exar-
serint, a me tamen spectatum et sibi remissus singula
proferentur. Marcus sylle consulis q; mitridatem in
Asiam in exercitu profecturo in campania, et pp socia-
lis belli reliquias insistentem affectavit septimum co-
sulatum, et bellum suscipere mitridaticum. Uno sylle
cognito impatiens re nova juvenis intemperataq; in-
petitus, cum iij legionibus primum ante urbem consti-
dit. Vbi gratum marij legatum quasi primum mitri-
datis belli cunctis occidit, moxq; urbem cum exer-
tu irrupit. flates ad inflammendam urbem populos
omnes metus addidis per sacram viam cito agminem
phorum venit. Marcus cum permoneret dignitatem
nobilitatem inflammare plebem, equestrem deniq; or-
dinem perarmare aduersus Sillum frustra temptasse.

Postremo seruis spe libertatis. et prede ad animam sollicitatis
 nequaquam repugnare insus. tandem in capitolium con-
 cessit. sed cum eo sillanæ cohortes irruissent magna su-
 orum cede diffugit: ibi tunc sulphur narij collegæ
 seruo suo prodente prostratus est. seruum uero ipsum quod
 hostem indicauerat manumitti. quod neco dominum pro-
 diderat. saxo taupo deiecti consules decreuerunt. Ma-
 rius fugiens cum persequentium instantium circum-
 septus esset in mutinensium paludibus sese addidit.
 Equibus infestis luto oblitus ignominiosusque prostratus
 turpi autem spectaculo muturnus ductus conatu con-
 tensusque in craterem percussorem ad se missum solo
 uultu exterruit. Deinde elapsus eunuculis in aphe-
 cum transfugit sollicitateque ex utroque filio. ubi in cu-
 stodia obseruabatur. continuo romam regressus cin-
 ne consuli societate stelerum iunctus est. Igitur ad
 profugandam universam rem publicam exercitum
 sibi in uiginti partes diuiserunt. siquidem legiones
 mario date sunt. parti copiarum. C. crebo prepositus
 est. partem Sertorius accepit. Ille salutes Sertorius in
 hunc belli annis intentor et particeps inter qui etiam
 hoc finit. aliud post in hispaniam bellum exatant.
 quod per multos annos maximus romanorum cladibus
 traxit. Cetera neco exercitus portio cinnam secuta est.
 Porro autem Quintus Pompeius. qui a Sertorio cum
 exercitu accessit. ut r. p. opitularetur. et dum sese
 nonacum anticipatione contenderet contentus ann-
 uis. uel cinna ad octavum alterum consulem sese
 contulit. et mox cum Sertorio. confligit. infelicem pu-
 gniam interuenientis noctis diemuit. de. ex utraque parte

milites trucidati sunt. Postera die cum permissum corpe-
re ad sepulcrum discerneret miles Pompeianus fratris
sui corpus quem ipse occiderat agnovit in cursu enim
utraq; cognitionem furor ademerat quamvis parum sit culpa
creta ignorantiam ut videntur nescisse de fratre quem non
ambigit n. fuisse decime. Itaq; victor multo infelicio-
ri ubi et fratris corpus agnovit: et parvadium exequens
bella civilia illico pectus suum gladio transverberans
simulq; sanguinem et lacrimas fundens super frater-
num se se cadaver abiecit: Et quid hoc profuit quod con-
fusionem crudelis incepti quod in primo statim bel-
lorum quilius exordio infamis fama percrebuit: q
truisse ignaros quidem fratres sed confisos cuius petisset
fratrem scelere motore spolia fratris occisi ac mox
tante inmaritatus reum eodem gladio atq; eadem ma-
nu per suam necem parvadium quod admiserat vendi-
casset: nunquid intentatum animositates pretium tam
triste monit exemplum: nunquid apud quosq; patrum
sceleris replet terror erroris: nunquid hec que commisi
est etiam cum bellus impetrat et reuerentia ne qd n-
nus perimendo ac perimendo commisit: quia in se age-
posset intremuit seseq; ad huiusmodi incepto consensum
videtur remouit: quin potius fere annis xl. consequen-
tibus tantum continuatum sunt bella civilia: ut
magnitudo laudis appetenda ex magnitudine sceleris
potarentur. Omnes .n. post tale documentum in tali
malitia parvadiorum pericula refugissent: ubi parva-
dia ipsa noluisse: fuitur maximus colorum hostione
sem. in ingressus omnia ibi gra libidinis auaritie
et crudelitatis exerceant. Pompeius flume afflatus interit

exercitus vero eius pestilentia correptus pene totus as-
 sumptus est: nam xi. milia virorum de castris pom-
 pei mortui, sex milia autem de exercitu octavii co-
 sulis deleta sunt: Marius autem ratiorem civitates
 hostiliter irrupit cunctosque in his preter proditores in-
 terfecit bona suis diripienda promisit: Post Cinna
 cum legionibus, et Marius cum fugitivis urbem in-
 gressi nobilissimos quoque ex senatu et plurimos consula-
 res viros interfecerunt. Sed quoniam hoc portius ostentans
 miserie est uno verbo diffinisse ceteros bonorum cui
 fuit tanta numerositas, tanta divitiarum, tanta con-
 delitas, tantaque diversitas: Verum tamen equius est me
 aliquid subtraxisse utilitatis cause, quam tamen horrores suc-
 cessisse notitiae, sine peritis hoc, sine imperitis obvia-
 tur. de patre, siquidem decemibus et de minoribus no-
 stris hoc loquamur: qui his exagitati malis tam abomi-
 nanda gesserunt: de quibus etiam auditis postea per-
 horrescant qui pro facto volunt ista nimis exagitati
 aut sufficientis notitiae moderatione siscunt, aut in
 misericordiae reverentiae contemplatione finescunt: Igitur
 Marius cum interfectorum civium capita illata coniis
 oblata capitolis collata rostris ad spectaculum ornatumque
 congereret, ac septimum consulatum cum Cinna consule
 pervasisset in exordio consularis imperii seorsum tandem
 morte preceptus est: Cinna bonorum necesse malorum
 cedens supplevit, nam cum introducta per Marium
 fugitivorum manus, insociabilis predandi esset, nul-
 lamque partem audacibus praedae consulibus ministraret
 in forum quasi stipendii causa sollicitata militibusque cir-
 cumdata in eam extirpata est: Cesa sunt illa die in-

in foro Urbis viii milia fugitivorum, idem Cnna
iii consul ab exercitu suo interfectus est: interea re-
fidui senatorum, qui potum Cnne marii crudelita-
tem in famam fimbrie sectorij qz audaciam fugie-
nserant transuerti in greciam coegere precebus sillam
ut periclitanti vero iam penes perditis patrie opem fe-
ret: igitur Silla ut primum campanum litus atqz
norbanum consulem prelio oppressit: septem milia
romanoorum interfecerunt: sex milia eorundem ab
hisdem capta sunt: cxxiii de sillana parte ceciderunt.
Fabius nō Adrianus, cui iam imperium pro pretore
regnum Aphyrgi servorum manu affectans a domi-
niis eorum apud utram congestis sarmentis cum
omni familia urbis incensus est: Damasippus pretor
in etate minor consule. Q. scenolam. c. carbonem ut
domitium p. antistimum in curiam quasi ad consulā-
dum vocatos crudelissime occidit: Corpora interfecto-
rum per sacrifices unto tracta atqz intiborum missa sunt.
Eodem tempore sillani duces plura prelia adversus
rivas partes infelicitissima infelicitate gesserunt, nō
et metellus cantinatis copias cecidit: et castis perussis
et. ca. Pompeius carbonis equitatum graviter tenuidi-
xit: Sille etiam et marii adolescentis qz max^m tunc pr
lium apud sacripotum fuit: in quo de exercitu marii
cesa sunt xxv milia sicut claudius scribit: Pompeius
etiam castis exiit, fugientemqz insecutus: tunc cecidit
do. nunc ad deditionem cogendo plurima exercitus
parte permansit, metellus norbani agmen oppressit: nonem
milia mariani partis occisa sunt: Lucullus
a Luntio obsideretur erupit, et repentinam pugnam ob-

obsessorem delent: exeatum: nam plusq̃ x. milia ibi
 tunc cesa referuntur: Sulla deinde cum campomus mī-
 tino duce et ceteris etiam reliquis copiis ante ip̃as
 urbem portumq̃ collinam ad horum die x. signa co-
 tulit: gravissimiq̃ prelio tandem vicit: Lxxx. milia
 hominum ibi fisa dicuntur: xxij. se se dediderunt: reli-
 quam multitudinem in fugam versa insatibilis victo-
 rum cōtinuum ira consumpsit: Sulla mox atq̃ urbem
 victor intravit: iij. milia hominum qui se per legatos
 dederunt: contra fīs. contraq̃ fidem datam merces
 securosq̃ interfecit: Plurimi tunc quoq̃, ut non dū
 innocentes, sed etiam sillanę partis occisi sunt, quō
 fuisse plusq̃ nonem milia ferunt: ita libere per urbe
 cedem percussoribus passim vagantibus, ut qd̃ cuiq̃
 vel ira vel praeda sollicitabat agitantur: igitur cum
 tis iam quidem qd̃ singuli timebant a p̃te fremē-
 tibus: l. Catulus palam sille dixit, cum quibus tan-
 dem iusturi sumus si in bello nematos in pace, in
 ermes occidimus: Tunc Sulla auctore fūsidio primi-
 pli in famem illam tabulam persequutionis induxit
 prima perscriptio Lxxx. milia hominum fuit: in quibz
 iij. consulares erant: Cæcio, marcius, norbanus, et sci-
 pio inter eos, sectorius tunc maxime pertimescendus
 item alia cum d. nominibus posita est qm̃ cum Lolius
 quippe sectorius nihilq̃ sibi constans legeret, ubi suū
 repente nomen offendit, dum trepidus ad operto capi-
 te foro subterhit interfectus est: sed ne ipsis quidem
 tabulis finis ac fides malorum videbatur, namq̃
 alios quos persequuntur agulabant, nec ipsius mortis erat
 una simplex aut una conditio, ut in ree civium salte

uis hostium servaretur, qui nihil nisi preter intingunt: M. marium siquidem de caprii casa extrahi iussit Sulla: ductumque transferebat ad lucanum sepulcrum effossis oculis membris minutatim desertos vel etiam fractis trucidari: Post hunc P. ple-
torum senator et dominus. . . viri occisi: Marci caput penetre missum quo iussu C. marci ultima desperatione correptus, ubi a Lucretio obsidebatur ne in manus inimicorum inciderent, cum Telepho in-
tua morte concurrebat: dumque violentus ipse in con-
rentem manus adegit circa summum vulnus manus
tutientis hebetavit, ita eo interfecto, ipse leniter vul-
neratus ceruicem sermo suo prebuit: Curmatem pre-
torem Sulla ingulavit: Ipse prenesti profectus omnes
marci principes hoc est legatos questores prefatos et
tribunos iussit occidi: P. Pompeius carbonem a cos-
ra insula in egyptum fugere conantem in siciliam
ad se retortum enim pluresque cum eo socios eius occi-
dit: Sulla dilator creatus est, ut dominationis et con-
delitatis, libido honesti, precipuique honoris venerentur
et amaretur, et velaretur: Pompeius in asphracum
gressus eruptione circa viciniam facta xviii milia ho-
minum interfecit, quo bello domitius dux marci
dum inter primos pugnaret occisus est: Idemque Pom-
peius hirtam iudicis regem per se fugientem ab agude
bocchi marcorum regis filio spoliari omnibus copiis
et quo continuo in bellum reversum tradito sibi op-
do interfecit: Creatus itaque P. scurilio, et appio clau-
dio consulibus usus est: Tandem Sulla prius, hoc
fine conclusa sunt, duo bella funestissima, socientia

luum et civile pillanum. B per annos .x. multa p[ar]tes q[ui]
 c. l. milia romanorum consumpserunt, tantumq[ue] le-
 tissimorum morum ueritatemq[ue] militum ro-
 ma ob civile bellum perdidit, quantum in ea sup[er]
 ra tempora, cum se iam aduersum Alexandrum in-
 grum circumspiceret indiscretis statib[us] censum maie-
 rit, preterea uiros consulares xx. et iiii. pretorios sex
 dilatos Lx senatores fecerunt cc. absq[ue] in numeris ualde
 populis: qui passim sine consideratione delecti sunt q[ui]
 neget quisq[ue] si ualeat quoniam eadem damno suo incertu[m]
 roma, quo amisit italia, pro[ut] pudor nunquid et
 nam et hec comperatione ambigua eget tempora finio
 nel maxime inquirunt, nam quida[m] tam aperte, q[uam] bel-
 la civilia bellis civilibus comparantur: an forte dice-
 tur etiam in his temporib[us] bella civilia non fuisse. a qui-
 bus nobis respondebitur iustis quidem socialia uocari
 oportere. sed nobis proficere si civilia nominentur: cum
 enim uocabulis causis ac studiis paria docentur om-
 nia cum in his tanto plus uendicat reuerentia chris-
 tiane religionis quanto minus presumpsit. potius in-
 ta uitioris, nam cum plerumq[ue] improbi tyranni tene-
 re inuidentes. r. pu. usq[ue] paratoq[ue] regio statu roma-
 nani imperij corpus abruperint atq[ue] ex eo bella ut
 per se in iusta importarint, nel in se iusta commone-
 rant, Britannus gallisq[ue] creati populis et instructa hec
 bella quantum exterius proxima tantum longinq[ue]
 civilib[us], quid nisi socialia iure et nocentur, cum ipsi
 romani ne sectorij quidem aut spectati bella civilia
 nspiciant nominant, scilicet q[uod] uel destituta nel perduellio-
 ne sociorum minore ne utiq[ue] in iudicis laboret. Si

fortassis existeret vel gravis pugna vel cruenta victoria
neumtamen in huiusmodi temporibus omnia plus
necessitatis afferant, et minus pudoris hoc est cum
pugna victoria vel pro extinguenda insolentia tri-
normum, vel pro cohibendo sociorum defectu, vel
in prourendo ultionis exemplo, cui tandem dubium
est quanto non minus, quanto clementius excutatur
nunc dicunt bella civilia geruntur, imo reprimantur
potius quam gerantur quis enim unum civile bellum per de-
cem annos hisdem temporibus agitatum audierit. huius
uno bello .c. l. milia hominum, vel hostium, vel abso-
litis, ut non dicam civium a civibus caesa memie-
rit: quis illam quam explicare longum est optimorum
atque illustrium virorum multitudinem trucidari in
pace cogitavit: postremo quis illas in fumes interficiendo
eum tabulas timeat: legerit, senserit, ne ac non po-
tius omnibus sit una cunctos pace compositos atque eade
salute securos viros virosque pietati communi exultasse
letitia, At tibi in tantis totius imperii romani prom-
ptis viribus ac populis in paucos aliquando extitisse
ult. in ultio multo etiam virore damnavit, et ut
vires necera non onerem, non temere iudicem tanta
vel in bello saltem exantiam modo fuisse equariorum
militum manum, quanta tunc caesa est in pace nobilium
legitur Sulla mortuo lepidus mariane partis affecto ad-
versus catullum sillanum ducem surgens rediit
bellos civilium citius suscitavit, his tunc acie ceca-
tum est, plurimi romanorum iam ipsa paucitate
secorum adhuc illo furore insipientium caesi sunt
albanorum civitas obsidione oppugnata atque excensata

fame ultima miserabilium reliquarum deditione ser-
 nata est: Vbi tunc Sapius Lepidi filius captus atq; oc-
 cusus est: Brutus in cisalpinum gallum fugiens perse-
 quente Pompeio apud regium interfectus est: Ita hoc
 bellum civile non magis clementia catuli, q̄ tedios
 sillanis crudelitatis, ut ignis in stipula eadem celerita-
 te q̄ exarsit enarrat. *Diversa bella Romanorum*
 Anno ab urbe condita dc. Lxiiij. Samnitibus undiq;
 bellorum strepitus frigorib; quorum unum in hispa-
 nia erat, aliud in Campania, in Macedonia Tertium
 quartum in dalmatia exurgens adhuc, et ex huius in-
 testina permixtis tamq̄ febrib; Romana res. p. propul-
 sate armis occidentis septentrionisq; fortissimas gentes
 coquebatur: Sertorius quidem dolo atq; audacia potes
 cum pretium marianarum fuisset sillam fugiens ex
 Africa delapsus in hispaniam bellicosissimas gentes
 in arma excitavit, adversus hunc brevementer diffiniam
 duo duces missi, metellus et domitius, quorum domi-
 tius ad hirculeo sertorii ducem cum exercitu ducere op-
 pressus est: Manlius proconsul gallie in hispaniam cum
 tribus legionibus et mille quingentis equitibus transgre-
 ssus unq; cum hirculeo pugnam contemnit, a quo castris
 copiisq; nudatus. pene solus refugit: metellus mul-
 tis preliis fatigatus per denia oberrans hostem mora fa-
 tigabat, donec pompeii castris consociaretur. Pompeius
 contento apud palatium exercitu Lanconum civitate
 quam tunc sertorius oppugnabat frustra conatus defe-
 dere, indeis anfragit, sertorius superato, fugitq; Pompe-
 io lanconem captam cruentissime depopulatus est: Re-
 liquum agmen Lanconensem, quod castris super fuerat

miserabiliter in lusitanis captivitate traduxit. Pompe-
um autem hoc est illum romanorum ducem a se
multum fuisse gloriatus est: quoniam magna peditum
fiducia ad hoc bellum non pro consule sed pro con-
sulibus roma misisset: fuisse tunc Pompeio xxx. m.
peditum, mille equites galba scripsit: Sertorio aut
xl milia peditum, octo milia equitum fuisse come-
morat: Postea non Tituleius cum metello congressus
apud italiam Boetie civitatem xxx. milia peditum
perdidit: multisque in lusitaniam cum paucis refuger
Pompeius nobilem celibery cepit: Pompeius deinde
cum Sertorio congressus. x. milia peditum eius in-
fecit ex alio coram vincendo Pompeio tamen de pere
ipse perdidit: multa inter eos prelia preterea gesta sunt
meminus questor Pompeii: idemque iure sororis eius oc-
cusus est hirculei fratres interfecit propter pernam glorie
Sertorio coniunxerat committus est: Postremo ipse Ser-
torius decimo demum anno belli in conti hisdem quo
et multis suorum dolis interfecit finem bello fec
romaniisque victoriam sine gloria dedit: quibus perperam
paucis exercitus eius secuta sit, qui a Pompeio multisque
universo exercitu eiusque interfecit: Civitatibus
non cunctis ac sine mora per deditionem receptis tunc
restituerunt hoc est vxarum et caliginum, quarum
vxarum Pompeius evertit caliginum affluens in
desidione confecta, atque ad infames estas miseranda
in opem coactam ultima cede, incendioque delavit: per-
cussos Sertorii, premium ut petendum quidem a
romanis esse duxerunt: quippe qui meminis-
se nunti percussoribus de negatum et quibus nullo tunc

premio putaverunt Romani securitatem tam fortis
 fide ac viribus semper hispania cum optimos et in-
 mississimos rei. p. dederit reges, nullum unquam tran-
 norum ab initio usque in hodiernum diem, vel de se-
 dictum miserit vel in se extrinsecus incurrentem
 nummum potestatem ne dimisit: interea macedonum
 bellum claudius sortatus contra narias gentes que
 rodopeis montibus circum fuisse sunt ac tunc macedon-
 crudelissime populabantur, nam inter cetera auditu
 didique horrenda quasi in captivos agebant, raptum
 cum poculo esset humanorum capitum ossibus con-
 entis, capillatisque ad huc ac per interiores cavernas mat-
 effosso cerebro oblitis amide ac sine horrore tamque
 nestas poculis utebantur. Quorum inmanissimi con-
 entissimi cordis ei erant: his itaque ut dixi claudius pel-
 lere macedonum fimbis bello attenta nit, magisque sem-
 locum molibus obicit: Unde cum animo egere, et
 curis circumseptus morbo insuper correptus esset interijt
 huius successor scribonius attentinum superiore loco
 gentium inde declinans in thetadum arma conu-
 tit: eamque superavit. R. no. Serrinus consul cilicium
 et amphilym crudeliter adortus diu subdere sta-
 det pene delevit. Lucum et vebes eius obsessas, oppres-
 sasque cepit: preterea olympum montem per magnifica-
 fidem evectit. Coricum diruit, tauri quoque montis la-
 tem in cilicium negentia perforatus in sacros bello
 confrautos in dedicationem redegit. Primum romanorum
 per taurum duxit exercitum, ac hunc itine fecit
 at tuennio emiso quod bellum gestum est: sacra nome-
 assumpsit. Castorinus proconsul sortatus illucum petita

sub alagz dalmata: Salornam urbem florentissimam
post biennium tandem expugnavit et cepit:

Bellum Lucanum frunorum: duabus gl.

Anno ab urbe condita de. Lxxix. Lucullo et Cassio
consulibus gladiatores Lxiii caput a ludo gnei lenti-
li diffugerunt qui continuo duabus crisso et gnomas
gallus et sptaco tte uesunum montem occupaverunt
inde erumpentes clodij pretoris qui eos obsidione ci-
serat castra expugnavit ipsosque in fugam acto castra
in predam auertit: hi per consensum et me^m ponti-
ficum ducti ingentia brevi agmina collegerunt. n^o
crisso .x. milia multitudo sptaco tunc autem nume-
rus fuisse fertur: frunarus enim iam in superiore
bello fuerat occisus: itaqz cum incendijs rapinis strupis
omnia msterent in exequijs captivae matrone que
se dolere violati pudoris nectant: minus gladiato-
rum ex toto^m captivus saluet quod spectandi fuerant
spectaturi: ut pote laniste gladiatorum potius q^m mili-
tum principes ediderunt: deinde consules gellius et
lentulus adversus eos cum exercitu missi: Quorum
gellius crissum acerrime pugnante oppressit: Len-
tulus asptaco superatum aufugit: Post etiam collatis
frustra ambo consules copiis accepta gravi clade con-
fugerunt: deinde .c. cassium pro consulem idem
sptacum oppressum bello interfecit: itaqz externa
civitate non minore prope modum metu q^m sub
mibale circa portas fremente trepidaverat: senatus
crissum cum legionibus consulum novoqz suplemetu
multum misit: Is mox ut fugitivorum pugnam inijt
sex milia eorum interfecit. Lxxxx. n^o cepit: inde

penitus ipsum spectaculum ad caput Sillani fluminis ca-
 strametantem bello aggrederetur gallos auxiliares
 eius germanosque superavit: ex quibus xxx. milia ho-
 minum cum ipsis duabus occidit, nonisime ipsum
 spectaculum disposita acie congressum, maximaque cum
 eo fugitivorum copias percussit: Nam lx. milia eorum
 caesa, vij. milia capta referuntur, ij. milia romanos
 recepta sunt: ceteri qui ex hoc bello lapsi oberrabant
 per complures duces frequenti indigene attriti sunt.
 At ego verum ac sepius repeto nunquid nam et hic co-
 patione aliqua egerit tempora, quis rogo audire no-
 horreat non dicam bella talia, sed vel nomina tanta
 bellorum externa secunda, socialia civilia fugitivos
 quos nō sic saltem se in commoti fluctibus quis molib
 magnis sequentur: sed undique diversis causis, nota-
 bilis formis malisq; excitata, concernataq; concurrunt
 ut ex proximo repetam, et infame illud secunde bel-
 lum preterea fuguebumum nunc dum ab Africo
 per detinuerat, iam ambracum a Mario fulminabat
 de flumi ambracis illis milibus ad huc fedi instiq;
 torrentes effusi sanguinis agebantur: iam socialis bellis ne-
 bulosi magis continuo malorum nubila cortinis missa
 exalabat: Italia ad huc nero post infinitam crebriusq;
 italia belli tempestatem diseri toto per ualiam minime
 poterat. Ita omnes absq; illis periculosissimis minutarum
 urbium notagibus dissolutam ac lubrica pace tituba-
 bant, nam si minutum atq; annuum roma pernie-
 bat gradum aliudq; edmerso orientis atq; aquilo hoc
 est meridiana minabatur quod quidem meridiani
 a superioribus susceptum porto, interiora porrigitur

de maxima face regis Sillane cladis necessus est de
rogo funestissimo Sillani et civilis belli per plurimas
terrarum partes ardentes fides sparsi sunt: multaq;
incendia ex uno fonte diffuderunt: nam Lepidus et
Scipio in Italia, Brutus in Gallia omne genere in apri-
ca, Carboni cossina et Suetonius per penam in hibernia et
post cum Sertorio in hispania omniumq; atrocissimis
Sertorius in eadem hispania, hec tunc civilia, ut quo
alio decenda sunt nomine bella excitantes de uno
multa, de magno, magna fecerunt, absq; illis tribus
vastissimis bellis, que tunc externa vocabantur, hoc
est pumphilico macedonico atq; dalmatico, dissimula-
toq; etiam magno illo longe omnium duraturo in-
festissimo ac formidolosissimo, de inde ad huc hispa-
nensi Sertoriano non dum finito immo ad huc
vivente Sertorio hoc finitimorum et ut verius dica-
gladiorum bellum inchoavit, iam non spectandi
parasset ubiq; metnendum qd quia fugitivorum bel-
lum dicitur veri uile habeatur ex nomine sepe in
eo singuli, et aliquando cum agrisimib; frustra inue-
tis ambo consules multi sunt, plurimiq; nobiles truci-
dati: Ipsi autem fugati p[er] h[ic] .c. milia fuerunt, quod
trucidati sunt: Ex quo admonemus ut ipsi se conso-
letur Italia deuexatione externorum presentium,
per recordationem preteritorum ex se atq; in se in-
comperibito dilacerantium crudelis suorum quod
rem hunc noluit, iam finem fecerim, ut bella civilia
externis ubiq; perusta uel que dicta sunt, uel
que secuntur, et sic sibi serie temporum ne malis se-
quentibus cohesunt libri saltem termino sepecentum;

FINIT QVINTVS LIBER SECVTIVS.

OMNES homines cunctis uel septe uel uite
uel prece uel sepe ad prospectum prudentie
naturali dono eriguntur, ut oblectamento
corporis rationale mentis et si non alibi preformatur in-
dicio tamen preferendum faciat, que mens rōe dūte
illustrata in medio uirtutum, quibus gemino fano-
re, quibus intus inchoantur assurgit in scia de-
quasi necem prospicit: deum enim quilibet hominum
contemnere ad tempus potest nescire, in totum non
potest: Unde quidam, deum in multis deum credunt
multos dictos indistincto timore finxerunt, sed hic
um uel maxime cum sanctitate ueritatis operante
tamen ipsa etiam rōe discutiente discussum est:
Cumque cum et pbi eorum ut de nostris scientiis
silium, dum in cetero mentis studio, querunt sta-
tanturque omnia unum deum auctorem omnium
rerum reperiunt, ad quem unum, omnia referunt:
Unde etiam nunc pagani quos iam declarata ueri-
tas de contumacia magna, q̄ de ignorantia conuin-
cit: Cum a nobis conuincuntur non se plures deos se-
sed sub uno deo magno plures ministros uenerari
fatentur: Restat igitur de intelligentia ueri dei per
multas intelligendi suspensiones confusa dissensio, q̄
de uno deo omnium penes unam opinionem hucusq̄
humana sententia, et si cum labore potuit: At ubi in-
tentionis deficit fides subuenit: nisi enim credideri-
mus non intelligemus ab ipso audire ipsiq̄ deo cre-
das, quod uerum uelis scire de deo: itaq̄ uerum et
unus deus, in quem omnes ut diximus et si ex di-

uicis opinionibus secta concurrunt mutans regna
et disponens tempora: peccata quoque punient quae
infirmis sunt mundi et elegit ut confundat fortis
et imperit assumpto pauperum status pastore fi-
dant: hoc per reges et consules diu prouectum post
Asie Aethiæ atque europe potitum est: ad unum im-
peratorem, eundemque fortissimum et clementissi-
mum cuncta sui ordinatioe coniecit. Sub hoc im-
peratore quoniam omnes fere gentes amore et timore
per misto iuste honorarent deus uerus, qui super-
stitione sollicita ab ignorantibus colebatur magnam
illum intelligentie suae fontem aperuit prout
homine docturus homines filium suum operante
misit uirtutes quae precellerent hominem conque-
rentque demones quos aliqui deos putauissent, ut qui
ipsi tamquam homini non credissent operibus, tamquam deo
crederentur. Deinde in magno silentio ac pace le-
tissima in offensa et celeriter non nominis gloria
et immutatione salutis uelox fama per circuitum
uel etiam disciplinis eius, per diuersas gentes emitti
utroque per cunctos salutis dona offerentibus ab em-
di ac differendi quippe nominis civibus inter quos
romanos esset, tanta libertas quod ideo commemorandū
putari: quia hic sextus libellus usque ad cesarem in-
gustum, de quo hoc dicunt extenditur. Et si aliqui
laudissimam orationem ueritatem putant suisque diis
potius assignant quos primum prudentia elegerit
deinde precipuo cultu inuocant et sibi per eos im-
plissimum hoc pulcherrimumque imperium conditū
sic enim iudicant, quia ipsi optimo genere sacrorum

emeruerunt principum deorum favorem quibus
ad optis vel pretermisissis discesserint, omnes aditus
nosque relictis diis quibus imperium hoc steterat, unde
quibus reverentia sanctitatis tue, multa fortissime
verissimè necessariè differunt: tamen et mihi locus est
ut pauca subiiciam. Si romani colendo deos eme-
merant favorem deorum et non colendo ami-
secunt, ut ipse Romulus parens romæ inter tot mi-
la abortu suo ingenerata, saluus esse colendo quæ
meruit: an amulus annus qui exposuit ad necem:
an pater qui interitus fuit: an rex mater stupra rea
an albani parentes ipsa quoque ambitio romani no-
minis germinat persequentem: an tota italia quæ
per. acc. annos dum audere potuit ex odio eius
inhumit: non inquirunt. Sed dum ipsi quia se
colendos sciebant, futuros custodire cultores, ego præ-
scij sunt. Si præscij sunt cur hoc imperium inter tot
annorum secula eo potissimum tempore ad summam
potentie artem perduxerunt, quo ille nasci inter
homines atque agnoscere ut homo voluit, post cuius
nomen pro nihilo et ipsi contenti sunt, et cum u-
niverso mundo, etiam illi quos ipsi prouexerant
conaruerunt: et humiliter obrepsit: inquirunt et
latentiter intemnit, latentis et humilis unde tam ce-
lebris fama, tam indubitata fides, tam manifesta
fatis signis quibusdam mutationibus mentem hominum
superstitione sollicitas cepit, et terminat: ut hec si homo
potuit, dii magis posse debuerunt. an quia ille hanc
potentiam à patre sibi traditam predicabat: prouentum
est aliquando ad intelligentiam illius noti et ignoti dei

quem apprehendere ut dixi nemo nisi per se ipsum potest
nec quisq. postest nisi qui se toto prospecto ~~con~~ commens
ad sapientiam dei omnes querendi rationationem trans
tulit ac desiderandi fidem: Verum tamen breuiter di
scutio diu yti quos tantos ferunt ut rom. rom. p. et pro
nexisse et aduersi afflixisse videantur. eo certe tempo
re quo palam constat quo uasti ex noluit et animi
tari gentibus cepit denotissime atq. intentissime ce
lebrantur ut illi consulentes et sibi et cultoribus suis
non potuerunt uel reprimere, uel repellere superstitio
nem eius propter quam spernendos se cultoresq. suos de
stituendos uideret: q. q. si ab iniurijs danda uenia n
deserendi fuerunt si a uoluntarijs seruanda presen
tia, nec penus fuerant adinuandis hoc factum est in
quinat, nam excitauimus gentes, accendimus reges
institimus leges, disposuimus iudices, preparamus
penas, supplicijs et crucibus orbem totum scintilla
mus si quo modo christi nomen et cultus unine
so mundo posset abradi hoc hactenus factum est, do
net fecunda condeletas eo usq. ad tro inter tormenta
proficisceret q. dñm ipsum regnum totum per quod so
lum prohiberi potuerat occuparet: Et quid postea co
secutum est? imperatores inquirunt christiani cesare
facit et claudi templa insecunt: atq. ideo excesserant
nos aditusq. relictis diu quibus imperium hoc steterat
quinta et q. in offensa lux ueritatis est. si non ad uer
sum eam uero se inbelli bealli afferentem in feliat
oculi clauderentur se christiana fides per multa ret
secula senientibus undiq. aduersum se gentibus, regibus
legibus, cedibus crucibus ac motibus reprimi nullo modo

potuit: fmo ut dixi inter hoc et per hoc creuit: cultus
 autem idolorum iam quodam modo ex se deficiens ac
 sibi erubescens ad unam clementissimam visionem
 sine ullo penali terrore cessauit: Cui dubium hoc
 est per istius intelligentie demonstrationem de crea-
 tore suo tandem innotuisse creature qd illa enter
 per uariis ratiocinatoris mentis intentis qd quilibet alijs
 offuscata quiescerit: ac per hoc statum amore eius
 quem etiam ignorans dilexerat: inhesisse, nec igitur
 mirum est si aliqua familia inuenient aliqui serui
 qui consuetudine lasciuiaq; seductorum assuefacti
 patientia dñi sui ad contemptum ipsius abutantur
 unde et merito deus ingratos uel incredulos uel et
 contumaces uarijs correptionibus arguit cum sem-
 per itaq; quod faciendum est tunc cum precipue qñ
 ad hoc per uniuersum mundum nulla erat ecclesia
 inter fidelium precum meritis mundi penas, instans
 iudicium dei exorata ipsius clementia temperaret. Vñ
 etiam hoc, que mala hominibus uidentur qualiacunq;
 sunt sine dubio omnia fuerunt: sunt ipso, quo con-
 cepta sunt ordine probabuntur: Bellum mitridaticum
 uel ut necius dicam belli mitridatici clades multas sunt
 inuoluentis provincia tota et protenta per xl. annos fu-
 it, nam sexcentesimo, lx^o ut dixi anno, ab urbe condi-
 ta, quo etiam civile bellum primum cepit in uide-
 scens: consulatu nō ciceronis et nūtijs ut nobis op-
 tumi poete loquar: barbarico uix consummata uenero
 est: sed in his temporibus xxx. gerendi belli inue-
 niuntur anni: Quasi autem xl. a plerisq; deo fuit
 sicut non facile discernitur: fuisse mitridates rex poti-

armenis postq̃ Hicomedem Bitunij regem unicum
p. t. regē provincie molitus est: atq; à senatu motus
si facere attentaret bellum sibi à populo ro. inferē-
rendum fore ratus Capadociam continuo continuo
per uisit, atq; expulso ab ea Ariobarzane rege amēti
provinciam igni ferroq; iustavit. Bitunum deinde per
clade corripuit: Taphariglonum simul exitu afflixit, pul-
sus ex eo philemene et incomede regibus: Post cum nemis-
set ephesum crudeli cepit edicto ut per totam asiamq;
cumq; inuenti essent cives romani sub una die omnes
necarent: et factum est non explicari nec comprehendere
lo modo uerbis potest: que tunc romanorum civium
multitudo cesa sit: Quis meror plurimarum promi-
ciarum, quis gemitus occidendorum p̃t atq; occidentum
fuerit, cum singuli quisq; ut prodere innocentes hospi-
tes, et amicos aut ipsi periclitari pena hostium cogerēt
Archelaus quoq; dux cum ccc. milibus peditum atq; eq-
tum in achia premissus athenas cunctasq; greciam
partim ui, partim deditione obtinuit: Sulla cum post
consulatum bellum mitridaticum obuenerat, archelaum
apud Eireum athenensium portum septemphci ro-
vi communitum diu obsedit: ipsam athenensium in-
cepit, postea iusto prelio cum Archelao conflixit, ex m.
de exercitu archelai interfecta uix .x. milia super fuisse
referuntur compta clade mitridates lectissima Lxx
milia militum archelao in subsidium misit ex asia
secundo prelio .L. milia ex his interfecta sunt: Ibiq;
driogenes archelai filius occisus est: Tercio bello omnes pro-
p̃s quas archelaus habebat extirps sunt: nam .xx. milia
militum eius in paludem pulsi cum Sulle fidem implorant

in satanibilibus mitoris uia interfecta sunt totidemq; alia
influmen coacta ac necata: Reliqui miserorum passi
condamni sunt: Porro autem mitridates in asia nobilib;
fuerunt uerbum principes occidere, bonaq; pubhono
omnino intendere, cumq; iam mille sexcentos uia in
terfecisset ephesi ex^m ueniens ex cluso presidio eius por
tas obiecerunt: Similiter smirnei, saredo collofoni ta
humi q; fecerunt: perturbatus mitridates per archelam
ducem suum de sillae pace pepigit: fraterem fimbria ma
rius scelerum satelles homo omnium audacissi
mus, flacorum consulem cui legatus in eent apud meo
medium occidit: ac mox accepto exercitu: mitridatis fili
um ex Asia ad melipolim fugat stationem regis in uadi
ipsumq; pergamu pellit, fugientemq; insecutus apud pira
nam obsedit et profecto cepisset. s. l. lucullus cum
discoisbus curam n. p. perculisset cumq; mari conuicti
obiecta classe uoluisse: inde fimbria iherisibus uia
i quibus pro filia paretis studio obiectu portarum
repulsus indebatur ipsam urbem illam antiquam illa
rome percentem funditus cede incendioq; deleuit
sed enim sillam continuo reformauit: inde fimbria
apud natiam cum ab exercitu sille obsideretur de
spiratione aduersus in templo esculapii manu sua i
terfectus est: Farinus et magnus de exercitu fimbria
fugi mitridatiq; se se iunxerunt, quorum hortatu
mitridates cum sectorio per legatos in hispania missos
fecit pepigit: Sectorius ad eum .m. murem froni
di federis causa misit: quorum rex apud se cetum
brem ducem fecit in locum archelai qui se ad sillam
cum uxore liberisq; contulerat: murem et ceteros duces

à mitridate adversum Lucullum missi magna exer-
tu breui congregato cum p. rutilio apud caladonem
congressi sunt cum plurima exercitus parte cede-
runt Lucullus mitridatem cizicenos obsidentem fel-
sa cursum eumque quod faciebat pati compulit, atque
ad ipsos cizicenos ut bono animo essent, munim-
misit unum ex militibus nandi peritum qui duobus
utribus suspensus medium ipse regulam tenens pla-
tisq; subremigant septem miliaria passum transfra-
tauit. Mitridates inopia laborans praeterea in opem
instendam armis domum abire precepit, quam Lucul-
lus percipiens universam perdidit, nam amplius quatuor-
decim milia hominum tunc interfecisse narratur. Tunc etiam
famulus qui se mitridati iunxerat, et metropoli
regius praetor a. m. maior iusti cum duobus milibus
equitum in mesiam profugerunt, atque inde in arce-
mam digressi in colles camposque in aternos maderunt
ubi non solum montem iusti vel saxa quasi quidam
fuligine offuscati cernuntur. Secum etiam campi ab-
usto solo squalidi per. l. milia passuum sine ullo us-
u vel formos inditio vel pendulo in profundo & onere
putres uiceret cubus etiam locis torridis uoraginis ostē-
duntur quas greci phylas notant. In quibus dum obvia-
tes inopinatis tandem periculis exempti sunt et clam
in regis castra venerunt. Deiotarus rex gallograecus per
fatos regis trucidavit, interea mitridates apud cizicenos
eandem ora que obsidebat obsessus in magnam penuriam
pestilentiamque exercitum suum coartavit, nam plusquam
c. milia hominum fame et morbo in eadem obsidione
amississe fertur, ipse cum paucis arrepta nam clam

fugit e castris. Lucullus incruento milite spectatore cla-
 dis alieni nouum genus motoris. Mox maximam ad-
 octus mar. fugamque. In quo prelio plusq. xi. milia ma-
 iorum milium interfecta referuntur. Lucullus
 postea cum eodem mario navali prelio & congressus
 xxxij naves regias et complures onerarias aut demer-
 sit, aut cepit. Multi ibi ex his quos Sulla proscriserat
 intercepti sunt. Marcius postea die de spelunca ubi
 latebat, exortus meritis hostilis animi peris huius.
 Eodem anno Lucullus impetu apamam expugnatamq.
 dirupit. Mitridates aduersus bizantium instructa
 classe navigans tempestate correptus. Lxxx. rostratis
 naves perdidit. Ipse cum quassa navi ingereretur
 in nio perire Seleucia pirata ipso pirata inuante consiluit
 milite. Inde sinopen ac post amison cum magna diffi-
 cultate peruenit. Eodem anno apud romam Catilina
 gratia fulius enasit. Lucullus sinopen expugnaturus obse-
 derat, hanc seleucis archipirata et deochoris spado qui
 subsidij causa pre erant. expugnatamq. incensam reliquerat
 Lucullus miserorum hostium intestina clade permo-
 tus celerem occusum in missum restrinxit. incendium. Ita
 misera ciuitas nequa mox hostium sociorumq. inde defe-
 enda discepta est. At no. m. Lucullus qui curiori success-
 serat in macedonia totam bellorum gentem bello ap-
 petitam indeditionem recepit. Eodem tempore metel-
 lus pretor cum fedissima illa caji ueris pretura sicilia
 q. ad fulam inuenisset. maxime purgatione archipir-
 ta rephneis predas et cedibus dilacerante. qui appulsa
 classe ron sicilianum portum obtinuerat. Quam mox
 navali terrestriq. prelio comminatum. sicilia decedere

compulsi: Preterea Lucullus transgressus euphratem et
tigrim apud tigrano certam urbem cum multitudine et
gravi congressus promissa suorum manu magnam
merum hostium occidit, non xxx. milia hostium in
eo bello cesa referuntur: Tigranes uix .c. l. milia equi-
tibus comitatus aufugit dyrrhacum et thura ne ager-
etur abiectus: tunc ad Lucum totius penitus orientis
supplices venire legati, qui imminente hyeme per
memiam in mesopotamiam regressus Nisibi urbem
his tunc locis in ciuitatem expugnauit et cepit: hisdem
diebus prius per omnia exple maria etiam non tantum
intercipientes nauium conuentus, sed etiam insulas
provinciasque uastantes in puritate scelus et audacia
te praedae uulgo se associantibus in in mensum angu-
bantur: Quos cum Pompeius post multam quidem
stationem quam terra marique diu egerant, mira tam
celerrime compressit: Eodem tempore Cretham insula
per biennium Metellus enertit: diuturnoque bello do-
mitam in potestatem redegit: leges uicinis romanis
legibus permittit: Pompeius post ea successor Lucullum
minore Armenia uix montem districum castra regis ob-
sidione conclusit: Rex tunc omnibus copiis eruptione
per noctem facta, insuper etiam bello persequentes repel-
lere statuit: Pompeius fugientem persequi intendit: sed
bellum nocte commissum est: Luna tunc orta totis a tergo
erat: Regis longitudinem umbrarum proximitatem
stium rati cuncta in irritum tella fuderunt: Romani ut
luna in ermes, postea aggressi sine labore uicerunt: nam
de exercitu regio, xl. milia cesa uel capta sunt: romani ui-
nerati mille, uix autem xl. interfecti: Rex aut inter

belli fuga lapsus adiutus etiam beneficio sublusit natus
 evasit: relictusq; ab omnibus amicis. p̄his. scriptoribus res
 vel armum ac medicis solus per devia equum manu
 tes atq; ad omnes nocturnos strepitus. trepidans in qual
 dam castellum ducit atq; in armeniam perrexit. Pom
 peius regem in secutus inter duo flumina que ab uno
 monte diversis specub; exoriantur: hoc est enfonten et
 maxem urbem nicopolim. sembus egris et lapsis volenti
 bus condidit: Exercitum regis albanorum regis prefec
 tosque eius vocat ter prelio. postea epistolas regis herodis
 et munera cum albanis de pace instauranda libenter
 accepit. artatem regem hiberio bello fudit: totamq; hibe
 riam in deditionem accepit: inde cum armeniam al
 dos apudocum et sriani ordinatis rebus composuisset promo
 neus de porto in patriam ad h. plantanum urbem capud spa
 a regni quinquagesimo die venit: in bofforo mitridate ce
 ritia sacra celebrante terremotus adeo gravis exortus est ut
 magna clades ex eo urbium atq; ex agrorum secuta mirt
 ur. Eodem tempore castor mitridatis profectus qui famaga
 et pipent interfecit amias regis artem occupavit. quatuor
 mitridatis filios ad presidia romana transmisit: mitrida
 tes accensus ira in scelera exarsit: nam complures tunc micos
 suos et tripodram filium suum interfecit: cum anna im
 alio macharem parvadio trucidasset: pharnaces alter filius
 eius ex fratre territus exercitum ad se missum sibi concili
 vit et mox adversus patrem duxit. mitridates dum ex altis
 simo muro filium frustra precatus ubi in exorabilem in
 die moriturus exclamasse fertur. Quoniam firmatus in
 quit me mori iubet, Vos si estis dii patris, precor ut quic
 te ipse hanc nocem a liberis suis audiat. Statimq; descēdes

ad uxores pellices ac filias suas nerennium omnibus dedit quod
cum ipse nonissimus haurisset: nec tum propter remedia quibus
vitalia sua adversus noxios succos sepe obstruxerat nere-
no confici posset frustra: speraretur siquo tamen modo
fusa pestis per venas negotiatione corporis alta discerneret gal-
lum quendam militem iam fracto discurrentem inveni-
it: ei quoque ingulum prebuit: hunc exitum inter multos
habuit: nobisque sententia sue fortissimum ar^m. reliquit
omnium ut fecunt superstitiosissimos annos natus Lxxii
habens secum semper phos omnium rerum atque rerum pi-
tissimos si estis dii inquit dii patrii: ita ille dum colendo
ac dum querendo persenserat hos non esse certos deos qui
esse putabantur: rex multis experientie eno gravis verum-
denum ad cuius notitiam non nisi per fidem audiri ve-
nitur non intelligebat: hos autem falsos romanis ipse
lucis perinde: aliud consuetudini: aliud menti sue
tribuens: si estis inquit dii: hoc est dicere: ego senes
esse super hominem potentiores ipso homine potestate
predicandi necessitate motus comendo diligentiam et
extitit ignorantiam meam: In noco quid est deum
queso: qui non est quia propter cum dolore et timore con-
siderandum est: quia propter quo iudicio digni erant
qui contra dictum iam pro late et publice veritatis
omnes sectantur et colunt deos: de quibus etiam illi
iam tunc dubitare poterant: quid ad hoc potest propter
eosdem scire nihil poterant: verumtamen brevemente
sulo qualis tunc toto orienti tempora videbant cum
per xl annos misere nationes alterius tartoris duram
vastationibus terebantur: Cum quoque civitas tantis
concursibus media inmutabiliter periclitabatur inde accessit

alterq; unde alterum temperasset, hoc mox habitura sup-
plicij quod remedij ad tempus habuisset cum trepide di-
uersarum pronuntiarum legationes inter succedentes ro-
manorum duces et truculentiores re notitum miti-
datem alterius adutrumq; put quęq; fors belli attol-
lebat et incertis satisfactionibus transferebantur ange-
do pericula que sanabant, nam quid continuo Pompe-
ius et quidem Pompeius homo romanorum moderatis-
simus qui plurimas partes orientis finito mitridatis bel-
lo tenuit parcas profecum.

Bella orientalia per Pompeium

Anno ab urbe condita dc. Lxxxix Tullio cicrone
et Cneo antonio consulibus: Pompeius octisi mitridatis
nuntio accepto: Syriam cilicet et fenicem bello aggressus
fructos primum arabasq; domuit, urbemq; eorum q̄ pe-
nam nominat cepit: hinc ad indeos quibus iustitias ex-
sol fratre hyrcano primum ex sacerdote rex preerat: atq;
ad ierosolimam urbem eorum gabiniū cum exercitu
mittit: ipse continuo subsequutus et a patribus urbes in-
septus: sed a plebe iuxta plebi templi repulsus expugna-
tionem eius intendit id non solum natura loci, neq;
etiā ingenti muro, fossaq; maxima munitione cum
alias aliq; legiones dies noctesq; succedere sine requie co-
geretur: nix tertio mense expugnauit: xiiij milia inde-
orum ibi cesa narrantur: cetera multitudo infidem
nemit: pompeius muros ciuitatis erexit equariq; solom-
perant: et cum aliquantos principes indeorum secum p-
cessisset, hyrcanum sacerdotio restituit: Aristobolum cap-
tūm romam dixit hoc bellum orientis cum xx
et duobus regibus sese gessisse: ipse Pompeius qui ceteros

narravit: Inter ea coniuratio catilline ad uersus patrum
per eosdem dies in vrbe habita ac perdita. In etruuria
civilis bello extincta est. Romae consilij coniurationis
occisi sunt. Sed hanc historiam agentem Cicerone et
describente salustio, satis omnibus notum nunc a nobis bre-
uiter fuisse prescriptum sat est. Motus etiam in pelagus or-
tus est a matcello patre et filio per lucium uetianum pro-
ditus patefacta catilline coniuratione quasi succisa indite-
comprehensus est, et de utroque per tribulum in pelagus perci-
teronem in brutijs iudicatum est.

A Gallia et illirum cesari decreta
Hinc ab vrbe condita. dc. Lxxxxiij. et L. Bibulo con-
sulis lege natum. Cesari tres prouincie cum legionibus
vij assignandam datus. Gallia cisalpina, Transalpi-
na, et illirica galliam comatam. postea senatus addidit
hanc historiam suetonius tranquillis plenissime explicat
cuius nos petentes portuniculas descripsimus heluetiorum
animos fortissimos gallorum omnium gentis ea uel ma-
xima causa quod perpetuo pene cum germanis bello alter
cabantur, a quibus rheno tam flumine diuidentur. orge-
torix quidam princeps gentis, spe totas in uadendi gal-
lias in arma accenderat. Quod ceteri optimates correpto
et ad mortem coacto cohibere tamen semel animatas
in plebem praedam plebes nequinerunt. Qui coniuratio-
ne facta, ac die dicta ex uisus uicis ac domibus suis ne-
quidem desiderium ex spe reuertendi foret, profecti sunt
quos cum apud rhodanum flumen obuim cesar habuisset
magno difficili bello uicit: multosque ad deditorem co-
git, horum fuit cum primum progressa est omnis militan-
do heluetiorum, tullicorum, marcorum, et bororum

utrunque sexus ad .C. L. et vij milia hominum ex his
 XL. et vij milia in bello ceciderunt: Cetera interius pro
 prias remissa sunt: Postea Cesar Ariobustum regem exa-
 tantem inuehentemque secum incredibiles germanorum
 copias: quibus nuper uniuersos galliarum populos se sub-
 egisse iactabat: apud Sequanos inuit: Cum dum exercitus
 Cesaris germanorum uirtute proteritus pugnam detrac-
 tasset: Ariobustus in germaniam accepta nunciis rhe-
 num transuectus fugit: Vxor eius duae, totidemque fi-
 liae capte sunt: fuerunt autem in exercitu Ariobusti
 apud matronas Teubegi, Vagiones, Nemetes, Eduses et
 fuerit pugna maxime gravis ex phalange germano-
 rum fuit. Quam coacto in unum agmine, scutisque
 supra capita testis ad inueniendam germanorum acie-
 mendi undique prestruxerat: Sed postquam aliqui romano-
 milium agilitate audaciaque insignes supra obductam si-
 lica testudinem scutisque sigillatim velut squamis renu-
 sis desuper nudos de prensorum detectorumque humeros
 perfoderunt: territi hostes nouo mortis periculo terribi-
 lem dissoluere compagem, ex inde in fugam versi pec-
 L. milia passim insatiabiliter cesi sunt: neque minus po-
 tuit germanorum uel quous pugne affuerit: uel quantus
 fuerit occisorum. Post hoc belgarum gens quae tertius pars
 galliarum est aduersum Cesarem exarsit: quorum di-
 stributa haec copia fuit: Bello vagi qui ceteris minus et
 uirtute prestare euidentur, habuere lectissima LX. milia
 armatorum: Suesiones ex xij oppidis L. milia Herui
 quorum, id temporis mercatores ad se aduenerunt una
 ceteraque uenalia deferre quibus in dicta iocunditas tor-
 pore uirtutis afficeret habuerunt similiter L. milia

arvates etiam et ambiani .x. milia morini xxv. milia
menapi viij milia. Coleti .x. milia. Velocesses et vero-
mandi eque .x. milia. aduetuti xvij milia. Condruces
ebrones. Caccosi et Caemni qui uno nomine germani
vocantur: xl. milia ita fuisse referuntur: cclxxij milia
armatorum letissima. his repente silva erumpentibus
excitatus cesar per turbatus atq; in fugam actus plu-
rimis suorum ammissis tandem hortatu duas res-
titit, victoresq; aggressus usq; ad interemptionem pene
delevit. Igitur cesar magnus in galliam rebus gestis
mista profusa decrevisset, galbam cum legione
xij. ad uetragos sed uosq; misit, qui cum hyemandi
causa in uico uetragorum caesi nomen erat optodani
consedisset: medianq; oppidi partem que torrente
stinguebatur acolis concessisset, qdam die eodem di-
scessisse per noctem, ac pro .x. insedisse colle uidet.
Quippe illi pauertatem uix medie legionis despectui
habentes, uictorem sibi predam nullo cessante ne-
gocio rebutabantur: finitimosq; suos in hanc cedis
predaq; societatem notauerunt. Igitur galba cum pre-
sentibus periculis circumspecto ac trepido, atq; inter-
uicinis consultationes certi consilij incerto repente gal-
lo discensu montis effusi castra inspecta circumfixis
reliq; onerant: cumq; in castra irumpent praemissis
pili et uolucem tubum consilio amicti romani po-
tis erumpunt incantosq; subito aggressi hostes primum
perturbauerunt: deinde in fugam uersos miserabili
strage fugauerunt: nam amplius xxx. milia barbarorum
tunc caesi referuntur: Igitur cesar cum pactis in-
uersas galliarum gentes putaret, ad novum et maximum

bellum retrahit est, namque dum P. Crassus adolescens
 cum legione vii octavo tenus apud Andraeos hiemat
 veneti ceterique confines repente in arma convenerunt
 legatos romanorum invicunt: eosque ita demum se reddi-
 turos si obsides suos recipiant romanis indicant: Socii
 sibi ad id bellum osismos, mōmos dublites, lexemio
 nānentes, ambibaritos, et menapios asascunt: auxiliaque
 ab utraque accessunt: Cæsar per Crassum de rebellionē
 deductum gentium certior factus, quibus intelligeret quā
 mendi belli difficultas esset, tamen rem tanti nego-
 ti non negligendam ratus, ne ceteris exemplo eiusmodi
 audendi licentia laxaretur, terrestri prelio persequi ho-
 stes per introfusa ex oceanis æstuaria atque in accessos
 recessus nec intus terrarum insibus minuerentur naves
 longas edificari in hoceto fluvio iubet, quæ per quem-
 in oceanum deductæ, mox ut hostibus in se sunt con-
 tinuo cxxx. naves eorum parate, atque omni genere
 armorum instructissimæ progressu portu ex adverso
 confiterunt: Brevis circumspectus in parem longe na-
 vim esse conflictum, quia barbararum naves soli-
 do robore intextæ, cernisq; prævalidis obductate sa-
 xorum modo ad actos rostratarum ictus redundebant
 hoc primi auxilio fuit quod falces acutissimas non per-
 tinaciter contis prefixas fuit, aut sub nexis pānt-
 quibus cum opus esset apprehensos eminus videntes
 seductis hastilibus per finem fulcem subhondo succide-
 rent, his celeriter expeditis, dirumpi hostilium anten-
 narum æmamenta præcepit: ita antennis ruentibus
 plures illico naves velut captas immobiles reddidit, alij
 hoc periculi territi suspensis velis, quæ ventus intēde

et fugere conati: cessante mox uento desitanti ludibrio
fuere romanis: itaque incensis omnibus nimbis inter-
fectisq; his qui pugnaverant gallis reliqui se se omnes
dediderunt: Sed cesar maxime obmiram legatorum
et ut genti ad omnia mobili consilia terribilis ex nota
invenit cunctis principibus per tormenta interfectis re-
liquos sub corona vendidit. hisdem diebus Titulos
Sabinos aluteros eburnosq; luxoriosq; qui principes
suos cum auctores belli suscitandi esse vellet inter-
fecerant: inruptione facta incredibili cede delavit
q. non cassius cum iagutania pervenisset bello ex-
tus est: namq; societates magno equitatu pedes, tribus
copijs prevalidis adorti: diu graviter pugnaverunt
postmodum atq; in oppidum sociatum coacti obsessique
se expugnari viderent armis traditis in deditionem
recepti sunt: Aquitani clade permoti: undiq; exer-
tum trahunt: de ulteriore quoq; hispania auxilia acci-
perunt: ducens bello maxime eos preficiunt: qui cum ser-
torio militaverant: hi omnes dum obsidionem crasso
parant in castris suis crasso observante deleti sunt: non
ex aquitanis et castrabris quorum L. milia in auxi-
lium venerant xxxix milia caesa referuntur: Cesar
germanos qui rhenum cum in mensis copijs transme-
rant: simul et totas gallias subicere sibi parabant bel-
lo adortus usq; ad interemptionem cecidit: quorum
fuisse numerum ad cccc xliij milia referuntur.
Tunc Cesar in germaniam facto ponte transgreditur
Sicambros et Vitubios obsidione liberat: Suenos maxi-
mam et ferocissimam gentem: quorum circa c. pa-
gos et populos multi prodidere totamq; germaniam

aduentus suo terret, mox in galliam resasso ponte con-
 tendit: inde ad mormos uenit. Unde in britaniam pro-
 ximus et breuissimus transitus est. nautibus circiter
 onerarijs atq; aluarijs LXXX preparatis in Britanniā
 transiuit: ibi acerba primum pugna fatigatus: demū
 aduersa tempestate correptus, plurimam classis parte,
 et non paruum militum numerum, equitum pene
 omnem disperdidit. Regressus in galliam legiones i
 hibernia dimisit, ac sexcentas naves, utriusq; como-
 do fieri imperauit. Quibus iterum in britanniā
 suū transuectus: dum ipse in hostem cum exercitu p-
 git: naves inaneis stantes tempestate correpto uel
 collisse inter se, uel arenis illise ac dissolutae sunt, ex
 quibus XL. perierunt. Cetera cum magna difficultate
 reparatae sunt: Caesaris equitatus primo congressu i
 britanniis uictus est: ibiq; Labienus tribunus occisus ē.
 Secundo prelio, cum magno sociorum suorum disca-
 mine multos britanos in fugam uertit: inde ad flumē
 tamesim profectus, uno tantum loco transmeabilem
 fecit: in huius ulteriore ripa caesi bellano duce imē-
 sa hostium multitudo confederat ripamq; fluminis
 ac pene totam sub aqua nadum acutissimis sudib;
 praefruxerunt: quod ubi a romanis deprehensum ac in-
 tatam est: barbari legionum impetum non feretes
 siluis sese abdiderunt: Unde crebris eruptionib; gra-
 uiter ac sepe lacerabant: Interea trinouartum fir-
 missima ciuitas cum andragio duce datis XL obsi-
 dibus cesari sese dedit, quod ex^m. secute urbes alie
 q̄ plures in fedus romanorum uenerunt Idemq;
 demonstrantib; Caesar oppidum casobellauni, inter

caus paludes situm ob tractu in super siluam mu-
nitum omnibusq; rebus confectissimum tandem gra-
ui pugna cepit. Ex inde Cesar a britannis reuersus
in galliam postq; legiones in hiberna misit repentinis
bellorum tumultus undiq; circumuentus et confus-
tatus est. namq; abiorix cum eburonibus et alia-
tis conspirans animatus treuorum consilio cot-
tam et sabinum legatos apud eburones cum tot-
funditus legione insidijs circumuentos interfecit am-
briorix hac uictoria elatus arcuaticos et uermos plu-
rimosq; aliorum raptim in arma contrahit, atq; ad
Ciceronem legatum, qui similiter tunc legioni in
hibernis praerat contendit, multitudo hostium exor-
telligi potest, quia cum obsidione castrorum nullu
circumdandum esse a captiuis romanis diceretur et
in strâ muribus non haberent gladij concidendo tunc
et sagellis exportando uix tribus horis nullum pedu
x. et forsan pedum xv. per milia passuum xv. in
circumtu perfecerunt: praeterea. cxx. turres inae-
titudinis extruxerunt: et cum iam septem dies noc-
tesq; succidui hostium tunc pugnarent ac uentus su-
bito plurimus exortus esset textas torrentes intorxer-
fundis, flâmatq; focis tela. ac mox concepto igne et
tilantia in castra iniecerunt: Quo facto in ea ail-
mura raptim uentus insistentis sparsim animauit
incendum. Sed ne sic quidem romani cum undiq;
obruerentur: uulneribus laboribus uigilijs reuinijs
incendijsq; cesserunt: Tandem Cesari nuntiatum e-
unam deletam esse legionem, alterâ iam pene con-
fectam: Aduentante itaq; cum duabus legionibus Cesar

110
deserunt hostes obsidionesque atque in eum cunctis raptis
copiis ruunt. Cesar praemissimus se castris consulens
condidit. equitibusque praemissis ut fugam fingerent
imperavit: ut ad transitum nullis quae media erat set
periculosa videbatur hostes ad contentum sui inui-
taret. quibus adveniantibus insuper obstrui portas
praecipit. quo viso galli quasi iam inisset ad obdu-
cendum extursecis nullum conversi sunt. Cesar
totis repente portis paratum effudit exercitum. uer-
sosque in fugam gallos vastissima caede confecat. num-
xi. milia fuisse tunc referuntur. quibus pauci per-
paludes in vias evaserunt. Iudithomarus trenerorum
princeps magnas armatarum copias habens. postquam
de consensu totius gallicae certior factus Labienus
castra legionemque cui is praes erat. quod facile factu
arbitratur delere statuit. ac deinde nervijs ebu-
rnisque conumidis ad opprimendum cesarem
pergit. Labienus quibus potest artibus silentium
atque ut Iudithomarus negligentiores cum
insultantibus copiis pro nullo oberrantem repentinam
ruptione prostravit. hac victoria Labieni reliqui
gallosum conatus repressi sunt et Cesar paulo regime-
tor. reliqua partes hyemis sunt. sed intelligens ma-
iora belli sibi superesse negotia maxima. maximeque
plurima parte exercitus amissa. aliisque graviter san-
guine ne ad sustinendum quidem sibi idoneis non-
diu. ad comprimendum gallosum impetum in-
deretur. cum. Pompeio proconsule praescribi legiones
siquis inmitti in auxilium petit. itaque ante exae-
tam hyemem tres ad eum legiones in castra venerunt

igitur cesar priusq[ue] in unum hostium copis corret mēte
ner agredi trepidos et opprimere sp̄s in suis fimbis
primum itaq[ue] nēuonum fines diripit. predam nō que-
profissima erat exercitui permittit. deinde monapios qui
sibi propter immensas paludes atq[ue] impeduissimas siluas
inimicissimi videbatur tribus agminibus inuadit nimis
cede uulgo agitata residuos supplices in deditione recepit.
Labienus sequenti prelio omnes treuerorum copias inter-
fecit arte in bellum provocatas. priusq[ue] germanis aduer-
tantibus iungerentur. et continuo ipsam ciuitatem q[ue]
cesar ulasti mortem sabini et cotte legatorum nolens
ambiorigem et eburones delete legionis auctores postq[ue]
in aduernam siluam fugisse comperit. que silua to-
tus gallie maxima est. atq[ue] a fimbis rheni fimbisq[ue]
treuerorum ad neruos usq[ue] pertingit. et in longitudi-
plus .L. milia passuum patet perueniens rem suis ma-
ximi periculi fore si per obstructas spatiosasq[ue] siluas
ignoti diuiderentur. hostemq[ue] locis notissimum quere-
rent. omnem galliam per nuntias inuitat. ut quisq[ue]
secundum placatum suum reconditas in aduernam sil-
uam predas diripiant. querantq[ue] quo facto gallis utiq[ue]
morientibus maximas romanorum iniurias. sine cuiusq[ue]
romani discrimine vindicant. ita hoc acutissimo in-
cendi genere securus in italiam redijt. igitur cesare
in italiam reuerso gallia rursus in arma conuulsa
tiq[ue] simul populi coeunte dux his uergetorix fuit cui
consilio statim omnes galli ciuitates suas ultro inueni-
runt. prima a suis incensa biturigo. inde ad cesarem
qui magnis itineribus per carbonensem provinciam de-
ad exercitum recurrerat impetum faciunt cesar tunc

147
oppidum nomine in canapum obsidione excluserat quod
dum oppugnatum tandem post multas romanorum clades
plurimo die cum hostilium machinarum arg^{to} neūp gl^{ia}
guerrant applicatis turribus captum atq; deletum est xl.
milia hominum ibi fuisse referuntur equibus nix lx
xx per fugam lapsi ad proxima gallosum castra uenerunt
preterea auerni ceteriq; confines sollicitatis etiam ad se
adū multos aduersus caesarem prelii bellauerunt: cum
cum se pugnando fatigatum in quoddam castellum re
cepissent milites prede in hantes ad expugnationem
oppidi animum intendunt: frustra caesare ueloci ma
gnitate cunctante: itaq; ibi caesar cum impetibus de super
hostibus pressus multa exercitus sui parte perdit inc
tus aufugit: dum hec adulescā gerunt ligiētrix. quem
omnes consensu patri regē preoptauerunt: suadet uti ex
tota gallia omnes qui arma ferre possent hunc bello pre
sto sint: hoc enim unum esse bellum quod aut perpe
tua libertas aut eterna seruitus aut mors omnium
consequatur: itaq; absq; eo numero quem infinitū
ante contraxerat equitum circiter viij milia peditum
cc. l. milia contracta sunt: de hinc duo colles sibi in
uicem obuersos romani galliq; ceperunt: unde mul
tis sepe eruptionib; et varijs prouentibus preliantes
tandem romani precipua germanorum equitum quō
sibi iam tūc amicos in auxilium accuerant
uirtute uicerunt: Vergingetorix alia die congregatis
omnibus qui fuga euaserat dixit se auctorem bonae fi
de defendendi libertatis: atq; in rumpendi federis fuis
se: et nunc sine communis se se ad mortem offerant: si
ue se solum pro omnibus dedant pato animo fore

Itaque Galli voluntatem quam pudore aliquandiu te-
rant quasi ex consilio regis assumerent illuc sibi veni-
piscantes enim solum velint auctorem magni sceleris de-
diderunt. Bello namque omnibus Gallorum gentibus ipsorum
opinio fortiores habebantur: hi corveo dux bellum in-
stauravit sibi que in hanc suscepti belli societatem ambie-
nes anlercos: salercos: velocasses: atrebatosque coniungat
et locum quendam anctum atque impeditum undique
paludibus capiunt: commissoque prelio magnam remota
manum que auxilio romani erat tardant: de inde
cum opportunum ipsi locum instendi ordinatque venisset
commissio prelio romani gallos fugientes huiusmodi locorum
munitionibus quibus clausi fuerant in duxerunt: am-
tosque ad interemptionem ceciderunt: Ibi corveus vel fugam
vel deditionem detrahit ut res nimis caperetur in-
stantes occidendo ut occideretur coegit: Igitur cum paca-
tum esse totam Galliam: Cesar neque insurrectionem fore ad alios
aspicere motus huiusmodi arbitaretur legiones in hibernia dimisit
ipse tamen ambiorigis fines qui tot bella exataverat
horrenda hominum strage vastavit: At vero C. Caninus
legatus bellum apud pultonas invenit: ubi magna ho-
minum multitudo impeditum itinere legionem circum-
dedit: atque ad extremum discrimen adduxit: Porro aut
Fabius legatus adeptus canini letus in pultonas profu-
satur: ubique acaptius de opportunitate locorum certior fa-
tus: inopertos hostes opprimis: magnisque stragibus fac-
tis plurimas predas agit: de inde cum canino signum
adventus sui dedisset: Caninus totis castris subito exiit
se seque iniecit hosti: ut fabio ex alia parte et canino
ex alia insistente maximo et diuturno bello in unum

gallosum copis truncate sunt: inde fabius in arnotes
 profectus est. Saebat enim donatum ducem antiquissi-
 mum rebellionis totius in centornes ab hoc bello elapsu
 si armatis gentibus aditus esset, maximos iterum
 in galia tumultus esse moturum. Sed eas ad huc ipa
 novitate trepidantes mira virtute et celeritate perdo-
 mavit: interea ad raptas unaq; letus cum ad esse ca-
 minum et legiones in sinibus suis viderent: undiq; col-
 lectis copiis oppidum nemidinum occupavit hoc oppidu-
 m editissima montis parte pendebat duabusq; partibus
 per abrupta latera non parvo flumine cingebatur medio
 deinde discensu largissimo fonte secutum, plurima
 introrsum copia fermenti tutum irruos procul distan-
 sus hostium despiciebat. Caninius qd sola non pro-
 misione potuit ambos duces cum paucis copiarum in ca-
 vuatof maximo prelio superavit: nam ex uno de duob;
 interfecto, alter cum paucissimis fugit, nullus in oppido
 reliquit: Sed ad id oppugnandum Cesare opus fuit: itaq;
 gratior per nuntios factus cesar occurritur cretumspeltisq;
 omnib; videt, si expugnare in molitur ludu et specta-
 culo hostium delendum esse exercitum suum unum
 solum esse presidij si quo modo hostens aqua uterent
 sed h quoq; nisi q cesar potuisset, sigd fos quo ad potum
 utebantur medio de nexu montis Latere fundebat: Ce-
 sar ad proximum fontis admoneri iuvens: currimq; ex-
 temi iubet: fit magnus illico concursus ex oppido quibus
 sine periculo pugnantiob; romani qm pertinatiter obsi-
 sterent crebrisq; succederent, cum plures tamen trunca-
 ti sunt igitur extruitur agger inturris pedum Lx, cui
 vertex equitum ad formatu locum possit, vel ex quo tela

conijci queant. uel precipitanti de super saxorum uolumina
non timere. oppidani autem ubi exanimari siti non
solum pecora sua, uel etiam firmiores hominum etates in-
decerat cupis pice sepo et sindulis repletas ac deinde in-
misso igne in prona precipitant eosque ipsi toto oppido effu-
si subsequuntur ardentibus machinis cum graue prelium
cesar suis uideret cohortes marcantum oppidi ire ueloci-
ter per occultum impetit atque undique uastum clamorem
attollere. quo facto consternati oppidani dum conuertere ad
munimentum uolunt ab oppugnatione turris uel de moli-
tione aggere recesserunt. illi tamen qui ad molidendas
fontis uenas sub obiectu aggere tuti cumulosque perfodie-
bant. repositos in abstrusos aquarum meatus per multa
claudendo temens in semet ipsos consciumque fecerant. oppi-
dani fonte siccato. ultima desperatione correpti deditionem
sui faciunt. Cesar autem omnibus qui arma tulerant
manus substulit. et uitam reliquit. quo testator esset. etiam
postea pena improborum. multum enim ad coercendam
audaciam ualet propositus punitionis exemplum cum
ipsa miseri patris forma uiuentis et ad recordationem ad-
monet confas et ad satisfactionem coegit ignaros. Exi-
tus atque eductus gallis securus cesar cum legionibus in
italiam rediit. nullosque post se gallorum motus peri-
mesces certo sciens nunc aliquos qui uel moueri ui-
deant. uel si maneant timendi sunt reliquissent de-
stituti. nunc autem oculos uelim ex anginem defatigat
galliam post illas ardentissimas febres internos et
italium meliora torrentes ut se se habeant quod timore
quanto pallore sint quod demissa ac resoluta uideant. quos
quoque necessarij officij motus ne eundem incursum

119
malorum renocent pertimescat: ueniat enim in eam re-
pentino impetu romanorum exercitus ueluti fortissio
corpore fortior lues, quæ tanto grauius accenditur quâto
impatientius tolleratur: Sutebat misera cum instante
gladio profiteri sponsionem seruitutis eterne amulsus in
super obsidibus cogens: Sutebat ut dixi me notam illa
omnibus suauissimam, uelut aque frigide dulcedinem
libertatis, quantoq; magis eam subterhi intelligebat: tanto
uidius desiderabat: hinc illa tam frequens contra uetita
presumptio inuidebatur pro defendenda libertate: inpor-
tuna libertas præceptaq; insatiabiliter potuendi licentia
quo male perniciem conceptam refringere inuidebatur. hinc
romanius ante pugnam insidiator argutior, hinc in pu-
gnam hostis infestior: hinc post pugnam uictor inuitio
hinc omnia ad domandum impatientiam incrudescere
hinc iam nec remedijs credebat: itaq; si interrogare
possem hanc de qua loquimur nationem, quid tunc
cum hæc ipsa substinebat: de illis turpibus indicant, re-
sponderet ut arbitror dicens, sic me illa tunc febris exan-
guem reddidit ac frigidam fecit: ut etiam hæc quæq;
pene perstrinxit sine facere uel commouere nequiebat, atq;
ita me romani inclinauerunt ut non ad gottos surgamus
ne ipsa quidem sibi clades, quas intulit euitauit: Exerces
dum autem sunt per totos mundi ordines potius duci
neq; legionem, quæ in se se concurrentes eius damno
inuiceret, cuius periculo uincerentur: nam uictorem ce-
sarem de gallia reuersum ciuilia bella comitata sunt
aliq; grauissima mala interfacti quæ apud parthos em-
si et tenaciori exercitus præcesserunt:

Crassus apud parthos interfectus.
Anno ab urbe condita .d. c. nonag. vij. Crassus in
sultatu collega pompeij provincas sortitus in parthos
homo inexplabilis cupiditatis audax. in iherosolimis
templi opulentia, quam pompeius in tantam relique-
rat, in palestina diuertit iherosolimam adit. templum
in vadit, opes diripit, inde per mesopotamiam tendens in
patriam quocumque abijt totis ciuitatibus auxilia indux-
preha exegit, moxq; ut euphratem transijt illico bagesem
legatum ab erode rege pthorum ad se missum obuium
habuit a quo nehementer increpatus est, cum contra
fedus pompeij et Luculli amicitia in ductus eufratem
transierat, q; ob rem sine mora futurum, ut pro auxop-
thico seruo ferro oneraretur. Itaq; cum prope curas ne-
tum esset pthi subito ingruentes cum sithena et silaen
prefectis sagittis oppressere romanos. Cecidere ibi plurimi
scintores aliquot etiam consulares pretorij viri Crassusq;
filius crassi dilectissimus iuuenis in acie occisus est. Prete-
rea cohortes cum vergiteo legato medys deprehendens cum
pos interfecte sunt. Surrexerunt rapti equitatu crassum perse-
qui intendit eumq; circumuentum ac fenstra alloquum-
eius petentem interfecit, quis iniuriam maluisset, paucos
noctis beneficio liberata carras confugerent. Cogniti clade
romanorum multe orientis provincie a societate et fide
p. r. defeassent. in crassum collectis ex fuga militib; pau-
cis intumescentem syriam et greciam animi inuicti ac
moderatione pressisset, qui et anthiochum copiasq; eius in-
gentes prelio inuit et interfecit. parthos quoq; ab erode in
syriam missos namq; ingressos anthiochiam bello expulit
ducentq; eorum osagem interfecit. igitur roi status nō

semper alterna mutatio: et uelut forma oceani maris que
 omni die disp. nunc succidens per septem dies attolitur in
 crementis nunc sequentibus totidem diebus naturali dam-
 no et defectu interiore subducitur: ut enim de proximis
 ordin. Cumbris tignimisp innocentibus cum apud rhoda-
 num flumen romanus exercitus perijt, acerrimas res
 sensit angustias restata continuo clade magnis elata
 prouentibus priorum oblata defectuum est hanc de-
 inde recentissime prosperitatis instantia italicum bellum
 et dilaceratio sillam castigat: rursusq post hanc dome-
 sticam intestinamq perniciem que ad usq^q medullas pene-
 trauit creata et ex esta est pib^{us} prope modum spatys tem-
 porum non solum temperata uerum etiam exenta est
 cum lucullus asiam, Pompeius hispaniam, Cesar gal-
 liam perdomuit, romanumq imperium usq ad extremos
 prope modum eius terre propagatum est hanc nunc im-
 plissimam dilationem iustissima ruina consequitur, ap-
 paruit enim consul romanorum occiditur, exercitusq
 deletur, atrocissimum illud pompeii, et Cesaris bellum a-
 uile conferitur et inter hec romana ipsi repentino erep-
 ta incendio concrematur.

Maximum incendium pompeii et bellum civile ce. 48
Anno siquidem ab urbe condita d. cc. ingratum unde
 concussus plurimam urbis partem ignis inuasit, neq
 unq^q ~~ita~~ tanto incendium correptam ac uastatam
 auitatem ferunt, nam xiiij mcs, cum uico nugarico co-
 sumptos fuisse memorie traditum est: hinc iam bellum
 civile committitur quod magnis iam dudum dissensionib^{us}
 et molitionib^{us} parabatur, nam rediens Cesar uictor de
 gallia determi sibi absenti alterum consulatum poposuit

contradictum est a Marcello consule adnitente Pom-
peio de inde decretum est a Senatu ut in urbem Ce-
sar nisi dimisso exercitu ne veniret ~~per~~ et ex Marcelli
consulis auctoritate ad legiones que apud Lucretium
erant Pompeius missus est. Cesar ruenum sese con-
tulit. M. Ant. et C. Cassius tribuni. pl. pro Cesare
intercedentes indicente Lentulo consule curia phorog
prohibiti ad Cesarem profecti sunt. Curione Celiogsi-
mul comitantibus Cesar rubicone flumine transme-
to mox ut Ariminum venit. quinque cohortes quas
solus habebat. cum quibus ut ut L. Minus urbem terrarum
ad ortus est. quid opus esset edocuit. deplorans in minis
suas. causas belli civilis pro restituendis in patrum
bonis testatus est. Inde per Antonium septem cohor-
tes que apud Sulmonem morabantur. ad suas partes
transiit. a Lucretio recepit. tres legiones que cum
Domitio que apud Cornificum morabantur. ad suas
partes transiit. Pompeius atque universus Senatus
scitibus Cesaris viribus trepidi tanquam Italia pulsi in-
gretram transiit. Pyrrhum gerendi belli sedem de-
legerunt. Cesar Romam venit. negatamque sibi ex-
carro pecuniam festis foribus inuasit. petulitusque
auri pondus m. milia. c. xxx et v. argenti pondus
noningentamila. Inde digressus Ariminum ad legio-
nem mox Alpes transiit. a Massiliam venit ad quam
oppugnandam quod receptus non esset Trebonium cum
tribus legionibus relinquens ad Hispanias contendit
quas L. Afranius. et M. Petreus. et M. Varro. Pom-
peii duces cum legionibus obtinebant. ibi multis
preliis Petreum Afraniumque superatos composita pace

pactione superavit. dimisit: Interiore vero Hispania duas
 legiones a. m. Varrone suscepit. Similiter et duces eius
 hoc est Curio Catonem expulit Siciliam Valerius capta
 Sardiniam Tiberonem Africa Varus erexit: Caesar ma-
 siliam rediens obsidione domitiam nisi tamen et libe-
 ritate concessit ceteris rebus abripit. At non Dolabella pro-
 tum Caesaris illico per Octavianum et Libonem inter
 copias exutus ad Antonium confugit: Bassillus et
 Salustius singulas legiones quibus praeerat similiter
 et Antius Hortensiusque ab infimo mari cum classe con-
 currentes eosque pro adversus Octavianum et Bibulorum
 profecti et multi sunt: Antius cum se Octaviano cum xv.
 cohortibus dedisset, omnes ad Pompeium ad Libo-
 nem deduci sunt: Curio ex Sicilia in Africam cum
 exercitu transgressus est: quem Iuba rex continuo ex-
 ceptum cum omnibus copiis trucidavit: Octavianus
 Calpurnius oppugnare conatus omnes penitus copias qua-
 duxit amisit: Calpurnius destituit a Cesare ac se miloni
 exuli iunxit: Cumque ambo servorum manu capta
 oppugnare molirentur occisi sunt: Bibulus apud co-
 sium pudore victus quod custodie eius quam pelu-
 go et oppido pretendebat hostis illuserat in adu sese
 ingulisque confectus: Appianus cl. censorius qui iussu
 Pompeij grecum tenebatur: Jam oblitam phitici ora-
 culi fidem noluit expieri. Quippe ab eo adacta-
 nates descendere inspectum respondisse fertur: de
 bello consulenti nihil ad te ratione pertinet enobis
 cellam obtineb: Cellam autem vocant euboeum
 sinum: Ita Appianus perplexa plexa mente sorte
 discessit admonet aliquid nos oblectamentis nostris

consultor & consulere: Invenitur utiq; fide christi-
anorum sibi sacra interdita ceremoniasq; sublatis
et ob hoc ideo maximeq; estis utitinijs cessantibus
fidei clades, quae fieri nequeunt, non mutantur: Cur
longe ergo ante imperium cesaris nativitatem
qđ christi auctores adtestantur: oboluta fuerat phi-
tici oraculi fides aboluta autem ideo quia contempta
porro autem quare contempta: nisi quia vel fal-
sa, vel vana, vel dubia, unde prudenter poeta
monuit: Inconsulti abeunt, sedemq; odere sibi-
le, ne forte praeiudicant quod contemptum, atq;
abolutum atq; antiquatum fuit: hoc est aut nome-
nunt sedem Apollo ille futurus erat: quem ferunt
magno phitone illo serpente interfecto totius in-
trinationis interfecto principe Seredem et sedem
et divinationis et nominis extitisse: ibiq; cum re-
dere elegisse rēsa ubi orta cum ipso auctore di-
natio, videbatur: Preterea quem per alios quoq;
terrarum partes spumantibus lucas rapidosq; dissi-
si omnis furientium raptat in famam, ad quē
plurimi terrarum reges, quasi ad unam noctem
consulti munus cūrerunt: cui sepiissime ipsi quoq;
Romani opulentissima dona miserunt: At si apol-
lo iste futurus parvulum discernente experienter
contemptus relictus atq; oblitus est: quid mirum
de mortui pecude, quid verum de amente mu-
liercula sperari potest? Quid postremo inflant
cum pinguis ebur terrenus ad usus expositus opti-
me pecudis intestinis non finget extrahens sicut
ipsi futentur, vel vera, vel falsa dicendo ipse apollo

feduat: quam ob rem equo immo fuerunt. et si im-
 tari interim nolunt. nos ad veritatis etiam iudicio
 prohibere quod potuerunt maiores eorum vel expe-
 re contemnere: Interem apud Brachium multa
 orientis reges ad Pompeium cum cum auxilijs que-
 nerunt: Uno cum Cesar venisset. Pompeium obsi-
 dione frustra tenuit: Ipse. xv. milibus terram passu-
 um fossa prestruens cum illi maria peterent: Pom-
 peius castellum quoddam propinquum mari tuer-
 tit. quod marcellinus tuebatur presidia que cesa-
 rui que ibidem morabantur occidit: Cesar torqua-
 tum legionemque unam ut expugnaret aggressus
 est. hoc periculo sociorum Pompeius cognito omnes eo
 copias contraxit in quem se illico Cesar obmissa obsi-
 dione convertit: Torquatus autem enestigio prom-
 pte adversus insectatus est. Ita Cesaris milites an-
 ti periculo territi ipso Cesare frustra obsidente
 fugerunt: Pompeius vero Cesaris quoque testimonio vic-
 tor persequentem renocavit exercitum: Quatuor mi-
 lia militum Cesaris. Centuriones xxij equites roma-
 ni q. plures interfecti sunt in eo prelio: Cesar vero
 citato agmine perrexit Pompeius cum maximis co-
 pijs secutus bellumque commissum est: Itaque instans
 utrimque acies. Pompeius Lxxx. et novem cohortes
 triplici ordine locavit: fuerunt peditum xl. milia
 equites in sinistro cornu. sexcenti. in dextro quingē-
 ti. Preterea reges multi senatores equitesque romani
 plurimi. absque levium armatorum magna copia
 Cesar similiter Lxxx^{ix} cohortes. triplici ordine di-
 sposuit cui fuerunt minus q. xxx milia peditum

equites nulle: vidē ibi et gemen erant contritus ro-
manorum vires in campis pharsalicis ad occasione
mutuam constituisse: quas si concordia rexisset
nulli populi, nulli reges ferre potuissent: Prima
congressione Pompeij equitatus pulsus sinistra
lateralia nudavit: deinde cum utroque dubia for-
te cederentur, atq; ex alia parte Pompeius inter-
hortandum diceret: parte turibus nec tamen
faceret: ex alia nō, cesar hoc faceret, quod argu-
eret dicens miles faciem fieri, tamen minime
Pompeij fugit exercitus: castraq; direpta sunt: Ce-
sar sunt in eo prelio Pompeianorum xv. milia:
centuriones xxx. hic exitus pugne ad pulco-
salum fuit: Pompeius fugiens in hostio penetra-
vit ubi onerariam navem in asiam transiit:
inde per cyprum in egyptum venit: ibiq; inque-
rit utique iussu ptholomei adolescentis in gratia
cesaris victoris occisus est: Pompeij uxor, filijq;
fugerunt: cetera Pompeiana classis abrepta est: cū
omnibus, qui in ea erant crudelissime trucidatis
ibiq; Pompeius Britannus occisus est: Lentulus quoq;
vir consularis, apud pelusium interfectus est: Ce-
sar compositus apud thesaliam rebus Alexandria
venit: per latoq; ad se Pompei capite ac viso um-
lo fleuit: cumq; se in regiam recepisset evidebat
ā tutoribus quo minus pecuniam acciperet: tem-
pla sua astu f spoliavit, ut et regios thesauros
vacuos esse ostenderet: ut et invidiam populum ces-
aris concitarent: Preterea archilas dux regis mibi-
tus semel Pompeij sanguine: Cesaris quoq; necem

medebatur: nam iussus exercitum dimittere, qui praeter
 xx milium armatorum non solum spreuit imperium:
 uerum et aciem direxit: In ipso praelio regia classis forte
 subducta iubetur incendi: ea flamma cum partem q̃
 urbis inuasisset: xl. m. librorum proximis forte edib;
 condita exiit: Singulare profecto monumentum
 studio, cur eque minorum, per tot tantaq; illustrium
 ingeniorum opera congererent: Unde qualibet hodieq;
 in templis extant, et nos uidimus armaria librorum
 quibus direptis eximata est a nostris hominibus nris
 temporibus memorent: quod quidem uerum est: tam
 honestius est alios libros fuisse quositos qui pristina
 studiorum curis emularentur q̃ aliam ullam tunc
 fuisse bibliothecam: quae ex lx. m. librorum fuisse ac
 per hoc euasisse credantur: Caesar postea insulam
 pharos cepit: eo Achilles cum grabatis militibus ue
 nit: ingens pugna commissa est: magna ibi caesa
 rerum multitudo cecidit: omnes etiam interfectos
 Pompeii interfecti sunt: Caesar in insistentium pressu
 scissam ascendit: quae mox pondere subsequentium
 granata ac mersa est: per. cc. passus ad narem uni
 uersam clauca q̃ caeteris tenebat natando peruenit
 mox nuali certamine pulsatus magna facilitate
 classem regium, aut demersit aut cepit alexandris
 petentibus regem reddidit monitum ut magna amicitia
 romanam q̃ arma experiri studeret: & tamen
 illuc ut libere bellum fuit intulit: sed continuo cum
 toto exercitu suo, et ipse deletus est nam xx. m. ho
 minum eo bello caesa referuntur. xy. milia, cum lxx
 navibus longis dedita: & ex antioribus cecidisse dicit.

Rex ipse adolescens scafa exceptus ut fugeret multis in-
silentibus mersus necatusque est: corpus eius ad litus de-
nolutum indito lorice aureae congnitum fuit: 9.
Cesar alexandriam permissa alexandrinis omnes adde-
ditionem desperationis compulit: Regnumque egypti Cleo-
patre dedit: inde syriam pernegatus pharnacem in ptole-
maem: postea vero Romam venit: dictator et consul cre-
atus in aphyricam transiit et apud rapsum cum miba-
et scapione pugnavit: maximamque ibi hominum mul-
titudinem interfecit: castra utriusque direpta sunt: ex
elefanti capti: Cato sese apud vicionem occidit: suba per-
cussori ingulo pretio dato prebuit: Petreus eodem se
gladio perfodit: scipio in navi quae ad hispanias contendere
velo coactus in aphyricam redierat semetipsum ingula-
vit in eadem navi etiam T. torquatus occisus est: Ce-
sar magni Pompeii nepotes filiumque Pompeiam simulque
cum his faustis et affranum petreum filiumque missis
occidit: inde quatuor triumphis urbem ingressus disposito
receptate a. p. statu continuo in hispaniam contra Pom-
peios Pompeii filios profectus septimo xº quod fuerat egressus
ab urbe die saguntinumque pervenit: Statimque adversus
Pompeios duos et Labienum atque alium virum multa
bella et varia sorte gessit: Vltimum apud mundum
flumen gestum est, ibique tantis viribus dimicatum ta-
taque caedes acta est: ut Cesar quoque veteranus cedere non
erubescens cum cedi coque aciem suam cernit
pervenire morte futurum: vite deletus cogitaret. Cum
subito versus infugam pompeianorum cessit exercitus
et quidem ea die hoc bellum actum est quod pompeius
pater ab urbe bellum gesturus infugerat: quatuorque milia

hoc bellum civile inde sementē toto orbe tenuit. T. La-
 biens. et T. Varrus in acie cēsi sunt. C. H. sextus Po-
 pens cum centesimo equite an fugit: frater eius Pom-
 pens contra celeriter non paruit Lusitanorum
 manu cum Cessonio congressus et multus fugiensq;
 interfectus est: munda civitas oppugnante iuxta cap-
 ta est: Cesar Romam rediit: ubi dum r. p. statum
 contra exempla maiorum clementer instaurat au-
 toribus Bruto et Cassio: conficio etiam plurimo Sena-
 tu in curia, xxiii vulneribus confossas interijt
 in qua conuentione amplius xl. conficiōs fuisse re-
 feruntur: Duo Bruti, et c. Cassius alijq; socij stratis
 pugionibus in Capitolum secesserunt: diu delibe-
 ratum est, utrum Capitolum cum auctorib; cedis
 oporteret, incendi: Corpus eius raptum populus do-
 lore instimulatus in foro fragmentis tribunalium
 ac subselliorum cremavit precesit magnitudinem
 regem sui roma cladiū fuit, atq; in suum conue-
 sa cēdem singulas quascunq; gentes ibidem ubi do-
 nuū vindicant: Asiae Europe atq; aphyge non-
 dico tribus mundi partibus, sed totum terrarū pre-
 tium angulis edidit, gladiatores suos feratq; mi-
 nias spectaculum misere ultionis ingessit: Hec tam
 sufficit ipsas quoq; cum auctoribus causas fuisse con-
 sumptas: Recidimā scā in eodem agō germinauit
 magna malorum incrementa, cum magno sudore
 factum: Victor civilis belli ~~acutib;~~ occidit i. timbr
 In cēdem iunus trahuntur agmina consocium: Cē-
 tum enim erat qd Cesar indigne pemptus plures
 habere posset ultores, plurimaq; nobilitas simul una

catena sceleris copulata ne forte tanta malorum mate-
ria non belli magnitudine suppleatur. sed undique
benignitate tenetur. Medeam illam fabre fecimus. den-
tes quosdam fuisse serpentis, quibus quasi compe-
tes semini seges armati homines terra miserunt
se seque mox invicem pugnando prostraverunt. Et
hoc poetarum commenta finxerunt. nostra autem
non cesare occiso quanta detineribus eius agmina
armata perierunt quanta bella intestina misere fecun-
ditatis non legenda pueris sed spectanda populis ex-
citavit. Et tamen horum omnium malorum in-
itum superbia est. Inde exarserunt bella civilia
Inde iterum pulularunt. non ergo iniuste cedere
eorum qui tam iniuste consecrantur si ambitio-
nis emulatio per ipsos atque in ipsis et agitur et pu-
nitur donec qui detraxerunt collegium distant
fere dominatum. Summaque imperii totius ad unum
reducta longe aliud omnes homines vivendi genus su-
beant ut omnes humiliter placere studeant non insolē-
ter offendere. sed ad tam salutarem humilitatis causam
doctrinam magistro opus est. Itaque ut oportuno compo-
tis rebus augusti cesaris natus est dominus christus qui
cum in forma dei esset formam servi humiliter assup-
sit. ut tunc demum aptior fieret humilitatis institutio
quoniam iam per totum mundum pene superbiis om-
nibus esset exemplo. *Bella gesta per Octavianum.*

Anno ab urbe condita septingentesimo 7° interfecto
Iulio cesare: Octavius qui testamento Iulii cesaris
univerni et hereditatem et nomen assumpsit. Idemque
qui postea rerum potitus augustus est dictus simul

ut domum adolescens admodum venit adoleum suum
 bellis civilibus novit. nam ut breviter concervatione
 malorum explicet bella civilia v. gessit. mutinense
 philippense. perusinum. siculum et actum. quibus
 duo hoc est primum et novissimum adversus. m.
 Antm. l. m. adversus Ventum et Cassium. 3. m. ad
 versus Lucium Antonium. Quartum ad versus sex
 tum Pompeium. c. m. Pompei filij confect. Anto
 nius a senatu hostis promittitur: qui detinuit Ven
 tum apud mutinam obsidione conclusit. Con
 sules hircius et Panfa. et cum his cesar ad libera
 dum Ventum expugnandumq. Antonium missi.
 Panfa primo nemens exceptus insidijs inter suorum
 clades: ipse quoq. filo graviter vulneratus ab eode
 vulnere interpositis diebus est mortuus: hircius
 auxilium ferens collegae magnas Antonij copias un
 sta strage deleuit: Cesar exterius castra custodivit
 sed ad versus Antonium pugnant magne utriusq.
 strages ante sunt: nam tunc ibi hircius consul occisus:
 miles fugit Antonius: Cesar victoria potitus est: cui
 deus Ventus de conurbatione occisi filij Cesaris
 confessus. preces penitentis dedit: Dolabella tre
 bonum hircium et interfectoribus Cesaris sume
 re interfecit: Dolobellam senatus promittit: Co
 sulum occisorum uterq. exercitus Cesari premit: Po
 sten deus Ventus in Gallia a sequanis captus et
 occisus est. Basilus autem unus de percussoribus mo
 ni senocum suorum necatus est: Lepido satis
 agente Cesar Antonium recepit in gratiam atq. ob
 fidem reconciliande gratie filiam eius in matrimoniu

in matrimonium sortitus est. C. Antonius vir fortis
nihil tale metuens in cursu militum domi suae interfec-
tus est. Alij complures trucidati sunt. Itaq; inelati-
us atq; effrenatus morum scripta cedebat. c.
xxx et duorum senatorum nomina in tabula propo-
sita sunt. primum Lepidi precepto et nomine. de-
inde antij. Tertio cesar. sibi Antonius ciceronem mi-
mum suum. ibi. L. cesarem amicum suum
et quod ex aggerando scelere accessit. una matre p-
fecit. ibi Lepidus. L. paulum fratrem in eundem
proscriptorum gregem coniecit. adiecti sunt postea
ad numerum proscriptorum xxx. eques romani m-
te dum ac varie cedebat. domus omnium prosc-
ptorum direptis omnibus direpte sunt. ac toto bellum
suum multa cum cassio bella gessit. agno miles ipse
se interfecit. Brutus et cassius multis exercitiis comp-
tis apud athenas comparatur conueniunt totamq; gr-
ciam depopulati sunt. Bodios cassius terra marisq;
oppugnatos ad deditionem coegit quibus preter vitam
nihil reliquit. igitur cesar et antonius eosdem in ma-
cedoniam magnis bellorum apparatibus persequenti ad
mortem compulerunt. quos manifestissima turpi-
gna non uirtute parit antonij. sed cesaris felicia-
te confecta sit. cesar enim tunc ager cum se in
castris capiendis quietis ca tenere statuisset horti-
tu et precibus media sui quiete per somnium se
ad mortem fatebatur. ut ea die castris cesarem sa-
lutis suae causa educeret in campum egre inter copias
egressus est. ac mox castra eius ab hostibus capta
sed rursus cesariani milites cassij castra ceperunt.

quare ad desperationem adacti Brutus et Cassius in-
 maturam sibi mortem ante belli terminum coege-
 runt: nam militatis percussoribus Cassius caput: Bru-
 tus pignus: At Rome fluminalis uxor Antonij, so-
 crus cesaris dominatum ut mulier agitabat: In-
 cectum in hac mutatione consularis, regisq; fasti-
 gij utrum deficiens prima numeranda cede etiam
 in eos insolens, per quos ut insolesceret agebatur
 nam et cesarem reuersum apud Brundisium
 contumelijs factionibus, insidijs petijt: a quo pro-
 pulsa ad antonium confugit in greciam: Sextus
 Pompeius postq; se in proscriptionum in nūm coactus
 corripit conuersus in latrocina omnem italiam oram-
 cedibrisq; uastauit: Sicula precepta comentibusq;
 impeditur romani affectus: mox cum eo pace tumm-
 ni ut non dicam tremu. 1. Lepidus cesar an-
 toniusq; fecerunt: Sed continuo cum contra patre
 Pompeius fugitinos allegaret ut hostis habitus est:
 Mena libertus Pompeij cum Lxx narium classe ad
 cesarem defecit: eidemq; classi ipse iussu cesaris
 prefuit: Itaq; continuo cum scutro tunc aduer-
 sus mentecutum Pompeianum ducem navale
 bellum gessit: Deinde ipse cesar aduersus eosdem
 Pompeianos treuentissimum bellum navale confecit:
 sed continuo uicticem classem apud siciliam nau-
 fragio amisit: Vendidit persas et parthos in siria
 irruentes tribus bellis maximis fudit regesq; eorū
 interfecit s. ea die qua crassus a parthis fuerat oc-
 cusus Antonius uix uno castello expugnato pacem
 cum antiocho fecit: ut ipse tū rem consummasse uidet

Centiduumque prefectis suis missisq; ut Antigono bellum
inferret: qui indeos tum forte debellarent captisq;
Iherosolymis templum spoliaverat regnumq; herodi de-
derat. que continuo indum indeditionem recepit
Mena libertus cum sexnavibus ad Pompeium rediit
a quo de mentem receptus cesaris classem incenditq;
uis nuper cesar alteram secundo naufragio perdidisset
Idemq; mena postea ab Agrippa navali prelio circum-
ventus cum sex triremibus ad cesarem transiit: sed
humo cesar tertio transugum indulta tunc vita reliquit
deinde Agrippa inter milas et hipreas adversus como-
tam et Pompeium navale prelium gessit ac mit ibiq;
naves xxx^{as} demersit, aut cepit: reliquis laceratis Pom-
peius messinam confugit. cesar interea Tarentum
transierat quem repentino impetu Pompeius afflixit.
inde de multis demersis de navibus suis ac magnam
tudine suorum militum perdita in italiam cesar an-
git: nec interueniente mora in siciliam rediit: ibique
pidum ex aphrodisia advenientem obvium habuit su-
mas ibi partes nimis ac superbia vendicantem. Postea
paucos Agrippa missis cesaris alitore cum acie instan-
te prospectantis atrocissimo navali prelio adversus Pom-
peium conflixit et mit nam CLx. et tres naves aut
demersit aut cepit: Pompeius cum xviij navibus uix
lapsus evasit. Lepidus magna xx. legionum insolenti-
tia tumens cum messinam militibus permissam di-
ripuisset ipsum cesarem ad se venientem semel et
verum spremit ac potius telis appeti iussit: Ine-
ille collecta in leuimum brachium lacerna repellendo
intemit, mox immisso equo ad suos reuersus impetu

exercitu aduersus lepidum ueniens plurimas legiones
 lepidi paucas interfectis transire in suam partem co-
 pulit: Lepidus tandem intelligens quo uanitas sua
 tenderet deposito paludamento assumptaq; veste
 palla supplex cesari factus uitam et bonam impe-
 trauit: perpetuo quidem damnatus exilio: Tamen
 cesari profectus totam fere suam ferro pertemp-
 tatam: corripitq; infidem recepit. XLiii legione
 sub iunius tunc imperio cesaris erant: milites mul-
 tudine ferociores: quosdam pro accipiendis agris tu-
 multus exatauerunt: sed cesar animo igneus xx mi-
 lia militum rex autorauit xxx. milia feruorum do-
 minus restituit! sex milia quorum dñi non ex-
 bant in crucem egit: ouans urbem ingressus ut
 imperpetuum tribunitie potestatis esset a senatu
 decretum est: his diebus transiberum taberna me-
 coria fons olei terra exundauit: ac per totum diē
 largissimo flumine fluxit: Antonius uero postq; ari-
 xon transmisit omnibus undiq; malis circumuen-
 tis nix tandem antiochiam cum paucis rediit:
 nam cum multitudine equitum et sagittarum ab om-
 nibus preliis: que pta temptauit uictus semper ef-
 fugeret: tunc postea incertis et ignotis regionis lo-
 cis impeditus grauissima fame ad nefandos cibos
 coactus est: plurimi militum sese hostibus dederunt:
 inde in greciam transijt: insitq; pompeum qui
 uictus a cesare exercitum bellumq; repabat cum
 paucis ad se uenire. Pompeius fugiens a tracio. et so-
 romo Antonianis duobus sepe terrestri nanahq; p-
 ho uictus et captus: ac post paulum interfectus est:

Cesar illucam pannoniamque pro tunc itaque belissus
egit et domuit. Antonius arabiam armenie regem
pro ditione dolo cepit: quem argentea cutem multo
ad confessionem thesaurorum regionum coegit: expu-
gnatoque oppido: in quo conditos esse prodiderit, ma-
gnam vim auri argentique abstulit: qua elatus pecunia
bellum denuntiari cesari, atque octaviae sorori cesar-
is uxori suae repudium iudici iussit: et cleopatram
sibi ex alexandria occurrere imperavit: ipse altam
classem constituerat profectus cum prope tertiam
partem remigum fame absorptam offecisset nihil
motus, remi inquit salua sunt: nam remiges non
de eunt, quo ad gratiam homines habuerit: Cesar
cc. xxx. rostratis navibus et brandisio in egyptum
profectus est: Agrippa uero praemissus a cesare mil-
itum onerariis naves frumento atque armis graues ab
egypto, syria, asiisque ad subsidium antonii nementem
cepit: peragratoque penelopensem sinum in egyptum
urbem, ualentissimo antoniano presidio minutam
expugnauit: inde corinthis cepit fugientes naves
prelio persecutus profligauit: multisque rebus ciuen-
tissime gestis ad cesarem uenit: Antonius deficiet
fame militum suorum per motus bellum maturare
instituit: ac repente instendit copias ad cesaris castra
processit: et uictus est: Tertio post pugnam die an-
tonius castra ad altum transtulit nuali prelio de-
cernere paratus: cc. et xxx. rostratis cesaris fuerunt
ues et xxx. sine rostris triremes uelocitate liburni-
as pares et alto legiones classi superpositae absque
hortibus eo. pretorijs classis antis: c. lxx. navi

fuit: quantum numero cedens, tantum magnitudine
 precellens. nam x. pedum altitudine à mari aberat
 famosum et magnum hoc bellum apud actium
 fuit. ab hora v. usque in horam septimam incerta in-
 cendi spe gravissime utrinque cedes acta sunt. Re-
 liquum diei cum sequente nocte in victoriam ce-
 saris declinavit. Prior regina cleopatra cum lx. ve-
 lossimis navibus fugit: Antonius quoque detractum
 signi pretoris navis, fugientem uxorem secutus est.
 Illucescente etiam die cesar victoriam consummavit
 ex multis xij milia cecidisse referuntur: vi. milia
 vulnerata sunt: e quibus nulle inter curandum de-
 fecerunt. Antonius et cleopatra communes nato scilicet
 parte regie gazæ ad rubrum mare permittendos
 censuerunt: ipsi presidij circa duo egypti cornu
 pelusium preetorumque depositis classes et copias in
 staurando bello peremerunt. cesar vij imperator
 appellatus et quarto ipso, cum marco Lucio crasso
 consulibus. Brundisium venit: ibi orbis terrarum
 presidia diivsis legionibus composuit in suam pro-
 festus mox pelusium adiit ubi ab Antonianis pre-
 sidij ultero susceptus est: interea cornelius gallus
 premissus à cesare quatuor legiones quas Antoni
 apud crenas presidio constituerat suscepit infide-
 atque deinde paratorum, primam egypti à parte
 libie civitatem victo cepit Antonio: ipsumque con-
 tinuo apud farum iicit. Antonius equestre ad-
 versus cesarem bellum iijit, in eo quoque miserabilis
 victus infugit. Kal. sextilibus prima luce. Antoni
 cum ad inferendam classem in portum descenderet

sabito uniuerse naves ad cesarem transierunt. cum
unico presidio spoliatus esset trepidus se cum paucis
recepit in regnum: de inde imminente cesare tur-
bataque ciuitate idem Antonius se se ferro transuer-
berauit ac semianimis ad cleopatram in monumento
quo illa mori certa conciderat. prolatus est: cleopatra
postquam se ad triumphum referuari intellexit uoluntari-
mortem petens serpentes aut putatur morsu infan-
stro tacta brachio exanimis inuenta est: frustra etiam
cesare pusillos amouente qui uenena serpentum
ex uulneribus hominum haustu renouare. atque exur-
gere solent: cesar ubi alexandria urbe omnium
longe opulentissima et maxima uictor potitus est:
nam et Roma opibus eius in tantum aucta estur
propter habundantiam pecuniarum duplicata quam usque
ad id fuerant possessionum aliarumque rerum uera-
lium pretia statuerentur: occisi sunt iussu cesaris
ior Antonij filius. et .p. comidius infestissimus cesa-
ri quidem semper: sed antio infidus et cassius per-
mensis ultima uolueri cesaris uictima: et .q. om-
nium ob causam maxime notam quod ase misse
Lanificio externoque regimine senator populi ro-
pre esse non erubuerat: de hinc cesar pedestribus
copijs in syriam uenit: de inde in asiam ad hibern-
concessit: et post per greciam brundisium peruenisse

Octavianus primo dictus Augustus.

Anno ab urbe condita septingentesimo xxv. ipso im-
peratore cesare augusto, quinquies et .l. a pulcris co-
sulibus cesar uictor ab oriente rediens octono idus
jan: urbem triumpho ingressus est. ac tunc

129
primum ipse uni portas sopitis finitibusq; omnibus bellis
anilibus clausit: hoc die primum Augustus consulatus
est: quod nomen omnibus annis in uolatum, et usq;
ad nunc ceteris in usum, dominis tantum orbis li-
ate usurpatum apicem declarat imperij atq; ex eo
dem die summa rerum ac potestatum penes unum
esse cepit, et mansit: quod greci monarchiam no-
cant: Porro autem hunc esse eundem diem hoc
est in viij id. Jan. quo nos epifaniam hoc est
apparitionem siue manifestationem dominici sacra-
menti observamus: nemo credentium siue esse fidei
contradictentium nescit: de quo nostrae istius fide-
lissime observationis sacramento ulterius nunc
dicere nec ratio, nec locus flagitat: ut et queren-
tibus referuisse, et negligentibus non ingessisse ui-
deamur: hoc autem fideliter commemorasse ideo
par fuit, ut per omnia uenturi christi gratia prepa-
ratum caesaris imperium conprobetur, nam cum
i. caesare amiculo suo interfecto ex apollonia
rediens urbem ingrederetur hora tunc tertiarie
per se liquido ac puro sereno circulis ad speciem
caelestis uetus orbem solis ambiit: Quasi tum u-
num ac potentissimum in hoc mundo, solumq; cla-
rissimum in orbem monstraret, cuius tempore ut-
turus esset qui ipsum solem solus mundumq; to-
tum et fecisset et regeret: deinde cum secundo in-
ualia receptis apompeio et lepido legionibus xxx
milia feruorum dominus restituisset: et xl et iij
legiones solus imperio suo ad tutamen orbis dist-
buisset: omnisq; urbem ingressus omnia superiora

populi romani debita donanda litterarum et monu-
mentis abolitis censuisset in diebus ipsis fons olei in-
gissimus sicut superius expressi de taberna meritorum
per totum diem fluxit. Quo signo quid indenti-
us in diebus cesaris toti orbi regnantis fcti christi na-
tinitas declarata est. Christus in lingua gentis eius
in qua et ex qua natus est. undatus interpretatur. Itaq;
eum eo tempore quo cesari perpetua tributia potas
decreta est. romae fons olei per totum diem fluxit sub
principatu cesaris romanoq; imperio per totum diem
hoc est per totum romani tempus imperij christum
et ex eo christianos et undatum atq; ex eo undatos de
meritoria taberna hoc est fidesospita linguaq; ecclesi-
affluentur. atq; incessabiliter per cessuros restituendi
per cesarem omnes seruos qui eum cognoscerent do-
num suum. Ceterosq; qui sine domino inuenirent
mortis supplicio dedendos remittendosq; sub cesare
debita peccatorum in ea urbe in qua spontaneum
fluxisset oleum euidentissima his qui prophetarum
notas non audiebant signa in celo et in terra prodi-
gia prodiderunt. Tercio autem cum urbe triumphis
quinto consul ingressus est. eo. s. die quem supra
nominauimus. cum etiam annum potest. cc. anno
primum ipse clausit. et clarissimum illud angustij
nomen assumpsit. quid fidelius ac uerius credi aut
cognosci potest. concurrentibus ad tantam manifesta-
tionem. pace. nomine. die. quod hunc occultosq;
gestorum ordine ad obsequium preparationis eius
predestinatum fuisse. qui eo die quo ille manife-
standus mundo post paululum erat et pacis signum

pretulit: et potestatis nomen assumpsit: quid autem
in quarto reditu cum finito cantabrito bello pacatis
omnibus gentibus cesar urbem repetijt ad contestati-
onem fidei quam expremimus actum sit ipso meli
ordine preferetur: *Torte iam aperte*

Anno ab urbe condita septingentesimo xxvi sexie
et bis .aa. agrippa consule. Cesar parum in hispa-
niam per .cc. annos altum intelligens si cantabris
atq; astures diuis fortissimas hispanie gentes suis
uti legibus fmeret: aperuit iam portas atq; in hispa-
niam ipse cum exercitu profectus est. cantabri et as-
tures talletie provincie portio sunt qua totum
pirenei iugum. aut protul secundo oceanum sub
septentrione deducitur: hi non solum propriam libe-
tatem tueri parati: verum etiam finitimorum p-
ripere ausi. vacceas et termagos et anturgumias assi-
diis eruptionibus populabantur: igitur cesar apud
sestuniam castra posuit: tribus agminibus tota
peneam amplexus cantabriam diu fatigato fen-
stra atq; in periculum sepe deducto exercitu. tm-
dem ab aquitanico sinu per oceanum in cantis ho-
stibus admoneri classem atq; exponi copias iubet:
tum demum cantabri sub membris attice mycio
congressi prelio et uniti in unum nomen tem-
na tutissimum fugerunt: ubi obsidionis fame ad
extremum pene consumpti sunt. Bualum de-
inde oppidum magna vi ac diu oppugnatis postre-
mo captum aduictum est: Preterea ultiores gal-
letie partes, que montibus siluq; consite oceanum
terminantur: Antistius et firmus legati magnis viribus

bellis perdomuerunt: nam et medulum montem
iuxta flumen immentem in quo se magna multi-
tudo hominum tuebatur: per xxv. m. passim fossa
circum septum: et obsidione cinxerunt: itaque ubi seges
hominum trix natura et ferox: nec tollerande ob-
sidionis sufficiere: nec suscipiendo bello parem
intelligit: ad voluntariam mortem servitutis timore
concurrit: Nam se pene omnes certatim igne seque
necaverunt: Astures vero positis castris apud alium
flumen romanos nisi proditi pregentisq; essent ma-
gnis consiliis viribusq; oppressissent: tres legatos cum le-
gionibus in castra dimissos tubis equis agminibus
obruere repente moliti sunt: suorum molitione de-
tecti sunt: Hos postea cunctis bello exceptos: non
ita etiam romanorum clade superavit: pars eorum
periculo elapsa lacum confugit: cumq; milites circunda-
tam urbem incendio aduriri pararent: dux transiit
et a suis cessationem impetravit incendij: et a bar-
baris voluntatem deditionis exegit: studiose enim
intuebatur integram atq; incolumem civitatem ultro
ris sue testem relinquere: Cantabrigis victoris sue
hunc honorem cesar detulit: ut tunc quoq; bello po-
tius claustro cohiberi iubetur: Ita nunc secundo post
quarto post urbem conditam clausus est iunus. Bel-
licus claudius trusus primignus cesaris gallum the-
tarnq; sortatus magnas fortissimasq; gentes germa-
nis armis subegit: Nam tunc cum veluti ad con-
stitutum patris diem festinarent uti omnes ad speren-
tiam belli deasconem ne federe mulati gentes co-
monebantur: aut si suscepture conditionem prae-

si m. m. m. m. m.

151
si minceretur, aut usque quicquam libertate si minceretur
Horii, Illirii, palorii, dalmate moesi truces et daci
sarmatę, plurimiq; et maximi germanię populi
per diversos duces, vel superati, vel repressi vel et
obediunt magerum fluminum rhem, danubijq; se
clusi sunt: bruns in germania primo usipotes, de-
inde thenachros et tharos perdomuit marcomanos
ad interemptionem cecidit: postea fortissimas nationes
et quibus nā usque consuetudo experientiam virum dabit
thenscos, suenos et singabros perit uno bello, sed etiam
suis spero superavit: quorum ex eo considerari virtus
ac feritas potest, quod mulieres quoq; eorum si quando
preuentu romanorum inter plaustra concluderentur
deficientib; telis vel qualibet re qua veluti telo uti
fuerat posset per uos liberos collisos humi in 3 ora hosti-
um uocabant: in singulis filiorum necibus bis praedis:
Tunc etiam in aethiopia musolanos et getulos latidos in-
genuos, Cossius dux Caesaris artatis fimbis cohercuit:
atq; a romanis militibus utinere metu compulsi: in-
terea Cesare apud stratonem exterioris hispanie ne-
bem legati indorum saturnum toto orbe transmissos
dem inuenerunt ultra quidem iam querere non po-
sent: Resideruntq; in cesarem alexandri magni
gloriam: quem sicut hispanorum gallorenq; legatos
medio oriente apud babilloniam contemplatione pa-
cis adiit, ita hunc apud hispaniam ultro supplex cum
gentilibus munere consuevit: sacra boreas ornauit ca-
tribus bello per quinque annos, totaq; hispania metē-
nam pacem cum quadam respiratione lassitudinis
reclinata ac reposita cesar romam rediit: Quibuset

diebus. multa per se. multaq; per legatos bella gessit. in
inter ceteros et Piso aduersum uerdelicos missus est
quibus subactis uictor ad cesarem ligdunum uenit
Pannonicos nono motu intumescentes Tiberius pro-
pugnus cesaris cruentissima cede delauit. Idemq;
continuo germanos bello arripuit. e quibus xl. m.
captiuorum uictor adduxit. Quod re uera bellum
maximum et formidolosum xv. legionibus per-
tenuum gestum est. nec forte ullum manus bellum
fuit. Suetonius attestatur. Post tuncum fuit. Sub eo-
dem uero tempore Ennilius varus cum tribus le-
gionibus a germanis rebellantibus in uia superbia atq;
auaritia insubiertos agens funditus deletus est. In
rei. p. cladem cesar augustus adeo grauiter tulit
sepe per uim doloris caput parieti colligens clamare
Quinti uire redde regiones. Bosforanos uero agri-
pa superauit. et signis romanis que illi quondam
multitudine sustulerant bello recuperatis uictos addedi-
tionem coegit. Parthi quasi toto terrarum orbe uel
domito. uel parato omnium oculis signarentur. ut
ipse solos omnis uigor romani imperii intendere
Unippe quos pristina ulciscenda crassiane cedis con-
scientia mordebat ultro signaq; crasso interfecto astale-
runt ad cesarem remiserunt. Regijs quoq; obsidibus
traditis firmum fedus fidei supplicatione meruerit
Pote iam tercio clauso uenire toto mundo.

Itaq; anno ab urbe condita septingentesimo quingua-
gesimo tertio cesar augustus ab oriente in occidentem
a septentrione in meridiem. ac per totum orbem
cunctis gentibus una pace p. compositis iam

portas, tertio ipse tunc clausit, quas ex eo per xij fere
 annos quietissimo semper observatis ocio, ipsa etiam rubi-
 go signavit: nec prius unquam nisi sub extrema senectute
 augusti pulsante atheniensium seditione et datorum
 commotione patuerunt: clausis igitur iam portis, rep-
 quam bello quiescente pace eruitur atque amplificare
 stitens leges plurimas statuit: per quas humanum gen-
 tis reverentia discipline morum gereret: deinde appel-
 lationem ut homo, declinavit: nam cum eodem specta-
 te ludos promittaturum esset in minio, o domum
 equum et bonum: universique quasi de ipso dictum es-
 set exultantes approbavissent, et statim quidem ma-
 ni multum in decoras adulationes repressit: et in se-
 quenti die gravissimo corripuit edicto: dominique se post
 hac appellari ne a liberis quidem aut a nepotibus suis
 vel suo vel loco passus: igitur eo tempore .i. eo anno
 quo firmissimum pacem ordinatione dei cesar com-
 posuit natus est christus: cuius adventum pax ista fa-
 mulavit: in cuius ortu audientibus hominibus exul-
 tantes angeli ceterum: Gloria in excelsis deo, et in
 terra pax hominibus bonae voluntatis: eodem tempore
 hic ad quem rerum omnium summa concesserunt dominus
 se hominum appellari, passus non est: imo non ausus
 quo vere dominus totius generis humani inter homines
 natus est: eodem quoque anno tunc primum deum ce-
 sar quem his tantis mysteriis predestinaverat deus ce-
 sum agi singularum ubique provinciarum et ceteri
 omnes homines iussit quando edens homo videri et
 esse designatus est: tunc igitur natus est christus, roma-
 noque censui ascriptus statim ut natus est: haec est prima

leges plurimas statuit.
 deinde appellationem.

Quo tempore natus est christus
 pax fuit: et sic dominus
 appellari: edicto corripuit.
 Augustus.

Christus censui ascriptus.

Christus Cuius Romanus
ad censum.

illa clarissimaque possessio que cesarem omnium prin-
cipem resque rerum dominos sigillatim cunctorum ho-
minum edita a scriptione signavit: in qua se et ipse
qui cunctos homines fecit: inveniri hominem ascri-
biq; inter homines voluit: quod peritus nunq; abor-
be condito: atq; ab exordio generis humani in hunc
modum ne babilonio quidem, vel macedonio utro
dicam minori cuiq; regno concessum fuit: nec dubi-
um quia omnium cognitioni fidei inspectioniq;
pateat: quia dominus noster iesus christus hanc urbe
nata suo: autem defensamq; in hunc rex: apicem pro-
nexerit: cuius potissime voluit esse cum venire dicen-
dus utiq; romanus census professione Romanus: Quia
ob rem quia ad id temporis provenientum est: quo et do-
minus christus hunc mundum primum adveniens
illustravit regnumq; cesaris tranquillissimum dedit:
Hunc quoq; sextum libellum hoc fine conclusurum
germinantia tempora christiana: magisq; inter repu-
mentum manus crescentia: et que ad huc in praecliv
posita hominum ipsorum quibus h. respondere cogimur
infestatione mordentur septimo libello si tamen adin-
vante domino suffere comprebendam: ut quoniam
ab initio et peccare homines: et puniri pp. peccata non
tacui: Hunc quoq; que persecutiones christianorum ac-
te sint absq; eo quo omnes ad peccandum generaliter
promi sunt atq; ideo sigillatim corripuntur expediam:

Est Libet vj oiosy sequit septimus

Sufficientia ut arbitror documenta collecta sunt quibus absq; illo archano quod paucorum fide-
lum est probari de modo queat unum illum et uer-
dum quem christiana fides predicat et condidisse mu-
dum creaturamq; eius cum uoluit et disposuisse per nit-
ta cum a multis ignoraretur et confirmasse ad unum-
cum per unum declaratus est simulq; potentiam pa-
tientissimam eius multis modis argumentisq; diuisse:
in quo quidem angustas directasq; mentes offensa pa-
lisper intelligo quod ante potentie patitur tanta mi-
seretur: si enim potens erat inquit creare mun-
dum componere pacem mundi infirmare mundo
cultum ac notitiam sui: quid sibi opus fuit tanta
et uelut ipsi sentiunt tam permissa patientia ut
in ultimo cladibus laboribusq; hominum fieret quid
a principio uirtute eius quem predicas dei sic po-
tius cepisse potuisset: quibus quidem ueraciter respo-
dere possem ad hoc ab initio creatum et institutum
humanum genus ut sub religione cum pace sine
labore uiuens fructu obedientie eternitatem prome-
reretur: sed abusu bonitatem creatoris libertate
indulgentie in contumacem uertisse licentiam: atq;
ex contemptu in obliuionem defluxisse iustamq; re
esse patientiam dei et iustam in utraque partem ut
ne contemptus disperdat in totum cui miseris uelit
et affici laboribus dum uelit firmit: contemptus po-
tens deinde subsequens cause iuste sem adhibere
gignit ignorantem gubernationem cui aliquando pie

restitutus sit penitenti antiquæ gratiæ facilitatem sed
hoc quoniam et severissime fortissimeque dicuntur, fideles
tamen atque obedientem requirunt: mihi autem summe
re aliquando creditur, certe nunc cum incredulis
ratio est. Compensari enim proferam quæ ipsi et si probare
noluerint improbare non possumus. Itaque quantum
ad scientiam humanarum mentium pertinet uterque
reuerentia religionis et confessione cultusque superne
potentiæ minimis distante dum taxat fide quia no-
strum est fateri ex uno: et per unum deum constare
omnia illorem tam multos deos putare quod multi sunt
si potentiæ dei inquantum quem predicatis fuit, ut roma-
num imperium tam amplum, ac tam sublime fieri
cur per igitur potentia eius obfuit, ut ante non fieret
an ipsi dii non dum erant, an ad huc Roma ipsa non
erat, an illi non colebantur, an hec non dum idonea
imperio videbatur, si non dum erant dii cessat mē-
tio, ut quid enim iam ibi eorum distinctio mori
nisi ne ipsam quidem invenio nram? Si autem erant
dij, aut potentia eorum, ut ipsi indicant, aut patientia
in culpa est, vel potius defuit, aut si magis suadebat
videtur fuisse tunc quidem deos qui prouehere potu-
issent: sed non dum extitisse romanos qui prouehi irre-
posset. nos autem rerum potentiam, non notificem scire
querimus, de dijs quidem ut putant magnis non fabris
nilisimis questio est: quibus nisi nra accedat ars ces-
sat: Si enim prescisse illis, ac noluisse scire semper fuit
uno etiam subiacente etiam prescientia quia apud om-
nipotentem de operibus dum taxat suis hoc est scire
quod velle quod curaque illud prescribatque cui nominis

astipularetur non expectare oportuit sed creare mix-
 tum et Ionem illum suum acernos formicarum
 in populos hominum ludo uertere solum fuerunt
 Porro autem de cura ceremoniarum nec retinendum
 arbitror quoniam inter sacra continua incessabilibus cla-
 dibus nullus finis ac vel reliquies fuit nisi cum sal-
 uator mundi christus illuxit cuius aduentui predesti-
 natam fuisse romani imperij pacem et si iam suffi-
 cienter ostendisse me arbitror tamen paucis adhuc
 supplere conabor principio secundi libelli cum tem-
 pora romae conditionis istius tenore perstringerem ut
 ea conuenienter inter babyloniam urbem affricam
 tunc principem gentium et romam equae nunc gen-
 tibus dominantem compata conscripsi fuisse illud
 primum hoc ultimum imperium illud paulatim
 cadens ut istud sensim conualescens defluxisse illi
 sub uno tempore nonissimum regem cum isti primum
 fuisse illam deinde tunc in uadente curio captam ue-
 lut in mortem tunc concidisse cum istam fiduciam
 asurgentem post expulsos reges liberis uti cepisset co-
 silijs praecipue cum iudicante libertatem sua roma-
 tunc quoque iudeorum populus qui apud babyloniam
 sub regibus seruebat in sancta iherusalem recepta liber-
 tate redierit templumque domini sicut a prophetis
 predictum fuerat reformarit Preterea intercessisse
 dixeram interbabyloniarum regnum quod ab oriente
 fuerat et romanum quod ab occidente surgens here-
 ditate orientis nutrebat macedoniam aethiopiis
 regnum hoc est quasi a meridie ac septentrione
 orbibus micibus praefectis turreis curatoresque tenuisse orientis

et occidentis regnum Babillonum et romanum inter no-
cari neminem h. vñq. dubitasse scio macedonicum re-
gnum sub septentrione cum ipsa celi plaga cum ale-
xandri magni regno posita usq. ad nunc sub rursus mo-
tibus docent cartaginem vero universis precelluisse apor-
te et non solum in siciam sardiniamq. ceterisq. ab-
iacentes insulas. sed etiam in hispanum regni termi-
nos tetendisse historiarum simul monumenta urbi-
umq. declarant. dictum est etiam nascere per medo-
babillone et irruptis per gothos romae praes admodum
minorum numerum concurrere. Hinc autem his il-
lud indicio: quo magis clareat. nunc esse arbitrum se-
culorum regnorum locorumq. omnium datum regnum.
cartaginense a condicione usq. ad eversionem eius pau-
lo ante q. septingentis annis stetit. Equae regnum ma-
cedonicum a carano usq. ad persem paulo minus q.
septingentis: Utinamq. em septenarius ille numerus quo
inducantur omnia terminavit. Roma ipsa etiam q.uis
adventum domini nostri iesu christi profecto precebat
imperio tamen paulum et ipsa in occusum huius
numeri offendit nam septingentesimo condicione sue
anno xviij. incos eius incertum unde consurgens fla-
mina consumpsit: Hec vñq. ut ait L. insus maiore
incendio nascata est. Adeo ut post aliquot annos ce-
sar augustus ad reparationem eorum. que tunc exusta
erant. magnam vim pecunie ex erario publico sum-
tus sit. Poterant quoq. ostendere eundem duplicati
numereum mansisse babillonis. que post mille et
quadringentos et quot excurrit annos. Vltimo aere
rege capta est nisi presentium contemplatione renouata

illud sane libenter adicio quia primi illius regum
 omnium nim. q. ius et pater eius belus obscure primus
 regisse refertur. Illius ergo uniusq. anno postq. regnare
 cepit quadagesimo tertio natus est ille habraam cui
 datus sunt repromissiones ex cuius semine repromissus
 est christus. Deinde nunc primi istius imperatorum
 omnium Augusti cesaris. q. ius et pater eius cesar dic
 tor imperij potiusq. imperator extiterit. Istius ergo ce
 saris postq. imperare cepit emenso prope modum anno
 quadagesimo secundo natus est christus. qui habrae sub
 uno primo rege promissus. Natus est ante octava kat
 un. cum primis incrementa omnia anni nemē
 ti inapunt. Ita factum est ut cum habraam quadage
 simo tertio anno natus sit sub fine xl. si. nativitas chri
 sti conveniret. ut iam non ipse in parte tertij anni. s.
 in ipso potius tertius annus occurreret. Cum annus q.
 quatuor q. q. nonis. q. q. in usitatis bonis habunda
 re sitis et me proferente compertum haberi arbitro
 tero terrarum esse una pax omnium. non cessatio
 sed abolitio bellorum clausa iam gemmi portu
 extirpatis bellorum radicibus non repressis. Cesar ille
 primus et maximus cum in hoc unum cesaris non
 universa magnatum gentium creatura iuravit. sunt
 per communem census unius societatis effecta sit.

Nativitas domini nostri iesu christi.

Agnat anno ab urbe condita septingentesimo Lij. m.
 tus est christus salvator mundi asserens fidem vere
 tam medio rerum posita: ubi commoveretur qui of
 tenderet. qui crederet salvaretur: vere ignis vedens
 consus quem qui sequitur illuminatur. qui tentat

Ob omnium consensum
 una societas.

Christus civis Romanus.

exiuntur. ipse est christus christianorum caput salu-
tor bonorum malorum punitor index omnium
qui formam subsequuntur verbo et opere statues
quo magis doceret patientes in persecutionibus quas
pro vita eterna excipient esse oportere. mox ut vir-
gini puerum editum mundo apparuit de passionibus
suis cepit. Nam cum rex iudee herodes simul ut ma-
lum comperit. necare decrevit. plurimosque tunc pec-
cunios dum in iura infestatur occidit. hinc inquam
tranquille agitur mundus credentium gratia inquam
periculosose inquietatur blasphemantium pena est. sta-
tis per omnia fidelibus christianis. quibus aut eter-
ne vite requies merito aut etiam huius mundi e-
st. Quod tempore cum per ordinem referam ipsis rebus
ostendam postquam redemptor mundi dominus resurrex-
it christus venit interitus et cesaris censui civis roma-
nus ascriptus est. dum per xij. ut dixi annos claus-
belli porte beatissima pacis tranquillitate cohiberet
Caicum nepotem suum augustus cesar ad ordinandum
egypti serieque partes misit qui preteritis ab egypti-
nes palestine apud iherosolimam in templo trans-
to et celebri adorare contempsit sicut suetonius in-
quillus refert. quod augustus ipse enim comperit pa-
no usque iudicio prudenter fecisse laudavit. Itaque in
no imperij cesaris xlvij. adeo dum romanos sancte
consecrata est. ut cesar lanistiarum omnesque peregrinos
servorum quoque maximas copias exceptis medicis et
preceptoribus trudi urbe precepit. Itaque peccante prin-
cipe in semen dei et correpto perfamem populo qui-
tatem offensionis qualitas nationis ostendit. de in

ut verbis cornelii tracti loquar sicut angusto ianua
tialus dum apud extremos terrarum fines terrios
noue gentes sepe exusu aliquando cum damno que
runtur usq; ad uespasiani durauit imperium. huc
usq; cornelius. ceterum et tunc capta euersaq; urbe
iherosolymorum sicut prophete pronuntiauerunt
extrahisq; iudeis. Titus qui ad uindictam domi
ni nostri iesu christi sanguinem iudicio dei faciat
ordinatus in tot triumphans cum uespasiano patri in
num clausit. igitur et si sub extremis cesaris tempori
bus apertus est unius cum multa ex eo tempora quibus
inprocedu esset exercitus nulla bella sonuerunt. ubi
ipse dominus. ipse iesus christus in euangelis cum
temporibus illis in summa tranquillitate mundu
geret cunctasq; gentes pax una uelaret. et a discipu
lis suis interrogatus esset de conclusione temporum
subsequentium inter cetera sic ait. audituri ante
q; prelia et opiniones preliorum ne turbemini opo
tet enim hec fieri. Sed non dum est finis. consurget
enim gens ingentem. et regnum in regnum et erit
pestilentie. et fames. et terremotus per loca. hec aut
initia sunt dolorum. tunc tradent uos in tribula
tionem. et occident uos. et odio eritis omnib; gen
tib; propter nomen meum. hoc autem diuina pro
uidentia docens. et credentes monendo confirma
uit et incredulo predicando confudit:

Tiberius cesar imperator

Anno ab urbe condita septingentesimo xlvij post
mortem Augusti cesaris. Tiberius cesar imperium
adeptus est. mansitq; in eo annis xx. et tribus hic p[er]se
regnavit annis xxij

qd. p. m. i. n. e. a. d. h. o. m.
p. a. s. t. o. r. e. m.

Resurrex. Domini.
Hic. e. s. t. C. r. i. s. t. i.

metipsum bella nulla gessit: sed nec per legatos quicquam magna nequod tantum aliquantulis in locis per cogniti cito gentium timores comprimebantur. Similiter quarto imperij eius anno germanicus drusi filius in acule pater de germanis ad quos ab Augusto senemissus fuerat triumphavit: Ipse autem in Tiberius plurimum imperij sui parte cum magna et gravi modestia regere presint: adeo ut quibusdam presidij augenda provincijs tribuna suadentibus scripsit: Boni pastores esse tendere pecus non deglobare: vel decorare: At postquam passus est dominus noster iesus christus atque a mortuis resurrexit: et discipulos suos ad predicandum dimisit: Palatinus preses palestine provincie ad tiberium imperatorem atque ad senatum retulit: de passione et resurrectione christi consequentibusque iuramentis que vel per ipsam palam facte fuerant: vel per discipulos ipsius in nomine eius fiebant: et de eo quod certum crescente plurimorum fide deus crederetur: Tiberius cum magni fauoris suffragio retulit ad senatum ut christus deus haberetur: Senatus indignatione motus cum non sibi prius secundum morem delatum esset: ut desusapiendo cultum prius ipse decerneret consecrationem christi recusavit: edictoque constituit terminandos esse verbe christianos: precipue cum esse unus prefectus tiberij suscipiende religioni obstinatissime contaderet: Tiberius tamen edicto auctoritate toribus christianorum mortem comminatus est: utque paulatim mutata est illa Tiberij cesaris laudatissima modestia in penam contradictionis senatus Nam regi quecumque voluntate faciebat voluntas erat

atq; ex mansuetissimo principe insensissimam belham
 exiit: nam multos senatores proscripsit et ad morte
 coegit. xx. sibi patritios viros consilij causa legerat. hor
 um duos incolumes reliquit. ceteros diversis causis
 vocavit. Senatum prefectum suum res. nonne ma
 lientem interfecit. filios suos Drusum et germani
 cum. quorum Drusus naturalis, germanicus adop
 titus erat manifestis veneni signis perdidit filium
 germanici filij sui interfecit. Afferre sigillatim for
 ens horreo. pudetq; tanta libidinis et crudelitatis
 rabie efferebunt. ut qui spernuerant christo rege sal
 uari rege Cesare perirentur, huius tamen im
 perij anno xij noua et incredibilis clades apud
 fidentinam urbem accidit. Amphitheatri causa popu
 lo gladiatorum minus collapsa est: et plusq; xx. m.
 hominum occidit. dignum sane posteris tantę cor
 reptionis exemplum tunc ad spectandam hominum
 mortes. auidos homines conuenisse. quando pro sa
 lute hominum providenda deus esse nolisset: de
 inde anno eiusdem xvij dominus iesus christus quo
 latoris quidem se tradidit passioni: sed impie a
 iudeis apprehensus. et patibulo suffixus est. maximo
 tremotu per orbem facto saxa. in montibus fassa
 maximarumq; urbium plurimę partes plus solita
 concussione ceciderunt: eadem quoq; die ad horam
 diei xij sol in totum obscuratus. terra q; mox subito
 obducta tenebris est et sicut dictum est. impia q; eter
 nam tinnerunt secula nocterni: usq; adeo antem
 neq; lunam lumini solis neq; obstasse nubes certum
 est: ut quartam decimam ex die lunam totum celi

relligione interiecta longissime a conspectu solis an-
fuisse, et stellas tunc dimittimus horis, uel potius
in illa horrenda nocte toto celo fulsisse referatur.
Quod non solum sanctorum euangeliorum fides
sed etiam aliquanti libri grecorum attestantur. In
hinc post passionem domini, quem iudei quantum
in ipsis fuit persequuti sunt continue clades in-
deorum donec exinaniti dispersi qz deficiente inre-
fabiliuer strepuit. Tiberius siquidem inuentum eor-
per speciem sacramenti in provincias celi relegauit. Re-
liquos gentis eiusdem uel similia sectantes urbe se-
monit, sub perna perpetue seruitutis nisi obtempe-
rasset. Sane Asia cimitates illo terremotu dirutas
tributo dimisso, propria etiam libertate donauit. hic
ambiguus signis ueneri obijt.

Caesus Gallula:

Anno ab urbe condita septingentesimo nonagesimo
tertius ab Augusto Caesus gallula regnare cepit. mo-
sitqz in imperio annis non plene iij. homo omni-
um se flagitiosissimus, et qui uere dignus romanis
blasphemantibus, et iudeis persecutoribus punitor
adhibitus uideretur. hinc breuiter magnitudinem cru-
delitatis eius exprobram, ex clamasse fertur, utinam
Populus Romanus unam ceruicem haberet, sepe et
de conditione temporum suorum conquisitus est.
quod nullus calamitatibus publicis insigniretur.
O beata germania temporis christiani, quantum in
rebus humanis, ut etiam crudelitas hominis ma-
gis potuerit clades desiderare, q̃ in uenire. Ecce de
tranquillitate generali feritas ieiunij conuenit.

Furor impius intro seiva sedens super arma et contum-
 eliam nemis post tergum nodis fremet horridus
 ore cruento: serui rebelles et fugituri rebelles gla-
 diatores perterriti: Romam: euertere Ierusalem: si-
 alium delenerunt: iam penè uniuerso humano ge-
 neri toto orbe metuenti: Indiebus autem salutis
 hoc est temporibus christianis conuellere quietem
 non potest uel cesar infestus: hic siquidem mag-
 et incredibili apparatu profectus querere hostem
 miribus occisis: germaniam, galliamq; percurrrens
 in oris oceanus circa prospectum britannie restitit
 cumq; ibi inuocano bellum britannorum regi
 filium qui a patre pulsus cum paucis oberrabat
 in ditionem recepisset: deficiente belli mō re-
 dijt: hisdem autem temporibus iudei, qui iam
 tunc ob passionem christi: meritis labiq; cladibus
 exagitabantur apud alexandriam seditione exorta
 in profligat cede atq; urbe propulsi exprovinciam
 querebantur cum philonem quendam iudeum sine
 imperio eruditum: legatum ad cesarem miserunt
 sed gallicula omnibus hominibus tunc precipue iudeis
 infestissimis ex preta legatione philonis omnes iudeo-
 rum sacras edes: atq; in primis illud antiquissimū
 iherosolymis: profanari in sacrificijs gentilium ac re-
 pleri statuis simulacrisq; imperauit: seq; ibi ut de-
 um coli precepit: pilatus autem preses qui sente-
 tiam dominationis in x^m dixerat: postq; plurimas
 seditiones in iherosolymis expleuit: ac fecit tantis in
 rogante cunctis longioribus coartatus est: ut sua seorsim
 nerberans manu: malorum compendium mortis et

lertate quæsierit: Causas Calliula libidinibus sine
etiam illud sceleris adiecit ut sorores suas primum
stupro pollueret: deinde exilio damnavet: quas post
omnes simul exules iussit occidi. Ipse autem a se
is prefectoribus occisus est. Duo liliæ in secretis suis
reperi sunt: quorum alteri: alteri gladius prosiguo
nominis ascriptus erat: Ambo lectissimorum inro-
ntriusq; ordinis senatori et equestri nominis a ne-
tas continebant morti defractorum: Inventa est et
archa ingens ænæorum venenorum: quibus mox
claudio cæsare iubente demersis infusa maria tra-
duntur: non sine magno piscium exitio: quos re-
tos per proxima littora: pissimi æstus adiecit ma-
gnam re vera inditum miserentis dei propter suf-
fragium græ in populum continuo ex parte credi-
tum: et propter ire temperamentum in populum tam
infideliter obstinatum: ut quanta multitudo hominu
preparata morte evaserit: ex multitudine interfecto-
piscium discatur: omnibusq; innotesceret quid im-
ta venem indec æte nata agere in misera civitate
potuisset: quæ negligenter effusa et mæra corripit
liberius claudius.

Anno ab urbe condita septingentesimo v. Tiberius
claudius ab augustus quartus regnum adeptus est:
mansitq; in eo annis xiiii. exordio regni eius pe-
trus apostolus domini nostri iesu christi romam ve-
nit: et salutarem civitatis credentibus fidem fide-
liter docuit: potentissimisq; virtutibus approbavit
utq; exinde christianam Romæ esse cepit: sensit hoc
collatum fidei sue romam beneficium: nam ann m.

facto gallicula multa de abrogando imperio ac re. p. m-
 antiquum ordinem restituenda, enectendaq. penitus
 cesarum uniuersa familia senatus et consules decre-
 nissent: claudius mox ut confirmavit imperium ma-
 gna, ad huc atq. incognita usus clementia, ne in ta-
 tam nobilium urbem ultio si esset, cepta sciret:
 biduum illud, quod de rei. p. statu infideliter consu-
 latum atq. fuerat memorie exemit omniumq.
 factorum dictorumq. in eo omnium ueniam etiam
 oblivionem in perpetuum sanxit: ita illam precla-
 ram et famosam atheniensium amnestiam quam
 et rome induere iulio cesare interfecto senatus
 cicerone suadente tenuerant: sed antonio oda-
 nio propter ultionem extincti cesaris irruipientib.
 in irritum cesserat: hinc claudius quis multo truci-
 lentiore in causa in eadem conspiratorum instimula-
 retur: ultionem clementia nullo expetente firma-
 uit. accidit etiam eodem tempore presentis gratie de-
 grande miraculum. Siquidem furus camillus scribo-
 manus dalmatis legatus, bellum cumle molitus, le-
 giones multas, fortissimasq. ad sacramenti mutatio-
 nem pellexerat: itaq. die dato ut minimum undiq.
 ad nonum imperatorem conuertirent: neq. aquile
 ornari, neq. conuelli quoquo modo signa moueri
 ne potuerunt: exercitus tanta et tam inusitata mira-
 di fide motus: et uersus irpenitentium scriboniam
 quinta statum die destitutum interfecit: de seq. sacra-
 mento prius militis continuit: tristis ac pernitiosi-
 us urbi rome, nihil unq. fuisse q. bella occulta si-
 tis notum est: itaq. propter aduentum apostoli petri

et inter christiano- rum germina nix dum adhuc pu-
ca ad sancte dei fidei professionem erumpentia hunc ex-
orientem tyrannidem: et istud civile bellum neque quid-
dum intus esse compressum: qui temporis temporibus
de compressione bellorum civilium simile probavit ex-
Clandius quarto imperij sui anno cupiens utilem rem
ostentare principem bellum ubique et iustorum indeque
quesivit: itaque expeditionem in Britanniam movit quae
extitit intus inulsum: propter non reditos transfigas
videbatur: transfectus in insulam est: quam neque an-
tulvum Caesarem: neque post eum quisque adire ausus fu-
erat: ibique verbis Suetonii tranquillii utare sine ullo
prelio et sanguine intra paucissimos dies plurimam in-
sulae partem in dedicationem recepit: Orchadas etiam
insulas idem in Britanniam in oceano positas romae
adiecit imperio: ac sexto quo profectus erat mense Roma
rediit: Conferitur nunc secum quod placet sub una in-
sula tempus et tempus: bellum et bellum: Caesar: et Cae-
sarum de fine nihil confero: quoniam haec felicissima me-
toria: illud verissima clades fuit: et sic demum roma
cognoscit: per eius latentem providentiam in agendis re-
bus se partem felicitatis habuisse: cuius agnitione in-
scripta plenissima civitate perfertur in quantum non
tamen blasphemiarum offendiculis depravatur: Eodem
anno imperij eius fames gravissima per siriaco fallu-
it: quam etiam prophetae praenuntiaverant: sed chri-
stianorum necessitatibus apud ierosolimam: coniectis ab
egypto frumentis helena adhibentorum regina conuersa
ad fidem christi largissime ministravit: Anno imperij
eius quinto inter cetam et tetasiam infula de profundo

micant triginta stadiorum spatio extendit. Anno ejus
vij^o subprocuratore iudee cummone in ierosolimis turba
seditione indies animorum exorta est ut in portarum
exitu populo coarctato xxx. milia iudeorum cede prostra-
ta et compressione suffocata referuntur. Anno eius no-
no expulsos per claudium urbe iudeos iosephus refert
sed me magis suetonius movet, qui ait hoc modo clau-
dium iudeos impulsore assidue tumultuantes roma
expulit: quod utrum contra christum tumultuantes
iudeos coarctari et comprimi posset misererit: an etiam
christianos simul veluti cognate religionis homines
noluerit expelli nequa discernitur. Verumtamen se-
quenti anno tanta fames romae fuit: ut in medio fo-
ro imperator correptus a populo conuictis, et fragminibus
panis turpissime infestatus egre perespescendo theatrum in
palatium refugiens furorē exatate plebis evaserit: pō-
no autem intercedente tempore xxxv. Senatores et
cc. simul equites romanos minimis causis interfecit
ipse autem manifestis veneni signis motus est.

Herodes cesar:

Anno ab urbe condita octingentesimo octavo: Herodes
cesar ab augusto quintus principatum adeptus est: man-
sit in eo annis non plenis xliij. c. gallicule mun-
dici sui erga omnia, ac sceleratæ scelerator. immo trans-
gressor petulantiam, libidinem, luxuriam, invidiam, con-
delitatem, nullo non scelere exercebat. Siquidem per-
tulanti patris omnia penes italiam ac grecie theatrum
perlustans assumpto etiam navij uestitus dedecore et
nitis, et citatissis comedos et anargas sepe sibi superi-
se infus est: libidinibus perro tantis exagitatus est.

ut ne à matre sorore ullane consanguinitatis reueren-
tia abstinuisse referatur. virum uxorem duxerit. ipse
autem à viro ut uxor acceptus sit luxurie nero
tam effrenate fuit ut retibus aureis piscaretur quæpi
pureis fimbriis extraherentur frigidis et calidis lau-
retur unguentis: Qui etiam nunq̃ minus mille cre-
rnas confecisse uter traditur: Deniq; urbe Romam
cendum voluptatis sue spectaculum fecit per sex dies
septemq; noctes ardens ciuitas regios paucis aspectus
horrea quadro structa lapide magnaq; ille ueterum
sulc: quas discurrens adire flammam non poterat in-
gnis machinis quondam ad externa bella preparatis la-
befactis atq; inflamatis sunt: admonitionum bo-
storumq; diuersoria infelici plebe compulsa & ille
ipse ex altissima mecenatiæ turres prospiciens Latine
flamine aut uibat pulchritudine tragico habitu cha-
dam decantabat: uiricie autem tam præcipite fuit
ut post hoc incendium urbis quam se Augustus ex
latentia marmoream reddidisse iactauerat neminem
ad reliquias rerum suarum adire permiserit: cunctiq;
flamme quoquo modo superfuerant ipse abstulit: Cen-
tes centena milia sextertia annuam ad expensam a-
senatu sibi conferri imperauit: plurimos imperatores
nulla consente causa potius perimuit: negotiatorum mo-
nim sub una die tormentis quoq; adhibitis omnem
penitus censum absterxit: crudelitatis autem rabie ut
efferatus est: ut plurimam senatus partem interfec-
rit: Equestrem ordinem penè destituerit: sed nec pri-
cidys quidem astinuit: matrem fratrem sororem uxorem
ceterosq; omnes cognatos et propinquos sine hesitante

prostravit, auxit hanc molem facinorum eius teme-
ritas impietatis indeum: nam primus. & omne chri-
stianos suppliciis et mortibus affectit: ac per omnes
provincias pari persecutione excruciat imperavit
ipseque nomen extirpare conatus beatissimos christi
apostolos. Petrum cruce, Paulum gladio occidit. mox
accensam miseram civitatem ab ortu undique oppresse-
re clades, nam subsequente autumno, tanta urbi pe-
stilentia incumbuit: ut xxx. milia funerum in vi-
centem libidine venirent: Britannica deinde cla-
des euestigio accedit, qua duo precipue oppida mag-
num sociorumque clade et cede direpta sunt: Pre-
terea in oriente magnis venient provinciis amissis
romae legiones sub iugum parthicam misse egressi-
na retenta est in asia tres urbes hoc est. Laudocia
hierapolis corose: terremotu conciderunt. At non Hero-
postus galbam in hispania imperatorem creatum ab ex-
ercitu cognovit totus animo ac spe concidit: cumque in-
credibilia perturbande animo subruende rei. p. ma-
la molebat hostis a senatu pronuntiatus et ignomi-
nose fugiens ad quartum ab urbe lapidem sese ipse
interfecit. atque in eo omnis cesarum familia consumpta

A GALBA
Anno ab urbe condita octingentesimo xxiii Galba
apud hispanos usurpavit imperium, qui mox ut ne-
ruius mortem contigit romam venit: cumque omnes
avaritia, senectute, segnitiaque offenderet: Pisonem sibi
nobilem indistinctumque adolescentem in filium atque in
regnum adoptavit: cum quo septimo mense imperii
sui ab optione ingulatus est: Luit Roma cedibus pri-

principum exatatisque civilibus bellis recentes christiane
religionis iniurias: et signa illa legionum que sub ad-
uentu in urbe petri apostoli diuinitus coherata mi-
lo modo ad excitandum civile bellum valuerant quod
per scribarum gabatur: petro porro in urbe in-
fecto et christianis penarum diuersitate laniatis totis-
se orbe soluerunt: de hispania siquidem illico galba
surrexerat: quo mox oppresso, otho romae. Vitellius in
germania: Vespasianus in syria imperia simul atque ar-
ma rapuerunt: prodeunt etiam in utili potentiam si-
mul et clementiam dei, qui christianis temporibus
offenduntur, quanta celeritate tantorum incendia
bellorum exatata sunt et repressa: cum et anna om-
nium casus magnae et diuturnae clades agerentur
maxe undique concrepantes magnorum malorum frige-
res minimo negotio sopirentur: iam enim erat ro-
mae quibus persecutione nexata ecclesia quae iudicia
omnium x^o etiam pro iniuriis et persecutoribus appli-
caret: igitur otho cum galba et bisone romae interfec-
tis inter tumultus cedosque inuississet imperium: ac
mox creatum imperatorem in gallia per germaniae le-
giones vitellium corripisset bellum civile molitus ter-
tium lembus praelijs hoc est unum apud alpes alio
circa placentiam tertio circa lacum quem castores vo-
cant contra vitellianos duces congressus: victor extul-
set: quarto apud hebraeam: praelio cum inmaduer-
tisset suos in mai mense tertio quod imperare ceperat sese
interfecit: Vitellius victor romam uenit: ubi cum
multa nequam ac crudeliter ageret incredibili etiam
nouitatis appetitu humanam vitam obprobrijs agunt

Postq[ue] de Vespasiano comperit primum deponere molitus
imperium post aliquibusd[ie]bus animatus saluum Vesper-
siani fratrem nihil dum mali suspicantem, cum ceteris
flavianis in capitolium compulit: Succensoq[ue] templo et
iusta simul flamma ruinaq[ue] omnes in unum praeter-
interitum ac tumultum dedit: Post deficiente in Vesper-
siani nomen exercitu suo destitutus appropinquanti-
bus iam hostibus cum se in quandam proximam pa-
latij cellam construxisset, senissime inde protalus, cu[m]
pernam sacram eundus duceretur passim finem in-
os eius conestantibus in forum deductus optato gre-
gum presumpserat mense apud geminas scalas mi-
nitissimorum utrumq[ue] crebris compunctionibus exor-
nificatus: atq[ue] inde unco tractus et in abissi mersus
etiam communi caruit sepultura multis autem et ne-
farijs modis, per complures dies a Vespasiani militib[us]
aduersum senatum populumq[ue] romanum: indifere-
ntia cedere feruntur: est.

Anno ab urbe condita cehngentesimo xxiii. breuili-
ter quidem: sed turbida tyrannorum tempestate disca-
la tranquilla sub Vespasiano duce serenitas rediit, na[m]q[ue]
ut paulo antea repetam: Iudei post passionem chri-
sti destituti intotum gratia dei, cum omnibus undiq[ue]
malis circumuenerentur a quibusdam in armello se-
ducti, fortib[us]q[ue] perextenderent, exortos a iudea duces
rerum potituros fore, predictumq[ue] ad se trahentes in
rebellionem exarserunt, extinctisq[ue] praedijs romanis
legatum quoq[ue] sirie suppetias ferentem, rapta aquila
et ceteris copijs fugauerunt ad hos Vespasianus a Hero-
ne missus, Titum filium suum iuniorum inter legatos

habuit, nam multas et validas legiones secum in sinu
traiecit: itaque cum iudeos multis eorum oppidis
in urbe iherosolymorum precipue ob diem festum co-
gregatos obsidione clausisset ob cognita neronis mor-
te, hortatu plurimorum in regnum et ducum: et
maxime iudeorum iosephi ducis sententia qui captus
cum vincula conijceretur constantissime dixisset
sicut Suetonius refert: continuo se ab eodem sed im-
peratore soluendum imperium adeptus est: Reliqui
in castris ad procuracionem iherosolymorum filio Tito
per Alexandrium profectus est Romanus: sed cognita in-
terfectione iutellij paulisper Alexandria substitit: Titus
vero magna ac diuturna obsidione iudeos premens
machinis, cunctisque bellis mobilibus, non sine multo
suorum sanguine tandem muros civitatis irrupit:
sed ad expugnandam interiorem templi munitione
quam reclusa multitudo sacerdotum ac principum
turba, tum maiore vi et mora opus fuit: Quod tum
postquam impotenter redactum opere atque antiquitate su-
spexit: diu deliberavit utrum tanquam incitamentum ho-
stium incendatur, aut incitamentum victoriae reser-
vet: Sed ecclesia dei iam per totum orbem germinante
tanquam effectum ac vacuum nullius usui bono commo-
dum arbitrio dei auferendum fuit: itaque Titus impera-
tor ab exercitu pronuntiatus templum in iherosolymis
incendit, ac dixit: quod a die condicionis primae usque ad
diem erectionis ultime manserat annis, scilicet c. et q. mi-
ros urbis universos solo equavit, sexcenta milia iu-
deorum eo bello interfecta: Cornelius et Suetonius re-
fecerunt: iosephus non videns, qui ei tunc bello profuit: et

apud Vespasianum propter dictum imperium uenia-
 gratiamque meruerant: scribit iudeos centena milia
 gladio et fame perisse: reliquos uero iudeorum diu-
 sis alia conditionibus toto orbe dispersas: quorum
 numerus ad nonaginta milia hominum fuisse na-
 tur: Vespasianus et Titus imperatores magnificum
 agentes de iudeis triumphum urbem ingressi sunt: et
 pulchrum et ignotum antea cunctis mortalibus inter
 ccc. xx triumphos qui a conditione verbis usque in id
 tempus aut erant: hoc spectaculum fuit patrem et fi-
 lium uno triumphali curru uectos gloriosissimum
 ab his qui patrem et filium offenderunt victoriam
 reportasse: Im continuo omnibus bellis ac tumultu-
 bus domi forique compressis pacem totius orbis pro-
 nuntiarent: et ianum geminum obsecratis cohiberi
 claustris sexto demum ipsi post urbem conditam co-
 suerunt: fuit enim idem honos ultioni passionis
 domini impensus est: qui etiam natiuitati attribu-
 tus: Tunc deinde sine ullorum bellorum tumulti-
 bus immensum res. p. romana prouehitur. signat
 achaia. hircania. bodos. byzantium. samos. Tracia. cica-
 lia. coromagne tunc primum rediit in provincias
 romanas iudiciabus legibusque prouenerunt: Hono aut
 imperij eius anno. tres ciuitates cypri terremotu cor-
 ruerunt: et romae magna pestilentia fuit: Vespasianus
 autem et villa propria circa sabinos nono anno pri-
 apatus sui proflummo uentris est: mortuus:

TITVS

Anno ab urbe condita octingentesimo xxviii Titus
 legatus a numero principum othone et vitellio

ab angusto viij biennio post Vespasianum regnavit
cuius tanta tranquillitas in imperio fuit ut nullus
omnino sanguinem in re. pn. ad ministranda fudis-
se referatur. Et tamen tunc Rome orto repente in-
cendio plurimae edes publice concremate sunt. Aby-
ruptum etiam abetri montis verticem magna profu-
disse incendia ferunt: torrentibusq; flammarum monti-
regionis cum urbibus hominibusq; delesse: Titus cu-
ingenti omnium luctu in eadem villa quae patrem
absumptus est. Domitianus.

Anno ab urbe condita octingentesimo xxx. Domitu-
nus Titi frater. ab angusto novus frater in regnum
qui per annos xv ad hoc paulatim per omnes sce-
lerum gradus crevit ut confirmatissimum toto orbe
ecclesiam christi datis ubiq; crudelissime persecu-
tionis edictis conuellere auderet: his minantem sup-
bium prolapsus fuit ad dominum sese ac deum no-
cari scribiculis infferit nobilissimos e senatu in iudic-
simul ac prede causa, alios palam interfecit, alios
in exilium tenuit ibiq; trucidari imperavit. libidi-
nis intemperantia quicquid cogitari potest fecit, pt-
rimas urbis destructis. p. r. rebus extenuit. bellu-
aduersus germanos et dacos per legatos gessit: pa-
ri rei. p. permittit cum et in urbe ipse senatum po-
pulumq; lammaret: et foris male circum actum ex-
citum assidua hostes cede confiterent: nam quanta-
fuerunt dampnos datorum regis cum fusto duce
prelia quanteq; romorum clades longo testu-
enoluerem: nisi cornelius celsus qui hunc hysto-
riam diligentissime contexuit detestando interfecit.

numero in salustium & crispinum et alios autores q̄
 plurimos sinxisse et se ipsum p̄ idem potissimum el-
 gisse dixisset. Domitianus tamen prouissima elatus
 iactantia sub nomine superatorum hostium dextra-
 tis legionibus triumphauit: deniq; efferatus sup-
 bia, quia se deum coli uellet persecutionem et
 christianos agi, secundus a nerone imperauit. 90
 tempore etiam beatissimus iohannes apostolus i
 pathmos insulam relegatus fuit: inter indeosq;
 acerbitate tormentorum et crudissime quoq; cois
 exquiri genus dauid atq; interfici preceptum est
 dum prophetis sanctis et inuidetur et creditur
 quare adhuc futurus esset ex scientis dauid
 qui regnum posset adipisci: continuo tamen do-
 mitianus crudeliter in palatio a suis interfectus
 est: cuius cadaver populari sandapita per uespi-
 lones exportatum atq; ignominiosissime sepultum e-

CVTROPVS

Anno ab urbe condita octingentesimo xviij q̄uis
 troponus L. hunc etiam annum scripserit: nerus
 admodum senex a pretorio prefecto pretorii et par-
 thenio spadone interfectore, domitiani imperato-
 ris ab angusto creatus cranium in regnum ad-
 optauit: per quem reuera afflicte rei p. diuina pro-
 mione consuluit: hoc primo edico suo amicos exu-
 les renouauit: Unde etiam iohannes apostolus huc
 generali indulgentia liberatus ephesum redijt: eme-
 sosq; anno imperij sui nerua confes morbo die
 obiit

T. P. A. A. H. V. S.

Anno ab urbe condita octingentesimo xlvij trimm)

genere hispanus xi^o ab Augusto rei. p. gubernacula
nervia tradente suscepit. ac per annos xviii comit
apud agrippinam gallie urbem insigni sumpsit
imperij: mox germaniam tibi transrhenum in pri
stinum statum. trans danubium multas gentes
subegit: Regiones autem trans euphratem et agri
suas provincias fecit: Salenciam et Tefifontem
et babillonem occupavit: In christianis sane per
sequendis errore deceptus tertius a Nerone. cu
passim repectos cogi ad sacrificandum idolis ac
detracentes interfici precepisset. plurimique interfi
cerentur. Plinii secundi. qui inter ceteros iudices
persequutor datus fuerat. relatu ad monitos eos ho
mines propter confessionem christi honestamque con
venticulam nihil contrarium romanis legibus fa
cere fiducia sane innocentis confessionis nemini
mortem gravem ac formidolosam uideri receptis
illico temperavit edictum: Verumtamen continuo
rome aurea domus a Nerone totis primis publi
cisq; rebus impensis condita repentino flagrant
incendio: ut intelligeretur missa etiam ab alio per
sequutio ipsius potissime monumentis. a quo pri
mum exorta esset: atq; in ipso autore primis terre
motu quatuor urbes Asiae subuersae: elea in iun
tanne. come. et graecae civitates duae opinthiorum
et orithorum: Tres gallie civitates eodem terremotu
dirutae: Pantheon romae fulmine concrematum: Ter
remotus in Anthiochiam pene totam subruit ci
vitatem: Incredibili deinde motu sub uno tempo
re indei. quasi rabie efferati per diversas terras

partes exarserunt: nam et per totam libyam aduer-
sus incolas atrocissima bella gesserunt: que adeo
tunc interfectis cultoribus soluta est: ut nisi poster-
trianus imperator collectis illuc aliunde colonas
deduxisset unam penitus terram abriso cultore mi-
sisset: Aegyptum vero totam et arenem, et theba-
dam cruentis seditionibus turbaverunt: in Alexan-
driam autem commisso prelio uicti et attenti in me-
sopotamiam quoque rebellantibus iussus imperatoris
bellum ulatum est: itaque multa milia nostra cede
delata sunt: Sane salaminam urbem cupri in-
terfectis omnibus incolis deleuerunt: Triarius ut
quidam ferunt: apud selenciam isauris urbe
profluvio uentis extinctus est: *Adrianus.*

Anno ab urbe condita octingentesimo Lxvij. A-
drianus consobrinus traiani filius xij ab Augu-
sto principatum adeptus uno et xx. annis im-
peravit: hic per quadratum discipulum apostolo-
rum et aristodem atheniensem iurum fide sapi-
entiaque plenum et per serenum grammicum lega-
tum libris de christiana religione compositis in-
structus atque eruditus precepit per epistolam ad-
minuturum fundanum per consulem asie datam
ut neque liceret christianos sine obiectu criminis
aut probatione damnare: Idemque continuo pater-
pater in senatu ultra morem appellatur, ut u-
xor eius angusta Adrianus rem p. iustissimis le-
gibus ordinavit: bellum contra sauros gessit:
et inat indeos sane perturbationem: scelerum fa-
orum exagitatos: et palestynam provinciam quada-

suam depopulantes ultima cede perdomunt: Vltusq;
christianos: quos cheba duce cur sibi aduersus roma-
nos non assentarentur ex cruciabant: precepitq; necui
indeo introeundi iherosolimam esset licentia: chri-
stianis tamen ciuitate permissa quam ipse in opti-
mum statum murorum extructione reparauit: et
etiam vocari de nomine suo precepit:

Antoninus Pius.

Anno ab vrbe condita octingentesimo Lxxxviii An-
tonius cognomento pius xiiij. ab augusto impera-
tor creatus cum liberis suis: Aurelio et Lucio xx
et non plene tribus annis rem p. gubernauit adeo
tranquille et sanite ut merito pius, et pater patrie
nominatus sit: huius tamen temporibus, Valentinus
heresiarches et credo magister martionis roma uenit
uerum iustinus pbs librum pro christiana religioe
compositum Antonio dedit, benignumq; eum erga
christianos fecit: Antonius ad xij ab vrbe lapide
morbo correptus interijt: *M. ant. pius.*

Anno ab vrbe condita ~~xxx~~ xci. Marcus Antonius
uerus xiiij. ab Augusto regnum cum Aurelio como-
do fratre suscepit: mansitq; in eo annis xix: his
mi rem p. equo iure tutati sunt: Bellum deinde
contra parthos admirabili uirtute et felicitate ges-
serunt: Marcus Antonius uerus ad id bellum p-
fectus est: Velocissus enim rex parthorum grum
eruptione armeniam, capadociam, siriampq; inuola-
bat: sed Antonius prestrenuissimos duces magnis re-
bus gestis sellentiam assirie urbem super idaspe
fluum sitam cum ccc. milibus hominum cepit

et cum fratre e mitiora parthica triumphavit. ac
multo post. dum cum fratre in nebrulo sedet
cum morbi quorundam amplexum graeci vocant suf-
focatus interijt: sed defuncto Aurelio. Marcus in-
tomus solus rei. p. praefuit: sed indubius particu-
li persecutiones christianorum quartam iam post
Heronem vice. in Asia et in gallia graves precepto
eius exacerant: multiq; sanctorum martirio coro-
nati sunt: secuta est lues plurimus infusa prom-
ptis. totamq; italiam tanta pestilentia vastavit ut
passim nulli agri atq; oppida sine cultore. atq;
habitare deserta in ruinas filiasq; concesserint. exer-
atum vero romanum. cunctasq; legiones per longi-
qua late hiberna dispositas ita consumptas fecerunt
ut marco marci bellum. quod continuo exortu
est. non nisi nono delectu militum quem triennio
inquit apud canonicum. m. antonius habuit gestu-
risse referatur. hoc quidem bellum providentia dei
administratum esse cum plurimis argumentis tum
praecipue epistola gravissimi ac modestissimi imper-
toris apertissime declaratum est: nam cum insurre-
xissent gentes in tanta manuata barbara multitudine
innumerales hoc est marcomani. Quadi. Sa-
di Sarmate. Sueri atq; omnis pene germania et
anguandorum usq; fines progressus. exercitusq; o-
mnientus ab hostibus propter aquarum penuriam
pauis. sitis q; hostibus periculum sustineret ad
invocationem nominis christi. quam subito mag-
fidei constantia quidam milites effusi in preces pa-
lam fecerant tanta vis pluvie effusa est. ut romanos

quidem largissime ac sine minorum defecerunt: barbari
autem crebris fulminum ictibus perterritos cum plu-
rimi eorum interficerentur in fugam coegerunt: quorum
terga romani usque ad interemptionem cedentes gloriosus-
simam victoriam, et omnibus pene antiquorum titulis pre-
ferendam rudi perquam multum numero. Sed poten-
tissimo christi auxilio reportarunt. Exorta etiam nunc
apud plerosque dicuntur littere imperatoris antiochi: ubi
per inuocantesque nomen christi per milites christia-
nos et suam illam depulsam et collatam fatetur fuisse
victoriam: Idem Antonius commodus filium suum
suscepit in regnum preterea etiam temporis per omnes
provincias tributa donavit: omniaque simul fiscalium
negotiorum calumniosa monumenta congesta in fo-
ro iussit incendi: Senioresque leges novis constitutio-
nibus temperavit. Postremo in puerum constitutus re-
pentino morbo diem obiit:

Antonius commodus:

Anno ab urbe condita xcxxx° . Antonius commodus
 xcv ab angusto patri successit in regnum, mansitque in
eo annis xiiij aduersus germanos bellum feliciter ges-
sit: ceterum per omnia luxurie et obscenitatis dede-
cora deputatus gladiatorisque armis sepiissime in ludo
depugnauit et in amphitheatro fons se se frequenter obie-
cit: interfecit etiam quod plurimos senatores maxime
quos animaduertit: nobilitate, industriaque excellere.
Flagitia regis per urbem insequitur, nam fulmine
capitolium est ictum: ex quo facta inflammatio biblio-
thecam illam maiorum cura studioque composuimus, ce-
desque alius mixtas rapta turbine concremavit: de-

inde aliud incendium postea domo exortum edē
 ueste et palatium plurimamq; edis partem solo equa-
 uit: Commodus cunctis in commodis in domo uesti-
 ha strangulatus interisse fertur: hostis generis huma-
 ni etiam minus indicatus: Post hunc a senatu cre-
 atus est: senex helvius pertinax xvi. ab Augusto qui
 septimo mense q̄ regnare cepit, in hunc inuis, pri-
 ti scelere in palatio occisus est, iulianus interfecto
 pertinace in nase imperium: sed mox astrudo ap-
 pontem emilium bello civili victus: et interfectus
 est mense vii postq̄ cepit imperare: itaq; inter-
 pertinacem et iulianum unus annus assumptus est.

SEVERVS.

Anno ab urbe condita .xc. q̄o quinto: senecius q̄ne
 ap̄e tripolitatus ab oppido lepi qui se ex nomine
 imperatoris quem occisum ultus fuerat pertinacem
 appellari voluit xvij. ab augusto destitutum ad ep-
 tus imperium decem et septem annis tenuit: hic
 nā senius multis bellis lacessitus, fortissime quidem
 rem p. sed laboriosissime tenuit: piscennium mignū
 qui in egipto et siria ad terrarum idem asperauerat ap-
 criziam uicit, et interfect: iudeos et samaritanos re-
 bellare conantes ferro cohercuit, p̄etbos arabes adu-
 benosq; superauit: Quarta post heronem persecuti-
 one christianos excecavit plurimq; sanctorum per-
 diuersas prouincias marturio coronati sunt: hunc
 profanum in christianos et ecclesiam dei presump-
 tionem seneci celestis uirtute ultio euestigio acta s̄b
 sequitur: nam continuo rapitur uel potius detrahit
 in galliam securus ē siria et ad terrarum civile bellū

Unum iam enim iam Rome aduersus Iulium
 aliud contra Pisonem gesserat: Tertium claudi-
 us albinus Iulium in occidendo petronio socius
 qui se in Galliam fecerat suscitabat: cuius bello in-
 multum utrinque romani sanguinis fusus est: Albi-
 nus tamen apud Lugdunum oppressus et interfectus
 est: Senerus in Britannia defunctus penitus omnium
 sociorum trahitur: ubi magnis gravibusque preliis sepe
 gestis receptam partem insule a ceteris indomitis
 gentibus bello distinguendam putavit: itaque magna
 fossam firmissimamque vallum crebris insuper tur-
 ribus communitum per e. xxxij milia passuum
 a mari ad mare duxit: Ibiq; apud deboronum
 oppidum morbo obiit, et reliquit duos filios, V-
 ltrium et Getem: quorum Getem hostis publicus
 iudicatus interijt: Vassianus Antonij cognomine
 assumpto regno potitus est.

Aurelius Antoninus

Anno ab urbe condita xclxij Aurelius Antoninus idq;
 Caracalla xvij, ab Augusto principatum adeptus est
 mansitq; in eo non plene annis sex: Vixit patre aspe-
 rior, omnibus autem hominibus intemperatior: qui
 etiam nonnullam suam Iuliam uxorem duxit: hic
 contra parthos bellum motas inter edessam et ar-
 ab hominibus circumventus est occisus: Post hunc xix
 ab Augusto ophilius marcerq; prefectus pretorii cum filo
 Viadumeno inuasit imperium: sed emenso anno conti-
 nuo apud dulardem militum tumultu occisus est.

Marcus Aurelius Antoninus

Anno ab urbe condita viij Lxx: Marcus Aurelius

Antonius xx. ab Augusto imperium adeptus est. sen-
uq; annis x. q. hic sacerdos belogabali templi nulla
fuit, nisi stuporum flagitiorum. totiusq; obscenitatis
infamem satis famam reliquit. Tumultu autem
militari exorto romae, cum matre interfestus est.

Aurelius Alexander.

Anno ab urbe condita nonigesimo Lxxiiij. Anno
hinc Alexander xxi. ab Augusto: senatus ac militum
voluntate imperator creatus est. xiiij annis digno
equitatis praecario fuit: cuius mater matrona christi-
ana originem presbiterum audire creavit: nam-
scitum expeditionem in persas facta xersem regem
eorum maximo bello victor oppressit: Vlpimov
usus assessore summam sui moderationem rei. p. ex-
hibuit sed militari tumultu apud mangocianum
interfectus est. *Maximianus.*

Anno ab urbe condita nonigesimo octingesimo
viij. Maximianus xxij ab Augusto nullas tuatus
voluntate imperator ab exercitu postq; bellum in
germania prospere gesserat creatus persecutione
in christianos sextus a Nerone excoquit sed continuo
hoc est tertio q; regnaverat anno apud priemo agle
interfectus et persecutionis et vite finem fecit
qui maxime propter xianā alexandri cui successit
et matronae matris eius familiam persecutionem
in sacerdotes et clericos .i. doctores vel praecipue prop-
ter originem presbiterorum miserat.

CORDIANUS.

Anno ab urbe condita viij. nongesimo primo: Epor-
dianus xxij ab Augusto imperator creatus est. militq;

meo. annis sex nam Papienus interfectore maxi-
miani et frater eius balbinus qui usquepauerant
imperium in palatio. mox interfecti sunt: et Jordanus
admodum puer in oriente ad bellum persecutum pro-
fecturus sicut entropius scribit anni portus aperuit
quas utrum post Vespasianum et Titum aliquis cla-
serit neminem scuisse meminere. cum tamen
eas ab ipso Vespasiano post annum apertas. corneli-
us tacitus prodit: igitur Gordianus in gentibus pre-
luis aduersus parthos prospectus gentis suorum fran-
de. hand longe accessit super eufratem interfusus:
Philippus:

Anno ab urbe condita noningentesimo nonagesi-
mo septimo Philippus xxiii. ab Augusto imperator
creatus Philippum filium suum consortem regni
sui fecit: mansitque meo annis septem. hic primus
imperatorum omnium christianorum fuit: ac postter-
tium imperii eius annum millesimus condicione ro-
me annus impletus est: ita magnificas ludis augu-
stissimus omnium preloz: hic natalis annus a chri-
stiano imperatore celebratus est: nec dubium est: quod
Philippus huius tantę deuotionis gratiam et hono-
rem ad christum ad ecclesiam reportarit, quando ut
asserunt fuisse in capitolium immolatusque ex more
hostias nullas auctor ostendit. ambo tamen quod in
diuersis locis tumultu militari. et beu frande inter-
fecti sunt.

Anno ab urbe condita m. 4. Decius civilis belli in-
tentor et repressor occisus Philippus xxv. ab Augusto i-
natus imperium. terminusque annus tribus. idem continuus

in quo se etiam ob hoc philippum interfecisse do-
cuit: ad persequendos interficiendosque christianos
septimus post neronem feralia discessit edicta, plu-
rimosque sanctorum ad coronas christi de suis cru-
cibus misit: idemque filium suum cesarem legit
cum quo simul continuo in medio barbarorum
suum interfecit: Gallus, hostilianus:

Anno ab urbe condita m. vii. Gallus hostilianus
xxvi. ab Augusto regnum adeptus vix duobus m-
nibus cum volusiano filio obtinuit: exoritur ultio in-
olens nominis christiani et usque quo ad profugum-
das ecclesias edicta decij curruerunt: eatenus in-
credibilem morborum pestis extenditur: nulla fere
promittia romana nulla civitas: nulla domus fuit
que non illa generali pestilentia correpta aliqua-
modo sit: hac sola permixta insignes gallus et volu-
sianus: dum emilianum romis rebus stidente
bellum civile molirentur: occisi sunt: Emilianus in
tertio mense in nase trucidatus: extinctus est:

Valerianus et Galienus:

Anno ab urbe condita m. l. duo imperatores xxi
post Augustum ex loco creati sunt: Valerianus in re-
thetia ab exercitu Augustus, appellatus: Romo aute-
m a senatu Galienus creatus cesar mansitque in reg-
no infeliciter annis xv. respirante paulisper ab illa
supra solitam inque et gravi pestilentia genere hu-
mano provocat penam suam obliviosa malitia: in-
pietas enim flagella quidem excruciat non sentit:
ne de superioribus taceam. facta a decio christianorum
persecutione totum imperium romanum pestilentia

magna nexum merita est iniquitas sibi primo in-
peritiam suam circumuenta iudicio pestilentia cor-
tus esse accedentemq; ex morbis mortem ne fines
esse non penam: Quis igitur atq; in brevi manu
dei sceleris abominibus prouocat exceptum plagam
cuius aliquid meminisse cogatur: Valerianus siquid
mox ut arripuit imperium Octavius a Nerone adigi
per tormenta christianos ad idolatram abnegantesq;
interfici iussit fuso per omnem romanam regni lati-
tudinem sanctorum sanguine: Valerianus illico nep-
rius in tota educta a sapore persarum rege captus, impe-
rator populi romani ignominiosissimis apud persas
seruitute consensit: hoc in famis offit continua don-
nuxit, damnatione sortitus ut ipse acolumus humi re-
gem super assessorum in equum non manu sed
dorso attollerent: at Galienus quidem clam clamo dei
iudicio territus: tamq; misero college commotus ex-
petem ecclesijs trepida satisfactione restituit: sed non
compensat miris ultionisq; mensuram unius quis
perpetua admodum abominanda captivitas contri-
tot milia ex cruciata sanctorum: istorumq; sanguis
ad deum clamans, in eadem se se terra ubi fusus est
vindicare rogat: non enim de solo constitutore precepti
iusto supplicium iudicio flagrabatur: sed etiam exe-
cutores, delatores, accusatores, spectatores, ac iudice
Postremo omnes qui in iustissime crudelitate, vel in-
cita voluntate assentabantur, qui deus secretorum
cognitor est: Quorum maxima per omnes provin-
cias pars hominum versabatur eadem ultionis pla-
ga corripere iustum erat, solvantur repente iudicij

permissu dei ad hoc circum posite, reliquæq; gentes
 laxatisq; habenis in omnes romanorum fines inue-
 nitur: Germani alpius, tertia totaq; italia penetra-
 ta rhenanum usq; venerunt: Alemanni gallias per-
 uigantes etiam in italia transierunt: Gregi Grecia, Ma-
 cedonia, Pontus, Asia, gothorum inundatione de-
 letur: non dacæ trans danubium in perpetuum an-
 fertur: Cundi et Sarmate pannoniæ depopulan-
 tur: germani ultiores abraha potuerunt hispania
 parthi mesopotamiam inferunt: Sarmæq; coradur
 extant adhuc per diuersas provincias etiam magnæ
 urbium ruinis parue et pauperes sedes signa mise-
 riæ et non uim in dicta seruantes: ex quibus q;
 in hispania tetracornam nostram ad consolationem
 miserie recentis ostendimus: et nequid forte roma-
 ni corporis ab hac dilaceratione cessaret conspurc
 intrinsecus terram: consurgunt bella ciuilia: fun-
 ditur ubiq; plurimus sanguis romanorum, romanis
 barbarisq; seueritibus: Sed cito ira dei in misericor-
 diam uertitur et cepte ultionis maior forma q; pe-
 na immensam plenitudinis reputat: igitur primus
 genis qui purpuream imperij sumpsit apud mure-
 ram occiditur: Postumius in gallia inuasit terram
 inde multo quidem rei q; commodo nam per
 annos ingenti uirtute, ac moderatione usus, et do-
 minantes hostes extulit et perditas provincias in pri-
 stinam provinciam formam reformauit: seditione
 tamen multum interfestus est: Crispinus apud ma-
 gonicum cum res notius moliretur oppressus est: Post
 mortem postumij marus ibidem inuasit imperium

sed continuo interfectus. Deinde victorinus a gallis
ultra creatus. et post paululum occisus, hunc successit
et tetricus qui tunc equitum praefectus adminis-
trat officium multis seditione militum pertulit. At
vero in oriente odenatum quendam collecta agre-
sti manu multi repulsiq; per se defensa assidue recep-
ta. Mesopotamia est. ut usq; ad thesiphontem rursu-
a sunt. cum odenate suo mittendo venerunt. d
calpurnius autem cum rem p. deseruisset, ac medi-
olani libidinibus inserviret occisus est. Claudius

Anno ab urbe condita m. xxv. Claudius xxviii no-
luntate senatus sup' sit imperium, statimq; gothos in
per annos xv. illucum, macedonumq; instantes
bello adortus incredibili strage deleuit. cui a senatu
chrysus aureus in curia in capitolio statuq; aurea de-
creta est: sed continuo apud siminnum priusq; bi-
ennium imperio completur, morbo correptus interijt
Claudio mortuo. Vmbrius frater eius ab exercitu
imperator delectus n' quidem unice moderationis
et solus fratri preferendus xvij imperij die interfe-
tus est. Aurelianus

Anno ab urbe condita m. xxvij. Aurelianus xxvij
ab Augusto imperium adeptus est. quinque annis et
mensibus sex tenuit. Vir industria militari excel-
lentissimus expeditionem manducum suscepit go-
thos magnis preliis proflavit. ditionemq; romani
antiquis terminis statuit in oriente connexis. d
Zenobium que occiso odenato marito suo suum
receptam sibi uendicabat, magis prelij terrore, q' pre-
lio in potestatem redegit. Tetricum in galliam minime

sufficientem sustinere seditiones militum suorum,
 scabentemq[ue] etiam: Crispe me his minute malis ac
 per hoc proditorem exercitus sui sine labore superavit:
 sic orientis ac aquilonis & omnium muris firmiori-
 bus anxu: nonessime cum persequutionem adue-
 sum christianos agi. novus a Herone decernet
 flumen ante cum pavore magno circumstantium
 ruit ac non multo post mutinere occisus est.

A Anno ab urbe condita m^o xxxvij^o Tacitus xxx^o: ad-
 eptus imperium sexto mense occisus in ponte est: Post
 quem florinus parem regni sortem feres tertio de-
 mum mense apud tarsum interfectus est.

A Anno ab urbe condita m^o xxxvij^o Probus xxxi re-
 gnum sortitus obtinuit annis sex et mensibus q[ui]n-
 galias iam dudum a barbaris occupatis per multa
 et gravia prelia tandem deletis hostibus ad perfec-
 tum liberavit: bella demum civilia et quidem plu-
 rimo sanguine duo gessit: unum coriente, quo
 saturninum tyrannide summxum oppressit: et ce-
 pit: Aliud quo proculum et bonosum apud algeri-
 num mag^o preliis superatos interfecit: Ipse autem ap-
 pimum intus ferata militari cumulat interfectus.

A Anno ab urbe condita m^o xxxix^o Carus carbono-
 sis xxxij^o suscepit imperium ac biennio tenuit. Inj
 cum filios suos: Carinum et numerianum consortē
 regni effecisset: bello parthico post q[uod] duas nobilissas
 parthorum urbes cohen et thesiphontem cepit super
 tigridem in castris fulmine ictus interijt numerianus
 q[uod] am pre fuerit rediens fraude apri socii sui mēfos est.

Anno ab urbe condita M^o XL. Dioclitianus XXXII^{us}
 ab exercitu imperator electus annis XX. fuit: statim
 ut potestatis copiam habuit apertum interfectorem
 maxentium manu sua interfecit: Carinum domum
 quem carus in dalmatia reliquerat flagitiose in-
 uentem difficillimo bello, et maximo labore super-
 uit: deinde cum in galia armandus et bellicus
 collecta rusticorum manu, quos bacudas vocabat
 peremptorios tumultus excitauissent: maximum
 cognomento herculum cesarem fecit: misitque in gal-
 lis qui facile agrestium hominum imperitiam et co-
 fusam manum militari virtute composuit: deinde
 Totansius quidam genere quidem infirmus, sed con-
 silio et manu promptus cum ad obseruanda litorum
 que tunc frania et saxonem infestabant potius plus
 imperitiam, quam in prouentu rei. p. ageretur ereptam
 predonibus predam nulla ex parte restituendo domi-
 nis, sed sibi soli uindictando ac cedens, suspitione
 quia ipsos hostes ad mansuendos fines artificii negli-
 gentia permitteret: Unam ob rem a maximo in-
 sus occidi purpuram sumpsit: ac britannos occupan-
 tes per omnes romani imperii fines subitarum tur-
 bationum fragores occupauerunt: Carausio in brita-
 nis rebellante achillio in egipto cum et aethiopia
 quinq; gentium infestarent: Hircus etiam rex per-
 sium orientem bello premeret hoc periculo Diocli-
 tianus permotus maximum herculum ex cesare
 fecit Augustum: Constantinum non et maximum
 epahanum cesaris legit: Constantinus herculi ma-

ximianum primigeniam theodorum accepit uxorem: ex
 qua sex filios fratres constantini sustulit: Carausius
 sibi britanniam per septem annos fortissime vin-
 dicata ac repenta tandem fraude allecti socij sui
 interfectus est: Allectus postea ereptam carausio infi-
 lam per trecentum tenuit quem a se lepiodatus pre-
 fectus pistorij oppressit. britanniamque post .x. annos
 recepit: Constantinus vero cesar. in gallia primo
 ho ab allecto profugato exercitu suo: uix ipse
 subreptus est. Secundo autem sequuta est satis secu-
 da victoria nam paucis horis Lxx milia allectorum
 cesa referuntur. At maximianus angustus quinq; age-
 timos in apirica dormit: Porro autem brocturinus
 achillonem obsessum per octo menses apud alexandri-
 am cepit et interfecit: Sed immoderata victoria usus
 alexandriam dirptioni dedit: egyptum totumq;
 scripturibus cedibusq; sedavit: Preterea galerius
 maximianus cum duobus iam prius adversus na-
 seum conflixisset. tertio inter gallienum et carus con-
 gressus et indus ammissis copiis ad britanniam
 refugit: a quo arrogantissime exceptus. ita ut per al-
 quot milia passuum perperatus ante nebulum ei
 incurrisse referatur. Verumtamen hac contumelia
 quasi certam virtutem usus est. per quam detrita re-
 gi iustus rubigine aciem mentis expedit: itaq; mox
 per illucum et rusum undiq; copias contraxit. im-
 pugnq; in hostes regressus narseum magnis consilijs
 militibusq; superavit: extinctis perperum copiis. ipso nar-
 seo in fugam acto castra eius inuasit: uxores sorores
 liberosq; cepit in mensam cum juve persequi diripuit.

captivos q̄ plurimos persarum nobilium adduxit, re-
uersus in mesopotamiam a diochiano plurimo hono-
re susceptus est. Postea per eosdem duces strenue ad-
uersus corpora, basternasq; pugnatum est. Sacra-
derinde interunt quorum copiosissimam victoriam
captivam multitudinem per romanorum finem
dispersere presidia: Interea diochianus in oriente
maximianus herculus in occidente nastari ecclesias
affligi, interficiq; christianos, decimo post neronem
loco preceperunt. Que persecutio omnibus fere
ante actis dunturrior atq; inmanior fuit: nam p̄
x. annos incendijs ecclesiarum proscruptionibus in-
nocentium cedibus martirum incessabiliter acta
est: sequitur terremotus in Syria, ex quo apud Tinn
et sudonem passim labentibus tectis multa hominu
milia prostrata sunt: Secundo persecutionis anno dio-
chianus ab initio exegit maximiano, ut simul
principum imperiumq; deponeret, ac minoribus
in rem. p. substitutus ipsi in privato ocio conuiesceret
Itaq; diochianus apud nicomediam maximianus
apud mediolanum potestatem imperij simul cultuq;
deposuerunt: Galerius et Constantinus primi Rom-
num imperium in duas partes determinauerunt:
Galerius maximianus illiricum, Asiam et orientem
Constantinus italiam, aphyricam, et gallias obtinuit. S.
Constantinus uir tranquillissimus gallia, tantum
hispaniaq; contentus: Galerio ceteris partibus cessit.
Galerius duos cesares legit, maximianum quem in
oriente constituit, et seuerum cui permisit italiam
ipse in illirico constitutus: Constantinus uero angust?

summe mansuetudinis et clementie civilitatis in
Britannia obiit: Quam constantinum filium ex conon-
bina helena creatum imperatorem gallicarum reliquit

CONSTANTINVS.

Anno ab urbe condita M. Lxi. Constantinus xxxiii
a constantino patre gubernacula imperij suscepit, qui
vno et xxx. annis felicissimo tenuit. Occurritur
mihi subito et tripudijs quibusdam insultatur: Ca-
vingunt tamen in foveas uestras dum exoptate ve-
nisti hic te decursurum operiebamur: hic delapsum
opprimimus: hic confusum tenemus: Sustinuimus
et hactenus artificiose quodam modo et calide for-
tunas temporum mutationes christianorum ultio-
ribus copulentem. Et interdum quidem verisim-
lium spero per moti ut pote homines ignorare diu-
inorum secretorum timore pollumus: sed nunc e-
manant maxime nre omnem scenam fabule
tas nre religionis antiquitatem columna in ex-
gnabili fulgore per annos decem emerse sunt eccle-
się: ne etiam cu faceris dilacerati concubitus exim-
nati moribus toto ore christum tenemus evidens
testimonium tuum nullam superiorem persecutione
adeo vel gravem vel diuturnam fuisse et tamen ec-
ce inter tranquillissima romanorum temporum ipso-
quoque imperatorum qui ista fecerunt in usitate fe-
licitas nulla domi fames nulla pestilentia nullum
foris bellum nisi voluntarium quo exerceri vires
non periclitari queant. Res preterea humanam no-
gram huc usque incognita multorum simul regum
patiens consortium et magna concordia potiusque

alias nunq̃ nec in commune prospiciens: deinde et
quod absq̃ ulla haberet mortalium notitia est im-
peratores illi maximi quippe et persecutores hono-
re deposito et assumpta quiete privati quod beatif-
simum homines et summum bonum vite bone
iudicant: et hoc velut premii loco autores persecu-
tionis adepti sunt: quando accensa persecutio
medio sui tempore toto orbe feruebat. aut etiam
hanc beatitudinem illis temporib; penitus acciderit
asseris: et nos hinc quap̃ terre moliri: quibus in-
mulus responderim me plurima cura pietatis ac-
cinctum commouere deueris: non terrore deflexis
decem persecutiones a Nerone usq̃ ad maxima-
nim ecclesie christi passa est: nonem: ut ego dixi
ultiones: ut ipsi non negant calamitates euesti-
gio consequute sunt: nec in uerbo premior: utri
debite ultiones: an fortius permutaciones eẽ in-
deantur: que tamen modo suo testimonio clades
fuerunt: demum in decima hesitatum putant in-
feri et ceteri: non uidentes tantum an eis fuisse
se grauiorem: quanto minus intellecta est: ipse eni
flagellatus et non sentit: et quod cum exponitur
fuit: in uiti licet ipsam rerum fidem fatebuntur
quia ex illa maxime persecutione maxime
punitione isti sunt uulnera: quibus et nunc isti do-
lent: et ut etiam clament: et intantum dolent
ut etiam clament: nosq̃ ad reclamandum laceffant:
solicitos fieri qualiter contestant: in primo libello
expositum a nobis est Pompeium: et cornelium
tacitum commemorasse non plene quidem nostru

vero moysen etiam ipsorum testimonio fidelem fide-
 liter sufficienterq; dixisse egyptios et regem eorum
 cum populum dei & secum innocentem et paritum
 deo suo impediende deuotionis institutum ad luctu-
 paleasq; renouarent x. acerbissimis plagis fuisse ue-
 xatos: deinde uolentia malorum edictos non so-
 lum exegisse festinantem: sed etiam proprijs suis ar-
 gentis aureisq; uasis accumulasse: post oblitos
 plagas suas et cupidus prede in hibito in iudeos
 etiam religionis aliene dum innotentes unde
 persequuntur: mari rubro ultimo receptos omnes
 funditus interisse: Quod ego nunc refero. ac remi-
 tio. et si forte fide non acceptatum exitum tamen
 probandum: quia hec in figura nostri facta sunt:
 uterq; populus unus est. Vna populi uterq; cau-
 sa. Subiun fuit israelitarum synagoga egyptijs sub-
 dia est christianorum ecclesia romanis persequuti
 sunt egyptij persequuti sunt et romani: decem ibi
 conductores aduersum moysen: decem hinc edicta
 aduersum in x. diuersis ibi plagis egyptiorum: di-
 uersis hic calamitates romanorum: Nam et ut et
 ipsas inter se plagas in quantum tamen figura
 forme conuerari potest conferam: ibi prima cor-
 reptio habuit sanguinem uulgo uel marmasse de-
 putis uel infirmis cuturrisse: hic prima sibi
 nerone exegit plaga ut ubiq; morientium sanguis
 esset uel morbus in urbe corruptus uel bellus in
 orbe profusus: Ibi sequens plaga prodidit per stre-
 penas persulcantesq; impenetrabilibus ramis in die
 prope modum causam hereditariis atq; exilijs

fuisse: hic sequens sub nocturno penna sit ostendit
satellitum militumque eius improbris effrenatisque
discursibus cruentissimi missi principum exequen-
tis ad inopiam perne omnes cives adactos exiliis
dispersos: ibi tertia noxatio habuit canes, muscu-
los .s. parvissimas ac fetidissimas, que medijs
sepe estibus per loca squalida conduntur umbram
do densante etiam in nullo volatu allabi solent
capillisque hominum ac pecudum septis cum utere
morsu intinsecari: hic itidem tertia sub nocturno
plaga iudeos excitavit: qui cum antea ubique disp-
si, ita iam quasi non esset quiescerent repentino:
omnes calores permoti in ipsos inter quos eranto
to orbe senierunt: absque magnis militum verbum
rumis, quas crebri terremotus eodem tempore so-
ruerunt: ibi iniqua plaga musce canis fuerit
re vera alumnus putredinis, verborumque mures
hic itidem quarta sub nocturno plaga lues
plurimus infusa provincijs: Italiam quoque cum videret
romam, universumque exercitum romanum per loca
quingentos milites et diversa hiberna dispersum immo-
tem dissolutum, putredinem simul ac vermbus dedit
ibi quinta correptio petroorum ac mumentorum re-
pentino interitu expleta est: hic similiter quinta
ulione sub seculo persecutione creberrimis can-
libus bellis propria misera, et immentia re. p. hoc
est pleges provinciarum et legiones militum com-
minute sunt: ibi sexta noxatio intulit uestigia ex-
cumescentes, ulteraque manantia: hic etiam sexta per-
nitio, queque post persecutionem maximam fuit:

Ini speculatur episcopos et clericos omnia turba popu-
 lani. hoc est clericos primates tenaciter impetue-
 rit. intumescens crebro ira, atque invidia non per-
 vulgi eodem, sed per vulnere, montesque principis
 ac potentium exaltata est: ibi septima plaga nume-
 ratur conito aere grando perfusa, que herbis im-
 mentisque fatis exitio. hic similiter septima sub galie
 no et volufiano qui persequuntur decio mox inter-
 fecto successerunt. plaga extitit corrupto ecce pestis
 in fusa, que per omnia romani regni ab oriente in
 occidentem spatia tum omnia prope modum gen-
 tium et pecudum neci dedit: tunc etiam cor-
 ruptis laus infecta pabula tabo ibi octavam e-
 gypci conturbationem fecere excitata undique locuste
 lenientes terrenos terentesque omnia hic octavam
 et subversionem romani orbis excitata undique
 incutere nobis gentes que cedibus atque incendij
 amentis pronuntias delenerunt. ibi nona conturba-
 tio diuturnis crassas ac pene tractabiles tenebris
 habuit plus omnino periculi communita que fecerit
 hic eadem nona correptio facta fuit cum ego cum
 anxeliano persequutionem decernenti duas diuis
 turbantibus terribile ac triste fulmen sub ipsis
 pedibus nunc ostendens quid cum ultio talis ex-
 getur tantis possit ultor nisi et demens esset. ex-
 tens. que intra sex ab hinc menses tres succidit
 imperatores hoc anxelianus tratus et flavianus
 diuersis causis interfecti sunt: ibi postremo decima
 plaga que etiam et nonissima omnium fuit inter-
 fectio filiorum, quos primos perque genuerunt hic

nihilominus deama idem nouissima pena est om-
nium perditio idolorum: que primitus facta impi-
mis amabant: Ibi rex potentia dei feruit, probant
et timent: ac per hoc populum dei libenter esse per-
misit: Ibi nunq̃ postea populus dei ad idolatrum
coactus est: Ibi egyptiorum uasa pretiosa hebreis tra-
dita sunt: hic in ecclesias christianorum precipua pa-
ganorum templa cesserunt: Sane illud ut dixi dem-
tandum puto: quia sicut egyptijs post has x. plagas
dimissos hebreos persequi molientibus irruit sup-
duntum mare eternam perditio: ita et nos quidem
libere peregrinantes superuenit quindam perse-
quutio gentium maris: donec mare rubrum: hoc
ignem iudicii ipso domino nostro iesu christo ducet
et inducet transferimus: hic uero in quos egyptiorum
forma semientes grauissimis quidem permissu dei
christianos cruciatibus persequeretur: Verum tamen
idem omnes immo christi cum rege suo antichri-
sto accepti stagno ignis eterni qd̃ magna impediēte
caligine: dum non uidetur interitum perpetuum por-
ditionem immortalibus arsum supplicijs sortirent
Igitur mortuo ut dixi constantino: imperator
constantinus imperator creatus primus imperator
christianus excepto philippo: qui christianus immo ad
modum piatissimus ad hoc tantum constantinus fa-
isse mihi uisus est: ut t̃ om̃e millesimus annus x̃
potius q̃ idolis dicaretur: a constantino autem om-
nes semper christiani imperatores usq̃ in p̃b̃o the-
mum diem creati sunt: excepto iuliano quem im-
pia ut uiuit machinante exatibilis uita deseruit

hoc est illa y lenta paginorum pena. sed cetera, hinc
 iam insaniunt, hinc nonnulli vulnerati corripu-
 guntur, hinc videntes genuunt, hinc viventes de-
 ficiunt, hinc ex secreto excruciantur, quos nemo
 persequitur, hinc iam paucissimis remanserunt:
 qui nunquam aliquo persequente puniti sunt: nec
 tamen qualis tunc persecutores illos de quorum im-
 punitate non solum gloriari, sed etiam insultare
 conantur, finis mansit expediam: Constantinus
 in galliis constantissime rem. p. v. prociante pretori-
 ani milites romae maxentium filium herculem, qui
 prius in hincania morabatur angustum mutupr-
 uerunt: maximianus herculus, iam ex angusto pri-
 uatus, et ad hinc publicus persequitur occasione fi-
 lii sollicitus qui imperium abiecerat, arripuit
 eundem galerus angustus, senecum cesarem
 aduersus massentium romam cum exercitu misit
 senecus cum urbem obsideret militum suorum se-
 lere desertus et proditus, atque ex eo fugiens lan-
 ceis interfectus est: herculeus vero maximianus per-
 sequitur, et ex angusto tyrannus confirmatum in-
 imperio filium veste ac potestate regia spoliarum con-
 tus est conuictis, ac tumultibus militum palam
 conterritus, in galliam profectus est: ut Constantino
 quod ex dolo iniectus auferret imperium, sed per fi-
 lium deprehensus et proditus, deinde in fugam nec-
 sus massie oppressus interfectus est: Porro galerus
 oculo senecae hinc imperatorem creauit: cumque
 persequutionem a trochiano et maximiano missi
 ipse atrocibus edictis accumulauisset, ac post per m. x.

origine hostium ex huiusmodi provinciis putrescente intro-
sum pectore, et vitalibus dissolutis: cum ultro horrore
humane miserie, etiam vermes eundem: neque medi-
ci ultra iam fetores ferentes crebro iussu eius interfi-
cerentur: a quodam medico constantium ex desperatione
sumente increpatus, iram dei esse penam suam, atque
ideo a medicis non posse curari edictis late missis
christianos de exiliis renovavit: ipse autem crucia-
tus non sustinens, iram vite sue attulit. Ita res p.
tunc sub nomine quatuor principibus fuit: Constanti-
no et Massentio filiis Augustorum: Licinio et
Maximiano hominibus novis. Constantinus pace
eccles. post x. annos quibus postquam a persecutionibus
nexabantur incluserat: deinde inter Constantinum
et Massentium bellum civile exortum: Massentius
sepe multis preliis fatigatus ultimo ad potestatem
emilium victus et interfectus est: Maximianus p.
sequeutionis christianorum interitor: executorum
festissimus apud caesarem dum civile bellum contra
Licinium disponit interijt: Licinius repentinam-
bre suscitatus omnes christianos e palatio suo iussit
expelli, ac mox bellum inter ipsum Licinium et
Constantinum efferebuit: sed Constantinus Licinium
sororis sue iram in Cannona primum vicit: de-
inde apud Cibalis oppressit: universaque gratia poti-
tus Licinium crebris bellis terra marique assurgē-
tem ac repressum tandem ad deditionem coegit sed
herculi maximum forem sui motus ex. ne uter-
depositam purpuram in perniciem rei p. sumere pri-
vatum iussit: occidi quos omnibus iam ministris nefarie

persecutionis extinctis: hunc quoque inquantum
 exercere potuit persecutionem digna punitione flagi-
 taret. Constantium filij crispus, et Constantinus et Li-
 anius adolescens huius Augusti filius. Constantium
 autem ex sorore nepos: Cesares sunt creati: his diebus
 artius Alexander urbis presbiter a veritate fidei ca-
 tolicae dominus exitabile plurimis dogma constituit
 in simul ut primum, vel notus, vel notatus inter
 confusos vulgo seductores insectatoresque factus est: ab
 Alexandro eiusdem tunc urbis episcopus pulsus ecclesia est:
 cumque homines quos in errorem seduxerat etiam in
 seditionem excitaret: apud miram butum urbem
 conventus octo decem et octo episcoporum factus est
 per quos Arianum dogma exitabile exitabile et
 miserrimum esse evidentissime deprehensum, palam
 productum, ac reprobatum est. Sed inter haec latent
 unde cur vindictam gladium et destinatum in im-
 peratorem: Constantinus imperator etiam in
 proprios egit affectus: non crispum filium suum
 et lianum sororis filium interfecit. Preterea multas
 gentes diversis preliis subegit: Urbem nominis sui
 romanorum regum vel primus, vel solus instituit
 quem sola expers idolorum ad hoc brevissimo te-
 pore condita a christiano imperatore prouecta est: ut
 sola romae tot saeculis miserisque prouecta forma et po-
 tentia merito possit equari: Tunc deinde primus co-
 stantinus iusto ordine et pio iurem iuravit: Edicto
 siquidem statuit cum nullam hominum eadem pa-
 ginarum templa claudere: mox gothorum fortissimus
 et copiosissimas gentes in ipso barbarico ioli summae

in facinororum regione delinuit: Calocerum quendam
in cipro a speculatore novis rebus oppressit: Tricem
libris suis dalmatum cesarem legit, cuius bellum
in persis moliretur: in nulla publica iusta incomo-
diam, dispositam bene rem. p. filijs tradens die obiit.

Constantinus

Anno ab condita aē nonagesimo secundo: Constā-
tinus tricesimus. S. cum constantino et constanti
fratribus suis adeptus imperium: xxiii. annis tenuit
fuit inter successores constantini: et dalmatius ce-
sar frater filius: sed continuo militari furore decep-
tus est: Interem semper magna, semper adversus deū
verum diabolica infectatio: quæ ab initio mundi usq[ue]
ad nunc a sincero fidei religionisq[ue] timore effusus
errorum nebulis lubrica hominum corda pertur-
bat: Postq[ue] christianis imperatoribus summam regie
potestates in meliora vertentibus eccliam x christi ze-
lo idolatriæ persequi destitit: aliud machinamentū
quo, per eosdem christianos imperatores christi ecclie
summam vexaret invenit: Fuit igitur isio non auctoris
erroris auctori: ceterisq[ue] discipulis eius ad familiari-
tatem constantij imperatoris proscriptus aditus et fa-
alis nix fundetur constantio ut quosdam ideo gra-
dus credat: et qui per inviam ab errore idolatriæ fur-
rat: egressus, rursus in sinum eius dnm ideo deos
querit tanq[ue] per splendorem induatut: Perverso ig[itur]
zelo potestas armatur illius et sub nomine pietatis
mis persecutionis agitur: de nova nominis electio-
ne contenditur: ut arrianorum potius ecclie q[ue] catho-
licorum sint: sequitur terremotus horribilis qui

plurimas orientis urbes solo stravit: Constantinus
 dum constantem fratrem bello infectatur, in cuncta pe-
 tulantia periculis se se offerens e duabus eius occisus
 est: Constantius adversus persas, et saporem, qui in esope-
 tamiam nastanerat: novem preliis parum prospere
 decertavit: nonissime a seditione ac intemperantia
 militum noctem adoriui pugnam coactus patratu
 pene victoriam insuper victus amittit. Post cum in
 telorandis viis se dedisset, ac penam provincialium
 favorem militum compararet: magnentij dolis inop-
 pido, cui belena nomen est, in proximo hispanie in-
 terfectus est. Magnentius n. apud angustodunum
 arripuit impium: quod continuo per galliam, Aphri-
 cam, italiamque perrexit: In illirico autem veterani-
 orem etate grandævum imperatorem sibi creaverit
 nimium naturam simplicem, cunctisque intundum, sed
 qui ne primis quidem unquam litterarum elementa didi-
 cisset: itaque cum primas litteras litterarumque syllabas
 imperator senex interdum in vultu meditaretur: a co-
 stantino qui tunc in magnentium ultione terris
 accessus bellum precebat deponere iussus imperium
 abiectus cum lictoris purpuram contentusque privatus
 feris palatium simul solamque dimisit, de nepotianus
 deinde roe constantini sororis filius gladiatorum
 matris fratris in vasis imperium qui deinde cum im-
 probis ac per hoc in viciis cunctis esset magnentius
 duobus oppressus est. Sequitur bellum illud horribi-
 le inter constantinum magnentiumque apud mansa-
 vrbem gestum in quo multa romanorum virum pro-
 fugo etiam in posterum notuit: Magnentius tamen

uitus an fugit. ac non multo post apud lugdunum pro-
pria se manu interfecit: Trecentis quoque frater eiusdem
quem rursus crudeliter ac tyrannice agente paulo
postquam crearat occidit: Silvanum quoque per gallias, re-
novis in hiantem mature circum veniendum oppri-
mendumque curavit: fignur silvanio interfecto julia-
num patrem suum galli fratrem cesarem crea-
tum misit ad gallias: itaque julianus cesar enesio op-
pressasque ab hostibus gallias strenuissime in integrum
restituit alamanorum parvis copiis magnam multi-
tudinem fudit: Anno germanos revinxit: his ela-
tus successibus fastidium usurpavit. angusti et mox
italiam. illucumque pervadens constantinum par-
thias bellis preliis occupat regni parte privavit: Co-
stantinus julianus scelere comperto dimissa expedi-
tione parthorum dum ad civile revertitur itinere
inter ciciliam. capadociamque defunctus est: ita illa
dyscissa pace et unitate fidei catholice christianos ad-
versum christianos armis civili ut ita dicam ecclesie
membra dilaceraverat totum iniqui tempus impe-
rii molestumque spatium nunc suis bellis civilibus
et per propinquos et consanguineos excitatis exercuit
exegit. impendit. **IULIANVS**

Anno ab urbe condita m. c. xvi. julianus iam dudum
cesar. post autem xxxvi. ab Augusto rerum potitus
no uno et mensibus vii imperii summam obtinuit
christianam religionem acce potius quam potestate infec-
tatus ut negaretur fides christi. et idolorum cultus su-
sciperetur honoribus. magis quam tormentis cogere studui-
t: aperto tamen precepit edicto nequis christianus do-

cendorum liberalium studiorum preceptor esset: sed
tamen sicut a maioribus nostris compertum habemus
omnes ubique prope modum precepti conditiones
amplexati officium quod fidem deferere maluerunt.
Iulianus autem bellum adversus parthos premisso
Romanas vires contractas undique ad destinatam se-
cum trahitur perditionem christianorum sanguis
dij suis nonne palam persequitur ecclesias, si vic-
torum potuisset adipisci: Nam et in amphitheatrum
in iherosolymis extenui iussit: in quo reversus aper-
tis opus monachos: omnesque eius loci sanctos bestiis
etiam ante semoribus obiceret spectaretque lumen-
dos: itaque postquam a resifonte castrum movit dolo cuius-
dam transfuge in desertum perductus cum vi sitis et
ardore solis atque in super labore harenarum confectus
periret exercitus imperator tanto rerum periculo
invenit dum per vasta desertum incantius evagatur
ab obmo quodam hostem equum conto ictus interit
sic misericors deus impia consilia impij morte dissolvit.

FOVIMI HV

Anno ab urbe condita. m. c. xvij. Iulianus xxx
vij imperator in summo rerum discrimine ab exerci-
tu creatus: cum et locorum iniquitate captus, et hosti-
bus circumseptus nullam evadendi facultatem nati-
sceretur: sed cum sapore persarum rege et spem
pauit dignum satis tamen necessarium popigit: quod
pe ne ducem et in columen romanum exercitum non
solum ab incursu hostium: verum etiam a locorum
periculo liberaret: in sibi oppidum et partem superioris
mesopotamiae persis concessit: inde cum ad illuc rediret

per galatiam iter faciens agit. cum in cubiculum recepisset, quodam noxum se se cubitum recepisset cultore patruarum et indore parientientium nuper calce illitorum agrarius et suffocatus octavo demum mense q̄ imperare cepit vitam finivit.

Anno ab urbe condita m. c. decimo octavo Valentianus xxxviij, apud vitam consensu militum imperator creatus est: mansitq; in eo annis. x. qui cum christianis integra fide sacramentum militie geret, et s̄b iuliano angusto tribunus forulariorum iussus ab imperatore sacrilego aut immolare idolis, aut militum excedere fideliter scies: et gratiam dei esse iudicia, ut meliora promissa sponte discessit: ita parum interiecta mora iuliano interfecit ac mox iovinianus mortuo qui pro christi nomine amiserat tribunatum retribuente christo in locum persecutionis sue recepit imperium: qui postea fratrem suum valentem principem fecit imperij: procopium tyrannum pluresq; postea satellites eius occidit: Terremotus per totum orbem factus, ita turbatum quoq; pelagus excussit ut per magnas terrarum campestrum praeter refuso mari plume insularum urbes concussit et subrupte percussit referantur: Valens ab eudocio ep̄o arriani dogmatis assertore, et baptizatus et persuasus in seussimam heres inde clinauit: sed malignam mente infestatione diu texit, nec voluntati potestatem admisit quoad iuuentis fratris auctoritate compeffus est: Contempletur enim de eo quantum in in ulascendam fide imperator posset exercere: qui tantam constantiam

pro retinenda quondam miles habuisset: horum m-
 no imperij tertio: Gratianus Valentiniani filius im-
 perator est factus, eodem anno apud atrebas nem-
 lana de nubibus pluuie mista defluxit: Preterea in-
 timarius, rex gothorum christianos in gente su-
 crudelissime persequutus plurimos barbarorum ob
 fidem interfectos ad coronam martyrii sublimavit.
 Quorum tamen plurimi in romanum solum non
 trepidi uedut ad hostes, sed certi quasi ad fratres pro
 christi confessione fugerunt: Valentinianus saxo-
 nes gentem in oceani litoribus et paludibus inui-
 sis suam uirtute, ac agilitate terribilem periculose
 romanis finibus eruptionem meditans ipsis franco-
 sibus oppressit: Burgundiorum quoque nonorum
 hostium nonamen qui plus quam octuaginta milia
 ut ferunt armatorum ripam rheni infederunt, hos
 quondam subacta interiore germania a truso et
 tibero ad optatus filius cesaris per castra dispositos
 in magnam coaluisse gentem, atque ita esse nome-
 ex opere presumpsisse, quia crebra per huncem habi-
 acula constituta burgos uulgo uocant: igitur ab ur-
 go burgundiones dicuntur: eorumque esse preuicaciam
 et perniciosam manum gallie: hodieque testes sunt:
 in quibus presumpti possessione consistunt, quos promde
 tu dei christiani omnes non modo catholica fide
 nostrisque clericis quibus obedirent receptis blande
 innocenter mansuetique inueniunt: non quasi cum so-
 uetis gallis sed uere cum fratribus christianis: Ant-
 uenem imperij sui valentinianus undecimo cum
 formate se se per pannonias diffundissent: ensque in-

starent bellum in eos parans apud brigacionem op-
pidum subita effusione sanguinis. quod grece apte
plexus vocatur suffocatus. et mortuus est. Post quē
gratianus filius eius occidentis imperium tenuit.
valente p̄no in orientis partibus constituto Vale-
timum etiam fratrem suum paruum admodum
socium creavit imperij. Valens c̄sar

Hic ab vrbe condita. m. c. xxviii valens tricesi-
mus nonus imperium quatuor annis Valentiani
no mortuo tenuit. cui soli. an impie agere potuis-
set erubesceret. illico affrenata libertate andeaq̄ le-
gem dedit. ut manachi. i. christiani qui ad uni-
fidei opus admissa secularium multimoda actio-
ne redigeret. ad militiam cogererentur. natus illas
tunc egypti solitudines. barenasq̄ diffusis quass-
situm ac sterilitatem periculosissimamq̄ serpentum ab-
undantiam conuersatio humana non nosset. magnā
habitantium moriacorum multitudo compleuerat.
huc tribuni et milites missi sunt. qui sanctos et ne-
ros milites dei alio nomine persecutionis abstrin-
gerent. interfecit sunt ibi agmina multa sanctorum
que autem per diuersas prouincias his similibusq̄ in-
sis aduersus catholicas eccl̄ias. et recte fidei popu-
los gesta sunt satis sacrificatum in ipsa reticendi e-
lectio sufficienter. Inter ea in aphyricis partibus. Firmus
se se exercitatus maurorum gentibus regem consti-
tuens. aphyricam. mauritaniamq̄ uastauit. c̄sarem
urbemq̄ nobilissimam mauritanie dolo captam. de-
inde cedibus incendijsq̄ completam barbaris in pre-
dam dedit. figitur comes reodorus theodosij qui post

10
imperio praefuit: pater a Valeriano missus effusas man-
rerum gentes, multis preliis fecit et fudit: ipsum fir-
mum afflictum et oppressum coegit ad mortem: post-
cum experientissima providentia totam cum mauri-
tania aethriam meliorem praefecit reddidisset: instim-
lante et obrepente in india iussus interfici apud a-
taginem baptizari in remissionem peccatorum precep-
tavit: Ac postquam sacramentum christi quod quaesierat
assequutus, post gloriosam saeculi vitam etiam de vi-
tae eternitate securus percussori iugulo ultro praebuit:
Ephraimus interea imperator admodum iuvenis cum
extimabilem multitudinem hostium romanis infusam,
finibus cerneretur christi fretus potentia longe impa-
re multum numero sese in hostem dedit: et conti-
nuo apud argentarum galliarum oppidum formi-
dosissimum bellum incredibili felicitate confect-
um plus quam xxx. milia alamanorum minimo de-
minuto interfecta fuisse referantur: Tertio decimo
autem anno imperii Valentis hoc est, paucis tempo-
re postquam Valens per totum orientem laterationes, sanc-
torumque cedes egerit radix illa infernorum nostrorum
copiosissimos simul frutices germinavit: Siquidem
gens humanorum dum in accessu clausa montibus
repentina rabie praeter exarsit in gothos eosque passim
conturbatos ab antiquis sedibus expulsi: ejoti transi-
to danubio fugientes a Valente sine ulla fœderis pac-
tione suscepti ne arma quidem quo tutius barbaris
credentur redere romanis: deinde propter intollem-
bilem avaritiam maximi ducis, fame et inuitis-
ad ali ad arma surgentes iusto valentis exercitu

per Thraciam sese miscentes simul omnibus cedibus
in cendijs rapinisque fuderunt: Valens egressus dem-
thiochia cum ultimum infelias belli sorte traheretur
ferre peccati maximi penitentia stimulatus episcopi et
terosque sanctos renovare de exilijs imperavit. f. xlv
imperij sui anno. lachrymabile illud bellum in
thraciam cum gothis iam tunc exheritatione unum
virum q. rerum habundantia instructissimis gessit
ubi primo statim impetu gothorum perturbato
manorum turme equitum nuda pedum deser-
ere presidia. mox legiones pedum undique equitum
hostium cunctis ac primum nubibus sagittarum ob-
rante: deinde cum amentes metu passim per dem-
coherentur: funditus cunctis gladijs insequentur comp-
tusque perierunt: ipse imperator cum sagitta saucius
versusque in fugam cum egere incursam nullum a-
sam deportatus lateret ab insistentibus hostibus de-
prehensus subiecto igne consumptus est: et quo
magis testimonium punitionis eius et diuine indigni-
tationis terribilis posteris esset ex. et communis carnis sepul-
tura: consoletur se in hoc solo punita miserrima genti-
linum: quia temporibus et regibus christianis tandem si-
mul congeste clades pressam rei. p. onerare ceru-
cem. Euerse provincie deletus exercitus imperator
incensus magnam re uera hoc est. ad nostrum dolo-
rem magisque miserum quo magis nouum. sed quid
hoc ad consolationem proficiat paganorum qui palam
qui vident et in his quoque persecutores ecclesiarum fuisse
se punitum. Unus deus miramini fidem tradidit: u-
nam ecclesiarum toto orbe diffudit. hanc aspicit hanc

diligat. hanc defendit. quolibet se quisque nomine te-
gat. si hanc non sociatur. alienus si hanc impugnat.
miratus est. consolentur se gentiles in quantum vo-
lunt indecorum. hereticorumque supplicijs tantum-
et unum deum esse et eundem personarum accepto-
rem non esse. uel ex hac potissimum ualentis extinc-
ti probatione fateantur. Gothi antea per legatos sup-
plices poposcerunt. ut illis epi a quibus regulam chri-
stiane fidei discerent mitterentur. Valens imperator
exuibili prauitate doctores arriani dogmatis misit.
Gothi prime fidei indumentum quod accipere non ue-
runt. ita iusto iudicio dei ipsi eum uinum incende-
runt. qui propter eum etiam mortui uitio erroris
arsuri sunt. **GRATIA HV**

Anno ab urbe condita m. c. xxxij. Constantinus xl ab
augusto post mortem ualentis sex annis imperium
tenuit. cuius iam dudum antea cum pno ualente et
valentino fratre regnaret. In cuius afflictum ac pe-
ne collapsum rei p. statum uidet eadem provisione
qua quondam legerat. nēra hispanum uinum tra-
num per quem res p. reparata est. legit et ipse the-
odosium equie hispanum uinum et pro restituenda
rei p. necessitate apud summum purpuram induit
ueniensque et traxit simul perfectum imperio. In hoc pro-
fectore iudicio. quia cum omnibus humane uite vir-
tutibus per fuit iste. infidei sacramento. religionisque
culci sine ulla comperatione precessit. siquidem ille
persequitur hic propagator ecclie. ita illi ne minus qd
proprius filius quo succedere gauderet indulens est.

hinc autem orientis simul et occidentis perfructu
usque nunc gentes gloriosa propago dominatur. Itaque
Theodosius afflictam rem dei reparandam credidit mi-
sericordiam dei omnem fiduciam suam ad opem Christi
conferens maximas illas scythicas gentes formida-
tasque cunctis maioribus ab Alexandro quoque illoma-
gno sicut Pompeius Corneliusque testati sunt tur-
tas non extrahere exercitu Romano Romanis quis
namque instructissimas hoc est alanos humanosque et
gothos incunctanter aggressus magnis multisque pre-
liis vicit: Urbem Constantinopolim victor intravit
et ne parvam ipsam Romanam exercitus manum assu-
due bellando deterretur fedus cum Athamareto go-
thorum rege percussit: Athamareus autem conti-
nuo ut Constantinopolim veniret, diem obiit, un-
versae gothorum gentes rege defuncto aspicientes
virtutem benignitatemque Theodosii Romano se impens-
dediderunt: In hisdem etiam diebus persecutore
Juliano interfecto, aliisque imperatoribus saepe mot-
tis: nunc etiam Valente in fugam acto recentissi-
me victoris saevitatem crudeli insultatione inrup-
tuabant: Vltro Constantinopolim ad Theodosium
misere legatos pacemque supplices poposcerunt imitumque
tunc fedus est quo universus orientis usque nunc tam-
quillissime fruitur: Interea cum Theodosius in ori-
ente subactis barbarorum gentibus, tracas tandem
ab hoste liberas reddidisset, et Archadium filium
suum consortem fecisset imperii: maximus quidem
vix strenuus et probus atque angusto dignus, in
contra sacramenti fidem per tyrannidem emerisset

in britanniā in uisus prope modum ab exercitu im-
perator creatus in galliā transiit. gratianum au-
gustinum subito incursione perterritum. atq; in ita-
liā transire meditantem dolis circumuentum in-
terfecit fratremq; eius. Valentinianum Augustum
italia expulit: Valentinianus in oriente fugiens
a theodosio paterna pietate susceptus, mox etiam
imperio restitutus est. Theodosius.

Anno ab urbe condita a. d. c. xxxviii Theodosius
quadragesimus primus interfectus per maximianum
gratiano imperium totius orbis obtinuit man-
sitq; in eo annis xi. cum iam in orientis parti-
bus sex annos gratiano uiuente regnasset, uisq;
iustis necessarijsq; causis ad bellum civile permo-
tus cum ē duobus augustis fratribus et uisione
illius interfecti sanguinis exigeret et restitutionem
iusti alterius exulantis oraret: posuit ideo spem
suam seseq; aduersus maximum trimum soli-
de minor nam longe minor uniuersa apparatus
belli cooperatione proripuit. Aquilegiē tunc maxi-
mianus uictorie sue spectator insederat. Andrega-
tus comes eius summum belli administrabatq;
cum largissimis militum copijs, ipsaq; magnis
copiarum fortitudinem precellente consilio omne
incredibiliter alpinum ac fluminum aditus con-
sumisset. ineffabili iudicio dei dum nauali expe-
ditione in cantum praeuenire et obruere parat spo-
te eadem quē obstruxerat claustra deseruit: itaq;
theodosius nemine sentiente ut non diu diem
repugnante uacuis transiit alpes, atq; aquilegiā

impromissus adueniens hostem illum maximum
maximum trucem et inhumanissimum quoque germa-
norum gentibus a tributa ac stipendio solo ter-
rore nominis exigentem sine dolo et sine con-
trouersia clausit, cepit, occidit: Valentinianus re-
cepta italia potitus imperio est: Atrigatus comes
cognita maximum nece precipitem sese de-
dit in undas et suffocatus est: Theodosius inueni-
tum victoriam deo procurante suscepit: Ecce res
et temporibus christianis, qualiter bella ciuili-
um nequeant transiguntur ad victoriam per-
uenitum est: irrupta est ciuitas, correptus tyrannus,
et hoc parum est: ecce prae alia multis hostibus
executus, atque ipso tyranno truculentior comesti-
ramini ad mortem conditus, tanta dissolutio clausae
clausaeque infidiae: tanti apparatus exinaniti sunt
et tamen nullus dolum instruxit, nullus naem
disposuit: Postremo fida licet gladium de manu
exulit, formidolosissimum bellum sine sanguine
usque ad victoriam duorum mortem confectum est:
et ne hoc quisque casu factum putet, quo magis po-
tentia dei, qui et dispensatur et indicatur uniu-
sa propalato sui testimonio declarata obstrepentibus
mentes, uel ad confessionem uel ad fidem cogit
duo rem et ignotam omnibus, et omnibus nota
Post hoc bellum quo maximum interfectus est
multa utique sicut omnes recognoscimus theodosi-
um, filiumque eius honorum usque ad nunc et ex-
terna bella et ciuilia consequuta sunt, et tamen
omnia perne usque in hodiernum diem et quidem

cum fluitu simplici scēp uictorie, uel nullo uel mi-
 nimo sanguine quieverunt. Igitur Valentinianus mi-
 nor regno restitutus extincto maximo. cuiusq[ue]
 hic uictore quem imperatorem gallis max[ime] relique-
 rit. ipse in gallias transiit. Vbi cum tranquillam re-
 p[er] in pace ageret apud mēnem dolo arbogastis co-
 mitis sui. ut ferunt strangulatus. atq[ue] ut uolunta-
 riam sibi mortem constituisse putaretur. Inque su-
 spensus est. Mortuo Valentiniano augusto arboga-
 stes eugenium tetrarchum mox creare ausus est. le-
 gitq[ue] hominem cui titulum imperatoris imponere
 ipse acturus imperium. in barbaris animo consilio
 manu, audacia, potentia atq[ue] mnis contraxit
 undiq[ue] in numeras in multisq[ue] copias. uel romano-
 rum presidis. uel auxilijs barbarorum. albi po-
 testate. albi cognitione subnixus in historiam no-
 tam. et oculis plurimorum q[ui] melius qui spectantē
 nouerunt dilatori v[er]bis. non opus est potentia de-
 non fiducia hominis uictorem semper extitisse the-
 odosium. arbogastes iste precipuum introq[ue] docu-
 mentum est. qui et tunc cum theodosio paruit tantis
 instructum presidis. maximum ipse minimus cepit
 et tunc cum aduersus eundem theodosium collec-
 tis francorum gallorumq[ue] uiribus exundauit. max[ime]
 et proprio cultu idolorum. magna tamen facilitate
 subruit. Eugenius atq[ue] arbogastes instructas acies
 campis expedierant. Aethi alpinum latem. atq[ue] in an-
 sitabiles transitus premissis cillide infidijs op[er] occu-
 pauerant. etiam si numero ac uiribus in pares foret
 sola tamen belli dispositione uictores. At uero theodosi^{us}

in summis alpinis constitutus. ex p[ar]te tibi ac som-
ni sciens q[uo]d destitutus suis. nesciens q[uo]d clausus ala-
tis dominum christum solus. solumq[ue] posset omnia
corpore humi fusus. mente celo fixus orbat: be-
huic postq[ue] in somnem noctem precam confirmationem
transiit: et testes prope modum quas in prelium pre-
sidij celestis apprehenderat lacrimarum lacrimas
reliquit fiducialiter arma corripuit solus sciens se
esse non solum signum cunctis signum prelio deditur
se in bellum etiam si nemo sequeretur victor futurum.
inmisit prima salutis una exitus: arbitrio hostium
partium comes: qui cum ignarum imperatorem oc-
cumbentem excepisset insidys. conuersus adruenien-
tiam presentis angustis non solum periculo liberam
uerum etiam instruxit auxis: At ubi ad conti-
guis inmiscende pugne spatium peruenitum est: con-
tinuo magnus ille et ineffabilis turbo uentorum
in horum hostium ruit. ferebantur per aerem spaci-
la missa nostrorumq[ue] ultra mensuram humani uc-
tus per magnam inane portatam: usq[ue] prope mo-
dum cadere priusq[ue] impingent sinebantur: turbo aut
turbo continuus ora. pectoraq[ue] hostium nunc illi-
sus grauitate scutis enervebat: nunc ingressus p[ar]-
titer obstructa clandeabat. nunc aduersis uolentib[us]
deflicta nudabat: tela etiam que ipsi nehementer
interferant: excepta uentis impetu supinata ac re-
trorsum coacta in ipsos infeliciter confluencebant: pro-
spexit sibi humane consuetudinis p[ar]uor. nam continuo
se se parua sinorum fusa uictor theodosio hostilis
prostravit exercitus: Engertius captus atq[ue] interfecit.

Arbogaste sua se manu percussit, ita ut hic duorum san-
guine bellum civile extinctum est. absq. illis. x. mi-
libus gothorum. quos premisso a theodosio arbo-
gastes deleisset funditus. non insulto obsecratoribus nostis
unum aliquod ab initio urbis conditae bellum proferre
tam pia necessitate susceptum. diuina felicitate confec-
tum. tam clementi benignitate sopitum ubi ne pug-
nam cedem nec militum cruentam exegerit. ulti-
onem et fortasse concedam, ut non fidei christiani da-
cis concessa videantur. Enamuis ego hoc testimonio
non laboro. quando unus ex his poeta quidem exi-
mus sed paganus pernicacissimus huiusmodi uerbi-
bus et deo et hominum testimonium inculit quibus ut
omnium dilecte deo tibi militare et hic. et conium-
ti ueniunt ad classica uenti relictus itaq. relictus in-
dicatum est. inter partes et sine prelio hominum
de solo deo humiliter sperantem et partem de uirib.
suis arrogatissimo et idolis suis presummentem. the-
odosius autem composita tranquilla q. re. p. apud me
diolanum constitutus diem obiit.

ARCHADIUS

Anno ab urbe condita m. c. Lix. Archadius Augu-
stus cuius nunc filius orientem theodosius regit. et
honorum frater eius cui nunc res. p. imputatur. qua-
dragesimo secundo loco commune imperium diuersis
tamen sedibus tenere ceperunt. Vixit Archadius
post patris excessum annis xij. impetiq. summum
theodosio filio suo paruo admodum meriens tradi-
dit. interea gildo comes qui in uentio regi eorum
aplice praerat simul. ut quidam ferunt quidam.

permotus inuidia aphyricam orientalis imperij parti-
tibus ungere molitus est: sine ut alia indicat opinio
minimam in parvulis spem arbitratus. presertim cum
absq; his non facile inter quosq; pusillus imperio re-
lictus ad maturitatem virilis etatis evaserit. Istiq; pro-
pe modum soli inveniuntur quos ob egregiam patris ac-
suam fidem et divisos et destitutos & christi tutela pro-
nexerit. Aphyricam exceptam a societate rei. p. sibi usq;
pare ansus est: gentili magna licentia contentus qam
bui regis affectionis afflatus. hunc mascezel frater su-
it. qui novarum rerum molitiones in fratre per horre-
scens. relictis apud aphyricam militum duobus fi-
lijs adolescentibus in italiam redijt. epulo et absentia
fratris et presentiam filiorum eius susceptam habes
adolecentem dolo circumventos interfecit: ad hunc
iam ut hostem bello insequendum mascezel. frater
missus est. quem ideneum procurande rei. p. facto pro-
prio obitatus. regens dolor prohibebatur. Igitur masce-
zel iam inde sciens a theodosio quantum de rebus do-
spemissimis oratio hominis per fidem christi clemē-
tia dei impetraret caprarum insulam adijt. Unde se-
cum sanctos sermos dei aliquot permotos precibus su-
is sumpsit. cum his orationibus ieiunijs psalmis die
noctesq; continuas sine bello iutoriam meruit ac sine
cede vindicandum. Ardalic fluminis nomen est quod
fluit inter tebesce et arimedeam amitates ubi tunc
parva manu. hoc est cum x. milibus ut sunt mili-
tum contra lxx. milia hostium castramentatij cum
in subiecta mora excedere h loco oppositisq; periculis
nullis angustias transgredi vellet incurrente nocte buq

150
ambrosium episcopum mediolani paulo ante defunc-
tum per somnium sibi uidere uisus est significante
manu et in puto ad humum ter betulo cecidentem
hic, hic pro ille prudenti comestum intellexit
merito annuntiantis fidem iusticie, uerbo loqui-
tum numero diem sustinuit, ac tertio demum die
post noctem orationibus meis q3 per uigilem ab ipis
sacramentorum celestium mysterijs: in hostem circa
fissum processit: et cum adeos qui primo occurreret
pia pias q3 uerba iustaret: signiferum quoddam inso-
lenter consistere, et uix inuicem pugnam exatantem
gladio percussit: in brachio. eumq3 manu debilem
ipso uulnere coegit primum inclinare uexillum
quo uiso relique cohortes deditioem iam fieri pri-
oribus existimantes certamen sese ad mascelem
signis tradere conuersis, barbari quorum magnam
multitudinem gildum ad bellum deduxerat defectu
militum destituti in diuersa fugerunt: Gildo et ipse
fugam molitus arrepti non in altum uel proiec-
tus, ac demum reuocatus in aphyricam est: Post aliq-
dies strangulatus interijt periclitaremur sub tanto
rum miraculorum relatu. quasi prosumpta metue
di impudentia nisi ad huc uocem nostram consen-
torum qui interficere percurrerent, nulle igitur
infidie nulla correptio Lxx milia hostium inuicem
perie sine pugna fugit iustus ad tempus ne plus au-
deat a iustis uictis transportatur in aduersam parte
ut rescat frater occisi q3 iudicatur occiso: Sane ille
mascelem datus rerum seruatum insolentia post huc
scorum consortio cum quibus inter deo militans

audire etiam ecclesiarum memore iustus est. atque ex
quosdam non dubitasse exoritur. sciam est sacrilegi
um hisdem superstitibus atque iniquitatibus quosdam
ecclesiarum subtraxerunt post aliquantum tempus
huius ipse punitus est. prebuitque mihi uinc ad utrumque
per diuinitatem inuulgare indicium: quando et cum
sperant aduersus et cum contempserit. tempus est tunc
cum archiepiscopo imperatoris fecerit: singulis potius
suis in fontem ann et disciplinam utrumque palatii
missa esset. hoc est rufino orientalis. anly. Strilioni co
cidentalibus imperii quid utrumque agitur: quidue agere
natus sit utrumque exutus docuit cum aliis. Alius siue
suo affectans regale fastigium ne rebus repente turbant
necessitas. ut p. seculis ambitus regit. barbaras gentes
ille misit. hic fouit. Taceo de illarice rege cum go
this sepe uicto. sepe concluso. semper domo. Taceo
de infelicitibus illis apud pellentiam gestis. cum barbaris
et pagano dicit. hoc sacri belli summa commissi est. ci
uis imperatoris reuerentissimi dies et sanctum posita
clatum est. cedentibus hosti per religionem ut pugnaret
exortum est. cum quidem ostendit inuolui inclinat
et quid faret eius posset. et quid ultio exigeret pugnantes
mammas. uictosque inhi sumus. Taceo de ipsorum in
ter se barbarorum crebris dilacerationibus cum se inuicem
gotorum cuncti duo. deinde aloni atque humani uariis
actionibus populabant. Nagadasius omnium antiquorum
presentiumque hostium longe inmanissimus. repente in
petu totam me undant uoluit. Nam fuisse in populo
eius. plusquam quatuor milia gotorum ferunt. hic supra
hanc incredibilem multitudinem in domumque intret

107
paganus facta erat: qui mos ut mos erat barbaris in
inmodi gentibus. omnem romani generis sanguine
dys propriam denouerat: hoc igitur romani acibus
minente fit omnium paganorum in urbem concur-
sus, hostem esse tam utiq; copia uitium. cum maxime
presidio deorum potentem urbem autem ideo desti-
tutam et mature perituram: quia deos et sacra perdi-
derit. ingens quereis ubiq; agitur, et continuo de-
petendis sacris. celebrandisq; tractatur: fuerit tota ur-
be blasphemio: vulgo nomen christi tanq; lues aliq;
sentium tempora probas ingruatur. utq; ineffabili
indicio dei factum est: uti quoniam est. permisso popu-
lo pijs gratia, pennis impijs debebatur. oportebatq; permi-
ti hostes. qui insudabilem et plurimis et contradicentibus
inuitatem senetioribus solito flagris conueneret. no-
tamen eos qui indifferet cunctos intemperata cedere
lente: tuo anno gothorum populi. cum duobus po-
tensissimis regibus suis per romanas provincias braca-
bantur. quorum unus christianus propiusq; rome et
in res domus timore dei mitis incede. Alius pagani
barbarus et sic facta qui non tantum gloriam aut
predam. quam in exterrabili crudelitate ipsam cede-
mitteret incede. et hunc in finem excepti ualere roma-
ex proximo tremorem terrore quassabat. Itaq; si hinc
ultionis potestas promitteretur quem Romani ob hoc
precipue amendum arbitrabantur. quia fauorem deo-
rum sacrificiorum obsequijs inuaret et immode-
ratas aedes sine fructu emendationis arsisset: et er-
ror nonissimis peior priore creuisset: q. nandoq;
in pagani et idolatrie manus incidisset. solum pagis.

residuis de instaurando cultu deorum esset dubitata
persuasio: sed etiam in christianis periculosa confusio
erat et hi terrentur pre iudicio et illi confirmaren-
tur ex. Quam ob rem iustus dispensator humanige-
neris deus perire paginum hostem noluit: et christi-
anum pualem permisit: ut pagani balassennites pro-
nam et illo confunderentur perclito et hoc primire-
tur in misso: maxime cum imperatoris honori iam
admiranda in rege consensum: et sanctissima fi-
de non parum diuine misericordie mereretur con-
ceduntur quidem aduersum inmanissimum illu
hostem: Radagisum aliorum hostium cum cepi:
suis inclinati ad auxilium inimi assunt vltim-
et satis hno et gothorum duces presidio romanor-
sed nec fuit deus rema potentie sue uirtute ho-
minum ac max hostium uideri conterritum di-
minutus Radagisum in festinatis montes coegit
eiusq secundum eos qui parassime referunt ante
ra multa hominum in opum et consilij et abi in-
arido et spero montis iugo urgente undiq: ti-
more concludit: Agmina q: quibus iam dudum in-
gusta uidebatur italia latendi spe innumm ac prun-
perticem trudit: Quid multis morer non disposita
in bellum acies fuit: non furor timorq: incerta
pugna prestulit: Non cedes acta non sanguis effus-
est: non postremo qd felicitatis loco deputari solet
damna pugne euentu compensata uictorie eden-
tibus, bibentibus, ludentibusq: nostris tanti illi tñq:
immanes hostes exurientes sitientes, languentesq:
conferti sunt. Tacitum hoc est nisi captum et subiugum

sciant quem timere romani illum idolatram sui
 cuius sacrificia se magis pertimescere q̄ rema finge-
 bant sine prelio victum ac vinctum subiugo. ca-
 rensq; despiciant: igitur rex radagaisus solus spem
 fuge sumens clam suos deseruit. atq; in nostros in-
 cidit: a quibus captus. et paulisper detentus ac dem-
 de interfectus est: tanta vero multitudo gothorum
 captivorum fuisse fertur. ut milissimorum pecudu
 modo singulis aureis passim greges hominum ve-
 derentur: sed nihil super esse deus deorum populo
 fuit: nam illico turētis qui emebantur morienti-
 bus quod improbi emptores eorum non impende-
 runt: turpiter pretijs expenderunt: misericorditer
 sepulturis: igitur ingrata roma que sicut modo se-
 fit non ad renouandam. sed ad reprimendam ido-
 latric presumptionem iudicis dei obtemperanti
 am ita continuam pp̄ uiuorum mortuorumq; sanc-
 torum piam recordationem dei iram passura non
 plenam nisi forte confessi penitent: et experientia
 fidem discip̄ ob incursum alarici regis et hostis: sed
 christiani aliquantulo ad tempus spatio refertur: in-
 terea comes stilio vandalorum in bellis anare per-
 fids et dolose gentis genere editus parumpendens
 sub imperatore impetebat. Eucherium filium suum
 suarū plerisq; traditur. iam inde christianorum p̄-
 sequationem a puero priuatoq; meditantem impe-
 rium quoquo modo substituere nitebatur: In
 obtem alaricum amantissq; gothorum gentem
 propice optimam et quibuscumq; sedibus supplicat
 se simpliciter orantem occulto federe fouens pu-

interem et belli et pacis copia negata ad intercedenda
rem p. reserunt. Preterea gentes alias copiis mi-
busq. interitabiles quibus nunc gallorum hispa-
norumq. promittis premebantur. hoc est alariorum
suenorum denorandalorum, ipsumq. simul mo-
tu impulsorum. Breugnandorum ultro in arma sol-
atans. deterfa semel romani nominis meta susata
uit. Eas interim ripa rheni q̄tere et pulsare gal-
las noluit. sperans miser super hac necessitatis cir-
cumstantiisq. et extorquere imperium. quō posset
in filium et barbarie gentes tam facile comprimi
q. commoveri valerent. Itaq. ubi imperatori ho-
norio exercituiq. romano hec tantorum scelera
scena patefacta est commoto iustissime exercitu ce-
sus est. Encherius qui ad contrahendum sibi
favorem paganorum restitutionem templorum et
eversionem ecclesiarum inbuturum se regni primo-
dia minabatur. pauciq. cum hisdem satellites tan-
torum molitionum puniti sunt. Ita minime nego-
cio. paucorumq. pena ecclesie christi cum imperato-
re religioso et hberato sunt. et vindicta. Itaq. post
hec tanta ingumenta blasphemiarum nullamq. pen-
tentiam ultimam illum dumq. suspensi urbem po-
na consequuntur. Adest Alaricus trepidam urbem ob-
sidet. turbat irrumpt. tanto tamen precepto prius
ut si quis in sca Loca. precipueq. in sanctorum
apostolorum petri et pauli basilicas confugissent hos
imprimis inuolatos, securosq. esse fmerent. tunc
deinde inquantum possent prede inhiantes a san-
guine temperarent. Accidit quoq. quo magis illa.

urbis inruptio indignatione dei alta. q̄ hostis fortitudine probaretur: ut beatus innocentius romane ecclesie eps tanq̄ uictus loth. substractus a sodomis, occulta providentia dei apud rauennam tunc positus peccatoris populi non uideret exadum: tunc ueneribus per urbem barbaris. forte unus gothorum idemq̄ potens et christianus sacram deo uirgine iam etate prouectam in quadam ecclia sua domo reperit: cumq̄ ab ea aurum argentumq̄ honeste exposceret. illa fidei constantia esse apud se plurimum et mox profereidum sponndit et protulit: cumq̄ exposcis opibus autantum barbarum multitudinem. pondere pulchritudine. ac uota etiam uirginis qualitate intelliget uirgo christi barbarum ait: hec petri et pauli sacra myteria sunt: presume si audes. defracto tu uideris. ego quia defendere nequeo. tenere non uideo. barbarus uerus ad reuerentiam religionis timore dei. fide uirginis motus: ad Alaricum per nuntium hoc retulit. qui continuo reportari ad apostoli basilicam. uniuersa ut erant uasa impetravit. uirginem etiam simulq̄ omnes qui aduingerent christianos eodem cum defensione deduci. ea domus a sanctis sedibus longo ut ferunt et meo intellectu urbis aberat: itaq̄ magis spectaculo omnium. dispositos singulos singula. et super capita elata palam aurea atq̄ regentia uasa portantur. cunctis undiq̄ ad defensionem gladijs per pompa munitur. sumus deo romani. barbarisq̄ conuenientibus publice comitur. personat late mixto die urbis salutis cura. omnesq̄ etiam in abditis

Latentes inuitat ac pulsat: Concurrent undiq; ad
uasa petri uasa christi: Plurimi etiam paganorum chri-
stianis professione et si non fide admiscetur et per
hoc tamen ad tempus quo magis confunduntur em-
dunt: Quanto copiosius aggregantur romam conflu-
gentes tanto undius circumfunduntur barbari
defensores, o sacra et ineffabilis domini iudicii di-
cretio: o sanctorum istud et salutare flumen: quod
porra exortum domo dum beato alueo in sancto-
rum sedes tendit oberrantes perichitantesq; mi-
nus in salutis sinum per rapacitate peruenit: o
predam illa christianis militis tuba q; generaliter
cunctos dulcissimo ad vitam modulamine multas
quos ad salutem in obediens non suscitauit et inex-
cusabiles reliquit ad mortem: miserum hoc quod in-
transferendis nasus dicendis . . . deducendis popu-
lis fuit: tam magnam cribrum fuisse arbitror per
quod ex congregatione populi romani tamq; ex mag-
na massa frumenti per omnia ex uniuerso ambitu
civitatis latebrarum foramina exfluxere grana uia
sine occasione sine ueritate commota omnia tamen
de presenti salute credentia incredulitate uel in-
obedientia preiudicata ad exterminium atq; inter-
dum remanserunt: Quis hoc perpendere plenissi-
mum quis predicare dignis laudibus queat: tertio
die barbari q; urbem ingressi fuerant sponte discedat
facto quidem aliquantulum edum incendio sed ne
tanto quidem quantum seihngentesimo conditio-
nis anno casus effecerat: nam si exhibitam neronis i-
peratoris suis spectaculi inflammationem reconseram-

proculdubio nulla comperatione equi parabitur. secundum id quod excitaverunt Lascania principis, quod intulit iniuria: Ita victoris neque gallicorum meminisse in huiusmodi collatione debeo, qui continui pene omni spatio intense eversaque urbis ut terros artes possiderunt et ne quis forte dubitaret ad correptionem superbie Lascanie et blasphemie civitatis hostibus fuisse permissum, eodem tempore clarissima urbis loca fulminibus durata sunt quae in flammam ab hostibus nequiverunt.

Exruptio urbis per Alaricum.

Anno utique ab urbe condita M. C. LXIIII in ruptio urbis per Alaricum facta est. cuius rei quis recte memoria sit, tamen si quis ipsius populi Romani et multitudinem videat nihil factum sicut et ipsi fatentur arbitrentur nisi aliquantis ad hunc exitibus exintendit. ruinas forte dicentur in eruptione placida theodosii principis filia archadia et honorii imperatorum soror: ab archaisio Alarici propinquo capta: atque in uxorem assumpta quam divino iudicio velut speciale pignus ab his de romam tradiderit: Ita iuncta potentissimi regis iudicio: multo rei per comodo fuit. Interem ante biennium romani in eruptionis excitasse per fulconem gentes allanorum ut dixi. Suenorum Vandalarum multoque cum his alios francos proterunt. ibidem transiunt gallias in vadunt direptoque impetu perueniunt usque perueniunt cuius obitu ad tepus repulse perierunt vacantes provincias refunduntur: his per gallias belicantibus apud britanniam

Epitaphius minimeps eiusdem insule tyrannus crea-
tum et occiditur: huius loco Constantinus ex infir-
mitate propter solum spem nominis sine merito vir-
tutis eligitur. Qui continuo ut in uisit imperium
in gallias transiit: ibi sepe a barbaris incertis fede-
ribus illius detrimentum rei p. fuit: misit in hispa-
nias duces: quos cum provincie obedienter accep-
sero: duces fratres nobiles iuvenes et locupletes bi-
dinus et verinus non assumere aduersum ti-
rannum quidem tyrannidem sed imperatori iusto
aduersus tyrannum quidem et barbaros tueri se se-
pateuip suam molita sunt: Quo ipse gestis rei or-
dine patuit nam tyrannidem neminem nisi celeritate
maturam secrete inuadit: et publice remat: cum
summa est assumptis bindemate ac purpura indei
anteq. sciri: hi uero plurimo tempore seruulos im-
tum suos ex proprijs prelijs colligentes: ac uernaculi-
his alentes sumptibus nec dissimulato proposito absq.
cuiusq. inquietudine adquirendi claustra tendebant
aduersus hos constantinus constantem filium p. reb.
dolor ex monacho cesarem factum cum barbaris
quibus qui quondam in fedus recepti: atq. in mili-
tium alleati honorati uocabantur in hispanias misit
hic apud hispanias prima mali labes: nam interfecit
illis fratribus: qui tutari priuato presidio pirenei al-
pes molebantur: his barbaris quasi in presentium
uictorie primum predandi in palatinis campis licen-
tia data: de hinc supradicti montis claustra eumq.
eius cura permissa est remota rusticorum fidei et
uili custodia: igitur honorati imbuti p. redi et alleati

171
habundantia quo magis scelus impunitum foret:
atque ipsi scelere plus licentia prodita. Eirenei custodia
claustrisque patefactis cunctas gentes. que per gallias
vagabantur hispaniarum prouincijs immutuntur. hi
denique ipsi adminguntur. Vbi additis aliquamdiu
magnis ornentisque discursibus: post graves rerum
atque hominum uisitaciones, ipsos quoque modo pem-
te habua sorte et distributa usque ad nunc possessio-
ne consistunt: multa nunc mihi de huiusmodi
rebus loquendi facultas foret: si non secundum
omnes homines apud uniuscuiusque mentem con-
sua secreta loqueretur: Irrupti sunt hispanie: ce-
des uisitacionesque passae sunt: hi nihil quidem no-
num: hoc est nunc per biennium illud quod hosti-
li gladius feruit sustinuerit a barbaris. quod per du-
centos quondam annos passae fuerant a romanis.
quod etiam sub galieno imperatore per annos o-
ctiduum xij. germanis uertentibus exceperunt.
verum tamen quis non sequi sui suorumque altum
uel etiam cogitationum consensu indicia dei metu-
it iuste omnia passum: uel etiam parua sustinuisse
se fuerit: aut qui se non intelligit deum quod non
metuit: quomodo non iuste ista et quidem parua su-
stinuit: que cum ita sint illud tamen clementia dei
eodem pietate que dudum predixerat procurauit
ut secundum euangelium suum. quo incessabiliter
commonebat: cum uos persequuti fuerint in unum
uincitatem fugite in aliam. quisque egredietur quo
abire uellet: ipsosque barbaris mercennarijs mili-
tibus ac defensoribus iteretur: hoc tunc ipsi ultro ef-

ferebant et qui inferre omnia interfecit omnibus
poterant particulam stipendij ob mercedem servitij
sui et transacti oneris flagitabant et hoc quidem a
plurimis factum est: Qui autem non crediderunt
euangelio dei quasi contumaces non dederunt lo-
cum ire iuste a superueniente ira comprehensi
et oppressi sunt: quod et post hoc quoque continuo bar-
bari exercitus gladios suos ad intra conuersi sunt
et suosque romanos ut socios modo et amicos fer-
fouent ut inueniantur inter eos quidam Ro-
mam qui maluerunt inter barbaros pauperem liber-
tatemque inter res tributum tributum susti-
nere solitudinem: quod si ob hoc solum barbari ro-
manis finibus immixti forent: quod vulgo per ori-
entem et occidentem ecclesie christi huiusmodi. suum
nauis et burgundionibus diuersisque in numeris
credentium populis crederetur. laudanda et attolle-
da misericordia dei uideretur. quando quidem
et si cum labefactione nostri tante gentes agniti-
onem uirtutis acciperent: quod in uenire utique. nisi
hac occasione non possent: Quid enim damni est
christiano ad uitam eternam inhianti hinc secu-
lo quandoque tempore quoquo pacto abstrahi: Quid
autem lucri est pagano in medio christianorum
aduersus fidem obdurato si diutius paulo diem
protulit quandoque morturo cui desperare conu-
sio est et quia ineffabilia sunt iudicia dei que
nec scire omnia. nec explicare que scimus. possi-
mus breuiter expressum correptionem iudicis dei
quoquo pacto accidat: iuste sustinere qui nesciunt.

HONORIUS

Anno ab urbe condita $\text{M}^{\circ}\text{C}^{\circ}\text{LXXV}$: Honorius im-
 perator videns tot oppositis autem annis, nihil ad-
 versum barbaros agi posse, ipsos prius tyrannos
 dilexit: multis Constantio coruti huius belli summa
 commissa est: Senescit tunc demum res. p. quam
 militum in romano duce tandem receperunt: et
 quam externis perniciem per longa tempora bar-
 baris comitibus subiecta toleravit: Igitur Constans
 comes in galliam cum exercitu profectus con-
 stantium imperatorem apud alera aelarem a-
 mentem clausit: cepit occipere occidit: Jam hunc
 de catalogo tyrannorum q̄ brevissime loquar
 Constantem Constantium filium gerontium comē
 fuisse virumq̄ magis q̄ probus apud meniam in-
 terfecit: atq̄ in eius locum maximum quendam
 substituit: Ipse vero gerontius a suis militibus oc-
 cusus est: maximus exuens purpura destitutusq̄
 a militibus galliis: qui in galliam traieci, de-
 inde italiam revocati sunt: Hunc inter barba-
 ros in hispania exulat egens: Iovianus postea vir
 galliarum nobilissimus in tyrannidem mox utas-
 surrexit occidit: Sebastianus frater eiusdem h̄ so-
 lum ut tyrannus moraretur elegit: nam in conti-
 nuo ut creatus occisus est: Quid de infelicitissimo
 utalo loquar cui occidi inter tyrannos honore
 et morilicium fuit: in hoc danico facto imperator
 interfecto de facto, ac refecto atque his omnibus actis
 penē q̄ datus minimum risit: et ludum spectavit in-
 perq̄ nec in eum si inter ac pompa miser lusus est

cuius ille umbratilis consul tetullus ausus est, in-
curia dicere. Loquar vobis P. C. consul et pontifex
quorum alterum teneo, alterum spero spernis ab eo
qui spern non habebat, et l. maledictus utiq; per specie
suam posuerat in homine. Attalus utq; tamq; inane
imperii simulacrum cum gothis usq; ad hispanias
portatus est: inde discedens nudi in certa molis
in mari captus, et ad constantium comitem ductus
deinde imperatori honorio exhibitus truncata manu
mitis relictus est: herodianus interea aphricis missi
cum idem attalus umbram gestaret imperii, aphri-
cam strenue aduersus indices ab eo missos tentatus
consulatum adeptus est: In eo elato supercilio sibi
bivium comitem suum ingenio callidum, indu-
striaq; sollicitum, et sapientem nominandum, si in
vires tranquillis studiis accommodasset gressu al-
legit: cum quo quorundam periculorum suspitione
dum patitur fecit atq; aliquam diu aphricam in-
nom ex ordinem detenta ipse tandem certe tem-
poribus nostris satis incredibili classe navium ro-
mam contendit: nam habuisse tunc tam milia se-
tingentis naves dicitur. Quem numerum nec
apud I. Xersem quidem preclarum illum persarum
regem, et alexandrum magnum, vel quemq; alium
regum fuisse historie ferunt: Is simul cum agmine
militum ad urbem pergens e litore egressus arre-
pta navi solus cartaginem rediit: atq; ibi continuo
militari manu interfectus est: Sabinus genē eius
constantinopolim fugit, inde post aliquantulum
temporis retractus exilioq; damnatus est: huc oneg

173
 catalogum ut dixi, uel manifestorum criminorum
 uel inobedientia ducum optima honoris imper-
 tor religione et felicitate meruit. Mag^r constantius
 comes industria et celeritate confectus. Meito saneq^{ue}
 in his diebus precipiente honorio et diuina con-
 stantia et pax et uitas per uniuersam aphyricam
 ecclesie catholice reddita est, et corpus christi quod
 nos sumus re integrata dissentione sanatum est
 imposita executione sancti precepti marcellino
 tribuno uero sapientis prudenti et industrio
 omniumq^{ue} bonorum studiorum appetentissimo
 quem maximus comes apud cartaginem in car-
 cem zelo stimulatus a nimio corruptus occidit.
 Qui continuo reuocatus ex aphyrica: factusq^{ue} pri-
 uatus uel ad penam uel ad penitentiam conser-
 uatus fuit dimissus.

Anno ab urbe condita m^o c. Lxxvij. Constantius
 comes apud Arrelatem gallie urbem consistens
 mag^r rerum gerendarum industria gothos, a n^{ra}
 bona expulit: atq^{ue} abire in hispaniam coegit in-
 terdicto praeprie, atq^{ue} intercluso omni commercii
 nauum et peregrinorum usu commerciorum gotho-
 rum tunc populus Ataulfus rex praeerat: qui post
 irruptionem urbis ac mortem asarati placida ut
 dixi captiuam sororem imperatoris in uxorem assump-
 ta balario in regnum successerat. Is ut sepe audi-
 tum, atq^{ue} ultimo exitus eius probatum est satis
 studioso festinat pacis militare fidehiter honorio i-
 mperatori, ac pro defendenda ro. re. p. impendere
 vires praepauit. Nam ego quoq^{ue} ipse quendam

narbonensem illustris sub theodosio militis etiam reli-
giosum prudentemque et gravem apud bethlem op-
pidum palestine beatissimo feronimo presbitero re-
ferente audimus se familiarissimum athaulfo apud
narbonam fuisse, atque eo sepe sub testificatione dixe-
runt, quod ille cum esset animo ingenuo mirifico re-
ferre solitus esset, imprimis credenter inhiisse ut
obliterato romano nomine romanum omne solus
gothorum imperium et faceret, et vocaret, etiam ut
ut vulgariter loquuntur gothum quod romanum fuisse
fieret nunc athaulfus, quod quondam cesar an-
gustus et ibi multa experientia probavisset: neq[ue] go-
thos nullo modo parere legibus posse propter effrenatam
barbariem neq[ue] rei. p. interdicta leges oportere, si-
ne quibus rei. p. non est: rei. p. elegisse saltem ut
gloriam sibi de restituendo in integrum augendaque
romano nomine gothorum viribus quereret habere-
retque apud posteros romae restitutionis autor postquam
esse non potuerat imitator: ob hoc abstinere ab el-
lo ob hoc in hunc praemunitus praecipue placide
uxoris suae feminae sine ingenio acerrime et reli-
gionis sacris probate, ad omnia bonarum ordinatio-
rum opem persuasus et consilio temperatus: omniaque
eidem praemunitus atque offerenda studiosissime in-
sisteret apud barcalonam hispaniae urbem dolo suorum
ut feratur occisus est: post hunc segetius rex a gothis
creatus cum eadem indicio dei praemunitus esset
nihilominus a suis interfectus: Deinde vallia suc-
cessit in regnum ad hoc ordinatus a deo ut patrem
confirmaret. hic igitur terris maxime indicio dei qui

cum magna superiore ab hinc gothorum manus in
fracta armis nunquidque transire in aphyricam incline
tur in aq. milia passuum gaditani freti tempestate
corrupta miserabili exitu perierat. Memor etiam illi
recepto sub Alarico cladis cum in siciliam gothi transi
sunt conati in conspectu suorum miserabiliter ca
misi sunt pacem optimam cum honorio impera
tore datis letissimis obsidibus pepigit placidam im
peratoris sororem honorifice apud se honesteq. ha
bitam fratri reddidit. romane securitati periculo su
um obtulit ut aduersus ceteras gentes que per hispa
nias consedisent sibi pugnaret et romani e vince
ret quis et ceteri Alarorum vandalarum sueno
ramque reges eodem nobiscum placito despecti foret
mandantes imperatori honorio. tu cum omnibus
pacem hanc omniumque obsides accipe nos nobis co
fligimus nobis per minus tibi vincimus. in mortali
uero questu rei pu. tue si interque permis. Unus hoc
crederet nisi res doceret. Itaque nunc quotidie apud
hispanias geri bella gentium. et agi strages exalte
ntur barbarorum. crebris ceterisque nuntiis discim
precipue villiam gothorum regem misistore parante
paci ferunt. ex quo, ut cumque concesserim. ut licet
christiana tempora reprehendantur. siquid a condi
tione mundi usque ad nunc simili factum felicitate

Manifestum ut arbitror atque ostendim
non magis uerbo peno q. digito in numerum bella so
pita plurimos extinctos timidos compressas congu
stas additasque maximas gente minimo sanguine
nullo gemitu ne penes sine cede. super est. ut ob

creditores nostros molitionum suarum penitent
veritatisque erubescant. denique verum et solum qui
potest omnia credant: timent consequantur cuius
omnia et quae mala putant bona esse didicerunt.

Adiuvante christo secundum preceptum tu
b. p. Augustine ab initio mundi usque in presentes
diem. hoc est per annos v. cccccc. xviii. cupiditates
et punitioes hominum: peccatorum confutationes
seculi et iudicia dei. q. brevissime et q. simplicissime
potui: christianis tamen temporibus: propter presen-
tem magis christi gratiam ad illa incredulitatis
confusione discas: scilicet in me ego certo et solo quem
concupiscere debui obedientis mee fructu frui
de qualitate autem opusculorum tu videtur. qui
precepisti tibi ad iudicanda sedas. pro te iudicant
si dolens.

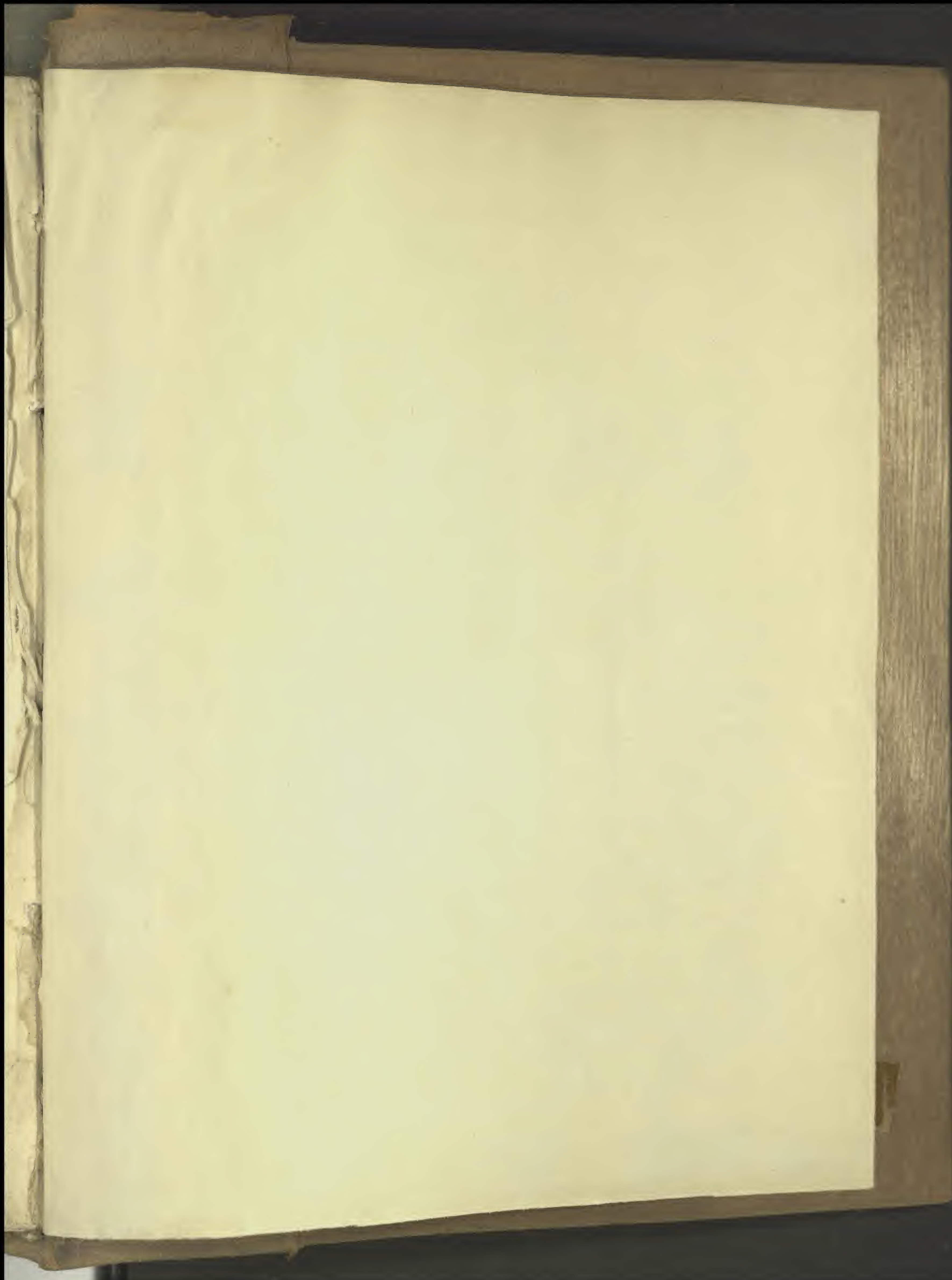
Adiuvante christo secundum preceptum tu
b. p. Augustine ab initio mundi usque in presentes
diem. hoc est per annos v. cccccc. xviii. cupiditates
et punitioes hominum: peccatorum confutationes
seculi et iudicia dei. q. brevissime et q. simplicissime
potui: christianis tamen temporibus: propter presen-
tem magis christi gratiam ad illa incredulitatis
confusione discas: scilicet in me ego certo et solo quem
concupiscere debui obedientis mee fructu frui
de qualitate autem opusculorum tu videtur. qui
precepisti tibi ad iudicanda sedas. pro te iudicant
si dolens.

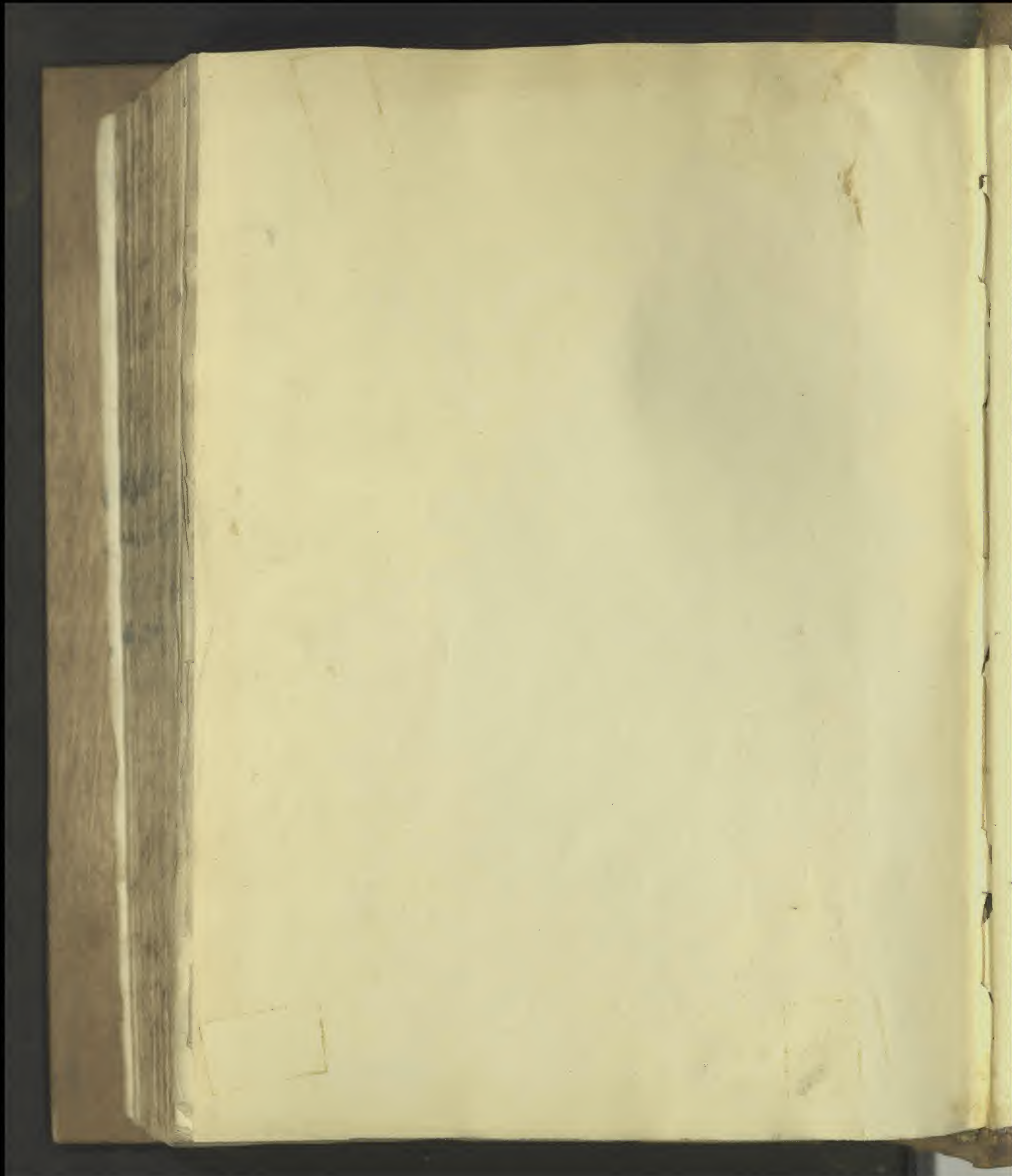
Finis Pauli orationis

Ampli. Christi. R. R. R. R.
Ampli. Christi. R. R. R. R.

Ampli. Christi. R. R. R. R.

Ampli. Christi. R. R. R. R.

Books
Languages

H. P. KRAUS

16 EAST 46th STREET
NEW YORK 17, N. Y.

I beg to offer, if not sold in the meantime:

Orosius, Paulus. Historia adversus paganos. Manuscript on paper, in Latin, in a late XVth century humanist book hand. 181 leaves (lacking 1 leaf of the text; the last leaf loose; inner margin of first leaf of table torn with loss of a few words). With blue initials and red chapter headings. Somewhat waterstained. Sm. folio. Wooden boards with leather back.

Italy, third quarter of the XVth century.

\$ 85

A humanist copy of the famous first Christian World History, which the Spanish theologian Paulus Orosius, a disciple of St. Augustine, wrote about 514 A.D. on his master's command, with the purpose of demonstrating that God's intervention alone could save civilization in this world by sending his Son to humanity.

The importance of the book lies chiefly in the chapters relating to the history of the time contemporary with the author's life, e.g. in the story about the Visigoth king Athaulph's shifting his politics from attempting to destroy the Roman empire to putting all his efforts into an attempt to preserve Roman civilization.

The copy represents a good text and is written in an easily readable calligraphical Italian book hand.

According to De Ricci, only 2 leaves of a late XIVth century manuscript of Orosius are in the United States. APR - 4 1949

